

TASNİF DIŞI

**T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
YENİLEVENT/İSTANBUL**

**DÜŞÜK YOĞUNLUKLU ÇATIŞMALARDA
KONVANSİYONEL GÜÇLERİN KULLANILMASI:
1991 – 1999 TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ ÖRNEĞİ**

**STRATEJİ VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ANA BİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**Hazırlayan
M. Can KASAPOĞLU**

**Tez Danıőmanı
Prof. Dr. Hasan KÖNİ**

İSTANBUL – 2011

TASNİF DIŞI

TASNİF DIŞI

(BU SAYFA BOŐ BIRAKILMIŞTIR.)

TASNİF DIŞI

TASNİF DIŞI

TEZ TANITIM FORMU

TEZİN TARİHİ: 07. 12. 2011

TEZİN TİPİ: Doktora

TEZİN BAŞLIĞI: Düşük Yoğunluklu Çatışmalarda Konvansiyonel Güçlerin Kullanılması: 1991 – 1999 Türk Silahlı Kuvvetleri Örneği.

TEZİN YAPILDIĞI BİRİM: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü.

DAĞITIM LİSTESİ: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü “Tez Hazırlama ve Değerlendirme Yönergesi”nde belirtilen yerlere.

TEZİN ÖZETİ: Bu çalışma, düşük yoğunluklu çatışmalarda asimetrik tehdit unsurlarına karşı konvansiyonel güçlerin kullanılmasına ilişkin askeri stratejik düzeyde teorik bir inceleme olarak kurgulanmış; elde edilen kuramsal sonuçların 1991 – 1999 döneminde PKK kaynaklı bölücü terörle mücadelede Türk Silahlı Kuvvetleri örneğinin açıklanması için kullanılması hedeflenmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER: Düşük Yoğunluklu Çatışmalar, Küçük Savaşlar, Gayrinizamî Harp, Terörle Mücadele, Türk Silahlı Kuvvetleri, PKK

SAYFA SAYISI: 213

GİZLİLİK DERECEŐİ: Tasnif Dışı

Bu tezin ihtiva ettiği hususlar şahsî görüşlerim olup; Türk Silâhlı Kuvvetlerinin resmî görüşünü yansıtmamaktadır.

İmza

M. Can KASAPOĞLU
Doktora 2'nci Snf Öğc

TASNİF DIŞI

TASNİF DIŞI

**T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
YENİLEVENT/İSTANBUL**

**DÜŞÜK YOĞUNLUKLU ÇATIŞMALARDA
KONVANSİYONEL GÜÇLERİN KULLANILMASI:
1991 – 1999 TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ ÖRNEĞİ**

**STRATEJİ VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ANA BİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**Hazırlayan
M. Can KASAPOĞLU**

**Tez Danıőmanı
Prof. Dr. Hasan KÖNİ**

İSTANBUL – 2011

TASNİF DIŞI

TASNİF DIŞI

HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

M. Can KASAPOĞLU'nun “Düşük Yoğunluklu Çatışmalarda Konvansiyonel Güçlerin Kullanılması: 1991 – 1999 Türk Silahlı Kuvvetleri Örneği” konulu tez çalışması, jürimiz tarafından STRATEJİ VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR Ana Bilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan-----

Prof. Dr. Hasan KÖNİ

Üye-----

Prof. Dr. Abdülkadir ÇEVİK

Üye-----

Prof. Dr. Mustafa KİBAROĞLU

Üye-----

Prof. Dr. Yaşar ONAY

Üye-----

Doç. Dr. Siret HÜRSOY

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

---/---/20---

Kur. Alb. Hasip SAYGILI

Enstitü Müdürü

TASNİF DIŞI

TEŐEKKÖR

Őahsım açısından Kara Harp Okulu SAVBEN’de yüksek lisans çalışmasıyla başlayan Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesindeki enstitülerde akademik eēitim sürecim, Harp Akademileri SAREN’de Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Stratejileri alanında yapılan bu doktora tezinin kabulüyle son bulmaktadır. 2006 – 2011 yılları arasında edindiēim her tecrübede, kaydettiēim her aşamada çok Őey borçlu olduēum Türk Silahlı Kuvvetlerine, tüm SAREN ve SAVBEN personelleri başta olmak üzere, bana kattıkları için en içten Őükranlarımı sunarım.

Gerek ders döneminde, gerekse danıŐman kimliēiyle doktora tez aşamasında benim için başlı başına bir “okul” olan Prof. Dr. Hasan KNİ’ye üzerimdeki emekleri için Őükranlarımı arz ediyorum. Beni politik psikoloji disipliniyle tanıŐtıran ve bu sayede hem yüksek lisans hem de doktora tezimde önemli katkıları bulunan Prof. Dr. Abdülkadir ÇEVİK ile SAREN’deki ilk günümden itibaren bilimsel yaklaşımından önemli dersler aldıēım Prof. Dr. Mu. Yb. Türker BAŐ’a sonsuz saygılarımı sunuyorum. Nezaket ve alaka göstererek doktora tez jrime katılımlarıyla beni onurlandıran deēerli hocalarım Prof. Dr. Mustafa KİBAROēLU, Prof. Dr. Yaşar ONAY ve Doç. Dr. Siret HRSOY’a teŐekkürü bir borç bilirim. Ayrıca kendi tez çalışmalarında beni anmak inceliēini gösteren, SAREN istihbarat yüksek lisans bölümünden deēerli dostlarım J. Yzb. Fatih DEDEMEN ve Zeki Cem KARALI’ya mteŐekkır olduēumu ifade etmeliyim.

Son olarak, yoēun çalışma programımda bana en büyük desteēi veren aileme; kardeŐim E. Ali Can KASAPOēLU ve babam N. Deniz KASAPOēLU ile tüm baŐarılarımın ilham kaynaēı, çok deēerli annem Őerife KASAPOēLU’na teŐekkr ederim.

Türk Kara Kuvvetlerinin resmi kuruluş tarihinde de ifade edildiēi üzere (M.. 209), Türk Silahlı Kuvvetleri kendi kurumsal köklerini Büyük Hun İmparatoru Mete’nin günümüz Türkiye’sinden binlerce kilometre uzakta, yaklaşık iki bin iki yüz yıl önce kurduēu askeri teŐkilata dayandırmaktadır. Bir başka ifadeyle iki bin yılı aŐkın bir süredir Türk askerleri, farklı coērafyalarda ve farklı tarihlerde ancak benzer amaçlar için hayatlarını, gözlerini, bacaklarını feda etmektedirler. Bu alıŐma, incelediēi dönemde bölücü terörle mücadelenin Şehit ve gazileri başta olmak üzere, zaman ve coērafyayla sınırlandırılmaksızın tüm Türk askerlerinin anılarına ithaf olunmuŐtur.

ÖZET

Düşük Yoğunluklu Çatışmalar (DYÇ) barış dönemi rutin rekabet ve mücadele koşullarının üstünde ancak konvansiyonel savaşların altında, gri bir alanda vuku bulan silahlı mücadeleler olarak tarif edilebilir. Terörizm ve terörizmle mücadele, ayaklanmalar, ayaklanmalara karşı koyma, *yabancı dahili savunma (dışarıda iç savunma)* –*foreign internal defense*– gibi geniş bir spektrumda ele alınan söz konusu çatışma türü, doğası itibariyle politik–askeri bir alana karşılık gelmektedir. Daha açık bir anlatımla, DYÇ güvenlik ortamı askeri güç unsurunun diğer milli güç unsurlarını desteklediği çok boyutlu bir mücadele stratejisini gerekli kılmaktadır. Clausewitz'in güvenlik çalışmalarına kazandırdığı “ağırlık merkezi” kavramı çerçevesinde, DYÇ'nin ağırlık merkezinin politik psikolojik faktörlerin etkin olduğu “kamuoyu” noktasında oluştuğu ve bu nedenle askeri eylemlerin algılar üzerine kurulu bir dünyada yansımalarının olacağı unutulmamalıdır. Dolayısıyla sıklıkla tekrarlandığı üzere DYÇler “kalplerde ve beyinlerde” kazanılan ya da kaybedilen mücadelelerdir.

Harp tarihi bakımından DYÇ pratiğinin, kuramsallaştırma çabalarının oldukça önünde seyrettiğini söylemek mümkündür. Zira imkân ve kabiliyetleri kısıtlı unsurların, daha güçlü aktörlere meydan okuduğu durumlarda, asimetrik tehdit oluşturacak strateji ve konseptler izlemesi birçok kez rastlanabilecek bir hareket tarzıdır. DYÇ'ye ilişkin ilk kuramsallaştırma çabalarının “küçük savaşlar” –*small wars*– yaklaşımıyla başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada ilginç olan husus, literatürdeki kavramsallaştırmanın bir öncekini geçersiz kılmayacak şekilde ilerlemiş olmasıdır; nitekim günümüzdeki çalışmalar küçük savaşlar, düşük yoğunluklu çatışmalar ve gayrinizamî harp kavramlarını birbirlerinin yerine ya da bir arada kullanabilmektedir.

Formasyonları itibariyle diğer düzenli ordularla savaşmak üzere eğitilen silahlı kuvvetler teşkilatlarının DYÇ güvenlik ortamında asimetrik tehdit unsurlarına karşı başarı kazanmak için kapsamlı bir dönüşüm geçirmeleri gerekmektedir. Bu tez çalışmasının Askeri Meselelerde Devrim –*Revolution in Military Affairs*– analitik çerçevesiyle izah etmeyi tercih ettiği söz konusu dönüşüm; askeri teknolojik modernizasyondan daha geniş bir kapsamda; doktrin–talimname, organizasyon yapısı, harekât gibi alanları da içermelidir. Ayrıca Galula'nın “zihinsel dönüşüm” olarak adlandırdığı şekilde askeri stratejik kültürde önemli değişimlerin yaşanması,

TASNİF DIŞI

diğer bir ifadeyle konvansiyonel güçlerin düşünme, analiz ve karar verme tarzlarının çatışma ortamının temel parametrelerine uyum sağlaması da yaşamsal önemdedir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) 1991–1999 döneminde bölücü terör örgütü Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) karşı mücadelesinin DYÇ'ye ilişkin teorik ve doktriner çalışmalar açısından adeta bir “harp laboratuvarı” işlevi gösterecek şekilde önemli bir *öğrenilen dersler* kaynağı olabileceği düşünülmektedir. Zira bir yandan bölücü terör örgütü, Maoist gayrinizamî harp paradigması kapsamında asimetrik tehdit unsurunun birçok karakteristik özelliğini sergilerken; diğer yandan da TSK, kapsamlı bir dönüşüm geçirmek ve 1999'da askeri zafer elde etmek suretiyle DYÇ güvenlik ortamında konvansiyonel güçlerin kullanılmasına ilişkin önemli analizlere ulaşılmasını sağlamaktadır.

İncelemeye konu mücadele döneminde TSK, tümenlere dayalı teşkilat yapısından kolordu–tugay–tabur sistemine geçilmesi, alan hakimiyeti stratejisinin benimsenmesi, Özel Harp Dairesi'nin Özel Kuvvetler Komutanlığı'na dönüştürülerek geliştirilmesi, Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde özel hareket icra edebilecek birliklerin oluşturulması, Jandarma Asayiş Kolordusunun bir DYÇ birliği olarak düzenlenmesi, kara havacılık faaliyetlerine odaklanılarak genel maksat ve taarruz helikopterlerinden oluşan önemli bir envanter kazanılması, gece ve kış şartlarında operasyon yapabilecek imkan ve kabiliyetin sağlanması gibi alanlarda teorik çerçevenin ortaya koyduğu dönüşüm gerekliliklerini dikkate değer ölçüde tamamlayabilmiştir.

PKK ile mücadeleyi sınır ötesine taşıyarak terör örgütünün stratejik derinliğini hedef alan 1991–1999 dönemi operasyonları, belirtilen nitelikleri ve sonuçlarıyla kara sınırları ötesinde faaliyet gösteren devlet–dışı silahlı gruplarla mücadelede dikkate alınması gereken emsaller oluşturmaktadır. Ayrıca, Suriye Arap Cumhuriyeti başta olmak üzere devlet düzeyindeki kimi aktörlerce bir *vekâleten savaş* unsuru olarak kullanılan PKK'ya karşı, Şam üzerinde askeri–politik baskı kurmak konseptine dayanan zorlayıcı diplomasi ve tırmandırma stratejilerinin test edilmesi bağlamında da 1991–1999 TSK örneği önem taşımaktadır.

Bu tez çalışması, DYÇ'ye ilişkin kuramsal yaklaşımları Clausewitz'in görüşleri başta olmak üzere, savaş ve strateji teorisi ile geniş bir çerçevede ele almayı, konvansiyonel güçlerin uyum ve dönüşüm süreçlerini *Askeri Meselelerde Devrim* kavramı çerçevesinde açıklamayı; bu sayede oluşturulacak analitik çerçeveyi “1991–1999 Türk Silahlı Kuvvetleri Örneğini” teorik düzeyde izah etmek amacıyla kullanmayı hedeflemektedir.

SUMMARY

The term Low Intensity Conflict (LIC) can be defined as the type of struggle below conventional wars, but above routine, international peace time competition. The conflict takes place in a wide array of clashes including terrorism, counterterrorism, insurgencies, counterinsurgencies, foreign internal defense etc. In clear terms, LIC security environment necessitates a strategy in which military power is expected to support other factors of national capacity. Regarding the framework of Clausewitz's "center of gravity" notion, it should be noted that LIC's center of gravity holds a place at public opinion level, thus it is a struggle which can be won or lost in "hearts and minds".

In the light of military history, it can be argued that LIC theory goes well after its practice. Because it has always been quite possible to observe actors with limited capacity prefer asymmetric strategies and concepts when facing superior adversaries. The first theorizing attempts on LIC can be traced back to the *small wars* concept. However, the conceptualization in the literature advanced in a way which does not invalidate the predecessors. As a matter of fact, contemporary articles on the subject usually use *small war*, *low intensity conflict* and *irregular warfare* terms instead of each other or even together.

Conventional Forces generally have a formation which is appropriate of facing other conventional actors and are not well suited to demands of LIC, also requires a comprehensive transformation in order to overcome asymmetric threats. This PhD research will try to explain the transformation of conventional forces in LIC by using the *Revolution in Military Affairs (RMA)* as analytical tool. It should be mentioned that the RMA concept is more than simply military modernization, and namely includes dramatic shifts in fields like doctrine, field manuals, operations, organization etc. Furthermore, it is vital to launch a mental change or, "adaptation of minds" in Galula's words, for conventional forces to achieve success in LIC threat landscape. The "adaptation of minds" is tantamount to adaptation of military strategic culture notion which covers analytical and decision making habits of military elites and personnel.

Turkish Armed Forces' (TAF) 1991–1999 struggle against Kurdistan Workers' Party (PKK) terrorist organization can be categorized as a "military laboratory" and an important *lessons learned* source for theoretical and doctrines studies on LIC. In the course of struggle, PKK has applied an almost complete example of Maoist "people's war" paradigm while TAF, by its 1999 military success,

TASNİF DIŞI

showed a good example of how conventional forces should be used in LIC through broad military transformation.

During the 1991–1999 period, TAF has shifted from divisions based force structure to a mobile corps–brigades–battalions structure, promoted Special Warfare Agency to Special Warfare Command, developed special operations units within the gendarmerie and set a special gendarmerie public order corps, successfully embraced a field superiority strategy, focused on land forces aviation especially by rotary–wing elements, and improved night / winter conditions operative capacity. Besides, through cross–border operations to PKK safe havens located in the Northern Iraq, TAF has managed to attack strategic depth of the terrorist organization. Moreover by applying military–political pressure on Damascus administration, which has continuously supported PKK, Turkey was able to defeat 20 years of proxy war.

This PhD thesis aims to create a theoretical framework by discussing LIC through war and strategy theories including Clausewitz’s approach, analyzing conventional forces’ adaptation processes to demands of LIC by using RMA notion, and apply the theoretical framework to 1991 – 1999 TAF example in order to explain the case study.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	I
SUMMARY	III
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar	
VE ŐEKİLLER LİSTESİ	IX
KISALTMALAR LİSTESİ	X
ÖNSÖZ	XII

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

1. TEZİN ADI	1–1
2. PROBLEMİN DURUMU	1–1
3. ARAŞTIRMANIN AMACI	1–4
4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	1–5
5. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI	1–7
6.ARAŐTIRMANINSINIRLILIKLARI	1–8

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMA MODELİ	2–1
2. VERİLERİN TOPLANMASI	2–1
3. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI	2–1

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

1.DÜŞÜK YOĞUNLUKLU ÇATIŞMALAR	3–5
a.DYÇ Doğası ve DYÇ Güvenlik Ortamının Ana Hatları	3–17
b.DYÇ’nin Jeopolitik ve Jeostratejik Parametreleri	3–22
c. DYÇ Güvenlik Ortamında İstihbarat Faaliyeti ve Konvansiyonel Güçler Açısından Önemi	3–28
ç. DYÇ’de Stratejik Düzeyde Ağırlık Merkezi ve Bumerang Modeli	3–34
d. DYÇ’de Stratejik Kültür ve Askeri Stratejik Kültür Faktörlerinin Konvansiyonel Güçlere Etkileri	3–41
e. DYÇ’de Zafer ve Başarı Parametrelerinin Analizi	3–47
2. ASKERİ MESELELERDE DEVRİM VE ASKERİ DÖNÜŞÜM	3–65
a. Askeri Meselelerde Devrim (AMD) Kavramının Temeli: “Askeri Devrim”	3-66
b. Askeri Meselelerde Devrim Kavramının İşlevsel Kökleri: Askeri Teknik Devrim (ATD) ve İlk Sovyet Çalışmaları	3–68
c. Askeri Meselelerde Devrim Kavramı ve Askeri Kapasitede Sistematik – Dramatik Dönüşüm	3-73
ç. AMD Çerçevesinin DYÇ Güvenlik Ortamında Konvansiyonel Güçlerin Dönüşümüne Uygulanması	3-78
d. AMD Kavramının Günümüzdeki Durumu ve Kuramsal Çerçeve Bölümünün Sonlandırılması	3–90

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

1. 1991 – 1999 DYÇ GÜVENLİK ORTAMININ ANALİZİ	4-1
a. PKK Kaynaklı Bölücü Terör Tehdidinin Oluşumu ve Mahiyeti	4-3
b. 1991 – 1999 Dönemi Başında Güvenlik Ortamının PKK Merkezli Analizi: 1986 Yılı Sözde 3. Kongre ve 1990 Yılı Sözde 4. Kongre'nin Sonuçları	4-11
c. 1991 – 1999 Dönemi PKK Odaklı Güvenlik Ortamının Dış Parametreleri	4-15
ç. 1991 İtibariyle PKK Odaklı Güvenlik Ortamına İlişkin Genel Değerlendirme	4-25
2. 1991 – 1999 DÖNEMİ DYÇ MÜCADELESİ VE SÖZ KONUSU DÖNEMDE ASKERİ DÖNÜŞÜMÜN İNCELENMESİ	4-27
a. 1993 Stratejisi ve Sonrası DYÇ Kapsamında Askeri Dönüşüm	4-28
b. Büyük Sınır – Ötesi Operasyonların DYÇ Kapsamında Analizi	4-34
(1) 1992 Harekâtı	4-35
(2) 1995 Harekâtı	4-39
(3) 1997 Harekâtlar Silsilesi	4-42
c. Bölücü Terör Örgütüne Karşı Jeostratejik İnisiyatifin Kazanılması ve DYÇ Ortamına Etkileri	4-44
ç.1991 – 1999 Dönüşüm Süreçlerinin Askeri Strateji Üzerindeki Etkileri ve Stratejik Kültür ile Askeri Stratejik Kültür Kavramlarıyla Açıklanması	4-46
(1) Coğrafya Alanındaki Hususlar	4-51
(2) Tarihsel Deneyim Alanındaki Hususlar	4-52

TASNİF DIŞI

(3) Politik Kültür Alanındaki Hususlar	4–52
d. 1991 – 1999 DYÇ Mücadelesinde TSK’nin Geçirdiği	
Askeri Dönüşümün <i>Minör AMD</i> Çerçevesinde Değerlendirilmesi	4–54
(1) Askeri – Teknolojik Kapasitede Atılım Kategorisine rnekler	4–54
(2) Harekât, Kuvvet Yapısı ve	
Teşkilat Kapasitesinde Atılım Kategorisine rnekler	4–55
(3) Doktrin Kapasitesinde Atılım Kategorisine rnekler	4–56
e. 1999 Askeri Zaferi: Terörist calan’ın Ele Geçirilmesi ve	
PKK Eylemselliğinin Minimize Edilmesi	4–59

BEŐİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE DEğERLENDİRME

Sonuç ve Değerlendirme	5–1

ALTINCI BÖLÜM

KAYNAKÇA

Kaynakça	6–1

TABLÖLAR VE ŐEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 01: Konvansiyonel Güçler ile	
Asimetrik Tehdit Unsuru Arasındaki Dengesizlik	3–22
Şekil 02: DYÇ'de Asimetrik Unsurun Jeostratejik Yorumu	3–27
Şekil 03: ABD TKSUASP Kapsamında (2006)	
Terör Ağının Temel Eksenini Teşkil Eden Faktörler	3–31
Şekil 04: DYÇ'de Stratejik Düzeyde Ağırlık Merkezinin Tespiti:	
Bumerang Modeli	3–37
Şekil 05: DYÇ'de Askeri Strateji ve Harekâtın Hassasiyeti	3–39
Şekil 06: Askeri stratejik Kùltürün Bileşenleri	3–43
Şekil 07: DYÇ Güvenlik Ortamında ve Dışında Zaman Algısı	3–52
Şekil 08: DYÇ Güvenlik Ortamında Minör AMD	3–83
Şekil 09: AMD Döngüsü	3–85
Şekil 10: 93 Stratejisinin Dolaylı Tutum Etkisi	4–31
Şekil 11: Sınır Ötesi Harekâtlar ve	
Jeostratejik İnisiyatifin Ele Geçirilmesi	4–43
Şekil 12: Jeostratejik Üstünlüğün Kazanılmasının	
Güvenlik Ortamına Etkileri	4–45
Şekil 13: Terörist Öcalan'a GKRY Tarafından Verilen	
<i>Lazaros Mavros</i> Adına Düzenlenmiş Pasaport	4–48
Tablo 01: Majör ve Minör AMD Tasnifi	3–82

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- AFP:** Air Force Pamphlet
- AMD:** Askeri Meselelerde Devrim
- ARGK:** Kürdistan Ulusal Kurtuluş Ordusu
- ASALA:** Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia
- ATD:** Askeri Teknik Devrim
- DYÇ:** Düşük Yoğunluklu Çatışmalar
- ERNK:** Kürdistan Halk Kurtuluş Cephesi
- FM:** Field Manual
- GKRY:** Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
- HUMINT:** Human Intelligence
- HPG:** Halk Savunma Güçleri
- IMINT:** Image Intelligence
- KDP:** Kürdistan Demokrat Partisi
- KYB:** Kürdistan Yurtseverler Birliğı
- LIC:** Low Intensity Conflict
- MASK:** Milli Askeri Stratejik Konsept
- MGK:** Milli Güvenlik Kurulu
- MGSB:** Milli Güvenlik Strateji Belgesi¹
- MTR:** Military Technical Revolution
- ONA:** Office of Net Assessment
- PAK:** Kürdistan Özgürlük Partisi
- PKK:** Kürdistan İşçi Partisi

---

¹ İlgili belge ABD güvenlik literatüründe “strateji” düzeyinde ele alınmaktadır ve başlığında strateji sözcüğü kullanılmaktadır. Bu tez çalışması, ABD MGSBlere atıf yapmıştır

TASNİF DIŞI

RMA: Revolution in Military Affairs

SIGINT: Signal Intelligence

TKSUASP: Terörizme Karşı Savaş Ulusal Askeri Stratejik Planı

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

ÖNSÖZ

Uluslararası sistemde aktörlerin sayısı ve kategorileri ile aktörler arası ilişki çeşitliliği yükselirken, bu tez çalışmasının kaleme alındığı dönemde gözlemlenen konjonktürel koşullar ilişki gündemindeki hiyerarşinin fazlaca değişmediğini, güvenlik meselelerinin ajandanın başındaki yerini koruduğunu göstermektedir. Siyasal gerçekçi paradigma ile plüralist paradigma arasında bir yerde bulunduğu söylenebilecek olan söz konusu konjonktür; özel ordular, terör örgütleri, ayaklanmalar ve ayaklanmalara karşı koyma görevleri etrafında konumlanan paramiliter unsurlar gibi devlet–dışı grupların varlığına işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle, uluslararası sistemde devletlerin yanı sıra ortaya çıkan devlet–altı aktörlerin dikkate değer bir bölümü de güvenlik eksenli olarak ve sistematik silahlı mücadele faaliyetini dışlamadan yükselmeye devam etmektedir. Böylelikle aktör sayısı, sınıfı ve ilişkileri çeşitlenirken, çatışmaların azalmak yerine dönüşmek eğilimi gösterdiği öne sürülebilir.

Buna paralel olarak düzenli orduların harekâtların konvansiyonel etaplarını tamamladıktan sonra, düşük yoğunluklu çatışmalar kapsamındaki direnişlere karşı aynı performansı gösteremeyebileceği ABD ve Birleşik Krallık askeri unsurlarının Irak ve Afganistan deneyimlerinde gözlemlenebilmektedir. Bu nedenle konvansiyonel güçler bünyesinde de gayrinizamî harp koşullarına uyum sağlayabilecek özel kuvvetler ve özel harekât birliklerinin giderek daha önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Son dönemde sistemin önemli askeri figürlerinin yayınladıkları resmi güvenlik ve savunma dokümanları tetkik edildiğinde, tehdit algılamasının giderek skalanın iki ucuna: Kitle imha silahları, nükleer güvenlik ve balistik füze kapasitesinin başı çektiği yüksek yoğunluklu çatışmalar düzeyi ile bir diğer yanda da asimetrik tehditler, terörizm, ayaklanmalar gibi düşük yoğunluklu çatışmalar düzeyine kaydığı öne sürülebilir. Diğer bir ifadeyle, orta yoğunluklu çatışmalardan boşalan tehdit algılaması her iki uçdeğere doğru yönelme eğilimindedir. Hatta son dönemde özellikle Afganistan – Pakistan bölgesi odaklı olarak dile getirilen “nükleer terörizm” tehdidi, söz konusu iki uçdeğerin konvansiyonel harp tehdidini atlayarak oluşturduğu bir kombinasyon niteliği taşımaktadır.

Askeri – politik bir profil çizdiği ve her şeyden önce “kalplerde ve beyinlerde” kazanılması gerektiği belirtilen Düşük Yoğunluklu Çatışmaların, bu özellikleriyle politik psikolojik faktörlerden ayrı düşünülmesi mümkün görünmemektedir. Bu nedenle politik psikoloji disiplininin DYÇ açısından hem kuramsal bir unsur hem de

TASNİF DIŞI

konsept olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira DYÇ bir savaş olmadığı gibi çatışmasızlık hali de değildir, dolayısıyla “barışın kazanılması” önem arz eden bir husus olmalıdır.

Bu tez çalışmasının incelediği 1991–1999 dönemi, DYÇ fonksiyonları olan terörizm ve terörizmle mücadele alanlarında önemli bir örnek teşkil etmektedir. Türkiye Cumhuriyetinin milli devlet ve üniter devlet gibi kurucu niteliklerine yönelik bir meydan okuma olan PKK tehdidi, Soğuk Savaş döneminin kritik bir aktörü olan Türk Silahlı Kuvvetleri için stratejik sürpriz niteliğinde olmuştur. Zira Sovyet tehdidine odaklanan orta–yüksek yoğunluklu çatışmalar ağırlıklı tehdit algılamasından oldukça farklı bir alanda, düşük yoğunluklu bir çatışmaya adapte olunması, salt teçhizat, harekât gibi alanlarda değil; “zihinlerde”, yani askeri stratejik kültür, doktrin gibi sahalarda da kolay değildir.

Ayrıca PKK tehdidinin bölgesel ve jeostratejik boyutu da üzerinde durulması gereken bir husustur. İran, Irak, Suriye, Ermenistan kara sınırlarında faaliyet gösteren bölücü terör örgütü söz konusu ülkelerin hepsinde farklı düzeylerde siyasal, lojistik, finansal, insan kaynakları alanlarında imkânlar bulmuş, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin de aktif desteğini almıştır. Öyle ki, ironik bir ifadeyle, 1991–1999 döneminde PKK liderinin “Lazaros Mavros” olduğunu ifade etmek mümkündür; zira bu tez çalışmasında ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı CIA atfıyla alıntılanan bir kopyasının da sunulacağı, 1999 yılında Kenya’da yakalanan terörist Öcalan’ın üzerinden çıkan co15918 seri numaralı GKRY pasaportunun verdiği bilgiler bu yöndedir. Yine Suriye Arap Cumhuriyeti ile imzalanan Ekim 1998 tarihli Adana Protokolü resmen göstermektedir ki, aynı “Lazaros Mavros”, PKK terör örgütünü yirmi yıl kesintisiz bir biçimde Şam’dan idare etmiş ve örgüte Stalinist bir yönetim biçimini dayatmaya muktedir olmuştur. Sonuç olarak PKK tehdidinin bir vekâleten savaş –*proxy war*– niteliği de arz ettiği; özellikle Irak’ın kuzeyi ve İran, Suriye, Ermenistan ekseninde stratejik derinliğe sahip bir profil çizdiği söylenebilir. Ölümünden yaklaşık kırk yıl sonra, 2006 tarihli General Petraeus imzalı (ABD Ordusu / Deniz Piyadeleri FM 3–24/MCWP 3–33.5) talimnamesinde dahi alıntılanan önemli DYÇ teorisyenlerinden David Galula’nın görüşleri; kara sınırlarında vuku bulan, komşu ülkelerin desteğini haiz asimetrik tehditlerin bu çatışma türünün en tehlikeli durumlarından birine karşılık geldiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu tez çalışmasının incelediği “1991–1999 Türk Silahlı Kuvvetleri Örneğinin” birçok alanda teorinin test edilebileceği bir zemin oluşturabileceği değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

1. TEZİN ADI

“Düşük Yoğunluklu Çatışmalarda Konvansiyonel Güçlerin Kullanılması: 1991-1999 Türk Silahlı Kuvvetleri Örneği”.

2. PROBLEMİN DURUMU

Çatışmalar aktörleri itibariyle konvansiyonel düzenli ordular arasında, anılan ordularla gayri nizami unsurlar arasında ve salt gayri nizami unsurlar arasında gerçekleştirilenler şeklinde üç temel sınıfta incelenebilir. Düzenli ordular arasında vuku bulan kitle imha silahlarının stratejik düzeyde kullanılabildiği ve belirli bir bölge ile sınırlı kalmayan savaşlar yüksek yoğunluklu çatışmalar; düzenli ordular arasında gerçekleşen ancak konvansiyonel düzeyde kalan ve belirli bir bölgede cereyan eden savaşlar orta yoğunluklu çatışma olarak kategorize edilmektedir. Esasen, sözü edilen iki temel sınıfın dışında kalan çatışmalar, şeklinde tanımlanabilecek olan Düşük Yoğunluklu Çatışmalar, silahlı mücadelenin aktörlerinden bir ya da birkaçının gayri nizami unsur olduğu durumlara karşılık gelmektedir (Gray, 2008). ABD Ordusu / Hava Kuvvetleri Talimname FM 100–20/AFP 3–20 (1990, s. 1 – 1), Düşük Yoğunluklu Çatışmaları (DYÇ) “konvansiyonel savaşın altında ancak devletlerarası rutin, barışçıl rekabet koşullarının üstünde” bir mücadele olarak tanımlamıştır. Ayrıca aynı doküman DYÇ’nin devletler ve devlet–dışı gruplar arasında vuku bulan “politik–askeri” (*political – military*) bir mücadele olduğunu ifade etmektedir.

Yüksek ve orta yoğunluklu çatışmalardan farklı olarak Düşük Yoğunluklu Çatışmalar özleri itibariyle politik mücadelelerdir. Daha açık bir ifadeyle yüksek ve orta yoğunluklu çatışmalarda askeri güç tartışmasız birincil milli güç unsuru iken; düşük yoğunluklu çatışmalarda stratejik ancak ikincil bir nitelik taşımaktadır (Özdağ, 2010). Bu paralelde Galula’ya göre (2006a) sözü edilen silahlı mücadele tarzı “%80 politik, %20 askeri” bir mahiyet arz etmektedir. Terör örgütü PKK dâhil olmak üzere dünyada süregelen DYÇlerin “gayri nizami aktörlerinde” militan kadroya verilen eğitimin paramiliter yönleri kadar hatta daha fazla siyasi içerik taşıması yukarıda aktarılan görüşleri desteklemektedir.

Günümüzde uluslararası politik koşullar ve diğer konjonktürel parametreler dolayısıyla yüksek ve orta yoğunluklu çatışmalar fazlaca gözlemlenmezken, DYÇler güvenlik ortamında “yükselen trend” halini almıştır. Bu noktada insan kaynakları kapasitesi, askeri-teknolojik imkân ve kabiliyeti, komuta kademesinin stratejik

TASNİF DIŞI

yetenekleri ne olursa olsun mücadelenin kuramsal niteliklerini kavrayamayan aktörler taktik ve operasyonel başarılarını kalıcı stratejik kazanımlara dönüştürememektedirler. Taktik seviyede elde edilen zaferler, operasyonel seviyedeki zaferi kesin kılmadığı gibi, askeri stratejik zaferler de operasyonel başarıların doğal bir sonucu olmamaktadır (Bartholomees, 2008b, ss. 81–82). Zira stratejik düzeyde yaşanan zafiyetlerin operasyonel ve taktik seviyelerdeki başarılarla telafi edilmeye çalışılması yapısal çözümlere ulaşmak bağlamında yeterli olamamaktadır (Gray, 2008).

DYÇ'de taktik ya da operasyonel düzeyde başarı elde etmiş bir aktörün, askeri stratejik seviyede başarısızlığa uğraması mümkündür. Aynı şekilde askeri stratejik düzeydeki başarılar da, doğası gereği askeri – politik bir mücadele olan DYÇ'de yapısal zaferi garantilemeyecektir. Belirtilen koşullarda ortaya çıkabilecek tablo; askeri başarılar (askeri başarılarından kasıt karargahların planlama başarıları ile taktik, operasyonel, stratejik seviyedeki personelin üstün performansı ve belirlenen askeri hedeflere büyük ölçüde ulaşılmasıdır) dayanılarak sürdürülen DYÇ'de orduların gayri nizami unsurlara karşı birçok “muharebe” kazanmasına karşın devlet düzeyinde aktörün “politik” zafer elde edememesi şeklinde tezahür etmektedir.

Aktarılanların ışığında DYÇ'de askeri başarının salt askeri unsurlara bağlı olmadığı bir tabloyla karşılaşıldığını söylemek mümkündür. Söz konusu değerlendirmenin birinci nedeni; bu noktaya kadar belirtildiği üzere çatışmanın politik ağırlıklı karakteridir. İkinci neden ise, orduların, klasik olarak, diğer ordularla savaşmak üzere eğitilmiş olmalarıdır. Daha açık bir ifadeyle genelde konvansiyonel görevlere uygun olarak düzenlenen askeri güçler (bazı aktörler için aynı zamanda nükleer güç ve diğer kitle imha silahları da söz konusudur), gayri nizami unsurlara karşı düşük yoğunluklu çatışmalar yürütmek hususunda bir formasyona sahip değildirler. Ayrıca askeri tarihin birçok örneği, doğru politik rehberlikten yoksun askeri figürlerin oldukça zor durumlar yaşadığını ortaya koymaktadır. Mücadelenin oldukça siyasi bir nitelik taşıdığı DYÇlerde eksik ya da yanlış politik rehberlik ise askeri birlikleri ve komutanları (dolayısıyla devletleri) çok daha zor durumlara düşürebilecektir.

Politika ile savaşı bütünsel bir yapıda inceleyen Clausewitzci paradigmanın, ünlü generalin şahit olduğu orta yoğunluklu çatışmalar ya da İkinci Dünya Savaşı'nı sonra erdiren ve Soğuk Savaş domine eden yüksek yoğunluklu boyut kadar, günümüz DYÇlerini açıklamak hususunda da etkin olabileceği değerlendirilmektedir. Savaş ve politikanın yapısal olarak entegre olduğu DYÇlerin Clausewitzci

TASNİF DIŞI

paradigmayla kuramsal açıdan incelenmesi ilginç sonuçlar verebilecektir. Bu sayede güvenlik bilimleri çerçevesinde kategorize edilen söz konusu mücadele tarzı, gereksinim duyduğu güçlü bir kuramsal yaklaşıma da kavuşabilecektir. Arz edilen tez çalışması taslağının temel teorik problemi de; DYÇ'nin ve DYÇ kapsamında mücadele veren konvansiyonel güçlerin dönüşümünün savaş ve strateji kuramları temelinde nasıl açıklanabileceği, şeklinde ifade edilebilir.

Bu noktada savaş ve strateji kuramlarında “zaferin” bizatihi kendisinin tanımlanmasının kazanılması kadar önemli olduğu dikkate alınmalıdır. DYÇlerde zaferin temel parametreleri ve savaşın amacı halk desteğinin kazanılması, düşmanın hedef halk kitlelerinden izole edilmesi, askeri ya da paramiliter unsurlarının yanında politik ve ideolojik yapısının da mağlup edilmesidir (Galula, 2006a). Daha önce belirtildiği üzere, ağırlıklı olarak konvansiyonel görevlere göre dizayn edilen ordular için DYÇlerde başarının anahtarı *dönüşüm* olarak karşımıza çıkmaktadır. DYÇ “en güçlü” değil; ancak “en iyi adapte olan” aktörlerin ayakta kalabildiği bir mücadele tarzıdır. Bu noktada tez çalışmasının anılan transformasyonu özgün biçimde Askeri Meselelerde Devrim (AMD) – *Revolution in Military Affairs*– kavramını kullanarak açıklaması planlanmaktadır. AMD yeni teknolojilerin doktrinde, harekât konseptlerinde ve organizasyon yapısındaki değişiklikler ile askeri kapasitede radikal artış meydana gelmesi şeklinde tanımlanabilir (Harrington, 2005). AMD kavramı, stratejik kültür ve daha dar kapsamda askeri stratejik kültür kavramları ile desteklenecektir. Literatüre ilk kez 1977 yılında Snyder'in çalışmasıyla giren stratejik kültür kavramı, genel hatlarıyla siyasi ya da askeri eliten karar verme eğilimleri ve “stratejik alışkanlıklarını” tanımlamak için kullanılmaktadır (Snyder, 1977). DYÇlerde “zaferin” temel parametrelerinin değişmesinden ötürü “zafer” kazanmak üzere eğitilen ve motive edilen eliten ve personelin stratejik kültürünün dönüşmesi de kritiktir.

Askeri meselelerde insan faktörünün birincil unsur olduğu varsayıldığında, yukarıda sözü edilen tüm yapısal dönüşüm faaliyetlerinin politik psikolojik bir alt yapı içermesi de kaçınılmazdır. Özellikle DYÇlerin politik-yoğun yapısı dikkate alındığında, “büyük grupların, kitlelerin ve ulusların birbirleri ile ilişkilerini ele alarak bu ilişkilerde rol oynayan psikolojik etmenleri değerlendiren”, liderleri ve liderler arasındaki ilişkilerin psikolojik boyutlarını inceleyen; terörizm, teröristlerin psikolojisi, ulusal ve etnik kimliklerin psikolojisi, terörle mücadele eden grupların psikolojisi gibi konuları analiz eden politik psikoloji disiplini (Çevik, 2009), DYÇlerin anlaşılması ve kuramsallaştırılmasında önemli rol oynayabilir. Ayrıca DYÇlerde elde edilmesi gereken nihai “zafer”in temelinde düşmanın imhası ya da belirli bir alanın

TASNİF DIŞI

kontrolünden ziyade hedef halk kitlesinin kazanılmasının bulunduğu dikkate alındığında, politik psikolojinin salt kuramsal açıklayıcılık bağlamında değil bir konsept olarak da yaşamsal olduğu değerlendirilmektedir.

Bu noktaya kadar aktarılan genel problem sahası kapsamında, tez çalışmasının 1991–1999 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) terör örgütü PKK'ya karşı verdiği mücadeleyi değerlendirmesi planlanmaktadır. Bu noktada TSK'nin terör tehdidine verdiği tepki, sözü edilen tepkinin yapısal dönüşümler bağlamında nasıl tezahür ettiği ve sürece ilişkin kuramsal yaklaşımın nasıl olabileceği tez çalışmasının planlanan özel problem alanının ana hatlarını oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, Clausewitz'in savaş ile politikayı bütünsellikle ele alan görüşlerinin ve askeri teoriye kazandırdığı kavramların TSK'nin dahil olduğu örnek DYÇ'yi açıklamak hususundaki etnikliği, politik psikoloji temelli konseptlerin incelemeye konu zaman aralığındaki sonuçları, DYÇ karakteristiğinin 1991 – 1999 yılları arasındaki söz konusu mücadele kapsamında gözlemlenen hususlarının neler olduğu, DYÇ'de konvansiyonel güçlerin askeri dönüşüm süreçlerini açıklayacak AMD modelinin oluşturulması önem taşımaktadır.

Konvansiyonel güçlerin, terör örgütleri dâhil olmak üzere, asimetrik tehdit unsurları karşısındaki performanslarını belirleyen faktörlerin neler olduğu; hangi koşullar altında bir konvansiyonel aktörün DYÇ'den galip çıkabileceği problem sahasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu bağlamda, son dönemin en önemli DYÇ'lerinden birini vermiş (ve halen vermekte) olan TSK'nin mücadelesinin; söz konusu hususlar açısından nasıl değerlendirilebileceği inceleme konusudur.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Kuramsal düzeyde, bu tez çalışmasının amacı bir DYÇ' de gayri nizami unsura karşı mücadele eden konvansiyonel güçlerin icra etmesi gereken yapısal dönüşümlerin ve izlemesi gereken strateji ve konseptlerin; savaş ile politikayı bütünsel bir yapıda ele alan Clausewitz'in görüşleri de dâhil olmak üzere savaş ve strateji teorisi, Askeri Meselelerde Devrim, Stratejik Kültür ve Askeri Stratejik Kültür çerçevesinde değerlendirilmesidir. Vaka analizinde ise, Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) bölücü terör örgütü PKK'ya karşı 1991-1999 yılları arasında verdiği mücadelenin, DYÇ yürüten konvansiyonel bir güç kimliği ile incelenmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda 1991 yılı tezin probleminde tartışılan dönüşümün başlangıcı açısından bir kilometre taşı, 1999 yılı ise örgütün eylemselliğinin minimize

TASNİF DIŞI

edildiği ve terörist Öcalan'ın yakalandığı yıl niteliğiyle askeri zafer noktası olarak algılanmaktadır. Kanımızca ilerleyen yıllarda PKK terörizminin yükselerek bir tehdit niteliğini yeniden kazanmış olması, tezin problemi bölümünde ortaya koyulan, DYÇlerde nihai zaferin ve çatışmanın karakterinin politik-yoğun bir profil taşıdığına ilişkin kuramsal tartışmayı daha anlamlı kılmaktadır.

Kuramsal boyutta, 1991-1999 mücadelesi kapsamında TSK'nin icra ettiği faaliyetler ve elde ettiği askeri zafer, DYÇ teorisi, anılan mücadele tarzına uygun olduğu düşünülen Clausewitz ekolü ve Askeri Meselelerde Devrim kavramıyla analiz edilecektir. DYÇ'de temel olduğu ifade edilen "insan faktörüne" ilişkin konular politik psikoloji bağlamında ele alınacak; ayrıca DYÇ odaklı stratejik kültür ve askeri stratejik kültür hususları da incelenecektir.

Bu noktaya kadar aktarılan çerçevede tanımlanmaya çalışıldığı üzere tez çalışmasının araştırma sorusu; *"bir(kaç) konvansiyonel güç ile bir(kaç) gayri nizami unsurun karşılaştığı bir DYÇ'de, konvansiyonel güçlerin askeri başarı sağlaması mümkün müdür; mümkün ise sözü edilen başarı hangi koşulları gerektirmektedir, sözü edilen koşullar DYÇ'nin hangi yapısal ve teorik niteliklerinin tezahürüdür? 1991-1999 yılları arasında TSK'nin terör örgütü PKK'ya karşı yürüttüğü mücadele ve 1999 yılında ortaya çıkan güvenlik ortamı tezin probleminde ortaya konulan çerçeve ve kuramsal tartışma kapsamında nasıl değerlendirilebilir?"* ifadeleriyle belirlenmiştir.

Araştırma sorusundan hareketle hipotez ise: *"Askeri Meselelerde Devrim düzeyinde gerekli dönüşümleri icra edebilen, ayrıca söz konusu dönüşümleri stratejik kültür ve askeri stratejik kültür alanındaki değişimler ile destekleyen konvansiyonel güçlerin bir DYÇ'de gayri nizami unsur(lar)a karşı askeri zafer elde etmesi mümkündür; bununla birlikte DYÇ'de yapısal galibiyet bu mücadele tarzının doğası itibarıyla politiktir. Bu bağlamda askeri zaferin temel görevi politik zafer için uygun eylemsizlik zemininin yaratılmasıdır. 1991-1999 yılları arasında TSK'nin terör örgütü PKK'ya karşı icra ettiği faaliyetler yukarıda aktarılan modele karşılık gelmektedir; dolayısıyla 1999 yılında elde edilen sonuç konvansiyonel bir gücün DYÇ'de elde ettiği askeri zafer olarak tanımlanabilmektedir. TSK, incelemeye konu konvansiyonel güç olarak, bir düşük yoğunluklu çatışmada askeri zafer elde etmeyi başarmıştır"* şeklinde oluşturulmuştur.

4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

DYÇlere ilişkin bir doktora tezi çalışması hazırlamanın akademik ve işlevsel olarak iki temel noktada önem arz ettiği düşünülmektedir. Uluslararası konjonktürün

TASNİF DIŞI

ve güvenlik ilişkilerinin geldiği durumun yüksek yoğunluklu ve orta yoğunluklu çatışmaların yaşanması olasılığını minimize ettiği düşünülmektedir. Askeri teknolojide yaşanan gelişmelerin savaşın yıkıcılığını (ve dolayısıyla caydırıcılığını) yükseltmesi, Soğuk Savaş'ın iki kutuplu dehşet dengesinin benzerlerinin bölgesel düzeyde ve konvansiyonel boyutlarda da oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca plüralist bir bakış açısıyla uluslararası ilişkilerin çeşitlenen yapısı ve ilişki biçimleri ile diyalog zeminlerindeki nicel ve nitel artışlar orta ve yüksek yoğunluklu çatışmaları engelleyen mekanizmaları güçlendirmektedir. Bununla birlikte plüralist paradigmaya neorealist bir eleştiri getirmek gerekirse; ilişkilerin çeşitlendiği doğru olabilir ancak gündem hiyerarşisi fazlaca değişmemiştir ve güvenlik kaygıları temel motivasyon unsuru kimliğini korumaktadır. Aktarılan koşullarda kendisi ile aynı düzeydeki diğer aktörler ile çatışmaktan kaçınan devletler için *vekaleten savaş* (proxy war) sıklıkla başvurulan bir strateji olarak benimsemekte, gayri nizami unsurlar ve neden oldukları düşük yoğunluklu çatışmalar 21. yüzyıl vekaleten savaşlarını şekillendirmektedir. Ayrıca askeri teknolojinin geldiği nokta, devlet düzeyindeki birçok aktörün bazı ulus ve ulus-altı gruplar tarafından konvansiyonel olarak hedef alınmasını neredeyse olanaksız kılmaktadır. Aynı zamanda sözü edilen konvansiyonel güçlerin formasyonları itibarıyla DYÇ'lere uyum sağlamakta zorlanması asimetrik konseptleri "savaşın zayıf tarafı" açısından oldukça rasyonel ve cazip kılmaktadır. Nitekim ikinci milenyumun başında ABD gibi askeri teknolojik kapasite bakımından "meydan okunamaz" olarak değerlendirilen ve tek kutuplu sistemin başat unsuru kimliğinde bulunan bir aktör Irak ve özellikle Afganistan'daki DYÇ'lerde ılımlı bir ifade ile dahi "net bir yapısal zafer" elde edememiştir. Günümüzde Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok önemli askeri güç konvansiyonel tehditlerden ziyade DYÇ'leri öncelikli tehdit niteliğinde algılayabilmektedir. Belirtilenlere ek olarak gerekli olan insan kaynağı, finansman, kamuoyları üzerindeki etki kapasitesi gibi faktörler bakımından DYÇ'lerin orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalara göre daha sürdürülebilir nitelikler arz ettiği düşünülmektedir. Sonuç olarak DYÇ 21. yüzyıl güvenlik ortamında yükselen bir trend kimliğindedir ve çalışmanın önemi kapsamında belirtilebilecek ilk husus budur. Daha açık bir ifadeyle bu tez çalışması; 21. yüzyıl güvenlik ortamının başat tehdit unsuru olarak değerlendirilen bir çatışma kategorisini inceleyecektir.

Öte yandan güvenlik bilimlerinde yükselen bir trend olmasına karşın DYÇ, kuramsal olarak "emekleme" aşamasındadır. Literatürde yüksek ve orta yoğunluklu çatışmalara kıyasla ihmal edilmiş görülmektedir. Bu bağlamda, yazar tarafından bu tez çalışmasına atfedilen ikinci temel önem, yükselen bir güvenlik trendine ilişkin

TASNİF DIŞI

kuramsal boşluğun doldurulmasıdır. Özellikle savaş ve strateji teorisi bağlamında sözü edilen boşluğun doldurulmasının kritik olduğu değerlendirilmektedir.

Tez çalışmasının önemine ilişkin belirtilebilecek üçüncü husus ise incelenecek olan vakaya ilişkindir. Türk entelijansiyasında genelde güvenlik bilimleri ve özelde DYÇ'ye ilişkin bilgi birikiminin literatür ile kıyaslanmayacak ölçüde sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Kanımızca söz konusu bilgi birikimi eksiklikleri analitik kapasiteye de doğrudan etki etmekte ve PKK terörizmi ile mücadeleye ilişkin görüşler bilimsel nitelikler ve entelektüel derinlik bağlamında yetersiz kalmaktadır. Anılan yetersizliğin en önemli tezahürü, PKK ile mücadelenin yaklaşık 30 yıldır devam etmesinden ötürü mücadelede askeri yöntemlerin tamamen dışlanması savunan görüşlerin varlığı ile anılan görüşler karşısında mücadeleyi askeri yöntemden ibaret gören savların çıkmasıdır. Her iki düşüncenin de DYÇ kuramsal gerçekleriyle bağdaşmadığı değerlendirilmektedir. Bu tez çalışması ile yazar DYÇ kapsamında “nihai zafer”, “askeri zafer”, başarı parametreleri, anılan mücadele tarzının konvansiyonel ve yüksek yoğunluklu çatışmalardan yapısal farklılıkları, politik-yoğun karakteristiği gibi kavramları bilimsel bir yaklaşımla ortaya koymayı hedeflemektedir. Böylece bütünsel olarak ele alınması gereken terörle mücadelede TSK'nin rolü ve askeri dönüşüm kapasitesi ile 1999 yılında kazanılan askeri zaferin önemi açıklanabilecektir. Aynı zamanda sözü edilen tehdidin bugüne dek sürmesinin kuramsal olarak açıklanması da yararlı olacaktır.

Son olarak 20. ve 21. yüzyılın en büyük DYÇ'lerinden birini geçiren (ve halen geçirmekte olan) bölgesinde başat askeri güç konumunda bulunan ve NATO içerisinde oldukça önemli bir yer tutan TSK gibi önemli bir aktörün terörle mücadele faaliyetlerinin kuramsal olarak doktora tezi düzeyinde incelenmesi güvenlik bilimleri ve bu kapsamda askeri literatüre katkı verebilecek nitelikte görülmektedir. Söz konusu çatışma tarzının yükselen bir trend olması dolayısıyla kuramsal incelemenin değerini artırarak koruyacağı öngörülmektedir. Özellikle böyle bir çalışmanın Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü bünyesinde yapılmasının bu bağlamda ayrıca önem arz edeceği düşünülmektedir.

5. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Planlanan tez çalışmasının varsayımları aşağıda arz edilmektedir.

- a. Kürdistan İşçi Partisi (PKK), Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasası *Genel Esaslar* bölümünde ifade edilen siyasi rejimi ve bu kapsamda

TASNİF DIŞI

devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü hedef alan bölücü bir terör örgütüdür.

- b. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve onun güvenliğı ile görevli Türk Silahlı Kuvvetleri ve PKK arasında vuku bulan mücadele bir düşük yoğunluklu çatışmadır.
- c. Çalışmanın sınırlılıkları kapsamında ele alınan 1991-1999 yılları arasında Türkiye'nin terörle mücadele askeri stratejisinde uygulayıcı başat aktör Türk Silahlı Kuvvetleridir.

6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- a. Teorik altyapıda DYÇ kuramına ilişkin konuyu görelı dar kapsamda ele alan Amerikan ve daha geniş kapsamda ele alan İngiliz yaklaşımları kullanılmıştır.
- b. İncelemeye konu dönem 1991-1999 yıllar ile sınırlı tutulmuştur.
- c. Anılan dönemde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne yönelik çeşitli düşük yoğunluklu tehditler bulunmasına karşın yalnızca PKK kaynaklı DYÇ tehdidi incelenecektir.
- d. Türk devletinin ilgili güvenlik kurumları PKK terör örgütü ile mücadele etmiştir ve etmektedir. Bununla birlikte bu tez çalışması örnek dönemde yalnızca TSK'nin mücadelesini ele alacaktır.
- e. DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin kullanımına ilişkin analizler ağırlıklı olarak stratejik seviyede tutulmuş, operasyonel hususlardan kısmen yararlanılmış; askeri teknik ihtisas gerektiren taktik seviyede analizlere yer verilmemiştir.
- f. Konvansiyonel güçlerin DYÇ güvenlik ortamında kullanılması ağırlıklı olarak askeri–stratejik açıdan ele alınacak olup, konunun hukuki boyutu araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.
- g. Açıklanması ve yayınlanması Türk Ceza Kanunu kapsamında suç olan belge ve bilgilere tez çalışması kapsamında yer verilmeyecektir.
- h. Bölücü terör örgütünün yapısından ötürü ulaşılabilecek PKK kaynakları sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Çalışmada ilişkisel araştırma modeli ve örnek olay modeli olmak üzere iki ayrı araştırma modeli kullanılmıştır. İlk olarak DYÇlerin genel karakteristikleri ile konvansiyonel güçlerin uyum kapasiteleri arasında ilişkisel bir analiz yapılmıştır. Bu bağlamda ilgili analizler DYÇ kuramı, AMD ve askeri stratejik kültür yaklaşımı ile desteklenmiş; DYÇlerin genel karakteristikleri Clausewitzci strateji ekolü temelinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Müteakip olarak örnek olay modeli kullanılmış; 1991-1999 yılları arasında TSK'nin terör örgütü PKK ile mücadelesi vaka analizi olarak ele alınmıştır. İlişkisel araştırma modelinden elde edilen sonuçlar örnek olay modeli kapsamındaki değerlendirmeler için zemin teşkil etmiştir.

2. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada kullanılan veriler, askeri dokümantasyondan, düşünce kuruluşlarının raporlarından, askeri kurum ve enstitülerin konuya ilişkin çalışmalarından, konu ile ilgili yayımlanmış kitap, makale ve süreli yayınlardan, terör örgütüne ilişkin açık kaynak niteliğindeki dokümanlardan, aynı sahada daha önce yapılmış tez çalışmalarından, ulaşılabilen resmi belgelerden elde edilmiştir.

3. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI

Tez çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinin uygulanması planlanmaktadır. Kuramsal çerçeve ile *bulgular* ve *yorum* bölümünde iz sürme yöntemi tercih edilmektedir. Burada temel amaç veri toplama ve örneklemin güvenilirliğini sağlamaktır. İz sürme yöntemi sonucunda elde edilen veriler ilişkisel araştırma modeli çerçevesinde analiz edilmiştir. Ayrıca DYÇ'nin karakteristik olarak oldukça farklı ancak çatışan taraflarının etkileşimlerini incelemek için paydaş analizi yöntemi kullanılabilir. Belirtildiği üzere tez çalışması incelediği kuramsal alanda bir de örnek olay ele alacak, dolayısıyla söz konusu yöntemden de istifade edilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Kuramsal çerçeve bölümü, *Düşük Yoğunluklu Çatışmalar* ile *Askeri Meselelerde Devrim ve Askeri Dönüşüm* olmak üzere iki ana başlıkta ele alınmıştır. Bu bölümün kaleme alınmasındaki amaç, *Bulgular ve Yorum* bölümünde Türk Silahlı Kuvvetlerinin 1991–1999 terörle mücadelesinin, iç güvenlik harekâtı faaliyetlerinin ve bir konvansiyonel güç olarak asimetrik tehdidin neden olduğu güvenlik ortamındaki değişikliklere ilişkin askeri stratejisinin açıklanması için gerekli teorik çerçevenin oluşturulmasıdır. Düşük Yoğunluklu Çatışmalar ve neden olduğu güvenlik ortamı esasen konvansiyonel güçlerin formasyonlarına uygun bir yapıda değildir (Nagl ve Burton, 2009, s. 93). Temel formasyonları itibarıyla “diğer ordularla” savaşmak üzere oluşturulan silahlı kuvvetler teşkilatları için, yeni güvenlik parametrelerine uyum gösterilmesinin ötesinde bu mücadele tarzının doğasının anlaşılması dahi kritik önemdedir. Bu düşünceden hareketle, ikinci ana başlıkta incelenecek olan Askeri Meselelerde Devrim (AMD) kavramı ve ilgili kuramsal tartışmalar konvansiyonel güçlerin güvenlik gereksinimleri bağlamında “nasıl dönüşüm geçirdiklerini” açıklamaya yönelik iken; *Düşük Yoğunluklu Çatışmalar (DYÇ)* başlığını taşıyan ilk ana başlık ise DYÇ ortamında “neden dönüşüm geçirmelerinin gerekli olduğunu” ve “hangi koşullar altında mücadele verdiklerini” anlamaya çalışacaktır.

İlk ana başlıkta, DYÇ’ye ilişkin kuramsal inceleme alanı kısıtlı olarak Fransız ve ağırlıklı biçimde ABD ve Birleşik Krallık yaklaşımları ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca Anglo–Amerikan ekseninde değerlendirilebilecek Kanada ve Avustralya silahlı kuvvetleri gibi kurumların bazı yayınlarına rastlanması da mümkündür. Zira ilk ana başlıkta, tarihsel arka planı da dahil olmak üzere, ayrıntılı biçimde değinilecek olan konvansiyonel güçlerin DYÇ ortamındaki durumlarını kuramsal düzeyde ele alan yaklaşımlar bir ölçüde Fransız ve ağırlıklı olarak Anglo–Amerikan askeri literatürünün ürünü olmuştur. Özellikle kavramsallaştırma hususunda, *küçük savaşlar, düşük yoğunluklu çatışmalar, gayrinizami harp, savaş dışındaki askeri operasyonlar* gibi terimlerin anılan literatür kapsamındaki çalışmalar sonucu ortaya çıktığı bilinmektedir.

Elbette Düşük Yoğunluklu Çatışmaları orta ve yüksek yoğunluklu olanlardan ayıran en önemli husus, çatışmanın bir ya da birkaç asimetrik unsurunun bulunmasıdır. Dolayısıyla kuramsal yaklaşımın bir de asimetrik ve paramiliter boyutunun olması gerekmektedir. Bu nedenle Mao, Guevera gibi asimetrik stratejik yaklaşımın uygulayıcısı ve teorisyeni konumunda bulunan figürlerin çatışmaya ilişkin

TASNİF DIŞI

görüşleri de ilk ana başlık kapsamında ele alınacaktır. Böylelikle, bulgular ve yorum bölümünde “1991–1999 dönemi Türk Silahlı Kuvvetleri örneğini” açıklamak için gerekli teorik alt yapı oluşturulurken, anılan mücadeleye neden olan Kürdistan İşçi Partisi (PKK) bölücü terör örgütünün meydana getirdiği ulusal güvenlik tehdidinin mahiyeti de, incelemeye konu çatışma türünün “diğer tarafından” kuramsal olarak tetkik edilebilecektir.

Söz konusu yaklaşımlara ek olarak konuya strateji kuramı çerçevesinde bakabilmek amacıyla, Clausewitz, Liddell Hart gibi teorisyenlerin görüşleri de bu bölümde önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle tezin problemine ilişkin tartışmada belirtildiği üzere, Clausewitz’in savaş ve politika ilişkilerine dair görüşlerinin düşük yoğunluklu çatışmaları açıklamak hususunda özgün ve açıklayıcı olacağı değerlendirilmektedir. Böylelikle, orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalardan “daha politize” bir profil sergilediği söylenebilecek olan DYÇ, savaş ve politikayı entegre bir yapıda ele alan Clausewitzci bir paradigma ile analiz edilmiş olacaktır.

İdeal olarak her doktora tezinden beklendiği gibi bu çalışma da literatüre özgün bir katkı yapmak hedefindedir. *Bulgular ve Yorum* bölümünde gerçekleştirilmesi amaçlanan işlevsel analizlerin dışında; kuramsal çerçeve bölümünde kaleme alınan *Bumerang modeli* literatüre özgün bir katkı olarak kurgulanmıştır. DYÇ’de halk desteği unsurunu Clausewitz’in “ağırlık merkezi” kavramı ve politik psikolojik yaklaşımla birlikte açıklamaya çalışan bu model, Echevarria’nın (2002) fizikteki ağırlık merkezini betimlemek için verdiği “bumerang” örneğinden esinlenerek, DYÇ’ye ilişkin askeri stratejik düzeyde bir ağırlık merkezi modellemesi oluşturmaya çalışmıştır. Ayrıca Clausewitz’in askeri meseleleri fizik kavramlarıyla açıklamasına benzer şekilde, Düşük Yoğunluklu Çatışmalarda “zafer ve zaman” kavramlarının, Newton ve Einstein’ın farklı zaman yaklaşımları ile analiz edilmesinin de, literatür taramasında rastlanmayan özgün bir analiz ortaya koyduğu mütalaa edilmektedir. Belirtilenlere ek olarak, *Askeri Meselelerde Devrim* kavramının *Düşük Yoğunluklu Çatışmalara* uygulanmasını konu alan eserlerin mevcut ancak nadir olduğu söylenmelidir. Dolayısıyla sözü edilen askeri dönüşüm yaklaşımından, orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalar dışında kalan ve esasen “savaş” olmayan DYÇ’nin açıklanması için istifade edilmesi de sık rastlanmayan bir durumdur. Ayrıca vaka analizi boyutunda, Türk güvenlik bilimleri literatüründe TSK’nın 1991–1999 mücadelesini Düşük Yoğunluklu Çatışmalar kuramı çerçevesinde analiz eden eserler olmakla birlikte (Örn. Özdağ, 2007; Özdağ, 2010), *Askeri Meselelerde Devrim* kavramıyla analiz eden ve daha da önemlisi Düşük Yoğunluklu Çatışmalar kuramını, Askeri Meselelerde Devrim yaklaşımıyla bütünleşmiş bir şekilde ele alarak

TASNİF DIŞI

inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, tez çalışmasının ülke literatürü açısından da özgün bir katkı sunması beklenmektedir.

Kuramsal Çerçeve bölümünün kaleme alınmasında, kategorik olarak dört tip kaynaktan söz edilebilir. Bu kategorilerden ilki, ABD ve Birleşik Krallık askeri doktrin ve talimnameleridir.² Söz konusu resmi askeri dokümanların kullanımı iki temel referansa dayanmaktadır. Öncelikle incelemeye konu sahada kavramsallaştırma ve teorik alt yapı oluşturma faaliyeti ilk olarak resmi güvenlik dokümanlarında başlamış, akademik yayınlar bahse konu kavramsal ve teorik çalışmaları takip etmiştir. Yani, güvenlik bilimleri literatüründe, özellikle DYÇ alanında, başat kaynağın söz konusu resmi dokümanlar olduğu söylenebilir. Nitekim bizatihi Düşük Yoğunluklu Çatışma – *Low Intensity Conflict*– kavramı da önce 1981 yılında yürürlüğe giren ve ardından 1990 yılında yeniden düzenlenen, ilk ana başlıkta da sıklıkla alıntı yapılacak olan, FM 100–20 / AFP 3–20 numaralı ABD talimnamesi –*Field Manual*– ile oluşturulmuştur. İkinci olarak, akademik yayınlarda da ilgili talimnamelere atıf yapıldığı gözlemlenmektedir (Örn. Ucko, 2010; Taw, 2010; Nagl ve Burton, 2009; Fitzsimmons, 2008; Maoz, 2007). Bu nedenle, askeri talimname ve doktrin gibi dokümanlara atıf yapmanın, güvenilirliği yüksek bilimsel indekslere giren saygın yayınlarda da geçerli bir yöntem olduğu değerlendirilmektedir ve aynı yöntem tez çalışmasında da kullanılmıştır. İkinci kategoride, bahse konu akademik yayınlar bulunmaktadır. Söz konusu yayınların metinde ve kaynakçada etkin oranlarda tutulmak suretiyle kuramsal alt yapının güncel ve bilimsel niteliklerinin desteklenmesi hedeflenmektedir. Üçüncü kategoride, Düşük Yoğunluklu Çatışmalar ve Savaş – Strateji kuramları sahalarında kilometre taşı oluşturan teorisyenlerin ünlü eserlerine yer verilmiştir, (Örn: Kilcullen, 2009; Clausewitz, 2008; Guevera, 2008; Galula 2006; Hart, 2003; Mao, 1989 vb.) Anılan eserlerin alıntılanmasının tez çalışmasının fikri temelleri üzerinde önemli bir etki yapacağı düşünülmektedir. Son olarak konuyla ilgili faaliyet gösteren saygın askeri enstitülerin ve düşünce kuruluşlarının çalışmalarından ve yine askeri yayınlarda yer bulan makalelerden yararlanılmıştır. Bu kategoride özellikle seçici davranılmış, kamuoyu yaratmak adına bilimsel yöntemden taviz verebilecek ya da belirli bir baskı ve çıkar grubunun görüşlerini bilimsel hassasiyet göstermeden savunmak gibi bir işlevsellik arz edebilecek kurumların çalışmalarına yer verilmemiştir. Bu nedenle bahse konu kategori ağırlıklı olarak RAND Corporation ve ABD Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nün monografı ile sınırlı tutulmaya çalışılmıştır. Bahse konu dört

² Bu noktada, Türk Ceza Kanunu madde 327 ve ilgili diğer düzenlemeler dolayısıyla, Türk Silahlı Kuvvetlerine ait talimname, doktrin ve benzeri belgeler üzerinde araştırma yapılmadığı ve doğal olarak tez çalışmasında yer verilmeyeceği önemle vurgulanmalıdır.

TASNİF DIŞI

kategori dışında, teorik yaklaşımı desteklemek üzere az sayıda farklı kaynak da, bu bölüme ilişkin kaynakçada yer almaktadır.

Tez çalışması için yapılan akademik izleme süreçlerindeki planlamada, eserin askeri stratejik seviyede kalması ve anılan düzeyde konvansiyonel güçlerin DYÇ ortamındaki durumuna odaklanması kararlaştırılmıştır. Bu nedenle terörizmin kökeni, etnik kimlik, etnik ayrılıkçı terörizmin dinamikleri, üniter devlet–ulus devlet kavramlarının siyasi ve hukuki nitelikleri gibi hususların teorik düzeyde incelenmesi ve tartışılması kapsam dışında bırakılmıştır. Kuramsal çerçeve bölümündeki politik analizler de, savaş–siyaset ilişkileri ve DYÇ’nin siyasal profili gibi teknik bir alanda ve askeri stratejik düzeyde sınırlı tutulmuştur. Ayrıca askeri stratejik düzeyin üzerine çıkılmadığı gibi altına da inilmemiş; operasyonel ve taktik seviyelerdeki değerlendirmeler, politik düzey gibi, kuramsal çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Askeri stratejik yaklaşımı desteklemek üzere yararlanılan politik psikoloji literatürü de kısıtlıklar bağlamında ele alınmış ve söz konusu disiplinin temel ilgi alanlarından olan teröristlerin profilleri, etnik ayrılıkçı / bölücü terörizmin toplumsal dinamikleri gibi konular teorik çerçevenin dışında tutulmuştur. Bu nedenle politik psikoloji disiplininin de, askeri stratejik seviyedeki analiz ve değerlendirmelere destek olacak biçimde, ağırlıklı olarak DYÇ’de güvenlik ortamının psikolojik parametrelerinin belirlenmesi yönünde istifade edilmiştir.

Son olarak, kuramsal çerçeve bölümünde kullanılan terminoloji ile vaka analizinin yapılacağı *Bulgular ve Yorum* aşamasında ele alınacak konu bağlamında, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) terör örgütü ile ilişkilendirilmesi olası bir hususa dair uyarının önemle not edilmesinde yarar görülmektedir. Bilindiği üzere bölücü terör örgütü, öznel jargonunda, “gerilla”, “ayaklanma –*Serhildan*–“ gibi sözcüklere yer vermekte, ayrıca anılan terminoloji terör örgütü lehine propaganda faaliyetlerinde de kullanılabilmektedir. Kuşkusuz PKK bölücü terör örgütü; gerek 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu başta olmak üzere ilgili hukuki düzenlemeler, gerekse en temel insan haklarına aykırı sistematik şiddet eylemleri nedeniyle her türlü insani etik değerler kapsamında bir terör örgütüdür ve mensupları da şüphesiz teröristtir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin milli bütünlüğüne yönelik tehdit oluşturan bu bölücü yapının propaganda faaliyetlerinde kullandığı üslup ve jargon ile kuramsal çerçeve bölümünde, DYÇ teorisi kapsamında belirtilebilecek “gerilla”, “ayaklanmalar” “ayaklanmalara karşı koyma” gibi güvenlik bilimleri terminolojisinin ilişkilendirilmesi kesinlikle mümkün değildir. Bu hususun *Bulgular ve Yorum* bölümünde daha açık bir şekilde belirtilmesi olanaklı kılınacağı gibi, kuramsal çerçeve bölümünde alıntılanan bilimsel yayınlarda geçen terminolojinin, PKK terör örgütü ve anılan örgütün

TASNİF DIŞI

mensubu olan teröristlere meşruiyet zemini sağlamaya yönelik yıkıcı faaliyetler ile bağdaştırılmasının, kati suretle, söz konusu olamayacağı kuvvetle vurgulanmalıdır.

Kuramsal çerçeve ilk ana başlıkta DYÇ kavramını tarihsel gelişimi ve askeri stratejik düzeydeki temel parametreleri ve fonksiyonları ile inceleyecektir. Müteakip olarak, *Askeri Meselelerde Devrim ve Askeri Dönüşüm* ana başlığına geçilecek ve bahse konu kavramın mahiyetinin açıklanmasının ardından, Düşük Yoğunluklu Çatışmalara uygulanarak, 1991 – 1999 Türk Silahlı Kuvvetleri örneğinin açıklanması için hazırlanan kuramsal alt yapı tamamlanacaktır.

1. DÜŞÜK YOĞUNLUKLU ÇATIŞMALAR

Düşük Yoğunluklu Çatışmalar (DYÇ) askeri literatür ve güvenlik çalışmaları içinde kuramsal açıdan “yeni” bir alanı tanımlamaktadır. Bu nedenle, teorik çerçevenin içinin doldurulmasından çok, tanım, adlandırma, ilgili askeri dokümanların ve akademik çalışmaların tasnifi gibi temel ancak konunun pratiği bağlamında “çevresel” çabalar, bu çatışma türünün doğası ve özüne ilişkin tartışmaların önüne geçebilmektedir. Öte yandan kuramsallaştırma çabaları yeni olsa da, incelemeye konu çatışma tarzı pratiği teorik çalışmalara göre hayli “köklü ve eskidir”. Daha açık bir ifadeyle, güçlü bir düzenli güce karşı, göreceli zayıf unsurların gayrinizamî yöntemler uygulayarak, vur – kaç eylemleri, sürekli yer değiştirme ve gizlenme gibi ana prensipler ile silahlı mücadele icra etmesi; söz konusu silahlı mücadelede terörizm, sabotaj, yıkıcı faaliyetler propaganda gibi yöntemlere başvurusu ve böylece politik pazarlık marjı elde etmesi oldukça eski bir stratejik hareket tarzıdır. Benzer şekilde devletlerarası ilişkilerin ilan edilmiş savaflara dönüşmeden olağan rekabet şartlarının üzerinde seyretmesi; anılan güvenlik ortamında düzensiz grupların kullanılması veya bulunması da siyasal tarihte ve harp tarihinde sıklıkla rastlanabilecek hususlardır. Dolayısıyla, birçok sahada gözlemlenebileceği gibi, Düşük Yoğunluklu Çatışmaların bizatihi kendisi, DYÇ teorik çalışmaları ile açıklanmaya çalışılır ancak pratik, söz konusu kuramsal çalışmalar ile başlamaz.

17 yüzyılda İspanyol askeri terminolojisine giren “gerilla” kavramı³, 18. Yüzyılda Fransız askeri terminolojisine giren *küçük savaşlar –la petite guerre–*, aynı dönemde keşif ve yıpratma misyonlarını yürüten “parti” (*parthey*) olarak tanımlanan özel görev grupları ve bu grupların liderine atıfla (*partizan*) konvansiyonel güçlerin yanı sıra icra edilen “partizan savaşı”, gayrinizamî yöntemlerin küçük ve hareketli

³ Hart (2003, s. 500) “gerilla” kavramının Napolyon’a karşı İspanyol direniş hareketinin bir ürünü olduğunu aktarmaktadır. Oysa Heuser (2010, s. 143), söz konusu kavramın daha eski olduğunu ve 1611 yılında Sebastian de Covarrubias’ın sözlüğünde yer aldığını belirtmektedir. Bununla birlikte, yine Heuser’e göre (2010, ss. 150 – 151), Napolyon’a karşı direniş bu kavrama gerçek “anlamını vermiştir”.

TASNİF DIŞI

birlikler tarafından uygulandığı konseptlere karşılık gelmektedir (Heuser, 2010, ss. 143–144). Yine günümüz harp tarihi çalışmaları, bu bölüm kapsamında sıklıkla yararlanılacak olan 20. ve 21. yüzyıla ait ABD talimnamelerinin hazırlanmasından uzun zaman önce, 19. yüzyılda Anglo–Amerikan subaylar tarafından yönetilen birliklerin Kızılderililere karşı mücadelesini bugün DYÇ kuramı çerçevesinde incelenen “gerilla harbi” kapsamında ele alabilmekte, asimetrik yöntemlerle çarpışan Kızılderili kabileleri için “gerilla” sınıflandırmasını kullanabilmektedir (Watt, 2011, ss. 148–149). Benzer şekilde, Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında General George Washington’un düzenli birliklerine yardımcı olan milis güçler de bu kapsamda ele alınmış hatta Clausewitz tarafından Prusya Askeri Akademisi’ndeki çalışmalarında kullanılmıştır (Heuser, 2010, ss. 149–150). Anlaşılacağı üzere çatışmanın karakteri değişen teknoloji, üretim ilişkileri ya da stratejik anlayıştan dolayı dönüşebilirken; çatışmanın doğası temel parametreleri itibarıyla değişmeden süregelmektedir.

Bununla birlikte, önceki paragrafta anılan kavramsal altyapı, teoriyi değil pratiğin genel hatlarını tanımlayan yaklaşımları içermektedir. Zira belirtilen dönemlere ilişkin “gerilla”, “milis” ya da “partizan”, süregelen bir konvansiyonel savaş içinde düzenli birliklere yardımcı istihbarat ve taciz görevleri icra etmekle yükümlü olmuştur (Heuser, 2010, s. 143). Anılan mücadele türünü düzenli birliklerin savaşının bir yardımcı unsuru değil, başlı başına farklı parametrelere sahip ayrı bir çatışma kategorisi olarak ele alarak DYÇ kuramının gelişmesine olanak sağlayan ilk teorik yaklaşımın, bu özelliğiyle Fransız *küçük savaşlar –la petite guerre–* anlayışından oldukça farklı bir mahiyet arz eden Birleşik Krallık *küçük savaşlar (small wars)* kavramı olduğu söylenebilir. Orijinal olarak 1896 yılında Anglo – İrlandalı bir subay olan Charles Edward Callwell tarafından kaleme alınan eser, daha sonra bu alanda gerçekleştirilen çalışmalara da temel teşkil etmiştir. Callwell (1996, ss. 21–22), “tüm tarafların düzenli birliklerle savaşmadığı” çatışmaları *küçük savaşlar* olarak tanımlamakta, bu kavramın genellikle düzenli orduların gayrinizamî unsurlarla mücadelesine karşılık geldiğini belirtmektedir. Callwell’e göre (1996, s. 25), *küçük savaşlar* üç sınıfta ele alınabilir:

- ➔ “Vahşi ya da yarı – medeni” bölgelerde fetih ya da ilhak politikaları için icra edilenler,
- ➔ Ayaklanmaları ve yasadışı hareketleri bastırmak için icra edilenler ve
- ➔ Cezalandırma operasyonları ya da istenmeyen bir yönetime son vermek için icra edilenler.

Elbette Callwell’in yaklaşımında dönemin Britanya koloniciliğinin izlerini görmek mümkündür. Özellikle “vahşi ya da yarı–medeni bölgeler” ifadesi söz konusu

TASNİF DIŞI

etkinin bir yansımasıdır. Ayrıca *Küçük Savaşlar* kitabı günümüz koşullarında geçerliliğini yitirmiş birçok taktik ve teknik detay da içermektedir. Bununla birlikte, Callwell'in çalışmasının önemi, 19. Yüzyılın sonunda, gayrinizamî unsurlara karşı düzenli orduların mücadelesini ve hareket tarzlarını kuramlaştıran eser olması ve bu alanda tutarlı bir analiz çerçevesi sunmasıdır.

Nitekim *küçük savaşlar* kavramı bir süre sonra Britanya'yı aşmış ve ABD askeri dokümantasyonunu etkisi altına almaya başlamıştır. ABD'de bu alandaki ilk doktrin çalışması 1911 yılında, ordu bünyesinde *minör savaş –minor warfare–* başlığıyla hazırlanacaktır. Düzenli birliklerin Kızılderililerle mücadelesinden esinlenen söz konusu doktrin, General Pershing komutasında 1916 yılında Pancho Villa – Meksika'da icra edilen harekâtlarda kullanılmıştır. Öte yandan 1911 yılı doktrininin kapsayıcı ve açıklayıcı nitelikleri sınırlıdır. Bu nedenle Amerikan DYÇ geleneği içinde önemle örnek gösterilebilecek ilk resmi çalışmanın 1940 yılında Deniz Piyadeleri tarafından hazırlanan talimname olduğu görülmektedir (Kinross, 2004, s. 49). 19. yüzyıl sonu – 20. yüzyıl başında Orta Amerika ve Karayipler'de *muz savaşları* olarak da adlandırılan çatışmalar dizisinde sıklıkla başvurulanan ABD Deniz Piyadeleri, 1940 yılında gözden geçirilen ünlü *Küçük Savaşlar* Talimnamesi'ne (*Small Wars Manual*) kavuşacaktır. Anılan doküman, *küçük savaşları "askeri gücün diplomatik baskı ile müşterek olarak, yönetimi istikrarsız, yetersiz ya da istenmeyen bir devletin iç veya dışışleri çerçevesinde kullanıldığı ve harekâtın amaçlarının ulusal siyaset tarafından belirlendiği operasyonlar"* olarak tanımlamaktadır (ABD Deniz Piyadeleri Talimnamesi NAVMC 2890, 1940, s. 1–1). Bahse konu doküman, Callwell (1996) ile aynı sözcükleri kullanarak (*lawlessness, insurrection*), *küçük savaşların* ayaklanmaları ve yasadışı hareketleri bastırmakta ve cezalandırma operasyonlarında (*punitive operations*) kullanılacağını belirtmiş, fetih ve ilhak faktörlerini ise hedeflerin dışında tutmuştur (ABD Deniz Piyadeleri Talimnamesi NAVMC 2890, 1940, s. 1–1). Söz konusu tutumun iki temel nedeni olduğu düşünülmektedir, öncelikle Callwell'in eseri nihayetinde yazarını bağlayacak bir kitap iken, bahse konu doküman ABD Deniz Piyadeleri'ne ait resmi bir talimnamedir ve açıkça fetih – ilhak politikalarından söz etmesi kolay değildir. İkinci olarak, ABD 1940 itibariyle henüz İkinci Dünya Savaşı'na girmemiştir ve Monroe Doktrini'nin baskısı azalsa da etkilerini hissettirmektedir.

İncelemeye konu talimnamenin 3 temel noktadaki yaklaşımıyla DYÇ kavramının evriminde önemli pay sahibi olduğu düşünülmektedir:

TASNİF DIŞI

- ➔ *Küçük savaşların* kategorik olarak farklı yöntem, teknik ve anlayışı gerektirdiği belirtilmiştir (ABD Deniz Piyadeleri Talimnamesi NAVMC 2890, 1940, s. 1–6).
- ➔ *Küçük savaşlarda* kullanılacak askeri stratejinin, diğer harekâtlara kıyasla, politika ile daha fazla ilişkili olduğu vurgulanmıştır (ABD Deniz Piyadeleri Talimnamesi NAVMC 2890, 1940, s. 1–7).
- ➔ *Küçük savaşlarda* psikolojik faktörlerin belirleyici rolü tespit edilmiştir (ABD Deniz Piyadeleri Talimnamesi NAVMC 2890, 1940, s. 1–17).

Dolayısıyla incelemeye konu 1940 dokümanı ile gerek kuramsal tartışmayı ele alan bu bölüm kapsamında, gerekse tez çalışmasının genelinde DYÇ'yi açıklamak için sıklıkla kullanılan, “konvansiyonel savaşlara göre yapısal olarak farklı nitelikler taşıyan, özü itibarıyla politik ve güçlü psikolojik parametrelere sahip” nitelendirmelerinin doktriner temelleri de atılmış olmaktadır.

ABD hava Kuvvetleri bünyesindeki DYÇ yaklaşımı ise, 1960'lı yılların sonuna kadar özgün ve önemli bir yol kat etmiştir. Esasen 1960'lı yıllarda ABD gayrinizami harp kapasitesinde önemli bir artış yaşandığı ve DYÇ kavramına dek sürdüğü görülmektedir. Yaşanan artış iki temel nedene bağlanabilir: Öncelikle SSCB Komünist Parti Genel Sekreteri Nikita Kruşçev'in 1961 yılında Küba, Laos, Vietnam gibi çatışmalara atıfla “bağımsızlık hareketlerini” destekleyeceklerine ilişkin konuşması Washington'da endişe yaratmıştır; ikinci olarak da, 1960 yılında Kennedy'nin ABD Başkanı seçilmesiyle birlikte izlediği güvenlik politika ve stratejileri, yine Sovyetlerin belirtilen pozisyonu dolayısıyla, gayrinizamî harbe özel bir önem atfetme eğiliminde olmuştur. Nitekim İkinci Dünya Savaşı döneminde, cephe gerisine yönelik hava indirme operasyonlarıyla başlayan hava kuvvetlerinin gayrinizamî harekâtlarda kullanılması düşüncesi, 19 Nisan 1962 tarihinde Özel Hava Harp Merkezi'nin (*Special Air Warfare Center*) kurulmasına kadar uzanacaktır (Dean, 1986, ss. 85–86). Görevleri konvansiyonel olmayan çatışmalarda, ayaklanmalara karşı koyma ve özel harp faaliyetlerinde hava kuvvetlerinin kullanılması olan Özel Hava Harp Merkezi, ağırlıklı olarak Orta Amerika ve Vietnam'da gizli ve örtülü operasyonlar yürütmüştür (Dean, 1986, ss. 88 – 93). Özel Hava Harp Merkezi 1968 yılında resmen son bulsa da, kendi bünyesinde 1967 yılında kurulan Hava Kuvvetleri Özel Operasyonlar Okulu (*Air Force Special Operations School*) yeniden düzenlenerek faaliyetlerini sürdürmüştür. Söz konusu okulun daha sonra bağlandığı, 1990 yılında kurulan ABD Hava Kuvvetleri Özel Operasyonlar Komutanlığı (*US Air Force Special Operations Command*) ise, resmi internet sitesinde belirtildiği üzere, *gayrinizami harp, yabancı dahili savunma –*

TASNİF DIŞI

foreign internal defence – ayaklanmalara karşı koyma gibi alanlarda eğitim vermektedir; ayrıca psikolojik operasyonlar da söz konusu birimin görevleri arasındadır (ABD Hava Kuvvetleri Özel Operasyonlar Komutanlığı Resmi İnternet Sitesi, 21 Temmuz 2011).

Anglo – Amerikan askeri yaklaşımı, *küçük savaşlar* inşa ederken, Fransız ekolü ise farklı bir ekseninde gelişmiştir. Öte yandan “Fransız ekolü” ifadesinin abartılı olacağı, daha doğru kullanımın bir Fransız subayı olan “Galula’nın ekolü” olduğu önermesi de bir bakıma yanlış değildir. Zira bu bölümde belirtileceği üzere, Çinhindi Savaşı’nı müteakip bu mücadele sahasına ilgi duyan Fransız askeri düşüncesi, bir süre sonra De Gaulle faktörünün de etkisiyle, klasik konvansiyonel bir profil çizmiştir. Ayaklanmalar (*Insurgency*) ve Ayaklanmalara Karşı Koyma (*Counterinsurgency*) kavramlarının ve yine bu kapsamda terörizm – terörle mücadele faaliyetlerinin Fransız genel karşılığı *Devrimci Savaş (La Guerre Révolutionnaire)* olarak şekillenmiştir (Tucker, 2006, ss. 2–3). Galula, yaşamı boyunca kaleme aldığı iki eser olan *Pacification in Algeria* ve *Counterinsurgency Warfare* ile *Devrimci Savaş* kavramını büyük ölçüde geliştirmiş ve daha da önemlisi Amerikan literatürüne taşımıştır. Söz konusu iki eserde DYÇ teorisine belki de en önemli katkı, bu tip çatışmalarda hedefin “toprak değil toplumu kazanmak” olması gerektiği yönündeki düşüncedir (Galula, 2006a, s. 4; Galula, 2006b, s. 24; Marlowe, 2010, ss. 7–8; Tucker, 2006, s. 6).

Nitekim yıllar sonra ABD Ordu / Deniz Piyadeleri Talimnamesi (FM 3–24 / MCWP 3–33.5, 2006) dahi Galula’yı ayrı bir yerde değerlendirecek ve “toplum merkezli” stratejiler için kaynak gösterecektir. Griffin de (2010, ss. 561–562), anılan talimnamenin Galula’nın bazı önemli fikirlerinin, özellikle toplum–odaklılık prensibinin etkisinde olduğunu teyit etmektedir. Benzer şekilde Birleşik Krallık Ayaklanmalara Karşı Koyma Talimnamesi de (Army Code 71876, 2009, s. 3–2; s. 4–3) çatışmanın politik doğası hususunda Galula’ya atıfta bulunacaktır. Dolayısıyla Fransız teorisyenin görüşlerinin ve çalışmalarının Paris ve Kıta Avrupa’sı dışındaki resmi askeri dokümantasyonu etkileyebilecek değerini halen koruduğu söylenebilir. Özellikle Galula’nın iki büyük eserini, ABD’de ve Amerikan kurumlarında kaleme aldığı düşünülürse (*Pacification in Algeria – RAND Corporation* ve *Counterinsurgency Warfare – Center for International Affairs – Harvard*) sözü edilen etkinin boyutları daha iyi anlaşılacaktır.

Bu bağlamda DYÇ, kökeni Britanya *küçük savaşlar* yaklaşımına dayanan ve Fransız “devrimci savaş yaklaşımından, bu bağlamda ağırlıklı olarak Galula’nın görüşlerinden etkilenmiş olan bir Amerikan askeri kavramı şeklinde tarif edilebilir.

TASNİF DIŞI

Ayrıca bu mücadelenin asimetrik tarafını temsil eden, Mao, Giap, Guevera gibi uygulayıcı – teorisyenler de DYÇ kuramını etkilemiştir. 1987 yılında ABD Milli Güvenlik Stratejik Belgesine⁴ (MGSB) giren söz konusu kavram, 5 Aralık 1990 tarihinde FM 100 – 20 sayılı Askeri Talimname⁵ ve aynı dosyada AFP 3 – 20 sayılı Hava Kuvvetleri Dokümanı (*Air Force Pamphlet*) ile Soğuk Savaş askeri yaklaşımının “zirvesinde” yer almıştır. Söz konusu dönemin devlet başkanı Reagan imzalı ABD MGSB (1987, s. 32), incelemeye konu çatışma türünü “konvansiyonel savaşın altında ancak devletlerarası rutin, barışçıl rekabet koşullarının üstünde” bir alan olarak tanımlamış; politik, ekonomik, askeri, enformasyon gibi çeşitli kategorideki araçların birleşimleri ile icra edileceğini değerlendirmiştir. 1987 MGSB’nin üç yıl ardından, 1990 tarihli George Bush imzalı MGSB de (1990, s. 28) *Düşük Yoğunluklu Çatışmalara* bir bölüm ayırmış, anılan çatışmanın “konvansiyonel savaşın altında” bir yerde bulunduğunu yeniden vurgulamış, “yarışan prensipler ve ideolojiler” mücadelesi niteliği taşıdığını belirtmiştir. Her iki MGSB’de de, terörizmin ve terörle mücadelenin DYÇ kapsamında ele alındığı ayrıca not edilmelidir.

Söz konusu iki MGSB’nin ardından gelen ABD Ordusu / Hava Kuvvetleri Talimname FM 100 – 20 / AFP 3 – 20 ise (1990, s. 1 – 1), “konvansiyonel savaşın altında ancak devletlerarası rutin, barışçıl rekabet koşullarının üstünde” ifadesini yinelemiş; bunun yanı sıra DYÇ’nin “politik – askeri” (*political – military*) bir mücadele tarzı olduğunu, aktörlerinin devletlerden ve devlet dışı gruplardan oluştuğunu değerlendirmiştir. İcra edileceği araçlar konusunda da 1987 ABD MGSB’yi tekrar etmiş; politik, ekonomik, enformasyon ve askeri alandaki araçların birleşimine vurgu yapmıştır.

Soğuk Savaş dönemi askeri birikiminin zirve noktası olarak kabul edilebilecek bu dokümanların tanımlarından çıkarılan sonuç, DYÇ’nin bir savaş olmadığı, özü itibarıyla çok boyutlu bir mücadele tarzına karşılık geldiği ve devletler kadar devlet–dışı grupları da kapsadığıdır. DYÇ aktörlerine ilişkin bu çeşitliliğin, strateji ve konseptlerde nicel ve nitel farklılaşmaya olanak sağlayan çok boyutluluk özelliğiyle birlikte, anılan çatışma türünün asimetrik doğasını da oluşturduğu değerlendirilmektedir. Politik–askeri bir doğaya sahip olan DYÇ, prensip ve ideolojilerin çarpışması niteliğiyle konvansiyonel güçlerin askeri eylemlerine geniş bir sonuç doğurma kapasitesi yaratmaktadır. DYÇler’e ilişkin eklenebilecek bir diğer husus da dönemsel dağılımlarıyla ilintilidir. Bahse konu çatışmanın genelde Soğuk

⁴ Amerika Birleşik Devletlerinin bahse konu üst düzey güvenlik dokümanı kategorisi “National Security Strategy” – Milli Güvenlik Stratejisi olarak adlandırılmaktadır. Ülkemizde söz konusu kullanım Milli Güvenlik “Siyaset” Belgesi olarak, strateji hiyerarşisinde daha yüksek bir aşama olan “politika” seviyesinde değerlendirilmiştir.

⁵ 16 Ocak 1986 tarihli aynı numaralı talimnamenin yerine geçmiştir

TASNİF DIŞI

Savaş döneminin iki kutuplu dengesi içinde vuku bulduğu kanaatine karşın, sadece ABD Ordusu 1992–1998 yılları arasında 26 tane savaş dışında askeri operasyon (*military operations other than war*) icra etmiş yine ABD Deniz Piyadeleri 1989 – 200 yıllar arasında 62 acil durum operasyonu (*contingency operations*) gerçekleştirmiştir. ABD ordusu için bahse konu faaliyet 1960–1991 yılları arasında sadece 10 iken, Deniz Piyadeleri 1983–1989 yılları arasında sadece 6 acil durum operasyonuna katılmıştır (Taw, 2010, s. 393). Alıntılanan sayısal değerlere ilişkin bu tez çalışmasının yorumu, incelemeye konu çatışma tarzına siyasal belirsizlik ve istikrarsızlık koşullarında daha çok rastlandığı yönündedir. Zira uluslararası ilişkiler dengelerinde, Soğuk Savaş dönemi bir anlamda “istikrarlı bir gerilimin” vuku bulduğu periyodu temsil etmektedir; oysa realist söylemle, iki kutuplu dünyanın “dehşet dengesinin” ortadan kalkmasının, tehditlerin asimetri ve istikrarsızlık potansiyellerini arttırdığı öne sürülebilir. Strachan’a göre (2008, s. 38), Soğuk Savaş döneminde Washington ve Moskova merkezli gerilimin ideolojik çatışma temellerine dayanması ve kapsadığı coğrafya itibariyle tüm dünyaya yayılması, nükleer silahları beraberinde getiren teknolojik gelişmelerle birlikte “uluslararası ilişkilerin askerileşmesine” –*militarization of international relations*– neden olmuştur. Öte yandan Soğuk Savaş sonrasında politik serbestisi giderek artan uluslararası ilişkiler dinamikleri daha yaygın çatışmalara sebebiyet vermektedir. Bu paralelde, Soğuk Savaş sonrası “siyasallaşan uluslararası ilişkilerin”, Clausewitzci (2008) bir ifadeyle, politikanın devamı olan savaşlardan çok, politika ile iç içe geçmiş olan düşük yoğunluklu çatışmaların hakim olduğu bir yapıya yöneldiği değerlendirilmektedir.

Esasen DYÇ kapsam ve tanımının yeterince net olduğunu söylemek güçtür. Bu tez çalışması kapsamında icra edilen literatür taramasından anlaşıldığı üzere, DYÇ’nin tanımlanmasına ilişkin en büyük zorluk bir yandan kavramın sürekli değişmesi, diğer yandan da önceki kullanımların varlığını sürdürmesidir. Örneğin 2000’li yıllarla birlikte artık *gayrinizami harp* ya da *düzensiz savaş* (*irregular warfare*) müteakip olarak örnek verilecek olan birçok ABD askeri dokümanında kullanılırken, ABD Ordusunun resmi yayınlarından biri olan *Military Review*’de 2002 yılında yayımlanan ve yazarı o dönemde bir binbaşı olan bir makalenin başlığı “Neden Büyük Güçler *Küçük Savaşlarda* Kötü Çarpışırılar” şeklindedir (Cassidy, 2002). Yani, DYÇ’nin de öncülü kabul edilebilecek *küçük savaşlar* kavramı, 2. Milenyumun başında bir askeri yayında yer bulabilmiştir. Hatta aynı makalede *küçük savaşlar* tanımlanırken, “küçük savaşlar, belirsizliğin hakim olduğu ve ateş gücü üstünlüğünün zaferi garantilemediği ayaklanmalara karşı koyma ve düşük yoğunluklu çatışmalardır” ifadesine rastlamak da mümkündür (Cassidy, 2002, s. 43).

TASNİF DIŞI

2006 yılında gayrinizamî harp kavramına yer veren ABD 4 Yıllık Savunma Gözden Geçirme Raporu (2006, s. 3), söz konusu mücadeleyi *küçük savaşlardan* çok farklı olmayacak bir anlatımla, tarafları arasında düzenli olmayan unsurların bulunduğu çatışmalar, şeklinde tanımlamıştır. Aynı doküman, gayrinizamî harp kavramı kapsamında, *terörizm, gerilla savaşı ve ayaklanmalar* gibi unsurların bulunduğunu belirtmektedir (ABD Savunma Bakanlığı 4 Yıllık Savunma Gözden geçirme Raporu, 2006, s. 19). 2010 yılında yayımlanan ABD *Müşterek Faaliyet Konsepti (Joint Operating Concept)* ile gayrinizamî harp görevleri daha rafine biçimde ifade edilmektedir; anılan dokümana göre gayrinizami harp görevleri aşağıda aktarılmaktadır (2010, ss. 17 – 24):

- ➔ *İstikrar Operasyonları (ya da istikrarı sağlama operasyonları) – stability operations –*
- ➔ Yabancı Dâhili Savunma (*kimi kaynaklar ‘dışarıda iç savunma’ olarak çevirmektedir*) – *foreign internal defense –*
- ➔ Ayaklanmalara Karşı Koyma –*counterinsurgency –*
- ➔ Kontr – Terör faaliyetleri – *counterterrorism –*
- ➔ Konvansiyonel Olmayan Savaş (KOS) –*unconventional warfare–*⁶

1990 tarihli askeri talimname ise (FM 100–20 / AFP 3–20, 1990, s. 1 – 6), DYÇ’nin operasyonel kategorilerini ayaklanmalar ve ayaklanmalara karşı koyma, terörle mücadele, barışı koruma – *peace keeping–* operasyonları ile barış dönemi acil durum operasyonları olarak 4 başlıkta toplamıştır.

1 Aralık 2008 tarihli, 3000,07 sayılı, gayrinizami harp konulu ABD Savunma Bakanlığı Yönergesi (2008, s. 11), söz konusu çatışma türünü, “devlet ve devlet dışı aktörler arasında vuku bulan ve ilgili popülasyon(lar)da meşruiyet ve etki kurmak amaçlı şiddetli çatışma” olarak tanımlamaktadır. DYÇ’nin ele alındığı talimname ise (FM 100–20 / AFP 3 – 20, 1990, s. 1–5), “meşruiyet” ve ilgili toplumun meşruiyet algısının sağlanmasını temel zorunluluklardan biri olarak ele almaktadır. Her iki değerlendirmenin de temelinde Galula’nın (2006) “toplum odaklılık” ilkesinin bulunduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak, verilen örnekler ışığında gerek fonksiyonları ve çatışma ortamının tanımı, gerekse kapsamı bağlamında DYÇ ve gayrinizami harp kavramları arasında bir uçurum olmadığı görülmektedir. Bu haliyle bir düşük yoğunluklu çatışmanın tespit edilmesinin tanımlanmasından daha kolay olduğu söylenebilir. Bu değerlendirmeye ilişkin dikkat çekici bir dayanak da, 1996 yılında

⁶ Sözü edilen askeri terminolojinin ayrıntılı tanımı için bkz. ABD Savunma Bakanlığı Askeri ve İlişkili Terimler Sözlüğü (*Dictionary of Military and Associated Terms*), Washington DC, 2010.

TASNİF DIŞI

ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA) bünyesinde hazırlanan bir çalışmadır. “Gayrinizamî Harp Üzerine Bazı Düşünceler” başlıklı söz konusu çalışma, tam olarak aynı paragraf içinde *küçük savaşlar, düşük yoğunluklu çatışmalar ve gayrinizamî harp* terimlerinin geçmesi bakımından önemlidir (White, 1996, s. 51).

Her iki kavram (*Düşük Yoğunluklu Çatışmalar ve Gayrinizami Harp*) arasında farklılık yaratabilecek unsurun, “konvansiyonel olmayan savaş” –*unconventional warfare*– (KOS) çerçevesinde bulunduğu söylenebilir. Özdağ (2007, s. 24), KOS’un bir Soğuk Savaş dönemi askeri kavramı olduğunu belirtmektedir. Buna karşın, Soğuk Savaş’ın sona ermesinden uzun süre sonra, 2008 yılında, ABD Özel Kuvvetleri için çıkarılan talimname (FM 3 – 05.130, 2008), “*Army Special Operation Forces Unconventional Warfare*” başlığını taşımaktadır. Söz konusu doküman, konvansiyonel savaş dışında kalan alanı KOS’a ayırmakta ve böylece oldukça geniş bir çerçeve çizmektedir. Bu noktada ilginç olan, ilgili dokümanda KOS’un gayrinizamî harp kapsamında ele alınmış olmasıdır; buna göre “her KOS bir gayrinizamî harptir ancak her gayrinizamî harp KOS değildir” (FM 3 – 05.130, 2008, s. 1 – 4). Yine aynı talimname, gayrinizamî harp kavramına KOS’u eklemesinin yanı sıra, oldukça geniş bir işlevsel çerçeve de çizmiştir; buna göre gayrinizamî harbin kapsamı (FM 3 – 05.130, 2008, s. 1 – 5):

- ➔ *Ayaklanmalar*
- ➔ *Ayaklanmalara Karşı Koyma*
- ➔ *KOS*
- ➔ *Terörizm*
- ➔ *Terörizmle Mücadele*
- ➔ *Yabancı Dahili Savunma*
- ➔ *İstikrar, Güvenlik, Geçiş ve Yeniden İnşa Operasyonları*
- ➔ *Stratejik İletişim*
- ➔ *Psikolojik Operasyonlar*
- ➔ *Sivil – Asker Operasyonları*
- ➔ *Enformasyon Operasyonları*
- ➔ *İstihbarat ve Karşı – İstihbarat Faaliyetleri*
- ➔ *Uluslararası Suç, Uluslar arası Uyuşturucu ve Silah Kaçakçılığı ve Yasadışı Finans Hareketleri*
- ➔ *Gayrinizamî Düşmanlara Yönelik Yürütme Faaliyeti* şeklinde sıralanabilir.

Bu noktada, Özdağ’ın (2007, s. 24), KOS’u bir Soğuk Savaş dönemi askeri kavramı olarak değerlendirmeye iten faktörün, kapsam olduğu değerlendirilmektedir. Zira tipik bir Soğuk Savaş talimnamesi olan 1955 tarihli FM 31 – 20 (1955, s. 132)

TASNİF DIŞI

KOS'u gerilla savaşı, kaçma – kurtulma faaliyeti ve düşman devletlere karşı yıkıcı faaliyetler gibi dar bir alanda sınırlı tutmaktadır. Oysa daha önce aktarılan örnek, gayrinizamî harbin bir unsuru olarak dahi, “2008 yılındaki KOS'un” 1955 yılına oranla “tanınmayacak ölçüde değiştiğini” ortaya koyar niteliktedir.

O halde bu tez çalışmasında *küçük savaşlar* ya da gayrinizami harp yerine DYÇ kavramının kullanılmasındaki nedenler nelerdir?

İlk olarak, daha önce aktarılan örneklerde de görüldüğü üzere bu tip çatışmaları açıklamak için kullanılan kavram ve uygulanan doktriner yaklaşımlar biri diğerini tamamen geçersiz kılacak şekilde gelişmemiştir (Zambernardi, 2010, s. 21). Aynı metnin, hatta paragrafın içinde her üç kavramın (*küçük savaşlar*, *düşük yoğunluklu çatışmalar*, *gayrinizamî harp*) yer aldığı yayınlara ya da 2000'li yıllarda, içinde bulunulan dönemin güvenlik olaylarını *küçük savaşlar* kavramını kullanarak açıklayan eserlere rastlamak mümkündür. Daha da dikkat çekici biçimde, ABD Deniz Piyadeleri'nin yayın organı *Marine Corps Gazette*'de binbaşı rütbesinde bir subay olan Strickland'ın (2005) kaleme aldığı bir makale, “ABD Deniz Piyadeleri'nin birçoğunun 65 yıllık *Küçük Savaşlar Talimnamesi'nin* (1940) yeterli olduğuna inandığını” dahi belirtebilmektedir. Ayrıca DYÇ kavramının, üretildiği ABD güvenlik bürokrasisinde yerini koruduğu da vurgulanmalıdır. Zira ABD Savunma Bakanlığı bünyesindeki birimlerden biri “Özel Operasyonlar ve Düşük Yoğunluklu Çatışmalardan Sorumlu” müsteşar muavin yardımcısıdır (*Assistant Secretary for Special Operations and Low Intensity Conflicts*). Söz konusu birim, resmen kurulduğu 1988 yılından itibaren bugüne dek “Düşük Yoğunluklu Çatışmalar” ibaresini taşımayı sürdürmüş, 2006 yılından sonra adına bağımsız yetenekler (*independent capabilities*) ifadesi de eklenmesine karşın DYÇ kullanımında bir değişiklik olmamıştır.

Kuramsal çerçevede “DYÇ” ifadesinin kullanılmasındaki ikinci ana neden, gayrinizamî harp (ya da düzensiz savaş) ve *küçük savaş(lar)*, kullanımlarının “savaş” (*warfare*) sözcüğünü içermesinden kaynaklanmaktadır. Öte yandan DYÇ – *low intensity conflict*– , “çatışma” (*conflict*) sözcüğünü kullanmaktadır. Bu tez çalışmasında Türk Silahlı Kuvvetlerinin terör örgütü PKK ile mücadelesini teorik olarak açıklarken, “savaş” sözcüğünün kullanılmasının hukuksal ve etik boyutlarıyla uygun olmadığı değerlendirilmektedir. Elbette daha önce örneklenen dokümanlarda da görüldüğü üzere terörizm, gayrinizami harp kavramının bir parçası durumundadır ve *küçük savaşlar* yaklaşımının kapsamında da yasadışı hareketlerle mücadele yer almaktadır. Buna karşın, “savaş durumunun” karşısında “barış durumu” bulunmaktadır ki, söz konusu “barış” söyleminin terör örgütü PKK'ya siyasal

TASNİF DIŞI

meşruiyet sağlamaya yönelik propaganda faaliyetinin bir parçası olduğu mütalaa edilmektedir. Zira “barış” talebi “savaş durumunun” varlığına ilişkin zımni ya da açık bir tespiti de gerekli kılmaktadır. Bu nedenle Türkçe ve İngilizce dillerinde “çatışma” (*conflict*) sözcüğünün kullanıldığı DYÇ ifadesi, tezin amacına ve ruhuna daha uygun bulunmuştur.

Ayrıca dikkate alınması gereken bir diğer husus da, bu tez çalışmasının incelediği 1991 – 1999 döneminde ve özellikle güvenlik ortamına ilişkin temel parametrelerin açıklandığı 1991 başlangıç tarihinde, bu tip çatışmalar için hâkim yaklaşımın DYÇ olmasıdır. Buna paralel olarak terör örgütü PKK’nın gelişimi de DYÇ kavramının oluşturulduğu ve terörizmin bu kavrama dahil edildiği döneme rastlamaktadır.

Soğuk Savaş dönemi tecrübesinin ürettiği bu kavramın TSK’nın terörle mücadelesinin açıklanmasında kullanılmasının literatüre önemli bir katkısı olacağı değerlendirilmektedir. Günümüz koşullarında geçirdiği pragmatik dönüşüm dikkate alınmazsa, PKK ideolojisi ve yöntemleriyle tipik bir Soğuk Savaş dönemi terör örgütü profili çizmektedir. Dönemin güvenlik ortamının incelendiği bölümde de ele alınacağı üzere PKK, örgüt yönetiminin Stalinist yapısından, uygulanan terörist konseptlerdeki Maoist izlere ve ideolojik boyuttaki Marksist–Leninist dokuya kadar bir Soğuk Savaş dönemi terör örgütüdür. Bu nedenle, NATO – Varşova Paktı dengelerinde, belki de ABD ve SSCB silahlı kuvvetlerinin ardından konumu en kritik askeri aktör olan TSK’nın söz konusu terör örgütüyle mücadelesinin Soğuk Savaş dönemi askeri birikiminin ürettiği bir kavram kapsamında ve anılan kavramın ortaya çıkmasından kısa süre sonraki dönem sınırlarında açıklanması, bir “DYÇ deneyi” niteliğinde olabilecektir.

Son olarak, özellikle 11 Eylül sonrası kırılmalar göz önünde bulundurulduğunda 2000’li yılların kavram ve yaklaşımlarıyla 1991–1999 döneminin değerlendirilmesinin, tam bir anakronizm olmasa da, dönemsel açıklayıcılığı zedeleyebileceği düşünülmektedir.

DYÇ, aktörleri gereği asimetrik nitelikler gösteren bir çatışma tarzıdır. Hatta Maoz’a göre (2007, s. 322) taraflar arasında kapasite bağlamında var olan asimetri, doğal olarak asimetrik yöntemleri tetiklemekte ve düşük yoğunluklu çatışmalara neden olmaktadır. Alıntılanan yaklaşıma göre “asimetri” hususu sadece bir DYÇ strateji ve konsept niteliği değil, aynı zamanda bir DYÇ nedenidir. Tarihsel pratiğin de, birçok durumda, bu kuramsal yaklaşım ile örtüştüğü görülmektedir. Örneğin Anglo–Amerikan subayların komutasındaki güçlerin 1879–1881 yılları arasında bazı

TASNİF DIŞI

Kızılderili kabilelerine karşı icra ettiği harekâtlarda, Kızılderili unsurlar düzenli birliklerin personelinden çok “atlarını ve katırlarını” hedef almışlardır. İki büyük harekât dönemi olan 1879–1880 periyodunda Anglo–Amerikan birlikleri 395 kayıp verirken at ve katırlardaki zayıat 1881’dir. Benzer şekilde 1880–1881 döneminde personel kaybı 120 iken, at / katır zayıatı 569 olmuştur (Watt, 2011, ss. 153–156). Maoz’un (2007) kuramsal yaklaşımı Watt’ın harp tarihine ilişkin bulgularına (2011) uygulandığında, çatışmanın görece zayıf tarafının ilgili zafiyetini dengelemek amacıyla bilinen konvansiyonel harp konseptlerinin ötesine geçerek asimetrik stratejiler izlemesinin, harp tarihi boyunca “DYÇ pratiğinin doğasını” oluşturduğu değerlendirilmektedir.

Bu nedenle, tez çalışmasında sıklıkla anılacağı şekliyle “asimetrik aktör” ya da “asimetrik tehdit unsuru” kavramına da kısaca değinmek yerinde olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, asimetrik tehdidi *“yarattığı ani ve hazırlıksız durum nedeni ile ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik sistemlerinde istikrarsızlıklarına neden olan, düşük seviyelerde kuvvet ve teknoloji kullanarak etkin olmayı hedefleyen tehdit algılaması”* şeklinde tanımlamaktadır (MGK Resmi İnternet Sitesi, 22 Temmuz 2011). MGK’nın tanımında öne çıkan noktalar, asimetrik tehdidin aniden vuku bularak hazırlıksız bir durum yaratması, düşük seviyelerde kuvvet–teknoloji kullanması ve çok geniş bir alanda istikrarsızlığa neden olabilmesidir. Kilcullen de (2009, s. 22), benzer bir yaklaşımla asimetrik harp kapsamının askeri kapasite odaklı bir güvenlik çevresi tanımladığını belirtmektedir. Bu çerçeveye göre yüksek askeri kapasite, karşı tarafta yarattığı algılama sonucunda asimetrik yöntemleri tetiklemektedir. Yani asimetrik tehdit, kronik zayıflıklar sonucunda uygulanan rasyonel bir eylem niteliğindedir.

O halde, MGK’nın tanımının (2011) bir sonucu, Kilcullen’in (2009) açıklamasının ise bir sebebi işaret ederek yeni bir durum oluşturduğu söylenebilir: Asimetrik tehdit, düşük teknoloji ve kuvvet kullanarak geniş spektrumda sonuç almak niyetindedir, zira karşıdaki aktörün kapasitesi “simetri” oluşturulamayacak üstün bir noktadadır. Bahse konu kapasite asimetrisi, mücadele tarzında ve yöntemlerindeki asimetriyi de doğal olarak beraberinde getirmektedir. Kanada Askeri Bülteni’nde yayımlanan 2001 tarihli bir makalede, özgün bir betimlemeyle, asimetrik tehdidin amacının dezavantajlı olan “muharebe alanını değiştirmek” olduğu öne sürülmektedir (La Carte, 2001, s.25). Yani, “sebebi” ve “sonucun” ardında yatan “stratejik akıl”, dezavantajlı konumda bulunan “simetrik muharebe alanının”, avantajlı konumda bulunan bir başkasıyla değiştirilmesi üzerine kurulmaktadır. Bununla birlikte, asimetrik durum sürekli bir devinim içindedir çünkü asimetrik

TASNİF DIŞI

tehdide maruz kalan aktör de güvenliğini sağlamak için tepki verecektir ya da vermesi beklenmektedir. Dolayısıyla asimetrik tehdidin etki yaratması, mukabele görmesi ve daha farklı bir konseptle yeniden etki yaratması gibi döngüsel bir süreçten söz edilebilir. Bu döngüsellik, tehdidin belirsizlik faktörünü de arttırmaktadır (Ancker ve Burke, 2003, s. 18). Terör örgütleri, ayaklanma ve isyan hareketleri, devlet – dışı silahlı gruplar gibi yapılar ağırlıklı olarak asimetrik unsur konumunda bulunmaktadır. Öte yandan, konvansiyonel güçler de asimetrik harp icra edebilirler. Söz konusu aktörler bunu *özel kuvvetler* ya da *özel harekât birlikleri* aracılığıyla yapabileceği gibi, diğer muharip unsurlarının asimetrik ve konvansiyonel olmayan hareket tarzlarını benimsemesi yoluyla da icra edebilirler ancak bu strateji önemli bir adaptasyon yeteneği gerektirir (Field, 2009, ss. 5–9). Sonuç olarak asimetrik unsur, imkân ve kabiliyetlerinden kaynaklanan yetersizlikleri, düşmanın hazırlıklı olmadığı strateji ve konseptlerle telafi etmeyi, böylece geniş bir alanda sonuç elde etmeyi hedefleyen aktör olarak tanımlanabilir. Yani asimetrik tehdit unsuru, başlangıçta, mücadelenin kapasitesi bakımından zayıf ancak yöntemleri itibarıyla sıra dışı tarafını temsil etmektedir. DYÇ kuramının kısa tarihçesi ile kavramsal anlamının aktarıldığı ve tez çalışması boyunca yinelenen olan “asimetrik tehdit unsuru” ifadesinin içindein doldurulduğu bu girişı müteakip, daha ayrıntılı biçimde, incelemeye konu çatışma tarzının tetkikine geçilecektir. Bu bağlamda öncelikle DYÇ doğasının ve DYÇ mücadelesi verilen güvenlik ortamının yapısal niteliklerinin ele alınması uygun görülmüştür.

a. DYÇ Doğası ve DYÇ Güvenlik Ortamının Ana Hatları

Anlaşıldığı üzere DYÇ'nin iki temel kategorik “tarafı” bulunmaktadır. Söz konusu “iki taraf”, mahiyeti bu bölüm kapsamında açıklanacak olan, farklı iki *stratejik kültür* geliştirmişler ve çatışmaya bu pencerelerden bakmışlardır. Cassidy (2003, s. 32), DYÇ ortamında asimetrik ve konvansiyonel güçler ile anılan güçlerin farklı stratejik kültürlerinin çarpışmasını “Clausewitz, Mao'ya karşı” benzetmesiyle açıklamaktadır. Metz ise (2007), bir DYÇ fonksiyonu olarak ayaklanma ve ayaklanmalara karşı koyma hareketlerini incelediği eserinde DYÇ ortamındaki “taraf” kategorisini işlevsel temelde ele almakta ve 4 tip aktörden söz etmektedir; buna göre:

- ➔ Birinci tip güçler, DYÇ'ye doğrudan katılan konvansiyonel ve asimetrik unsurlardır,
- ➔ İkinci tip güçler, DYÇ'ye dâhil olan, devlet düzeyindeki diğer aktörleri içermektedir

TASNİF DIŞI

- ➔ Üçüncü tip güçler, DYÇ'ye devlet ya da asimetrik unsurun safında dâhil olan devlet – dışı silahlı grupları kapsamaktadır,
- ➔ Son olarak, dördüncü tip güçler ise DYÇ'ye dahil olan devlet – dışı ancak silahsız grupları içermektedir, medya, sivil toplum kuruluşları vb. bu kategoride ele alınabilir.

Metz'in (2007) sınıflandırması PKK örneğine uygulandığında, birinci tip güçler kategorisinde Türk Devletinin güvenlik güçleri ile bölücü terör örgütünün bulunduğu söylenebilir. İkinci kategoride Suriye, Yunanistan, Ermenistan gibi PKK terörüne sistematik destek vererek incelemeye konu DYÇ'nin tarafı olan devletler, üçüncü kategoride KDP, KYB, ASALA gibi PKK ile etkileşim içinde bulunan devlet – dışı silahlı gruplar ve çatışmaya Türk Devleti safında katılan ancak Türk güvenlik güçlerinin doğrudan mensubu olmayan Köy Korucuları, 4. kategoride ise PKK'ya müzahir sivil toplum kuruluşları, ulusal ve uluslararası basın – yayın kuruluşları gibi unsurlar ele alınabilir.

Farklı düzeylerde aktörlerin politik, ekonomik, askeri alanlarda enformasyon imkânlarının yoğun olarak kullanıldığı bir stratejik çerçevede mücadeleleri, asimetrik yöntemleri de DYÇ'nin doğası haline getirmiştir. Ayrıca DYÇ ortamında terör örgütlerinin de dahil olduğu devlet – dışı asimetrik grubun davranış kalıpları ve algılamaları ile devlet düzeyindeki aktörün ve bir devlete bağlı konvansiyonel güçlerin davranış kalıpları ve algılamaları da karakteristik olarak farklılaşmaktadır. Fransız teorisyen Galula'ya göre (2006a, s. 3), bu mücadele türünün asimetrik doğasının temelinde, devletlere bağlı konvansiyonel güçler ile devlet–dışı gayrinizamî grupların farklı güç, yapı ve yetenekte olmaları yatmaktadır. Bu noktada, genel üstünlük konvansiyonel unsurdan yana iken, asimetrik grupların en büyük avantajı, stratejik inisiyatifin genellikle bu aktörlerde bulunmasıdır. Zira bir DYÇ'yi başlatan taraf, büyük ölçüde, asimetrik aktör olmaktadır. Bu nedenle inisiyatifi elinde bulunduran asimetrik aktörün, stratejik parametreler kendi lehine dönünceye dek düzenli güçlere karşı kesin sonuç alıcı nihai hamlelerden kaçındığı ve çatışma halini mümkün olduğunca uzattığı görülmektedir (Tucker, 2006, s. 5). Asimetrik unsurun inisiyatif kabiliyetinin boyutları Frisch tarafından (2009, ss. 1061–1062) *stratejik değişim (strategic change)* kapsamında tanımlanmıştır. Buna göre, anılan gruplar konjonktürel koşullara göre sistematik şiddet içeren veya siyasi ağırlıklı stratejileri uygulayabilmektedir. Söz konusu değişim, sistematik şiddete ilişkin “azalan verimler kanunu” ile açıklanmaktadır; sistematik şiddetin maliyetinin getirilerinden daha yüksek olduğu durumlarda örgütler stratejik değişime gidebilmekte ya da değişim aksi istikamette vuku bulabilmektedir (Frisch, 2009, s. 1061).

TASNİF DIŞI

Frisch'in (2009) stratejik değişim yaklaşımının da gösterdiği üzere, incelemeye konu mücadele tarzına ilişkin önemli bir husus da, DYÇlerin salt askeri ya da paramiliter bir yapıda olmamalarıdır. ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı'nın (CIA) ayaklanma, direniş, terörizm, gerilla harbi, yıkıcı faaliyetler gibi asimetrik tehditlerin analizi için çıkardığı rehber – kaynak (2009, s. 2), sözü edilen alanı politik – askeri (*political – military*) bir faaliyet alanı olarak ele almaktadır. Daha önce alıntılandığı üzere, 1990 tarihli ABD talimnamesi de DYÇ'yi "politik–askeri bir mücadele" olarak tanımlamıştır (FM 100–20 / AFP 3 – 20, 1990, s. 1–1). Bu bağlamda, "politik bir çatışma" olarak tanımlanabilecek DYÇ, konvansiyonel düzeye göre savaş – politika ilişkilerinin farklı şekillendiği bir alandır. Bilindiği üzere Clausewitz, (2008, s. 28), savaşı politikanın doğal bir devamı ya da "siyasi bir enstrüman" olarak ele almaktadır. Hatta savaş, politik ilişkinin bir biçimi olarak düşünülmüş, savaş dönemlerinde aktörler arası siyasal ilişkinin kesilmediği, aksine uluslararası politik iletişimin ve etkileşimin bizzat savaşla sürdürüldüğü belirtilmiştir (Clausewitz, 2008, s. 252). Bu nedenle Kinross (2004, s. 53), Prusyalı teorisyenin ağırlıklı olarak konvansiyonel savaş ve strateji kuramcısı olmasına karşın, Clausewitzci yaklaşımın DYÇ'yi açıklamak için uygun olduğunu değerlendirmektedir. Galula ise (2006a, s. 5 – 10), Clausewitzci savaş – politika ilişkileri yaklaşımından daha ileri giderek bu tarz çatışmalarda kimi zaman "politikanın bizzat harekâtın bir aracı" durumuna geldiğini öne sürmüştür, zira mücadele aynı zamanda ideolojilerin çarpışmasıdır ve bu ideolojilere bağlı propaganda aracılığıyla ve silahlı çatışma kadar toplumu da kazanma hedefiyle sürdürülmektedir. Yani DYÇ'de sadece çatışmalar siyasetin hedefleri için kullanılmamakta; siyaset de çatışmaların hedefleri doğrultusunda kullanılabilir.

DYÇ güvenlik ortamının temel parametreleri çatışmanın asimetrik tarafı açısından dört temel stratejik hedef belirlemektedir: Düşmanın psikolojik ve fiziksel olarak yıpratılması, kamuoyunda çatışmanın nedenlerine ilişkin farkındalık yaratılması, harekete öncülük eden unsurların eylemlere olan desteğinin sağlanması ve çatışma dışındaki aktörlerin desteklerinin sağlanması anılan dört kategoriyi oluşturmaktadır (Maoz, 2007, s. 322). Aktarılan tüm hedefler, önceki paragrafta tartışıldığı üzere, silahlı mücadelenin politikanın devamı olduğu kadar siyasi faaliyetin de çatışmaları desteklemek için kullanıldığı bir stratejik çerçeveyi tanımlamaktadır. Dolayısıyla konvansiyonel savaşlarda "çatışma politikanın bir devamı" olduğu halde, DYÇ'de politika da çatışmanın bir devamı olabilmekte; DYÇ ortamında sadece tarafların muharip yetenekleri değil, ideolojik ve teorik kapasiteleri de sınanmaktadır. Bu nedenle incelemeye konu çatışma türü politik psikolojik

TASNİF DIŞI

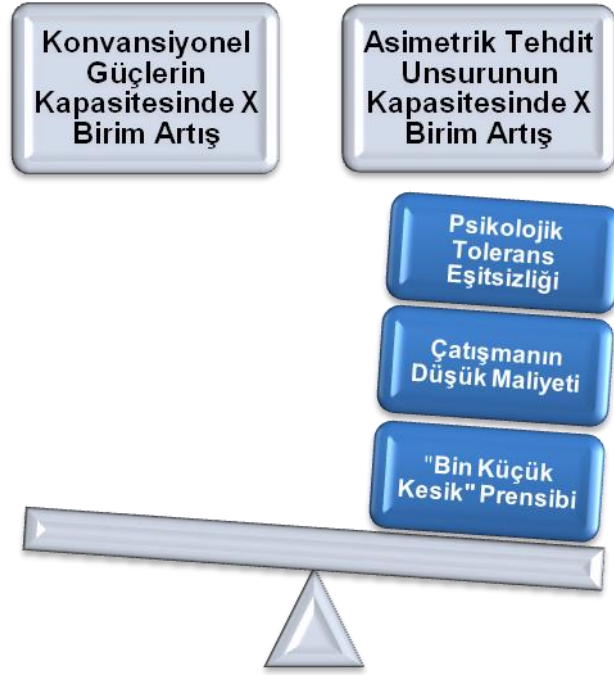
unsurlarla çevrelenmiş durumdadır. Terörizm, intihar saldırıları, seçilmiş travmalar örneklerinde olduğu gibi politik psikolojinin ilgi sahasıyla DYÇ'nin kapsamı birçok alanda kesişmektedir. Söz konusu durum, bu tez çalışmasının da birçok noktada politik psikolojiden ve psikolojik faktörlerden yararlanmasını gerektirecektir.

DYÇ'nin öncülü kabul edilebilecek Birleşik Krallık *küçük savaşlar* ya da gelişimi yarıda kesilen Fransız *devrimci savaş* ile modern DYÇ yorumu olan gayrinizamî (düzensiz) harp *–irregular warfare–* yaklaşımlarının ortaya koyduğu temel değerlendirmenin, istisnai bir şekilde “stratejik taarruz” aşamasına geçmeyi başaramayan terörizm, yıkıcı faaliyetler, ayaklanma gibi girişimlerin konvansiyonel bir güce diz çöktürecek nihai karar muharebesi icra edemeyeceği yönünde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte asimetrik tehdidin esprisi, bir ya da birkaç vuruşla değilse bile “bin küçük kesiğin” bir arada ölüme yol açacağı anlayışı üzerine kurulmuştur (Metz, 2007, s. 3). Daha açık bir anlatımla, DYÇ ortamında konvansiyonel güçlere yönelik en büyük tehditlerden biri, her biri tek başına yaşamsal olmayan birçok küçük darbenin genel bir tehdide dönüşmesidir. “Bin küçük kesik” esprisinin arka planında iki temel faktörün bulunduğu düşünülmektedir. Bunlardan ilki, “zaman” olgusunun orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalarda savaşın ve harekâtın bir boyutu iken; DYÇ’de bizihi “silah” konumunda bulunmasıdır. Asimetrik unsur, hızlı biçimde kazanmasının imkânsız olduğu bir çatışmada, yavaş ve uzun süreli bir strateji ile başarı elde etme eğilimindedir (Gray, 2006, ss. 26–27). Kilcullen (2009, s. 12) bu süreci, *provokasyon, yıldırma, uzatma ve yorma* olarak 4 aşamada ele almaktadır. Buna göre terör örgütleri de dahil olmak üzere mücadelenin asimetrik aktörü, sansasyonel eylemlerle karşı tarafı provoke etmek, sistematik şiddet veya şiddet tehdidi ile yıldırma, süreci mümkün olduğunca uzatarak kronik bir sorun haline getirmek ve en nihayetinde hasmını “yorup tüketerek” siyasi taleplerini dayatmak eğilimindedir.

İkinci temel faktör de, “zaman” unsurunun asimetrik ve konvansiyonel aktörler üzerindeki farklı etkileriyle ilintilidir. Zira DYÇ ortamında konvansiyonel güçler ile asimetrik unsurun yıpranma payları ve toleransları eşit değildir. Özellikle psikolojik faktörler ve çatışmanın sürdürülmesinin maliyeti bağlamında asimetrik unsurun önemli avantajları bulunduğu söylenebilir. Toleransa ve maliyete ilişkin söz konusu eşitsizliğin temelinde, DYÇ'nin doğası gereği, konvansiyonel ve gayrinizamî unsurların icra ettiği faaliyetlerin arasındaki kategorik farklılıkların bulunduğu söylenebilir. Galula’ya göre (2006a, ss. 6–7), asimetrik unsur ekonomik desteğini, ateş gücünü ya da personel mevcudunu iki katına çıkardığında, konvansiyonel gücün aynı niteliklerini iki katından daha fazla bir oranda arttırması uygun olacaktır.

TASNİF DIŞI

Zira terörist grup bölgedeki “bir köprüyü havaya uçurur ya da bir tiyatroyu basarsa”, terörle mücadele eden güçlerin “muhtemel hedef konumunda bulunan bölgedeki her köprü veya tiyatroyu” emniyete alması gerekmektedir. Ayrıca, DYÇ şartlarında verilen her zayıtın bir psikolojik etkisi ve yansıması bulunmaktadır. Söz konusu zayıtlar hususunda terör örgütleri başta olmak üzere asimetric grupların *psikolojik bağışıklıkları* konvansiyonel güçlere oranla daha fazladır. Zorunlu askerlik hizmeti ile silâh altına alınmış ya da profesyonel askerler olsun, konvansiyonel güçler kendi birliklerindeki personelin yaşamları konusunda daha sorumlu oldukları gibi, ülke kamuoyları da daha hassas bir yapıda bulunmaktadır. Oysa asimetric unsurlar kayıplar üzerinden kamuoyunu ajite etmektedir ve militan akışı olduğu sürece bu kayıplara tolerans gösterilebilir (Cassidy, 2003, ss. 26–27). Bu hususa ilişkin en çarpıcı örneklerden biri de PKK’nın sözde kongreleridir. *Bulgular ve Yorum* bölümünde daha ayrıntılı söz edileceği üzere, PKK’nın Stalinist mantığıyla icra edilen bu yasadışı toplantılarda örgütün her düzeyinden birçok kişi idamlarla tasfiye edilmiştir. Dünyada hemen hiçbir konvansiyonel gücün bu tür uygulamalara bağışık olması beklenemezken, bölücü terör örgütü söz konusu tasfiyelerden daha istikrarlı bir profil çizerek çıkabilmiştir. Asimetric unsurların, uzun süreye yaydıkları mücadeleyi konvansiyonel güçler için *sürdürülemez maliyette* kılmayı ve böylece siyasi elitin, muharip gücün ve kamuoyunun iradesini kırmayı amaçladığı söylenebilir. Bu yöntemle belirli bir siyasi pazarlık marjı elde edebilecek olan asimetric unsur, çatışmanın başındaki imkân ve kabiliyeti ile orantısız sonuçlar almayı hedeflemektedir. Daha açık bir anlatımla, asimetric tehdit unsurunun kapasitesini “x birim” arttırdığı bir farazi durumda, konvansiyonel güçlerdeki “x birim” kapasite artışı yeterli olmayacaktır. Zira psikolojik tolerans eşiği, çatışmanın maliyeti ve “bin küçük kesik” ile siyasi sonuç elde etme faktörleri asimetric unsurdan yanadır. Bu nedenle DYÇ’de, konvansiyonel güçlerin insan kaynakları, teknoloji, finansman gibi üstünlükleri asimetric unsurun karakteristik özellikleri ve yöntemleriyle mukabele görmektedir. Sonuç olarak asimetric tehdit unsurunun kapasitesindeki “her x birim artış”, konvansiyonel güçlerin “birkaç x birim” kapasite artışını zaruri kılmaktadır. Bu durum, belirli bir aşamadan sonra mücadelenin sürdürülmesini ödenmesi mümkün olmayan bir seviyeye taşıyabilir. Kapasite artışının sonuçlarındaki söz konusu “çarpan etkisi”, asimetric unsurun mücadeleyi uzun döneme yayma stratejisini de açıklar niteliktedir. Bu nedenle DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin asimetric tehdit unsurunun kapasitesi ve kapasite artış olanakları üzerinde sürekli bir baskı kurması zaruridir.

Şekil 01: Konvansiyonel Güçler ile Asimetrik Tehdit Unsuru Arasındaki Dengesizlik

Önceki paragrafta değinilen, konvansiyonel güçler ve asimetrik tehdit unsurlarının kapasiteleri arasındaki ilişki, incelemeye konu çatışma tarzında konvansiyonel güçlerin kullanılmasını da karmaşık bir zemine yerleştirmektedir. DYÇ güvenlik ortamında konvansiyonel güçlerin kullanılması, sansasyonel bir terörist eylemden sonra hava operasyonları ya da ilgili limanların ablukaya alınması gibi “cezalandırma görevleri” –*punitive missions*– ile sınırlı düşünülmemelidir. DYÇ ve yine bu kapsamdaki terörizm tehdidinin içerdiği politik bağlam gibi, yani asimetrik şiddet eyleminin sistematik olarak bir politik amaç dahilinde icra edilmesi örneğinde olduğu üzere, konvansiyonel güçlerin askeri eylemleri de sistematik olmalı ve politik bir etki hedefine dayanmalıdır (Epprawright, 1997, s. 342). Nitekim bu tez çalışmasının “Düşük Yoğunluklu Çatışmalarda Konvansiyonel Güçlerin Kullanılması” başlığına yüklediği anlam, Epprawright’ın (1997) vurguladığı üzere, DYÇ güvenlik ortamında asimetrik tehdit unsuruna karşı konvansiyonel güçlerin belirli bir siyasal amaç doğrultusunda (*vaka çalışmasında sözü edilen amaç Türkiye Cumhuriyeti’nin milli ve üniter bütünlüğünün korunması olarak ele alınmaktadır*) sistematik olarak konvansiyonel güçlerden istifade edilmesi çerçevesindedir.

b. DYÇ’nin Jeopolitik ve Jeostratejik Parametreleri

DYÇ ortamının dikkat çekici bir diğer yanı da jeopolitik ve özellikle jeostratejik parametrelerinin orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalara göre önemli farklılıklar arz etmesidir. Özellikle coğrafyanın okunması hususunda asimetrik tehdit unsurlarının

TASNİF DIŞI

geliştirdiği bakış açısının nitelikleri ve çatışma ortamına etkileri, üzerinde durulması gereken başlıca konulardır.

Bu alanda belirtilmesinde yarar görülen ilk husus, sınır bölgelerinin asimetric tehditlere daha açık ve elverişli bir görüntü çizmesidir. Özellikle kara sınırlarının “her iki yakasında” faaliyet gösteren unsurlarla mücadelede, coğrafyanın kendisi kadar, devletlerarası hukuk düzenlemeleri de engel teşkil edebilmektedir. Böylece sınır bölgeleri asimetric unsurun “baskıdan kaçabildiği” ve “kendisine yönelik operasyonları daha karmaşık hale getirebildiği” alanlara karşılık gelmektedir. Elverişli kara sınırları devlet dışı silahlı örgütlere, basit yerel örgütlerin ötesinde, *devlet–dışı trans–nasyonal silahlı gruplar* olma fırsatı vermektedir. Terör örgütlerinin de dahil olduğu bu kategori, devletlerarası sınırların ötesinde faaliyet gösteren, farklı ülkelerde “hedefler” belirleyebilen ve(ya) militan temin edebilen aktörler için kullanılmaktadır. Alıntılanan çalışmada terör örgütü PKK da bu kategoride değerlendirilmektedir (Atzili, 2010, s. 758). Trans–nasyonal ekseninde yerleşmiş asimetric tehdit unsurlarıyla mücadeleyi daha da zorlaştıran faktörlerden biri de jeo–demografik durum ile ilintilidir. Eğer asimetric tehdit unsuru, faaliyet gösterdiği sınır–ötesinde insan kaynağı bulabiliyorsa ya da potansiyel bir diasporaya sahipse, bu durumda konvansiyonel güçlerin yerel halkla ilişkilerinin sonuç alıcı etkisi de sınırlanmaktadır. Ayrıca anılan durumdaki asimetric tehdit unsuru, sınırın bir yakasındaki insan kaynağı eksikliğini ya da zayıflığını, sınırın diğer yakasından telafi etme şansına da sahip olmaktadır (Staniland, 2005, ss. 21–22).

Ayrıca anılan sınırların birlikte teşkil edildiği komşu devletlerin tutumları da kritiktir; asimetric unsura destek veren komşu ülkeler durumu oldukça zor bir mahiyete taşıyabilir (Galula, 2006a, s. 23). Özellikle kimi zayıf devletlerin, karşılarındaki daha güçlü aktörler karşısında terörist grupları “vekil” (*proxy*) unsurlar olarak kullanma yoluna gitmesi, trans–nasyonal örgütlerin oluşumunda önemli bir aşamadır. Suriye’nin PKK’ya verdiği desteği de içeren bu yöntem, hedef konumundaki devletin “şiddetin kaynağına değil fiziksel üslerine” mukabele göstermesi durumunda oldukça düşük maliyetlidir (Atzili, 2010, ss. 769–770). *Bulgular ve Yorum* bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, Türkiye’nin Suriye’deki PKK varlığına ilişkin jeostratejik paradigmasını değiştirerek “sorunun kaynağına” yönelmesi sonucunda, terörist Öcalan aracılığıyla yürütülen *vekâleten savaş* Şam açısından maliyetli hale getirmek suretiyle başarı kazandığı düşünülmektedir. Zira gerek Suriye üzerinde baskı ve Irak’ın kuzeyine yönelik operasyonların sonuçları, gerek terör örgütünün içindeki Suriye, İran, Irak kökenli militanların varlığı, PKK’yı trans–nasyonal bir terör örgütü olarak algılayarak

TASNİF DIŞI

mücadelenin bahse konu teorik çerçeveye uygun olduğunu ve böylece 1999'da gelinen noktayı mümkün kıldığını gösterir niteliktedir.

Kırsal alanda örgütlenen gruplar açısından arazinin sert, dağlık ve ormanlık olması yaşamsal bir savunma koşuludur (Hart, 2003, s. 506). Söz konusu arazi yapısının sınır bölgelerinde görülmesi asimetrik tehdidi yoğunlaştırırken, anılan sınırlardaki devletlerin desteği konvansiyonel güçler için büyük ölçüde olumsuz bir tablo oluşturacaktır. Böyle bir durumda sınırın “iki yakası” asimetrik tehdit unsuruna açık olduğu gibi, konvansiyonel güçlerin intikali dahi risklidir. Bu nedenle, tez çalışmasında ele alınan 1991 – 1999 dönemi TSK mücadelesinin, kara sınırları, arazi yapısı ve ilgili komşu devletlerin tutumu dolayısıyla oldukça zor bir profil çizdiği de not edilmelidir.

Sınırlara ve arazi yapısına ilişkin algılama, asimetrik unsurun hareket tarzına ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Zira genellikle dağınık ve küçük gruplar halinde bulunmak zorunda olan asimetrik unsur, silahlı eylem yapacağı zaman dağınık gruplarını bir araya getirerek “anlık” bir güç oluşturmakta, eylemi müteakip bahse konu unsurları yeniden dağıtmaktadır. Hart (2003, s. 505), bu hareket tarzını “akıcı kuvvet prensibi” olarak adlandırmıştır. Callwell'in (1996, ss. 87–90) *küçük savaşlar* adlı eserinde ise söz konusu hareket tarzı, güçlerin “ani konsantrasyonu ve dağılması” şeklinde ele alınmıştır. Buna göre, söz konusu uygulama, konvansiyonel güçler karşısında gayrinizamî unsura stratejik avantaj sağlamaktadır.

“Akıcı kuvvet” prensibinin, asimetrik unsur açısından zayıyatı minimize ederek, silahlı eylemin sansasyonel niteliğini arttırmanın önemli bir şartı olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü asimetrik grupların, özellikle terör örgütlerinin, zayıyata karşı psikolojik toleransları daha fazla olsa da, personel mevcudu bakımından dirençleri örgüte katılımlara endekslidir. Dolayısıyla, örgüte militan kazandıran siyasi kanat ve cephe faaliyetinin de, silahlı kanadın terörist eylemsellik potansiyeline doğrudan etki ettiği bilinmelidir. Bu noktada asimetrik tehditlere ilişkin “operasyonel coğrafya – politik coğrafya” tasnifinin aktarılmasında da yarar görülmektedir. Operasyonel coğrafya bir asimetrik grubun doğrudan silahlı eylem sahasını tanımlamak için kullanılırken; politik coğrafya ise resmi ya da gayri resmi olarak desteklendiği, görece siyasal meşruiyet sağladığı, silahlı faaliyetlerinin finansmanı açısından da önem arz eden bölgeleri kapsamaktadır (Greene, 1965, s. 37). Genellikle politik coğrafya operasyonel coğrafyanın sistematik şiddeti “daha verimli” uygulamasını sağlarken; operasyonel coğrafyada alınan sonuçlar da politik coğrafyadaki unsurların siyasal etkinliğini arttırmaktadır. Söz konusu durumun, DYÇ'nin politik – askeri mücadele niteliğiyle de örtüşür bir jeostratejik çerçeve çizdiği

TASNİF DIŞI

düşünölmektedir. Bu nedenle, DYÇ kapsamında terörle mücadele faaliyetlerinin operasyonel ve politik coğrafyalara eş zamanlı olarak yoğunlaşan bir yapıda olması gerekmektedir.

Belirtilenlerin yanı sıra, bahse konu hareket tarzının asimetrik unsurlara, taktik seviyede küçük gruplara dahi, varlıkları ile orantısız bir inisiyatif alanı tanıdığı görölmektedir (Mao, 1989, s. 52). Bu nedenle konvansiyonel güçlerin karşısında bir ya da birkaç örgüt olduğu kadar, mikro–karakteristikleri ile gruplar ve gruplar içinde öne çıkan birey düzeyinde figürler de bulunmaktadır. Dolayısıyla, birey düzeyindeki figürler açısından (örn. *orta veya alt düzeyde grupların başında bulunan teröristler*) psikolojik profil ve tahlil çalışmalarının yapılmasında ve karşı karşıya bulunulan grubun dinamiklerinin daha özel bir mikro alanda değerlendirilmesinde yarar görölmektedir.

Asimetrik unsurların etkinlik göstermesi için kentsel ve kırsal alan eylemselliğini eşit değilse bile uyumlu bir yapıda götürmeleri gerekmektedir. Kırsal alanın silahlı eylemsellik için sağladığı olanakların yanı sıra, kentsel alanlar da yıkıcı faaliyetler için elverişlidir (Hart, 2003, s. 506). Kentsel alanlarda terörist ağın oluşturulması için gizlilik ve hücre sistemiyle hareket önem arz etmektedir. Temel hedefleri arasında “ticari ve endüstriyel hayatı felç etmek” ile halkı korkuyla baskı altına almak olan kentsel faaliyetler, kırsal alandaki unsurlar doğrudan kentsel alana müdahale edebilecek konuma gelene dek genellikle sabotaj eylemlerine odaklanmaktadır (Guevera, 2008, ss. 37–39). Şehirlerdeki unsurlara milis ve sempatizan kitlelerin eklenmesi de mümkündür. Söz konusu unsurların özellikle sivil itaatsizlik girişimleri ve kitlesel eylemlerle kırsal alandaki silahlı unsurları destekleme işlevleri taşıdığı değerlendirilmektedir.

Coğrafyanın özgün yorumu DYÇ güvenlik ortamının bazı temel parametrelerini de belirlemektedir. Teorik olarak, asimetrik unsurun “cephe gerisi” algısının sınırlar ve sınır komşularının tavrı eksenlerinde geliştiğı görölmektedir. Özellikle konvansiyonel güçlerin DYÇ ortamındaki güvenlikleri de “sınır–ötesi” faktörüyle doğrudan ilgilidir. Esasen “sınır–ötesinin” bir çatışma alanı haline getirilmesi, asimetrik unsurun “oksijen çadırını” ortadan kaldıracak ve Hart’ın ifadesiyle (2003), “akıcı kuvvet prensibini” akamete uğratacaktır. Zira büyük eylemler öncesinde dağınık halde duran asimetrik unsurların savunmaları sınır–ötesi alanlarda sağlanmakta, eylem sonrası taktik çekilme de genellikle sınır–ötesinde son bulmaktadır. Bu nedenle konvansiyonel güçlerin salt ülke sınırlarında icra edecekleri faaliyetlerin, DYÇ’nin asimetrik unsurunda eylemsel kapasite bağlamında dramatik düşüşler yaratmayacağı düşünölmektedir. Öte yandan sınır–ötesi

TASNİF DIŞI

operasyonlar, asimetrik tehdit unsurlarının “cephe gerisini” doğrudan çatışma alanı haline getirmek suretiyle eylemsellik kapasitesini düşürecek ve silahlı grupların toparlanmalarını sınırlandıracaktır. Konvansiyonel güçler ve daha geniş anlamda devlet düzeyindeki aktörler açısından DYÇ jeostratejisinin ön plana çıkan yönü; asimetrik unsurun coğrafya yorumunu anlamak, böylece operasyonel coğrafya, “cephe gerisi” ve politik coğrafyada eş zamanlı olarak mücadele vermektir. Bu nedenle DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin askeri stratejik mücadelesi diplomatik, ekonomik, polisiye, adli, istihbari ve en önemlisi politik çabalarla tamamlanmalıdır.

Operasyonel Coğrafya – “Cephe Gerisi” – Politik Coğrafya tasnifi, geniş bir çerçevede asimetrik tehdit unsurunun jeostratejik algısını da ortaya koymaktadır. Bahse konu tasnife ek olarak Galula’nın (2006a) 4 faktörlü yaklaşımı verilebilir. Söz konusu yaklaşım, Politik Coğrafya seviyesini kapsam dışında tutarak doğrudan konvansiyonel güçler ile asimetrik unsurların çatışmasına odaklanmaktadır ve gayrinizamî aktörün gözünden, çatışmanın jeostratejik tetkik ve tasnifi yapılmaktadır. Buna göre asimetrik tehdit unsuru konumunda bulunan aktör, silahlı mücadelesinin jeostratejik boyutunda aşağıda belirtilen 4 kategoride algı geliştirmektedir (Galula, 2006a, ss. 37–38):

- ➔ “Olağan Üsler”: *Konvansiyonel güçler geniş çaplı bir hareket düzenlemediği sürece, asimetrik unsurun tam kontrolünde bulunan güvenli bölgelerdir.*
- ➔ “Gerilla Üsleri”: *Konvansiyonel güçlerin nüfuzuna açık ancak sürekli bulunmalarının zor olduğu bölgelerdir. Söz konusu bölgelerde asimetrik unsura bağlı sıradan militanlar ve bazı özel unsurların hakimiyeti bulunmaktadır. Asimetrik unsura destek veren idari yapılar, açıkça veya zımni olarak faaliyet gösterirler.*
- ➔ “Gerilla Alanları”: *Asimetrik unsura bağlı militanlar ile konvansiyonel güçlerin sürekli çatışma halinde bulunduğu bölgelerdir.*
- ➔ “İşgal Altındaki Bölgeler”: *Konvansiyonel güçlerin tam hakimiyetindeki bölgelerdir.*

Galula’ya göre (2006a, s. 38), asimetrik tehdit unsurunun jeostratejik mantığı “işgal altındaki bölgeleri gerilla alanlarına, gerilla alanlarını gerilla üslerine ve gerilla üslerini olağan üslere çevirme çabasıdır”.

Şekil 02: DYÇ’de Asimetrik Unsurun Jeostratejik Yorumu

Galula’nın dışında, “Gerilla üsleri” ve “gerilla alanları” ifadesini kullanan Mao (1989, ss. 109–110) açısından bu iki kategori arasındaki fark, “gerilla alanlarının” ancak asimetrik unsurun fiziki varlığı durumunda ve anında kontrol edilebilmesidir. Dolayısıyla anılan alanlar “operasyonel coğrafyanın” doğal parçası konumundadır. Guevera ise (2008, ss. 5–14), asimetrik unsurun mücadele stratejisinin kırsal alanda geniş bir ekseninde sürekli eylemsellik ve sürekli yer değiştirme üzerine kurulması gereğini vurgulamaktadır. Yani köylü sınıfı, işçi sınıfından daha yüksek işlevsellik arz etmektedir. Bu bağlamda, klasik *vur – kaç* söylemi asimetrik unsurun hareket esaslarını açıklamakta yetersiz kalacaktır; daha doğru bir kullanım “vur ve kaç, bekle, pusu kur, vurmak için dön ve kaç, düşmana nefes aldırmadan böyle sürdür” olmalıdır (Guevera, 2008, s. 10). Mao (1989, s. 46), söz konusu hareketi “taciz – taarruz – yayılmaya zorlama – yorma ve imha etme” şeklinde tanımlamaktadır. Her iki figürün de bulunduğu ortak nokta, inisiyatifin asimetrik unsurun elinde bulunması ve konvansiyonel güç istenilen duruma çekilmeden hareketin mümkün olduğunca kısıtlı tutulmasıdır.

Bu hareket tarzının akamete uğratılabilmesi için konvansiyonel güçlerin jeostratejik inisiyatifi asimetrik unsurdan alması ya da en azından jeostratejik bir denge yaratması gerekmektedir. Bu tez çalışması jeostratejik inisiyatifi konvansiyonel güçler lehine değiştirebilecek / dengeleyebilecek 3 ana unsur olduğunu değerlendirmektedir:

TASNİF DIŞI

- Sınır ötesi hareketlerle asimetrik unsurun dengesinin bozulması,
- Sınırlar dahilinde ve diğ er aktif operasyonel coğrafyalarda asimetrik unsurun hareket esaslarına yakın hareketli birliklerle yürütülecek dinamik mücadele,
-  rt l  (*covert*) ve gizli (*clandestine*) operasyonlarla kilit figürlerin “cephe gerisi” ve politik coğrafyada etkisiz hale getirilmesi.

DY ’nin jeostratejik niteliklerinin konvansiyonel savaşlara kıyasla oldukça farklı bir mahiyette olduğu bir gerçektir. Bu  atışma tarzının asimetrik profili coğrafyanın farklı okunmasını ve analiz edilmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle konvansiyonel güçlerin coğrafyayı “asimetrik unsurun gözünden görmesi” ve hareket tarzını bu bakış açısını dikkate alarak geliştirmesinin önem arz ettiği düşünülmektedir. Elbette bu algısal ve stratejik değişiklik kolay olmayacaktır. Coğrafyayı düşmanın gözünden okumak için, öncelikle düşmanın nasıl okuduğunun bilinmesi bir ön şart kimliğindedir. Ayrıca asimetrik unsurların genel kategorik hareket tarzının yanı sıra, her bir vakada ayrıca incelenmesi gereken “endemik” karakteristikler de mevcuttur. Bu nedenle DY  ortamında istihbarat faaliyeti önemli bir işlevsellik göstermektedir. Zira jeostratejik olarak geniş bir alana yayılan temel DY  parametrelerinin ve bu kapsamda konvansiyonel güçlerin kullanılmasının istihbarat boyutunda da stratejik, operasyonel ve taktik seviyelerde farklı ve geniş çaplı bir mücadeleyi gerekli kıldığı düşünülmektedir. Müteakip alt başlıkta, DY  güvenlik ortamında istihbarat konusu ele alınacaktır.

c. DY  Güvenlik Ortamında İstihbarat Faaliyeti ve Konvansiyonel Güçler Açısından  nemi

Stratejik istihbarat yaklaşımının kurgulayıcısı olan Kent’e göre (2003, s. 1), istihbarat faaliyetinin temelinde “bilgi” bulunmaktadır. Öte yandan düşmanın kapasitesi ve niyetine ilişkin belirsizliği yaratan *savaş sisi* (*fog of war*) ile “kağıt üzerindeki çatışma ile aktüel çatışma arasındaki farkı tanımlayan” *sürtünme* (*friction*) kavramları bizzat Clausewitz tarafından askeri literatüre kazandırılmıştır (Clausewitz, 2008, ss. 49–62). Yani konvansiyonel harp ve DY  Clausewitzci bir bakış açısıyla ele alındığında, çatışmanın doğasını önemli  l de *belirsizlik* faktörlerinin oluşturduğu g r lmektedir. Ayrıca Prusyalı general ve teorisyene göre, çatışma ortamında “isabetli algı zorluğu” da *sürtünme* faktörünün bir parçasını teşkil etmekte; planlama ve icra aşamaları arasında boşluk yaratmaktadır (Clausewitz, 2008, s. 65). Callwell da (1996, s. 26), *küçük savaşlarda*, özellikle ayaklanmaların ve yasadışı hareketlerin bastırılması hususunda, düzenli orduların en büyük

TASNİF DIŞI

dezavantajının “belirli bir güçle ancak belirsiz bir düşmana karşı” savaşmanın zorluğundan kaynaklandığını belirtmektedir.

Stratejik istihbarat kuramcısı Kent'in (2003) ve askeri strateji teorisini Clausewitz'in (2008) görüşleri birlikte analiz edildiğinde, ayrıca konuyu düzenli birliklerin düzensiz unsurlarla çatışmasına indirgeyen Callwell'in (1996) düşünceleri de dikkate alındığında, doğası belirsizliklerle dolu çatışma ortamında özünde bilgi ve bilginin analizi bulunan istihbarat sahasının doğal bir boşlukta olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle istihbarat faaliyeti *sis* ve *sürtünme* faktörlerinin minimize edilerek muharip etkinliğin ve karar isabetinin artırılmasında kritik önemdedir. Orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalara kıyasla DYÇ, halihazırda var olan belirsizliklerin daha yoğun yaşandığı bir alandır. Zira orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalardaki temel aktör olan devlet ve konvansiyonel güçler, kendi düzeyindeki diğer unsurlara ilişkin belirsizliklerle mücadele etmek durumundayken; DYÇ'de karşıt aktörün düzeyi kategorik olarak farklıdır. Dolayısıyla DYÇ'de kullanılan konvansiyonel güçler, farklı karar alma mekanizmalarının ve hareket tarzlarının yarattığı belirsizlikle de mücadele etmek durumundadır.

DYÇ'nin bir fonksiyonu olan terörle mücadelede, asimetrik unsurlara ilişkin istihbarat analizi yukarıda sözü edilen olağanüstü belirsizlik koşullarını minimize etmeyi amaçlamaktadır. Öte yandan, DYÇ ortamında terörle mücadele eden konvansiyonel güçlere yardımcı istihbarat faaliyeti, salt mevcut tehdit durumunun anlaşılmasıyla sınırlandırılmamalıdır. 2008 tarihli bir RAND Corporation çalışmasında *dinamik analiz* olarak tanımlanan bu analitik yaklaşım, düşmanın olası hareket tarzının tahmin edilmesine ilişkin çalışmaların da özellikle bu tip çatışmalarda çok önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Larson, Eaton, Nichiporuk ve Szanya, 2008, ss. 28–29). Çünkü DYÇ'nin merkezinde, stratejik operasyonel ve taktik seviyelerin hemen tümü dâhil olmak üzere, düşmanın bir adım önünde olmak ve inisiyatifi mümkün olduğunca elde tutmak prensipleri bulunmaktadır. Hızla değişen ve belirsizliklerin olağanüstü koşullarda bulunduğu DYÇ'nin dinamik güvenlik ortamı, *dinamik analiz* yaklaşımının isabetli olduğunu gösterir niteliktedir. Özellikle askeri karar vericilere işlevsel analiz ve tahmin çalışmalarının ulaştırılması, konvansiyonel güçlerin muharip kapasitelerini artıracığı gibi olası zayıfatı da düşürecektir.

Söz konusu RAND Corporation çalışmasında da (Larson ve diğerleri, 2008, s. 37), temel bir başvuru kaynağı olarak gösterilen, ABD Teröre Karşı Savaş Ulusal Askeri Stratejik Planı –*TKSUASP*– (2006, ss. 14–19), terörle mücadele alanında istihbarat analizi çerçevesinde, bir terör örgütünün faaliyetlerinin açıklanması ve

TASNİF DIŞI

öngörülmesi amacıyla aşağıda aktarılan 9 maddelik istihbarat analiz planını çıkarmıştır:

- ➔ *Liderlik: Terör örgütünün lider figür ve kadroları*
- ➔ *“Güvenli sığınaklar”: Terör örgütüne göreli güvenli eğitim, plan ve toparlanma imkânı sağlayan barınak – alanlar*
- ➔ *Finans: Terör örgütlerinin her türlü gelir kaynakları*
- ➔ *İletişim: Terör örgütünün bilgi alma, yayma, manipüle etme gibi tüm iletişim faaliyetleri*
- ➔ *Hareket: Terör örgütünün her türlü silah, mühimmat ve personel intikali*
- ➔ *İstihbarat: Bu noktada kastedilen terörist unsurların istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetleridir. Terörle mücadele istihbaratında salt terör örgütüne ilişkin bilgi toplanması ve analiz çalışmaları değil; terör örgütünün istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin akamete uğratılması da söz konusudur*
- ➔ *Silah: Terör örgütlerinin eylemlerinde kullandıkları silah ve mühimmata ilişkin teknik analiz ve takip çalışmalarıdır*
- ➔ *Personel: Terör örgütünün eleman kazanma, endoktrinasyon ve eğitim faaliyetleri*
- ➔ *İdeoloji: Terör örgütleri açısından en kritik unsur konumundadır. Silahlı eylemlerden eleman teminine kadar birçok alanda yaşamsaldır.*

Yine ABD TKSUASP kapsamında (2006, s. 14), her terör örgütünün kritik yetenek ya da amacı anlamına gelen bir *fonksiyonu*, amaçlarına ulaşmak için izlediği bir *süreci* ve eylemselliği için gerekli kritik *kaynakları* olduğu belirtilmektedir. Söz konusu üç kategori, DYÇ kapsamında konvansiyonel güçlerin terörle mücadele stratejisinin esaslarının oluşumunda etkin olduğu gibi; işlevsel olarak bir terör ağının çözümlenmesi bağlamında da ana eksen teşkil etmektedir. Çünkü anılan 3 ekseninde mücadelenin, bir önceki jeostratejik yaklaşım alt başlığında aktarılan 3 aşamalı coğrafyada sürdürülmesi, asimetrik tehdit unsurunun eylemsellik kapasitesini de minimize edecektir. Bu anlamda DYÇ’de istihbarat faaliyetinin konvansiyonel güçlerin hareketleri üzerinde doğrudan ve önemli ölçüde etki sahibi olduğu görülmektedir. Özellikle askeri eylemin, “yönü ve şiddeti” ile muhtemel zayıfların azaltılması hususunda askeri stratejik, operasyonel ve taktik boyutlarda önem arz eden istihbarat çalışmaları; aynı zamanda stratejik analiz faaliyetleriyle çatışmanın politik psikolojik doğasının çözümlenmesi ve siyasi düzeyde “büyük resmin” görülmesi anlamında da yaşamsaldır. Bu noktada yöntemleri bakımından istihbarat

TASNİF DIŞI

analizi kadar, birey ve kurum kültürü düzeylerinde istihbarat analistlerine de, özellikle DYÇ koşullarında, ayrı bir parantez açılması yararlı olacaktır.

Şekil 03: ABD TKSUASP Kapsamında (2006)
Terör Ağının Temel Eksenini Teşkil Eden Faktörler

Heuer'e göre (1999, ss. 7–9) istihbarat analistlerinin “algılamaları” ile “beklentileri” arasında paralellik bulunmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, birçok analist beklenti içinde olduğu hususları daha kolay “algılama” ve var olan faktörleri de “beklentilerine uygun biçimde algılama” eğilimindedir. Bu paralelde, *Political Psychology*'de yayımlanan çalışmalarında Bar–Joseph ve Kruglanski (2003, s. 92) 1973 Yom Kippur Savaşı'nda İsrail askeri istihbaratını kognitif psikolojik kapsamda ele almış; yapılan istihbarat hatalarından birçoğunun eksik bilgiden değil, analistlerin algısal durum ve niteliklerinden kaynaklandığı bulgusuna ulaşmışlardır. Dolayısıyla ulusal güvenliğe ilişkin istihbarat faaliyetlerinde, “ne bilindiği ve hangi yöntemlerle analiz edildiği” kadar “nasıl algılandığı” da önemli bir husus olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle daha önce alıntılanan RAND çalışması tarafından (Larson ve diğerleri, 2008) *dinamik analiz* olarak adlandırılan, kestirimlerin kritik rol oynadığı istihbarat yaklaşımı çerçevesinde analistlerin algısal serbestisi önemlidir. Bar–Joseph ve Kruglanski'nin (2003, s. 79) *öznel anlamlılık –subjective relevance–* çerçevesinde ele aldıkları üzere, olaylar ve olası sonuçlarına ilişkin sistematik ilişki kurulması, analitik faaliyette algısal öznenin soyutlanamayacağı bir süreçtir. O halde analistlere giden bilginin nitelik ve niceliği ile kullanılan analiz teknikleri kadar; algısal süreçlerin yönetimi ve denetimi de DYÇ kapsamındaki güvenlik istihbaratında önemli bir boyutu oluşturmaktadır.

TASNİF DIŞI

Bir DYÇ'nin anlaşılması ve algılanmasının, konvansiyonel güçler açısından söz konusu mücadele tarzının en önemli aşaması olduğu söylenebilir. Bu bölüm kapsamında *stratejik kültür* alt başlığıyla ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, konvansiyonel güçler ve anılan güçlere komuta eden askeri elitin temel formasyonu diğer konvansiyonel güçlerle savaşmak üzerine oluşturulmuştur. Benzer şekilde, askeri istihbarat faaliyeti de konvansiyonel güçlerin “temel ve doğal gereksinimlerini” karşılamak üzere yapılandırılmıştır. Bu nedenle, DYÇ ortamında istihbarat analizinin en önemli noktalarından birinin, analizcilerin DYÇ'yi temel parametreleri, karakteristik özellikleri ve doğası ile doğru ve isabetli “algılaması” hususu olduğu düşünülmektedir. Zira asimetrik tehdit unsurunun en kırılgan olduğu dönem, kuruluş aşamasından itibaren kritik bir eşiğı geçene kadar geçirdiğı süredir. Dolayısıyla istihbarat analistlerinin “durumu kavraması” ve takiben güvenlik güçlerinin doğru parametrelerle harekete geçmesi “anının” mümkün olduğunca kısa bir reaksiyon süresine karşılık gelmesi gerekmektedir. Sonuç olarak DYÇ ortamında, istihbarat faaliyetinin stratejik düzeydeki en önemli fonksiyonunun DYÇ güvenlik ortamının genel ve özel koşullarının algılanması ve ilgili politik–askeri elit ile operasyonel ve taktik düzeydeki personele aktarılması olduğu değerlendirilmektedir. Belirtildiğı üzere söz konusu faaliyetin süresi, aynı zamanda asimetrik tehdit unsurunun da yaşamsal kritik eşiğı aşmasına karşılık gelecektir. Bu nedenle istihbarat analizinin DYÇ koşullarına uyum sağlaması önemlidir. Özellikle Cooper'ın (2005) “analitik patoloji” olarak tanımladığı istihbarat analizi hatalarından kaçınılması, konvansiyonel güçlerin performansları üzerinde de olumlu etki yapacaktır.

Yeni tehdit ortamına uyum sağlanması için, eski prosedürlerin daha iyi uygulanması çabasıdan fazlasına gereksinim vardır. İstihbarat analizi hususunda bu gereksinim, bizatihi analitik süreçlerin yenileriyle değiştirilmesidir (Cooper, 2005, ss. 4–8). Zira merkezi karar alma mekanizmaları, belirgin bürokratik yapıları, daha kolay gözlemlenebilir nitelikleri ve görelî şeffaf yapıları dolayısıyla simetrik tehditler daha öngörülebilir bir profil çizmektedir. Oysa asimetrik tehditlerin karmaşık ve değişken karar alma mekanizmaları ile belirsizlik potansiyelleri stratejik öngörü olanaklarını sınırlandırmaktadır. Bu durum simetrik tehditlerin “kapalı alanlar” (*denied areas*) yarattığını; buna karşılık asimetrik tehditlerin ise “kapalı zihinler” (*denied minds*) oluşturduğunu belirterek izah edilebilir. Dolayısıyla noktada önemli olan husus, hedefin “ne düşündüğünden çok, nasıl düşündüğünün” analiz edilmesidir (Cooper, 2005, ss. 5–8). Asimetrik tehdit unsuru kendi içinde karakteristik nitelikler arz eden farklı bir sosyolojik yapı oluşturmaktadır. Politik psikolojide *kolektif kimlik* terimiyle açıklanan bu sosyolojik yapı, bireyselliğe ilişkin

TASNİF DIŞI

birçok özelliğin yitirilerek, örgütün varlığı ve mücadelesi içinde bireyin yok olarak örgütün yükseldiği bir profil çizmektedir (Post, 2005, ss. 628–629). Bu nedenle, asimetrik tehdit unsuruyla mücadele eden konvansiyonel güçlerin ve anılan konvansiyonel güçleri yöneten siyasi ve askeri karar alıcıların, mağlup etmek istedikleri yapının özgün politik psikolojik ve sosyolojik dinamiklerini doğru anlaması gerekmektedir. Bu bağlamda DYÇ'nin diğer çatışma türlerinden farkının konvansiyonel güçlerin “aynaya bakmıyor oluşu” şeklinde özetlenebileceği değerlendirilmektedir. Zira orta ya da yüksek yoğunluklu bir çatışmada, düşmana ilişkin bilinmeyenler, yapısal değil stratejik, operasyonel ve taktik seviyelerdedir. Ancak DYÇ ortamında “farklı politik psikolojik dünyalarda” yaşayan konvansiyonel güçler ve asimetrik tehdit unsurları açısından bilinmeyenlerin yapısal nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Alıntılanan yaklaşıma benzer şekilde, asimetrik tehdit unsurlarının içinde bulundukları stratejik çevre de doğru anlaşılmalıdır. Devlet düzeyinde aktörler asimetrik gruplara karşı mücadele ederlerken; asimetrik gruplar hem devletlere meydan okumakta hem de aynı düzlemdeki diğer asimetrik gruplarla liderlik mücadelesi yapmaktadır. Bu nedenle stratejik tercihleri salt devlete karşı yürütecekleri mücadele ile – *external arena*– sınırlı olmayıp, kendi “kampları” içindeki –*internal arena*– mücadeleyi de içermektedir (Frisch, 2009, ss. 1050 – 1051; s. 1062). Asimetrik tehdit unsurunun bu durumunu göz önünde bulundurmamak, devlet düzeyindeki aktörler ve dolayısıyla konvansiyonel güçler açısından, Cooper'ın ifadesiyle (2005), bir “analitik patoloji” yaratabilecektir. Örneğin, *Bulgular ve Yorum* bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, Frisch'in (2009) alıntılanan tasnifini dikkate almadan, PKK'nın neden önce Türk güvenlik güçlerine değil de diğer bölücü–Kürtçü gruplara saldırdığını açıklamak oldukça zordur. Bu nedenle, asimetrik tehdit unsuruna ilişkin istihbarat analiz faaliyeti, asimetrik grupların içinde yaşamak zorunda oldukları dünyanın anlaşılmasını da gerekli kılmaktadır.

DYÇ ortamında bilginin analiz edilmesi kadar elde edilmesi de farklı bir profil çizmektedir. Konvansiyonel güçlerin, görüntü istihbaratı (*IMINT*), sinyal istihbaratı (*SIGINT*) gibi teknolojik üstünlüklerine dayalı haber alma alanlarında faaliyet göstermesi önemli olsa da yapısal çözüm, insan istihbaratı (*HUMINT*) temelinde, özellikle yerel halkla ilişkiler çerçevesinde gelişmektedir (Charters, 2001, s. 51; Thomé, 2006, s.42). DYÇ ortamında etkin bir insan istihbaratı faaliyeti için, asimetrik tehdit unsurunun yerel halk üzerindeki silahlı baskısının kesin ve sürekli olarak bertaraf edilmesi gerekmektedir. Söz konusu koruma görevi, konvansiyonel güçler açısından oldukça zordur. Zira asimetrik tehdit unsuru, yerel halkı yatay ve düşey

TASNİF DIŞI

eksenlerde kuşatmış görünmektedir. Yatay eksen, coğrafi – idari dağılıma karşılık gelmektedir ve yerel halk il, ilçe, kasaba, köy, mezra düzeyinde baskı altına alınmaktadır. Düşey eksen ise, yaş, cinsiyet, meslek gibi sosyal rollere ilişkindir ve örgütler bu alanda da halkı baskı altına alarak müzahir kılmayı ve örgütlemeyi amaçlamaktadır (Galula, 2006a, s. 38). Bu nedenle insan istihbaratının ön şartı da, istihbarat kaynağı olan “insanın” korunması ve asimetrik tehdit unsurunun silahlı psikolojik baskısından izole edilmesidir. ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı (2009, s. 10), “yerel unsurların 24 saat korunması” prensibine dayalı olarak terörle mücadele eden güçlerin ve terörist grupların bu alanda sağlaması gereken esası belirtmektedir. Öte yandan, yerel unsurların 24 saat korunması esasının, konvansiyonel güçler açısından daha büyük önem teşkil ettiği düşünülmektedir. Çünkü devlet düzeyindeki aktörler, terör örgütlerine yardım ve yataklık suçu işleyen vatandaşları ile hukuksal bir çerçevede ilişki kurmak durumundadır. Öte yandan terör örgütleri, toplu katliamlara varıncaya kadar “önlemler” alma “serbestisine” sahiptir ve söz konusu uygulamaları *silahlı propaganda* faaliyeti kapsamında otoriteye dönüştürebilmektedir. Dolayısıyla bu tez çalışması, özellikle ülke topraklarını da kapsayan bir alanda cereyan eden DYÇler açısından, “24 saat koruma” esasının konvansiyonel güçler için daha kritik bir husus olduğu görüşündedir.

İnsan istihbaratının ön plana çıktığı bir ortamda, “insanın” ya da insan topluluğunun önemi salt haber alma faaliyetiyle sınırlı kalmamaktadır. Doğrudan çatışmanın stratejik düzeydeki ağırlık merkezi insan unsurunun üstünlük kurduğu bir alanı tanımlamaktadır. Müteakip alt başlık kapsamında incelemeye konu mücadele kategorisinin ağırlık merkezi prensipleri, bu çalışmasının bu sahada literatüre kazandırmayı hedeflediği özgün görüşleri ve *Bumerang modeli* aktarılacaktır.

ç. DYÇ’de Stratejik Düzeyde Ağırlık Merkezi ve Bumerang Modeli

DYÇ’nin doğasını diğer çatışma türlerinden farklı ve özel kılan hususlardan birinin de, bu mücadele tarzının kendine özgü *ağırlık merkezi* niteliği olduğu değerlendirilmektedir. Esasen, Clausewitz’in askeri literatüre kazandırdığı bir terim olan ağırlık merkezi, askeri-politik bir yapının psikolojik ve fiziksel gücünün yoğunlaştığı, onu bir bütün halinde tutan merkezi tanımlamaktadır; ağırlık merkezine yapılan doğru şiddette bir saldırı bahse konu bütünün “dengesini bozacaktır”. Bu yaklaşıma göre, güç ve hareket yetenekleri ağırlık merkezi etrafında toplanmaktadır (Clausewitz, 2008, s. 242; Echevarria, 2002, s. 9). Clausewitz’in anlayışı, fizik alanındaki “ağırlık merkezi” tanımına oldukça yakındır, zira ünlü teorisyenin askeri yaklaşımında Newton başta olmak üzere çağdaşı ve öncülü doğa bilimcilerin,

TASNİF DIŞI

özellikle matematikçilerin ve fizikçilerin etkin olduğu bilinmektedir, bu nedenle bu bölümde de söz edilen *sürtünme*, *sis* gibi birçok doğa bilimleri kavramı, Clausewitz’le birlikte askeri literatüre girmiştir.

Ağırlık merkezi bir kurum ya da birlik olabileceği gibi, başkent, liderlerin kişiliği ya da kamuoyu da olabilir, burada önemli olan nokta, ağırlık merkezinin aktörü bir arada tutması ve sarsılması halinde dengesini bozmasıdır; örneğin Büyük Frederik’in Prusya’sı için ağırlık merkezi Prusya Ordusu olmuştur (Clausewitz, 2008, s. 242). Saddam Hüseyin dönemi Irak’ı için ağırlık merkezinin Cumhuriyet Muhafızları olduğuna ilişkin görüşler mevcuttur, nitekim 1. Körfez Savaşı’nda Koalisyon güçlerinin Cumhuriyet Muhafızları’na yoğunlaşması anılan görüşleri doğrular niteliktedir (Gray, 2008, s. 146). Ağırlık merkezi birey düzeyinde figürlere de indirgenebilir, tarihte hükümdarın ölümünden sonra dağılan birçok devlet için, ağırlık merkezinin bizzat hükümdarın kendisi olduğu belirtilebilir. Burada önem arz eden nokta, ağırlık merkezinin kesinlikle “aktörün en zayıf tarafı ya da en güçlü yanı” anlamına gelmemesidir; zayıf ya da güçlü yanlar ağırlık merkezine yapılacak taarruzla ve ağırlık merkezinin savunulmasıyla ilgilidir (Echevarria, 2002, ss. 7–8). Ağırlık merkezinin, “bütünlüğe” endeksli olduğu unutulmamalıdır. Daha açık bir anlatımla, bütünlük arz etmeyen unsurların tek bir ağırlık merkezleri olmayacaktır; örneğin Napolyon’a karşı Anglo–İspanyol ittifakın ve Avusturyalıların ortak bir düşmanı bulunmaktaydı, ancak birlikte hareket etmiyorlardı, dolayısıyla Napolyon Fransa’sı iki cephede mücadele etmek ve iki ayrı ağırlık merkezi tespit etmek durumunda idi (Echevarria, 2002, s. 10).

Dengenin sarsılmasına ilişkin işlevi bakımından da, ağırlık merkezi yaklaşımının fizik kurallarıyla uyumlu olduğu belirtilebilir. Burada fizik çalışmalarına yapılabilecek bir diğer gönderme de, “ağırlık merkezinin nerede oluşacağı” ile ilgilidir. Echevarria’nın da (2002) örnek olarak aktardığı üzere, bir kürenin ağırlık merkezi geometrik merkezinde iken, bir bumerangın ağırlık merkezi söz konusu aracın dışında oluşmaktadır.

Güvenlik ortamı çerçevesinde ele alındığında da, DYÇlerde konvansiyonel güçlerin benimsediği askeri stratejiye ilişkin ağırlık merkezinin, bu tez çalışmasının ürettiği bir analitik araç olan “bumerang modeli” ile açıklanması mümkündür. Bu modele göre tıpkı bir bumerangın ağırlık merkezini andırır şekilde, DYÇ güvenlik ortamında askeri stratejinin ağırlık merkezi, askeri alanın dışında, politik psikolojik dinamiklerin yoğun olduğu “kamuoyu” alanında oluşmaktadır. Zira DYÇ algılar üzerine kurulu, “kalplerde ve beyinlerde” kazanılması gereken bir mücadele tarzıdır (Metz, 2007, s. 21). Galula’ya göre (2006a, ss. 4–5), DYÇ ortamındaki toplumun

TASNİF DIŞI

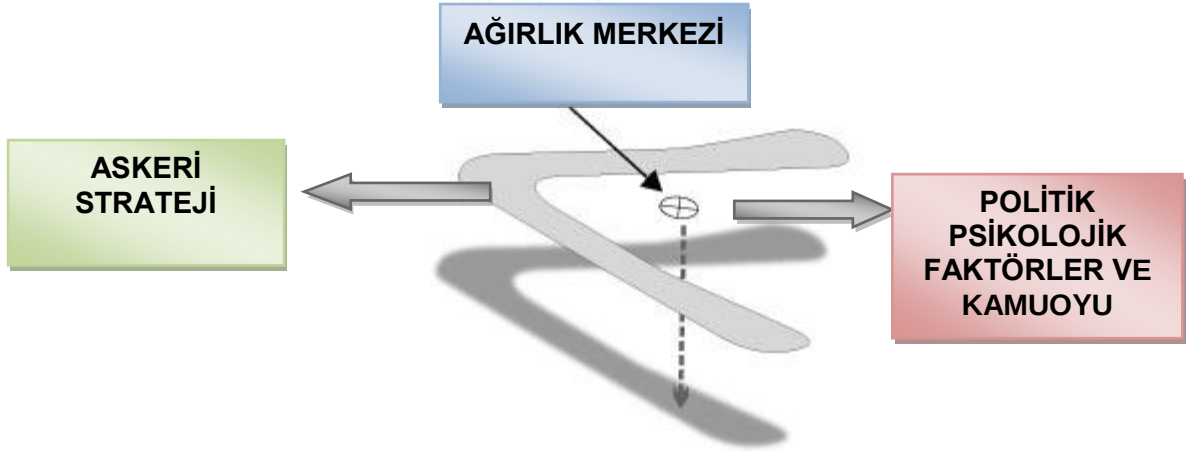
bizzat kendisi, ilgili DYÇ'nin⁷ tarafları açısından “hedef” niteliğindedir. Söz konusu değerlendirmeye iyi bir örnek olarak Fransa'nın Çinhindi Savaşı verilebilir. Özellikle General Vo Nguyen Giap'ın görüşleri doğrultusunda nihai muharebelerden kaçınarak, kuvvetlerini geniş bir alana yayan Vietminh'in stratejisi sonucunda Fransa 90.000'in üzerinde zayıat ve 28.000 dolayında esir vermiştir. Buna karşın, verilen zayıat ve esirlerin büyük çoğunluğu kolonilerden gelmektedir ve bu nedenle 1947–1954 yıllarında Fransız kamuoyunun savaşa olan desteğinde önemli bir düşüş gözlemlenmemiştir. Buna karşın, Vietminh'in Dien Bien Phu taarruzu sonucunda Fransa kayıplarının arasında birkaç bin etnik Fransız'ın bulunması, Paris'i bu coğrafyayı terk etmeye zorlamıştır. Çünkü çatışmaları mümkün olduğunca uzatmaya ve geniş bir alana yaymaya çalışan Vietminh, “salt Fransız kuvvetlerini değil, Fransız halkını da yorgunluktan tüketmeyi amaçlamış” ve başarılı olmuştur (Tucker, 2006, ss. 5–6). Dolayısıyla kamuoyunun “psikolojik direnci” ağırlık merkezinin de ne ölçüde bir “taarruza”, ne uzunlukta dayanabileceğini belirleyen önemli bir faktör olmaktadır. Burada toplumun tüm katmanları aynı işlevsellikte kabul edilmemelidir. DYÇ'nin konvansiyonel ve gayrinizami silahlı unsurlarının dışında, kamuoyu en genel ifadesiyle iki katmanda incelenmektedir; algılarının etkilenmesi gereken “pasif, nötr çoğunluk” ve etki aracı olarak “aktif azınlık”. Gerek konvansiyonel güçlerin, gerekse asimetrik unsurların, “ağırlık merkezini”, yani kamuoyunu kazanmaları açısından, “aktif azınlık” ve etki gücü göz ardı edilemeyecek önemdedir (Galula, 2006a, ss. 52–53).

Bu açıdan bakıldığında, toplumun “hedef” haline gelmesi, ağırlık merkezinin, yani psikolojik ve fiziksel faktörlerin üzerinde yoğunlaştığı unsur olarak toplumun yerini de daha iyi ortaya koymaktadır. Operasyonel ve taktik düzeylerde ağırlık merkezi farklılaşsa da genel anlamda (ya da stratejik düzeyde) kamuoyu, DYÇ'nin ağırlık merkezini teşkil etmektedir (Thomé, 2006, s.43). Bumerang örneğinde açıklandığı gibi, DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin ortaya koyduğu askeri stratejinin ve terör örgütleri de dâhil olmak üzere devlet–dışı silahlı aktörlerin uyguladıkları paramiliter stratejinin ağırlık merkezi, politik psikolojik ağlarla örülen kamuoyu ve ilgili kamuoyunun algılamalarıdır. Nitekim DYÇ'nin fonksiyonlarından biri olan terörist eylem, yarattığı ilk şiddetin fiziksel sonuçlarından çok, fiziksel

⁷ Galula dönemi *Fransız askeri literatürüne göre devrimci savaş –kullanılmış, aynı dönemde Anglo Amerikan literatürü “küçük savaşlar” – smal wars – terimini benimsemiştir. İlerleyen yıllarda Anglo – Amerikan literatürü bu alanda üstünlüğü kesin biçimde ele geçirmiş ve “küçük savaşlar” kavramı Soğuk Savaş'ın sonuna doğru düşük yoğunluklu çatışmalara, 2000'li yıllarda ise “irregular warfare” kavramına dönüşmüştür. Bu tez çalışmasında Galula'dan alıntı yapılırken, üslup bütünlüğü bağlamında düşük yoğunluklu çatışmalar ifadesi kullanılmaktadır. Zira işlevsel olarak devrimci (ve karşı devrimci) savaş, düşük yoğunluklu çatışmalar ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Konuya ilişkin bir Fransız ekolünden söz etmek zor olsa da, Anglo – Amerikan çalışmalarını derinden etkileyen bir “Galula ekolünün” varlığı da ayrıca belirtilmesi gereken bir husustur.*

TASNİF DIŞI

sonuçların yol açtığı geniş kitlelerdeki korku faktörünü hedeflemektedir (Çevik, 2009, s.84). Gerçekten de, 11 Eylül saldırılarının “asıl hedefinin”, yani dengenin bozulması için taarruz edilen hedefin, İkiz Kulelerden çok, Amerikan ve uluslararası kamuoyu olduğu veya PKK’nın 1993 yılında Bingöl’de 33 eri şehit etmesinin, 33 erin fiziksel varlığından çok, Türk kamuoyunun direncini hedeflediği mütalaa edilmektedir. Bu nedenle, 1999 örneğinde vuku bulduğu değerlendirilen askeri başarının, konvansiyonel savaşlardaki başarıların ötesinde, karmaşık DYÇ dinamiklerinin yönetilmesiyle kazanılmış oldukça önemli bir nokta olduğu düşünülmektedir. Zira özgün ağırlık merkezi yapısından ötürü, askeri harekâtlarının psikolojik etkilerinin fiziksel etkilerinin önüne geçebildiği bir ortamda; ayrıca harekâta dair verilen her görüntü, her demeç, her haberin istenen sonuca doğrudan etki ettiği koşullar altında konvansiyonel güçlerin planlama ve icra faaliyetlerinin de orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalara göre daha karmaşık süreçler olduğu bir gerçektir.

Şekil 04: DYÇ’de Stratejik Düzeyde Ağırlık Merkezinin Tespiti
Bumerang Modeli

Stratejik düzeyde ağırlık merkezinin kamuoyu olduğu DYÇ güvenlik ortamında halk desteğinin sağlanmasının, özellikle bölücü – ayrılıkçı terör ve bu tip terör hareketleri ile mücadelede doğrudan hedef konumunda bulunan yerel halkın desteğinin, kritik önemi haiz olduğu belirtilmişti. Öte yandan DYÇ güvenlik ortamında “destek” ve desteklemek” terimleri kavramsal incelemeye muhtaçtır. Burada halk desteği, özü itibarıyla, “halkın sempatisi” ve halkın doğrudan lojistik, insan kaynakları, istihbarat gibi alanlarda yardım yapması şeklinde iki ayrı alanı ifade etmektedir. Asimetrik bir aktöre “sempati” duyan, yani desteğin ilk aşamasında olan her kitle, ikinci aşamada yani doğrudan gerekli unsurları sağlar durumda olmamaktadır (Paul, 2010, s. 490). Bu bağlamda “sempati duymayan kitlelerin” de örgütün sistematik şiddeti ya da şiddet tehdidi dolayısıyla ikinci kategoride “destek”

TASNİF DIŞI

verebileceği; yani doğrudan lojistik, istihbarat, insan kaynakları gibi hususlarda tehditten kaynaklanan yardımlarda bulunabileceği değeriendirilmektedir. Nitekim vaka analizi bölümünde ele alınacak olan PKK terör örgütünün Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, örgütün terminolojisiyle "silahlı propaganda" yapmak suretiyle bölge halkını baskı altına alması, "sempati duymadan destek vermek zorunda kalan" kitleleri ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla bu tez çalışmasının bumerang modelinde ortaya koyduğu ağırlık merkezi ilkesi, konvansiyonel güçlerin salt yerel halkın "sempatisini" kazanmasını değil; yerel halkı asimetrik tehdit unsurunun baskısından koruyarak "sempati dışı desteği" önlemesini de gerektirmektedir.

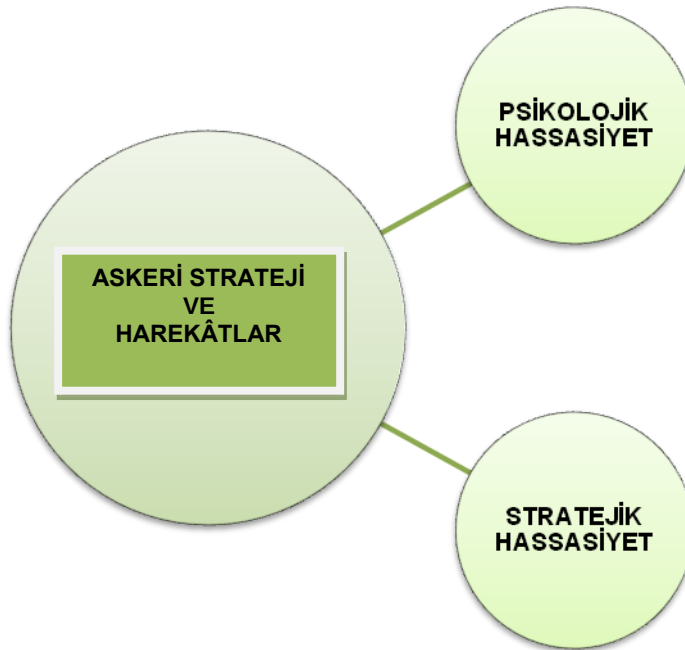
DYÇ'de psikolojik yöntemler hususunda dikkat çekici görüşlerden biri de, Metz ve Millen'in (2003), orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalardaki *hassas güdümlü silahlar* terminolojisini farklı biçimde uyarlamalarıdır. Bahse konu çalışma, "stratejik hassasiyet" ve "psikolojik hassasiyet" şeklinde iki boyuttan daha söz etmekte ve *hassas güdümlü silahların* savaş alanında yarattığı etkinin benzerinin, bu iki alanda yaratılması gereğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, "stratejik hassasiyet", bölgesel istikrara, küresel ekonomiye ve çatışmanın tarafı olmayan devletlere zarar vermeden harekât icra etme yeteneğine karşılık gelirken; "psikolojik hassasiyet" ise, tıpkı *hassas güdümlü bir silahın* hedefi maksimum doğruluk ile vurması gibi, icra edilen harekâtlarla amaçlanan psikolojik etkinin maksimum doğrulukta elde edilmesi düşüncesini temsil etmektedir (Metz ve Millen, 2003, ss. 18–19). Bu paralelde, Birleşik Krallık *Güvenlik ve İstikrara Askeri Katkı* Doktrini (JDP 3–40, 2009, s. 3–1) bu tip mücadelelerde tüm askeri eylemlerin birey ve grup düzeyinde oluşturacağı algıların "merkezi" (*central*) konumda bulunduğunu belirtmektedir. Söz konusu doktrine atıf yapan Ucko da (2010, s. 152) 2003 müdahalesinin ardından Irak'ta Basra bölgesini kontrol eden Birleşik Krallık unsurlarının direniş karşısındaki performanslarının Amerikan birliklerine göre daha iyi olmasını bu şekilde açıklamaktadır. "*Gülümse, ateş et, gülümse*" (*shoot, smile, shoot*) konseptiyle başarı kazanan Londra'ya bağlı askeri birliklerin bu yaklaşımlarının temelinde, tehdit unsurlarının az sayıda ve sınırlı olduğu, bunların bertaraf edilmesiyle güvenliğin sağlanacağı ve "geri kalanlara gülümsendiği takdirde onların da geri gülümseyeceği" düşüncesi bulunmaktadır (Ucko, 2010, s. 133–135).

Örnek olarak alıntılanan Birleşik Krallık konseptinin askeri harekâta "psikolojik hassasiyet" boyutuna ağırlık verdiği değeriendirilmektedir. Psikolojik hassasiyet prensibini dikkate alan ve olumlu sonuçlar veren Birleşik Krallık yaklaşımının yanı sıra, aksi istikamette örnekler ve olumsuz sonuçları da dikkat

TASNİF DIŞI

çekicidir. Örneğin, daha sonra Genelkurmay Başkanlığı da yapacak olan dönemin İsrail Savunma Kuvvetleri Güney Bölgesi Komutanı General Moşe Dayan tarafından 1950 yılında açıklanan caydırıcılık stratejisi, münferit ya da bazı grupların organize sızmalarına karşı kitlesel misillemeyi tercih etmiştir. Arap köylülerin eylemciler üzerinde kontrolünün olabileceği gibi analitik bir yanlışa dayanan söz konusu strateji, geniş birliklerin kitlelere yönelik şiddetine neden olmuş, ancak somut olumlu sonuç elde edememiştir (Maoz, 2007, ss. 328–330). Benzer şekilde, “tırmandırma üstünlüğüne” (*escalation dominance*) dayalı dönemin İsrail DYÇ stratejisi de, konvansiyonel sonuçların aksine asimetrik tehditlere karşı yeterli caydırıcılık oluşturmamaktadır (Maoz, 2007, ss. 345–346). Birleşik Krallık ve İsrail pratiklerinin mukayeseli olarak analiz edilmesi, kitleleri silahlı gruplardan ayırıştırma çabası içinde olmayan bir DYÇ yaklaşımının konvansiyonel güçler açısından ciddi sıkıntılar yaratabileceğini göstermektedir.

O halde, DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin benimseyeceği askeri stratejinin ve bu kapsamda icra edilecek harekâtların öncelikle psikolojik etkileri öncelenerek planlanması gereğinin bulunduğu söylenebilir. Hatta Tucker (2006, s. 3), bu görüşü daha ileri taşıyarak, psikolojik harp faaliyetlerinin bu mücadele tarzıyla “ayrılmaz bir bağlantı” içinde olduğu ifade etmektedir. Ayrıca bahse konu askeri strateji ve harekâtların “psikolojik hassasiyet” yönünden güçlü olması, ağırlık merkezine yapılacak “taarruzun” sonuç alıcı niteliğini de yükseltecektir.

Şekil 05: DYÇ’de Askeri Strateji ve Harekâtların “Hassasiyeti”

Bununla birlikte, DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin kullanılması, doğru politik mesajın “hassasiyetle” iletilmesi hususunda bazı zorluklar oluşturmaktadır. Tıpkı terör eylemlerinin verdiği siyasal mesaj benzeri bir mesajın geniş birliklerin askeri harekâtları sonucu aynı dar alanda ve kesinlikte verilmesi güçtür (Eppright, 1997, s. 341). Askeri Meselelerde Devrim kavramının irdeleneceği müteakip bölümde askeri alan dışındaki değişikliklerin, askeri alana radikal yansımalarından ayrıntılı olarak söz edilecektir. Bu kapsamda gelişen iletişim teknolojileri ve şehirleşme oranının artması toplum içi ve toplumlar arası etkileşimi yükseltmiş, terörizm, anti-terörizm, kontr-terörizm, ayaklanmalara karşı koyma, gayrinizami harp gibi DYÇ bileşenlerinin ağırlık merkezinde, yani kamuoyunda, sonuç doğurma kapasitesini arttırmıştır. Günümüz şartlarında icra edilen bir terör eylemi ya da kontr-terör operasyonu, kısa zamanda ulusal ve uluslararası kamuoyunu da etkileyebilmektedir. Ayrıca asimetrik tehdit unsurları, yasal ve yasadışı platformlarda basın-yayın, görsel ve işitsel unsurlarla propaganda ve psikolojik harp çalışmalarına ağırlık vermiştir. Nitekim PKK örneğinde, bölücü hareketin de bu doğrultuda bir psikolojik faaliyetler ve propaganda stratejisi geliştirdiği söylenebilir. Özellikle 1994⁸ yılında faaliyete geçen MED TV, incelemeye konu 1991–1999 yıllarında PKK terörizminin DYÇ kapsamındaki propaganda faaliyetinin önemli bir merkezi olmuştur (Romano, 2002, ss. 138–140). Dolayısıyla, DYÇ’de askeri ve paramiliter stratejilerin ağırlık merkezinin, *bumerang modelinde* betimlendiği gibi, askeri ve paramiliter fonksiyonların dışında bir alanda oluşması gereği görülmektedir. Bu nedenle, konvansiyonel güçlerin “psikolojik hassasiyetle” politik mesaj iletme kapasitelerinin giderek daha kritik bir DYÇ görevi haline geldiğini söylemek mümkündür.

Bu noktaya kadar açıklanmaya çalışılan DYÇ kuramı, genel hatlarıyla radikal ve dinamik bir mücadele sahasını tarif etmektedir. Konvansiyonel güçlerin formasyonları dışındaki böyle bir güvenlik ortamına adapte olmaları kuvvet yapısı ya da teçhizat gibi askeri teknik hususların dışında, zihinsel ve algısal uyum mekanizmalarını da gerekli kılmaktadır. Bu alanın incelenmesi için tez çalışmasının belirlediği analitik çerçeve, *stratejik kültür* ve daha dar bir alandaki *askeri stratejik kültür* kavramlarıdır.

⁸ Romano (2002) MED TV’nin kuruluş tarihini 1994 olarak vermektedir. Yapılan araştırmada, 1994 ve 1995 olmak üzere iki ayrı ancak yakın tarihin çeşitli kaynaklarda geçtiği görülmüştür.

d. DYÇ'de Stratejik Kültür ve Askeri Stratejik Kültür Faktörlerinin Konvansiyonel Güçlere Etkileri

Stratejik Kültür kavramı, literatüre 1977 tarihli bir *RAND Corporation* çalışması ile girmiş, bazı aktörler ve ilişki biçimleri için karar alma süreçleri temelinde modeller ve sistem kuramları oluşturmayı denemiştir. Özet bir tanımla stratejik kültür, bir stratejik karar alıcı topluluğun inşa, taklit ve etkileşim gibi çeşitli yöntemlerle geliştirdiği karakteristik davranış kalıpları ve alışkanlıkları, karar verme ve düşünce üretme tarzları olarak tanımlanabilir; stratejik kültür düşüncesinin varlığının temelinde, kurumların da bireyler gibi kültürel nitelikleri algılayıp sürdürdüğü varsayımı bulunmaktadır (Snyder, 1977, ss. 8 – 9). Söz konusu stratejik kültürel bütünlük, kendi içinde sub–kültürel alanları da barındırmaktadır, bahse konu sub–stratejik kültür gruplarının mensupları, hem büyük stratejik kültüre hem de kendi alt gruplarına ait kabul edilmektedirler (Snyder, 1977, s. 10). Bu duruma örnek olarak, Sovyet–Rus stratejik kültürü ve anılan stratejik kültür içinde *Siloviki* olarak adlandırılan güvenlik–istihbarat elitinin sub–stratejik kültürünün verilmesi mümkündür. Yine, bir ülkenin genel stratejik kültürü içinde, deniz, hava, kara kuvvetlerinin, istihbarat servisinin, dışişleri teşkilatının sub–stratejik kültürleri olduğu da bir gerçektir.

Stratejik kültür çerçevesi içinde, askeri stratejik kültür kavramının da önemli bir yer tuttuğu belirtilmelidir. Askeri stratejik kültürün DYÇ ortamına uyarlanması için, öncelikle askeri strateji kavramının kısaca açıklanmasında fayda görülmektedir. Askeri strateji, güç kullanımının bizzat kendisi ya da olasılığı aracılığıyla, politik amaçlara ulaşılması için silahlı kuvvetlerin kullanılmasına dayanan strateji alanı olarak tanımlanabilir (Cassidy, 2003, s.8). Strateji kavramına ilişkin genel kabulün, “belirlenen hedeflere ulaşmak için imkan ve kabiliyetlerin çeşitli yöntemler ve yollar –konseptler– vasıtasıyla kullanılması” olduğu varsayımından yola çıkarak; askeri strateji de, “politik amaçlara hizmet etmesi için belirlenen askeri hedeflere ulaşmak amacıyla askeri imkan ve yeteneklerin uygun konseptlerle kullanılması” şeklinde açıklanabilir (Lykke Jr, 2001, ss. 179–180). Askeri strateji kavramı, doğrudan “askeri güç” ve “askeri teori” ile karıştırılmamalıdır. Zira askeri strateji tek başına bir güç ya da tek başına bir amaç değil; askeri gücü askeri ve politik amaca bağlayan bir köprüdür (Gray, 2008, s. 40). Belirtildiği gibi, askeri strateji ve askeri teori farklı kavramlardır. Teori, “bir bilim dalında incelenen alanla ilgili olgu ve olaylar arasındaki ilişkileri anlamada ve analiz etmede gerekli ve yararlı bir çerçeve” olarak tarif edilebilir (Arı, 2008, s. 15). Teorinin, askeri alanda kullanılabileceği ve askeri meselelere uyarlanabileceği hususu ise görece yeni bir konu ve sahaya karşılık

TASNİF DIŞI

gelmektedir. Batı literatüründe *askeri teori* kavramının epistemolojik kökleri, Rönesans Avrupa'sında ortaya çıkan "savaşın tarihsel gözlem, başarılı teşkilat yapılarının seçilmesi ve antik dönemlerden beri süregelen harp manevralarının örneklenmesi ile sistematik olarak çalışılabileceği" düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Gat, 2001, s. 1). Söz konusu düşünceye ek olarak aydınlanma döneminin atmosferi, Newton'un etkilediği bilimsel düşünce akımı ve matematiksel olasılık hesaplarının savaşı açıklamada daha fazla kullanılması sonucu, özellikle 18. yüzyıl itibarıyla Avrupa'da askeri teorik çalışmalar yoğunlaşmıştır (Gat, 2001, s. 29 – 30). 17. yüzyıldan itibaren, bir bilim çevresindeki insanların yayınlar aracılığıyla birbirlerinin çalışmalarından haberdar olması fikri yaygınlaşmış ve söz konusu uygulama askeri alana da yansımıştır. Dönemin Prusya'sında 1755'te yayınlanmaya başlayan *Kriegsbibliothek* aracılığıyla askerler, çalışma alanlarındaki araştırmalarını ve görüşlerini sistematik olarak paylaşmaya başlamışlardır. Nihayet 19. yüzyılın başında Clausewitz'i de etkilemiş olan Gerhard von Scarnhorst'un *Berlin Askeri Topluluğu –Military Society in Berlin–* kurmasıyla, bu Prusyalı entelektüel subaylar topluluğu askeri konuları bilimsel temelde ele almaya başlamış ve salt bir "zanaat" olmaktan çıkarp sistematik entelektüel – analitik bir faaliyet alanına dönüştürmüştür (Showalter, 2004, ss. 222 – 223). Clausewitz'in ölümünden yaklaşık 170 sonra, halen günümüz askeri talimnamelerinde ve güvenlik bilimleri çalışmalarında alıntılanmasına neden olan husus da, anılan figürün sadece bir askeri stratejist değil, aynı zamanda aktarılan bilimsel gelenekle yetişmiş bir askeri teorisyen olmasından kaynaklanmaktadır.

O halde, askeri strateji, askeri gücün kullanımıyla ilgili ve askeri gücü kapsayan bir denklem iken; askeri teori, askeri stratejinin de dâhil olduğu geniş bir askeri olaylar ve olgular dünyasını açıklamak için kullanılan analitik çerçeveye karşılık gelmektedir. Askeri teorik çalışmalar kapsamında stratejik kültürün askeri kararlar üzerindeki etkileri, Soğuk Savaş döneminden itibaren sistemli olarak ele alınmaya başlamıştır. Esasen, stratejik kültür tanımı ile askeri stratejik kültür tanımı arasındaki temel farklılığın, askeri stratejik kültür kavramının konuyu daha dar bir kapsam ve özel bir alanda ele alması olduğu söylenebilir. Askeri stratejik kültür; "*askeri yapı içinde, askeri gücün nasıl, ne zaman ve hangi stratejik amaçlara ulaşmak için kullanılacağı hususunda kolektif tercihleri şekillendiren kanaat, tutum ve değerlerin toplamı*" olarak tanımlanabilir (Cassidy, 2003, s. 8).

Strateji alanında ve askeri meselelerde *kültür* olgusu, "*sosyal olarak iletilen fikirler, tavırlar, gelenekler, düşünme alışkanlıkları ve aşağı yukarı kendine has tarihi deneyime sahip, belli bir coğrafyada güvenlik çevresinin tercih edilen işleyiş*

TASNİF DIŞI

yöntemlerinden oluşmaktadır”; ayrıca stratejik kültür ve askeri stratejik kültür, yeni deneyimlerle dönüşebilir ve değişebilir (Gray, 2008, ss.190–191). Cassidy (2003, s. 8), askeri stratejik kültürü şekillendiren üç temel faktörden söz etmektedir, bunlar tarihsel deneyim, coğrafya ve politik kültür olarak sıralanmıştır. Cassidy (2003) ve Gray’ın (2008) yaklaşımları birlikte değerlendirilirse, askeri stratejik kültürün köklerine ilişkin açıklayıcı bir analiz çerçevesi oluşturulabileceği düşünülmektedir. Gerçekten de, okyanus aşırı kolonileri bulunan Birleşik Krallık’ta Kraliyet Donanması’nın askeri stratejik kültürün önemli bir parçasını oluşturması; ya da zırhlı ve mekanize unsurlar ile hava gücünün müşterek ve hızla sonuç alıcı biçimde kullanılması stratejisi olan *yıldırım harbinin –blitzkrieg–* Versailles Antlaşması ile “zincirlenen” ve tarihsel bir kara devleti olan Almanya’da ortaya çıkması, coğrafya – tarihsel deneyim – politik kültür üçlemesiyle açıklanabilir niteliktedir. Yine Gray’ın (2008, s. 191) belirttiği gibi stratejik kültür uyum gösterebilir, değişebilir ve dönüşebilir. Bu durum, konvansiyonel güçlerin askeri stratejik kültürlerinin DYÇ ortamında değişim ve dönüşüm geçirebileceğine işaret etmektedir. Özellikle ileride incelenecek olan Askeri Meselelerde Devrim kavramı ile askeri stratejik kültürün birlikte ele alınmasının, DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin etkileşim içinde evrilmesini daha anlaşılır kılacağı düşünülmektedir. Sonuç olarak askeri stratejik kültür, silahlı kuvvetlerin aldığı kararları ve hareket tarzlarını etkilerken, yeni durumlar karşısında gereken dönüşümün uygulandığı alanlardan da biri olmaktadır.

Şekil 06: Askeri Stratejik Kültürün Bileşenleri (Cassidy, 2003)

TASNİF DIŞI

Bir konvansiyonel gücün DYÇ ortamına adaptasyonunun temel olarak iki alanda gerçekleştiği düşünülmektedir:

- ➔ Silahlı kuvvetlerin harekât koşullarının gerektirdiği teçhizat, kuvvet yapısı, modernizasyon gibi hususlardaki uyumu ve
- ➔ Stratejik, operasyonel ve taktik düzeydeki personelin zihinlerinde, düşünme tarzları ve karar verme biçimlerinin uyumu.

Galula (2006a, s. 66), yukarıda belirtilen “zihinlerin uyumu” hususunun, konvansiyonel güçlerin DYÇ ortamındaki başarısı için temel bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü DYÇ’nin stratejik, operasyonel ve taktik seviyelerdeki özgün prensipleri kadar; yapısal nitelikleri ve başarı parametreleri de orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalardan oldukça farklıdır.

DYÇ koşullarında konvansiyonel güçlerin durumları, stratejik kültür alanında dönüşümü de kaçınılmaz kılmaktadır. Çünkü birçok kez vurgulandığı üzere, ordular temelde diğer ordularla savaşmak üzere eğitilen ve donatılan yapılardır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde Türkiye’nin de içinde bulunduğu NATO ve Varşova Paktı üyesi devletlerin tehditkar ancak görece istikrarlı ve öngörülebilir bir güvenlik ortamında bulunmalarının, güvenlik elitinin askeri stratejik kültürü üzerinde konvansiyonel ve nükleer güvenlik odaklı bir etki yarattığı düşünülmektedir. Bu nedenle, Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO ve Varşova Paktı’nın önemli askeri figürleri girdikleri DYÇ mücadelelerinde yapısal hatalarla ve uyum sorunlarıyla karşılaşmışlardır.

Bahse konu yapısal hataları daha somut biçimde ortaya koyabilmek açısından, Moskova’nın, sırasıyla SSCB ve Rusya Federasyonu dönemlerinde icra ettiği Afganistan ve Çeçenistan operasyonları ele alınabilir. General Mihail Frunze’nin, “Burjuva devletlerinin küçük profesyonel ordularının” büyük savaşları kazanamayacağına ilişkin prensibinden etkilenen ve Orta Avrupa Platosu’nun doğal engeller yönünden zayıf jeopolitik konumunun dayattığı şartlarla şekillenen Rus – Sovyet askeri stratejik kültürü, “taarruza dayalı bir askeri strateji ve müdafaaya dayalı bir savunma doktrini” benimsemiştir. Daha sonra 1930’lu yıllardan başlayarak, büyük birliklerle imha savaşına yoğunlaşan –*Kızıl Bonaparte*– Mareşal Tukaçevski ve 1950’lerden başlayarak, motorize tümenleri de getiren Mareşal Zukov ekolleriyle şekillenen Rus – Sovyet askeri stratejik kültürü, geniş, konvansiyonel birlikler ile imha savaşı yapma eğiliminde olmuştur (Cassidy, 2003, ss. 9–12). Söz konusu askeri stratejik kültürün izlerini, gayrinizamî unsurlara karşı, büyük birliklerin konvansiyonel bir anlayışla kullanıldığı, 10 yılda Rus tarafında yaklaşık 14.000

TASNİF DIŞI

zayıat verilen 1979–1989 Afganistan müdahalesinde ve hemen 5 yıl sonrasında, 1994–1996 döneminde Rus tarafında yaklaşık 6.000 zayıat verilen 1. Rus Çeçen Savaşı'nda görmek mümkündür. İncelemeye konu iki örnekte ilginç olan nokta, sayısal ve teknolojik üstünlüklere dayalı neredeyse salt konvansiyonel anlayışla icra edilen ve başarısızlıkla sonuçlanan Afganistan müdahalesinin altı yıl ardından, 1. Rus–Çeçen Savaşı'nın da, Çeçen lider Cohar Dudayev'in gayrinizamî unsurlara ağırlık veren direnişine karşın, Ruslar tarafından aynı mantıkla yürütülmesidir (Cassidy, 2003, ss. 1–2). 11 Eylül saldırıları esnasında ve sonrasında Batılı devletlerin durumu da Rus deneyiminden çok farklı olmamıştır. Sovyet tehdidine odaklanan söz konusu devletler, yeni uluslararası terörizm dalgası karşısında kırılğan bir profil sergilemişlerdir; New York, Londra, Madrid gibi sembol kentler hedef olabilmektedir. Bu bağlamda özellikle 2. Dünya Savaşı'nı müteakip orta ve ağırlıklı olarak yüksek yoğunluklu çatışmalar odaklı gelişen ABD savunma yapısından söz edilebilir. Bahse konu savunma yapısının teknolojik, doktriner ve organizasyonel yapısına göre yetişmiş olan askeri personel açısından 11 Eylül sonrası asimetrik tehditlere uyum sağlamak önemli bir sorun niteliğinde olmuştur (Mazarr, 2008, ss. 45–46). Bu noktada askeri uyumun salt simetrik tehditten asimetrik tehdit ortamına geçişte yaşanmadığı belirtilmelidir. Her iki örneğin aksine, DYÇ ortamına odaklanan İsrail ise 2006 Lübnan Hizbullahı ile mücadelesi, *hibrid*⁹ olarak tanımlanabilecek şekilde, konvansiyonel parametrelere yaklaşıncı zafiyet göstermiştir (Nagl ve Burton, 2009, s. 97; Gordon, 2008, s. 9–11).

Dolayısıyla, askeri stratejik kültürün etkilerinin, kimi zaman, *öğrenilen dersler* ve *öğrenilen derslerin* harekât esaslarına yansımalarının dahi önüne geçebildiği değerlendirilmektedir. Moskova'nın Afganistan ve Çeçenistan deneyimlerinden çıkarılabilecek bir diğer sonuç da, konvansiyonel güçlerin DYÇ ortamına uyum sağlamasının stratejik kültür ve askeri stratejik kültür alanlarında dönüşümü gerektirdiği; buna karşın, yine konvansiyonel güçlerin dönüşüme açık ancak “dirençli” olduklarıdır. Yani çoğu zaman, Galula'nın ifadesiyle (2006a) “zihinlerin uyumu”, teçhizatın uyumundan daha zor olabilmektedir. Nitekim Fransız DYÇ ekolünün etkinliğini sürdürmemesinin başlıca nedenleri arasında, askeri kurum ve elitlerin, De Gaulle gibi politik figürlerle birlikte, durumu ve gereken dönüşümü zihinlerinde özümseyememesi bulunmaktadır (Tucker, 2006, s. 20). Benzer şekilde

⁹ Hibrid ya da “melez” savaş, teknolojik silahların terörizm, gerilla harbi gibi asimetrik yöntemlerle ve kısmen konvansiyonel olarak da kullanıldığı, enformasyon operasyonları ve diğer psikolojik harp yöntemlerini de içeren yeni bir dalga olarak nitelenmektedir. Genel bir ifadeyle hibrid savaş, düşük yoğunluklu çatışmalar ile konvansiyonel harp arasında “melez” bir noktayı tanımlamaktadır. Burton ve Nagl (2009) çalışmalarında anılan tehdidi, geleceğin savaş konsepti olarak nitelemektedir. Özellikle 2006 İsrail Savunma Kuvvetleri – Lübnan Hizbullahı çatışmasının güvenlik literatüründe hibrid savaş tartışmalarında artışa neden olduğu gözlemlenmektedir.

TASNİF DIŞI

kuramsal ve doktriner çalışması ağırlıklı olarak ABD’de yapılmasına karşın, *savaş dışındaki askeri operasyonlar* kavramına zihinsel olarak en çok direnen unsurların başında da Amerikan askeri eliti gelmiştir. Hatta, Orgeneral Shalikashvili ve Orgeneral Powell gibi bir dönemin Genelkurmay Baőkanları dahi, ABD Silahlı Kuvvetleri’nin asli görevinin “ulusun savaşlarını kazanmak” olduğunu ya da “silahlı kuvvetlerin *savaş dışındaki askeri operasyonlarla bylendiğini* ancak asli görevi olan ulusun savaőlarına geri döneceğini” ifade eden beyanlarda bulunmuőlardır (Taw, 2010, ss. 394–395).

Bu nedenle *Bulgular ve Yorum* bölümünde ayrıntılı olarak analiz edileceği üzere, Türk Silahlı Kuvvetlerinin 1991–1999 yılları arasında, bir DY unsurı olan bölücü terörle mücadelede kazandığı değerlendirilen askeri başarısı, “zihinsel uyum” ve askeri stratejik kültürün adaptasyonu sahalarında da etkin bir dönüşüm faaliyetinin sonucu olmalıdır.

Bu noktaya kadar, DY ortamında konvansiyonel güçlerin kullanılması, genel olarak stratejik kültür ve özel bir alanda askeri stratejik kültür boyutlarında “zihinsel uyum ve dönüşüm” süreçlerini zorunlu kıldığı belirtilmiştir. Öte yandan sözü edilen uyum faaliyetinin ne şekilde ve hangi koşullar altında icra edilebileceği de önem arz etmektedir. Galula’ya göre (2006a, ss. 66–67), konvansiyonel güçlerin gayrinizamî harp şartlarına ve DY güvenlik ortamına uyumları iki temel yol izleyebilir:

- ➔ Bu tip mücadele tarzına ilişkin kapsamlı endoktrinasyon ve eğitim ya da
- ➔ Doğal seleksiyon benzeri bir süreçle “*a priori*” yeteneklere sahip personelin ortaya çıkması.

Endoktrinasyon ve eğitim görelisi yavaş ancak yapısal açıdan güçlü süreçlerdir. Öte yandan, toplumun bizatihi psikolojik bir hedef konumunda bulunduğu DY için, doktrin ve eğitim çalışmalarının gerçekçiliğini sağlamak, konvansiyonel parametrelere göre dzenlenmiőt harp oyunları kadar kolay değildir. Ayrıca DY tehdidinin boyutları “acil” gereksinimlere neden oluyorsa, uzun soluklu eğitim süreçleri yapısal dönüşüm sağlayabilecek ancak “acil durumu” kurtarmayacaktır (Galula, 2006a, s. 66). Bu nedenle, uzun süreli bir süreç olan DY’de askeri zafer ve müteakip politik zafer için endoktrinasyon ve eğitim süreçleri gerekli iken; bir stratejik sürpriz niteliğiyle vuku bulan tehditlerde kısa erimli “*a priori*” yetenekler ve gayrinizamî şartlara uygun doğal askeri karakter ön plana çıkmaktadır. Bir ulus ve onun silahlı kuvvetleri açısından söz konusu doğal askeri karakter ve “askeri geniğiğin” önemli bir parçasını oluşturan *a priori* yeteneklerin, askeri stratejik

TASNİF DIŞI

kültürden ayrı düşünölemeyeceği değerdendirilmektedir. Zira askeri stratejik költürü şekillendiren faktörler, aynı zamanda *a priori* yeteneklere dayalı “askeri doğal seleksiyon” süreçlerini de meydana getirmektedir. Bu nedenle, stratejik sürprizlere verilen tepki, şiddeti ve zamanlaması bağlamında, silahlı kuvvetlerin ve ilgili ulusun varlığını sürdürme kapasitesini de ortaya koymaktadır.

Bu noktaya kadar aktarılan hususlar konvansiyonel güçlerin DYÇ ortamındaki temel zorlukları ve hareket tarzlarının esaslarını ele almış, aynı zamanda asimetrik tehdidin mahiyetine ilişkin bilgi ve analizlere yer verilmiştir. Bununla birlikte, halihazırda devam eden mücadeleler için de geçerli olan sorunsal, konvansiyonel güçlerin hangi koşullarda “başarılı” kabul edileceği, DYÇ’de kabul edilebilir başarının hangi süreçlerde ve hangi koşullarla oluştuğudur. Ayrıca algılanan ve nitelenen bir kavram olan “zaferin”, DYÇ ortamında hangi koşulların sağlanmasıyla elde edilebileceği, aşamalarının neler olduğu da farklı bir belirsizlik alanını tanımlamaktadır. Güncel tartışmaların ana konularından birini de teşkil ettiği görölen bu kritik alan, müteakip alt başlıkta incelenecek ve DYÇ’de “zafer” ve “başarı” olguları ele alınacaktır.

e. DYÇ’de Zafer ve Başarı Parametrelerinin Analizi

“Zafer” kavramı ve “zafer kazanılması” DYÇ’de konvansiyonel güçlerin kullanılmasına ilişkin en çok tartışılan hususlardan biridir. Özellikle devlet düzeyindeki aktörlerin kamuoylarında güvenlik güçlerine yönelik eleştiriler “zaferin” niye daha erken ya da daha kesin koşullarda gel(e)mediğini sorgularken, bazı durumlarda, nasıl olup da birçok alanda daha ilkel bir yapıyı ortaya koyan asimetrik unsurun, devlete ya da devletlere ve bu aktörlerin güvenlik güçlerine karşı başarı elde ettiği sorgulanmaktadır. Birleşik Krallık *Güvenlik ve İstikrara Askeri Katkı* Doktrini (JDP 3–40, 2009) ise daha farklı bir yaklaşım ortaya koyarak, bu tip çatışmalarda mücadelenin “mutlak” sonuçlar üzerinde oluşmayacağını değerdendirmekte; kesin zafer (*clear victory*) ya da kazanmak ve kaybetmek yerine, “başarı” ifadesinin daha doğru olacağını vurgulamaktadır. Anılan dokümana göre (2009) “başarı”, düşmana şiddetin sürdürölmesinin anlamsızlığının dayatılması ve düşmanın politik vizyonunun geniş bir kamuoyu tarafından reddedilmesinin sağlanmasıdır.

DYÇ güvenlik ortamında “zafer” kavramına ilişkin tartışmaların, *kapasite* ve *zaman* olmak üzere, iki temel faktöre odaklandığı söylenebilir. DYÇ askeri–politik bir mücadele tarzını yansıttığı için askeri ve siyasi zafer merhaleleri de sırasıyla yer bulmaktadır. Bu nedenle halihazırda askeri zafer elde edilen bir DYÇ’de asimetrik

TASNİF DIŞI

unsurdan kaynaklanan politik tehdidin sürmesi ve yapısal önlemler alınmaması durumunda silahlı tehdit boyutunu yeniden alması mümkündür. Konvansiyonel bir güç olarak Türk Silahlı Kuvvetleri örneği de benzer niteliktedir. 2010 tarihli bir RAND Corporation raporu, 51 sub-faktör ve bunların oluşturduğu 27 temel faktör aracılığıyla¹⁰, DYÇ kapsamına giren 30 vakayı incelemiştir. Söz konusu vaka incelemesinde Türkiye, 1984 – 1999 ibaresiyle asimetrik unsura karşı zafer elde eden azınlığın (8/30) içinde yer almaktadır (Paul, Clarke, Grill, 2010, s. 16). Öte yandan bu tez çalışmasının kaleme alındığı 2011 yılı itibariyle PKK terör örgütünün yasadışı silahlı eylemleri de sürmektedir. Bu nedenle, “askeri zafer”, doğru politik, ekonomik, diplomatik, hukuki, sosyal ve politik psikolojik uygulamalarla “yapısal ve nihai zafere” dönüştürülmediği sürece, tehdidin “yeni askeri zaferler” gerektirecek şekilde sürmesi de olasıdır. Zira “konvansiyonel bir savaşta ulusal gücün bütün unsurlarının orduyu desteklemesi gerekirken; düşük yoğunluklu bir çatışmada ulusal gücün siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal unsurlarını destekleyen ordudur” (Özdağ, 2010, s. 31). Özdağ’ın (2010) yorumu ile ilgili RAND Corporation raporunun (Paul ve diğerleri, 2010) tespitleri bir arada değerlendirildiğinde, askeri – politik bir mücadele türü olan DYÇ için askeri zaferin siyasi ve yapısal zafer için kritik bir merhaleyi teşkil ettiği söylenebilir. Bu bölümün başında atıf yapılan ABD MGSB (1990, s. 28) anımsanacak olursa, bahse konu çatışma aynı zamanda “çarpmış prensiplerin ve ideolojilerin” mücadelesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla nihai politik zafer, düşmanın ideolojisinin mağlup edilmesiyle elde edilebilecektir. Konvansiyonel güçlerin askeri zaferi, devlet düzeyindeki aktöre ideolojik galibiyet elde etmek için gerekli olan çatışmasızlık ya da minimize edilen çatışma ortamını hazırlamaktadır.

Van Creveld’e göre (1991, s. 23), devlet düzeyindeki aktörler bu tip çatışmalarda *Spetzatz (Rusya Federasyonu)*, *Special Air Service –SAS– (Birleşik Krallık)*, *Sayarot (İsrail)* gibi en seçkin birliklerini görevlendirir, ancak birçok durumda kazanamazlar. Van Creveld’in (1991), “birçok durum” yorumu, daha önce belirtilen RAND çalışmasında (Paul ve diğerleri, 2010), 30 vakadan oluşan araştırma evreninde asimetrik unsura karşı %26.666’lık bir başarı oranıyla sayısal dayanak

¹⁰ Söz konusu 27 faktör, temel olarak iki ayrı kategoriye ayrılmıştır. 12 faktör yapılmaması gereken ve 15 faktör de yapılması gereken hususları ele almıştır. Söz konusu faktörlerin doldurulmasına ilişkin beyin fırtınalarında varlığına ilişkin mutabakata varılan faktörlere 1 (var) ve 0 (yok) değerlerinden biri verilmiş, mutabakatı haiz olmayan faktörler 0.5 değeri almıştır. Daha sonra 15 faktörden oluşan grubun puanından, 12 faktörlü grubun puanı çıkarılmıştır. Çalışmanın ilginç tespitlerinden biri de “5” eşliğine ulaşılmasıdır. 5’i aşan her vakada (toplam 8 vaka) asimetrik tehdide karşı başarı sağlanmıştır. “5” eşliğinin altı ise asimetrik unsurun başarısıyla sonuçlanmıştır. Türkiye’nin puanı “11 – 5 = 6” şeklinde olmuştur. Bu yöntem, RAND Corporation’a ait, 1960’larda geliştirilen Delphi Modeli’nin bir versiyonudur. Bahse konu çalışmanın künyesi tezin kaynakça bölümünde bulunabilir. Bu tezin yazarının, 12 olumsuz faktör arasından seçilen 5 puana kısmen katılmadığı da not edilmelidir.

TASNİF DIŞI

kazanmaktadır. O halde, DYÇ’de konvansiyonel güçlerin “zafer” kazanması için temel gereklilikler nasıl şekillenmektedir?

Öncelikle DYÇ için, “gayret birliği” (*unity of effort*) ilkesi söz konusudur. Buna göre, konvansiyonel güçlerin çabaları, diğer devlet mercileri ile bütünleşmiş bir yapı arz etmeli, askeri plan ve icra faaliyetleri politik, ekonomik, psikolojik inisiyatifleri desteklemelidir (Galula, 2006; FM 100 – 20 / AFP 3 – 20, 1990, s. 1–5). Söz konusu destek, askeri zafer – politik zafer ayırımından bağımsız gerçekleşmektedir. Daha açık bir anlatımla DYÇ bir savaş olmadığı gibi, DYÇ’de askeri zafer de salt askeri parametrelerden kaynaklanmamaktadır. Esasen bu hareket tarzı DYÇ’ye farklı bir stratejik yaklaşım getirmekte ve Hart’ın (2003) literatüre kazandırdığı bir kavram olan “dolaylı tutumu” (*indirect approach*) temsil etmektedir. Özü itibarıyla bu yaklaşım, düşmanın fiziksel ve psikolojik dengesini bozduktan, Hart’ın söylemiyle “altüst ettikten”, sonra kesin sonuç alıcı hamlelerin yapılmasını öngörmektedir (Hart, 2003, ss. 30–31). Anılan yaklaşım, Clausewitz’in (2008) savunma–taarruz ilişkilerine benzer bir profil ortaya koymaktadır. Prusyalı teorisyene göre savunmanın hedefi, pozitif amaç takip edilebilecek yeni bir güç dengesine ulaşmak için, negatif amaç takip ederek düşmanı durdurma (Clausewitz, 2008, ss. 160–161). Alıntılanan teorik yaklaşım DYÇ zeminine uygulandığında, dolaylı stratejinin askeri güç dışındaki güç unsurlarının da ön plana çıkarılarak istenilen sonucun dayatılması anlamına geldiği görülmektedir (Thomé, 2006, s. 40). Politik zafer için bir merhale olan askeri zafer aşamasının bizatihi kendisi dahi, politik, psikolojik, ekonomik, idari, hukuki, polisiye ve sosyal alanlar ile iç içedir. Bu nedenle DYÇ ortamında başarı kaydedebilecek konvansiyonel güçlerin sağlık hizmetleri, sosyal yardımlar, yeniden yapılandırma faaliyetleri, stratejik iletişim ve algı yönetimi gibi çok farklı alanlarda da etkin olması gerekmektedir. DYÇ’de askeri zaferin dahi salt askeri parametrelerde olmayışı, bu çatışma türünün karmaşık yapısını ve konvansiyonel güçlerin karşılaştığı zorlukları gösterir niteliktedir.

Özellikle DYÇ’nin terörle mücadele fonksiyonu göz önünde bulundurulursa, asimetric tehdit unsurunun tamamen kendi imkânlarıyla varlığını sürdürmesi mümkün görünmemektedir. Bu nedenle, askeri zafer merhalesine ulaşılması amacıyla terör örgütüne yönelik desteğin kesilmesi, anılan tehdit unsurunun “yaşam destek ünitesinden” çıkarılması anlamını taşıyacaktır. Paul’a göre (2010, s. 492) bir terör örgütüne yönelik destek aşağıda aktarılan 6 ayrı kaynaktan gelebilir:

- ➔ Topluluklar,
- ➔ Devletler,
- ➔ Diasporalar,

TASNİF DIŞI

- Yardım dernekleri ve devlet – dışı kuruluşlar (NGO,
- Organize suç örgütleri,
- Diğer terörist gruplar

Yukarıda alıntılanan alanlardan asimetrik tehdit unsuruna gelen desteğin kesilmesi, bir dolaylı tutum stratejisi kapsamında, doğrudan hedefe yönelmeden hedefin üzerinde yıkıcı etki sağlayabilecek mahiyettedir. Ayrıca Paul'un tasnifindeki (2010) desteğe ilişkin kaynak çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda, bu geniş spektrumda mücadele gerekliliğinin *gayret birliğı* prensibinin isabetini bir kez daha ortaya koyduğu düşünülmektedir. Söz gelimi, diğer devletlerin sağladığı destekle mücadele askeri, diplomatik, ekonomik, istihbari ve uluslararası hukuki baskıyı gerektirirken; organize suç örgütlerine yönelik destekle mücadele istihbari, polisiye ve adli yöntemleri gerekli kılacaktır. Başka bir açıdan bakıldığında toplulukların verdiği destekle mücadelenin politik psikolojik, sosyolojik ve kültürel antropolojik faktörler olmadan yapısal bir sonuç vermesi oldukça zordur. Yani *gayret birliğı* ilkesi, asimetrik tehdit unsuruna yönelik desteğin minimize edilmesi ve konvansiyonel güçlerin askeri başarısının mümkün kılınması hususunda da kritik bir rol üstlenmektedir.

DYÇ'de zafer ve zaferin uluslararası politik kabulü konvansiyonel savaştan farklı bir yol izlemektedir (Van Creveld, 1991, s. 22). Buna göre, konvansiyonel savaşta askeri zafer uluslararası tanınmayı da beraberinde getirmektedir. Öte yandan, DYÇ'de uluslararası algı, zaferin "önünden gitmekte" ve bir ölçüde zaferi getirmektedir. Bu tespit, DYÇ'nin salt iç kamuoyu ya da çatışmanın vuku bulduğu bölgedeki yerel halk için değil, uluslararası düzeyde de bir algı yönetimi ve stratejik iletişim mücadelesi olduğunu, psikolojik konseptleri ve politik psikolojik nosyonu zaruri kıldığını göstermektedir. Dolayısıyla her askeri zafer, aynı zamanda bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde algılar üzerinde kazanılmış bir başarıyı da temsil etmektedir. Bu nedenle *gayret birliğı* prensibinin geçerli olmadığı bir DYÇ yönetiminde, konvansiyonel güçlerin askeri zafer elde etmesi oldukça güç görünmektedir.

DYÇ'de konvansiyonel güçlerin zaferine ilişkin bir diğer tartışma da "zaman" boyutu üzerinden yürümektedir. Zaman parametresi üzerinden yürüyen tartışmalar, ulusal ve uluslararası kamuoylarında bir DYÇ'nin neden "uzun" sürdüğüne ilişkin eleştiriler şeklinde olabileceği gibi, uygulanan yöntemlerin "yeterli zaman diliminde" denendiğı ancak sonuç alınamadığına ilişkin görüşler de sıklıkla tekrarlanabilmektedir. Tüm bu zaman sorunsalının açıklanması için iki alanın

TASNİF DIŞI

aydınlatılması gerekli görülmektedir: “Zaman” faktörü nasıl algılanmalıdır ve DYÇ’ye nasıl uygulanmalıdır?

Genel hatlarıyla Isaac Newton’un zaman anlayışı, mutlak zaman, doğası gereği dış faktörlerden bağımsız biçimde değişmezlikle “akan”, olayların bir dizi içinde olduğu evrenin temel yapılarından birine karşılık gelmektedir. Böylece, insanın ölçümediği relatif zaman dışında, dünyanın herhangi bir yerindeki “zaman” ile Güneş sistemindeki başka bir gezegendeki “zaman” aynı, tek ve “mutlaktır” (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2004). Einstein’a göre zaman ise, gözlemciye göre ölçümlenen ve açıklanan bir olgudur. Ayrıca gözlemciye bağlı olan zamanın, olayların gerçekleştiği yer ile doğrudan ilintisi bulunmaktadır. Örneğin, birinci gözlemci masada duran bir mumu yaktığında (*A olayı*), bundan bir saniye sonra mum söndüğünde (*B olayı*) ve mumun söndüğü anda 10 metre ileride bir sakı kırıldığında (*C olayı*); birinci gözlemci için $A - B$ süresi ile $A - C$ süresi aynıdır. Oysa birinci gözlemciye göre hareket eden ikinci bir gözlemci için söz konusu zamanlar farklı olacaktır. Dolayısıyla zaman uzaydan bağımsız değildir ve uzay–zaman çerçevesinde ele alınır (Turgut, 2005, s. 45). Özel Görelilik Kuramı kapsamında, *“bize göre sabit bir hızla ilerleyen bir aracın içindeki bütün saatler bizimkilerden daha yavaş işler”* (Turgut, 2005, s. 43). Böylece “zaman” bir anlamda “kişiselleştirilmiş” olmaktadır. Ayrıca uzay–zaman düz değildir ve “kıvrılır”; yani uzay zamandaki büyük ya da hareketli cisimler sadece bir yörünge üzerinde düz hareket etmez ancak yörüngenin kendisine de baskı uygulayarak uzay – zamanda “genleşmeye” neden olur, böylece büyük ya da yüksek hızlı bir cismin yanında zaman daha yavaş akacaktır.

Yukarıdaki kısa ve tez çalışmasının ana konusu için ilginç sayılabilecek tartışma, DYÇ’deki “zaman” olgusuna nasıl bakılması gerektiğine ilişkin bir fikir vermektedir. DYÇ’ye ilişkin süreçlerin, konvansiyonel savaş ya da devletlerarası rutin barışçıl rekabet koşulları ile aynı zeminde değerlendirilmesi, Newton’un “mutlak zaman” yaklaşımını anımsatmaktadır. Oysa Einstein’a gönderme yaparak, DYÇ ortamında “hareket eden cisimler” için “saatlerin”, “DYÇ ortamı dışındaki sabit gözlemcilerin saatlerine göre daha yavaş çalışacağı” söylenebilir, çünkü DYÇ ortamı diğer çatışma türlerine göre “daha hızlıdır”. Burada aktarılacak istenen, konvansiyonel güçler için DYÇ mücadelesinin “uzun” olduğu yönündeki değerlendirmenin, DYÇ mücadelesinin dışarıdaki bir alandan, “sabit bir gözlemci tarafından” yapılmasının, gözlemcinin koşullarına göre değişen zaman algısı bağlamında, mücadelenin içindeki hareketli unsurlara göre farklı olacağıdır. Bu nedenle, DYÇ’nin zaman parametreleri DYÇ–içi koşullara göre değerlendirilmeli,

TASNİF DIŞI

diğer çatışma türlerinin niteliklerinden ayrılmalıdır. Ayrıca DYÇ koşullarının dışındaki gözlemcilerin, DYÇ koşullarındaki “zamana” ilişkin yaptıkları değerlendirmelerin “görelilik” taşıdığı da belirtilmelidir.

Şekil 07: DYÇ Güvenlik Ortamında ve Dışında Zaman Algısı

Bu noktaya kadar, zamanın göreliliği esas alınarak DYÇ’de zafere ilişkin “kabul edilebilir sürenin”, mücadelenin özgün şartlarına ve mücadele içindeki “gözlemcinin” algısına dayanması gerektiği belirtilmiştir. Buna karşın, Newton’un yaklaşımı esas alınır, “tek ve her yerde / koşulda aynı olan” “mutlak zaman” içinde bir DYÇ’nin nasıl daha kısa sürede başarıyla sonuçlandırılacağı açıklanmaya çalışılırsa, DYÇ’nin algılanmasının ve bu bağlamda istihbarat faaliyetlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bir asimetrik tehdidin geç algılanması, maliyeti oldukça yükseltecektir. Zira tehdit unsurunun organize bir direnişle karşılaşmadan “köprü başı tutması”, ilerleyen dönemlerde koşulların zorluğunu katlayarak yükseltmektedir (Hoffman ve Taw, 1991, s. 35). Londra’nın Kuzey İrlanda’da 1969 – 2007 arasındaki operasyonlarının genel adı olan *Operation Banner*’a ilişkin bir Birleşik Krallık Genelkurmay Başkanlığı değerlendirme raporunun sonuç bölümü (Army Code 71842, 2006, s. 8–1), “erken aşamalar” (*early stages*) alt başlığıyla başlamakta ve bu tip çatışmalar açısından tehdidin mahiyeti ve gidişatının erken tespitinin yaşamsal olduğunu ortaya koymaktadır. Sözü edilen raporun temel değerlendirmesi, 1969 olaylarının doğru teşhis edilememesinin sorunu oldukça tehlikeli bir mecraya taşıdığı yönündedir.

Bu durum doğrudan asimetrik unsurun mücadele sürecine bakışı ve gelişme süreciyle ilintilidir. Galula’ya göre (2006a, ss. 43–45), söz konusu süreç iki ana kategoride ele alınabilir. Bunlardan ilki kitlesel şiddetin yer almadığı “soğuk” dönem diğeri de şiddetin tırmandığı ve asimetrik tehdidin kökleştiği “sıcak” dönemdir. Soğuk dönemde hareket başka kaynaklar olmadan kendi ayakları üzerinde duramaz ve kilit

TASNİF DIŞI

unsur “lider kadrodur”. Özellikle terör örgütleri açısından lider figürün ve kadronun politik psikolojik rolü yaşamsal önemdedir. Zira lider figür(ler) örgüt içinde kolektif kimlik inşasında ve böylelikle sistematik şiddetin yönlendirilmesinde kilit işlevlere sahiptir (Post, 2005, s. 622). Soğuk dönemde gelişen tehdide yönelik 4 hareket tarzı mevcuttur:

- ➔ Lider kadroya yönelik doğrudan tutum,
- ➔ Tehdidi mümkün kılacak koşullara karşı dolaylı tutum,
- ➔ Tehdit unsuruna sızılmak suretiyle etkisiz hale getirilmesi,
- ➔ Siyasi düzenin geliştirilmesi ya da takviye edilmesi.

Özellikle bu dönemde asimetrik tehdit unsurunun konvansiyonel güçlerin kullanılmasına gerek kalmadan istihbari, siyasi, adli ve polisiye yöntemlerle akamete uğratılması mümkündür. Böylelikle Galula’nın (2006a) tabiriyle “soğuk” dönemde algılanan ve müdahale edilen bir DYÇ’de, “daha kısa” sürede istenilen sonuçların alınabileceği söylenebilir. Öte yandan “sıcak” dönemde tehdit unsuru politik aygıtını tam olarak inşa etmiş ve mücadele haritası kırmızı, pembe, beyaz olmak üzere üç renge bürünmüştür. Kırmızı alanlarda asimetrik unsurun genel kontrolü varken pembe alanlar mücadeleye açıktır, beyaz alanlar ise henüz tehdit dışındadır (Galula, 2006a, s. 49). Bu noktada yoğunlukla konvansiyonel güçler devreye girmektedir. Dolayısıyla konvansiyonel güçlerin DYÇ’de kullanılmasının, mücadelenin “soğuk” dönemindeki algılama ya da erken müdahale zafiyetinden kaynaklandığı ileri sürülebilir. Daha açık bir anlatımla, DYÇ’de konvansiyonel güçlerin kullanılması ideal bir durum değildir; yeni gelişen bir asimetrik tehdit karşısında erken (*ya da soğuk*) dönem istihbari – polisiye – adli bir “zafer” kazanılması, geç (*ya da sıcak*) dönem askeri “zaferinden” çok daha az maliyetli ve sağlıklıdır. Devlet düzeyinde bir aktörün güvenlik mekanizması salt silahlı kuvvetlerinden oluşmamaktadır. Özellikle Kent’in ifadesiyle (2003, s. 136), istihbaratın amaçlarından birinin ulusal çıkarlar aleyhine yürütülen faaliyetlere karşı erken uyarı sisteminin geliştirilmesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, “sıcak” dönemdeki bir tehdide karşı konvansiyonel güçlerin göreve çağırılması, genellikle “soğuk” dönemdeki istihbari ya da siyasi zafiyete de işaret ediyor olmalıdır. Bu nedenle, “Düşük Yoğunluklu Çatışmalarda Konvansiyonel Güçlerin Kullanılması” başlıklı bu tez çalışmasında, DYÇ’de konvansiyonel güçlerin elde edecekleri zaferin:

- ➔ Oransal olarak daha düşük düzeyde,
- ➔ Maliyetli,
- ➔ DYÇ dışı unsurlara göre “uzun süreli” ve

TASNİF DIŞI

→ Konvansiyonel savaşlarda elde edilebilecek zaferlerden daha karmaşık bir yapıda olduğu söylenebilir.

Ayrıca konvansiyonel güçlerin asimetrik tehditlere karşı dönüşüm geçirmeleri, fırsat maliyetlerini de beraberinde getirmektedir. Asimetrik tehdit odaklı askeri dönüşüm geçiren konvansiyonel güçlerin, orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalara yönelik yeteneklerinin geliştirilmesinden bir ölçüde feragat etmesi gerekecektir ve bu durum DYÇ ortamındaki dönüşümün fırsat maliyetini oluşturmaktadır. Bu paralelde savunma harcamalarının yönü de DYÇ'ye yoğunlaşmanın çabanın yerine diğer alanlardaki kapasiteye yapılabilecek yatırım ile ön plana çıkmaktadır (Mazarr, 2008, s. 40). Bu nedenle, bir silahlı kuvvetler teşkilatının bütünüyle ya da önemli bir kısmıyla DYÇ tehdit ortamına göre modernize edilmesi ve düzenlenmesi, milli savunma alanında dikkatli bir risk / tehdit analizinin ürünü olmalıdır. Özellikle incelemeye konu dönemde Türkiye'nin koşulları, düşük ve orta yoğunluklu tehditlerin bir arada bulunduğu bir yapı taşımakta idi. Dolayısıyla TSK ve diğer milli güvenlik unsurları, bir yandan Kardak Krizi, S – 300 füze krizi ya da Suriye'ye yönelik askeri – diplomatik baskı gibi konvansiyonel içerikli misyonlara hazırlanmak, bir yandan da DYÇ kapsamında terörle mücadele – iç güvenlik harekatı görevlerini yürütmek durumunda kalmıştır.

Yukarıda yapılan kuramsal değerlendirme sonucunda, 1991 – 1999 dönemi Türk Silahlı Kuvvetleri örneği ele alındığında, 1999 askeri zaferinin askeri literatür açısından çok önemli olduğu, öte yandan terör örgütünün kuruluşundan Şemdinli – Eruh baskınlarına kadar olan 1978 – 1984 dönemindeki 6 yıl içerisinde, yani “soğuk” dönemde icra edilecek faaliyetlerin, sorunu 1999 askeri zaferini gerekli kılmadan daha az maliyetle çözebileceği düşünülmektedir. Bu neden, DYÇ ortamında “sıcak” dönemde elde edilen askeri stratejik zaferin, esasen “soğuk” dönemdeki zafiyete bağlı olduğu söylenebilir.

Bu noktaya kadar belirtilenler ışığında bir DYÇ zaferi nasıl tanımlanabilecektir? Özü itibarıyla askeri – politik bir mücadele olan DYÇ'de yapısal ve nihai zafer siyasidir. Ağırlık merkezinin kamuoyu olduğu bir mücadelede siyasal zafer elde etmek, DYÇ'ye ilişkin tüm gruplarda, yani uluslararası, ulusal ve bölgesel unsurlarda kabul edilebilir politik sonuçların oluşmasıyla ilintilidir. Galula (2006a, s. 54), kabul edilebilir koşulu, ilgili popülasyonun asimetrik tehdit unsurundan sürekli biçimde izole edilmesi, şeklinde tanımlamaktadır. Birleşik Krallık Ayaklanmalara Karşı Koyma Talimnamesi de (Army Code 71876, 2009, s. 3–8), ilgili popülasyonun asimetrik tehdit unsurundan ayrılmasından söz etmekte, ancak tehdit unsurun kontrolü altında olan ya da doğrudan içinde yaşadığı bir toplumun “bir gecede”

TASNİF DIŞI

değişmeyeceğini vurgulamaktadır. Buna göre, konvansiyonel güçler yeterli askeri kaynak, *ISTAR* (*intelligence – surveillance – targeting – reconnaissance; istihbarat – gözetleme – hedef tespit – keşif*) kapasitesi ile sağlık hizmetleri olanaklarıyla donatılmalı ve ilgili toplumun yaşadığı bölgede doğrudan bulunmalıdır. Elbette sözü edilen “izolasyonun” icra edilmesi kolay değildir, zira DYÇ ortamında asimetrik unsurun temel karakteristiklerinden biri de yerel halkın içine gömülerek takibi zorlaştırmaktır (Maoz, 2007, s. 323). Önem arz eden hususlardan biri de, çalışma yapılan bölgenin tehdit unsurundan temizlendikten sonra terk edilmemesi ve kontrolün sürdürülmesidir. ABD Ordu / Deniz Piyadeleri Talimnamesi (FM 3 – 24 / MCWP 3 – 33.5 2006, s. 1–1), yerel halka ilişkin “meşruiyet algısı” temelinde bir değerlendirme yapmakta ve uzun erimde, galibiyetin ilgili toplumda daha çok meşruiyet algısı yaratmaya endeksli olduğunu belirtmektedir. Aslına bakılırsa, mücadelenin “asimetrik tarafının temsilcisi” konumunda bulunan Mao’nun (1989, s. 44) görüşleri de aktarılan yaklaşımları doğrulamaktadır; halkın yeterli desteği ve katılımı olmaksızın bu tip hareketlerin yaşaması mümkün değildir. Maoist yaklaşıma göre halk “denizi” asimetrik hareket de “balıkları” temsil etmektedir (Paul, 2010, s. 488); bu paralelde Galula’nın (2006a) ve alıntılanan Birleşik Krallık talimnamesinin (2009) yaklaşımı da bu tez çalışması tarafından “balığı sudan çıkarmak” analogisiyle betimlenebilir. Bu sayede konvansiyonel güçler, asimetrik tehdit unsurunu “yaşayabileceği” tek doğal ortamdan izole etmiş olacaklardır. Benzer şekilde, asimetrik tehdit unsuruyla mücadeleye politik psikoloji perspektifinden bakan Post (2005, ss. 634–635), hedeflenen zafer için “düşman” odaklı bir strateji çizmekte ve aşağıda alıntılanan 4 temel aşamadan söz etmektedir:

- ➔ Asimetrik tehdit unsuruna katılımların engellenmesi,
- ➔ Asimetrik tehdit unsuru içinde rekabet ve gerilimden yararlanılarak iç – çatışmanın tırmandırılması,
- ➔ Örgütten “çıkışların” kolaylaştırılması,
- ➔ Örgüte ve özellikle lidere yönelik desteğin minimize edilmesi.

Post’un çalışmasında (2005) göze çarpan önemli bir hususun, örgütün kendi sosyolojik dinamiklerinin de konvansiyonel güçler tarafından kullanılması olduğu görülmektedir. Buna göre asimetrik tehdit unsuruyla mücadele eden devlet düzeyindeki aktörlerin, aynı asimetrik grup içinde bölünmelere ve çatışmaya neden olacak ihtilafları mümkün olduğunca yönlendirmesi gereğinin ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Söz konusu gereğin yerine getirilmesi için, asimetrik tehdidin grup dinamiklerinin iyi anlaşılması zorunludur. Her vakanın kendine özgü niteliklerini dikkate almakla birlikte, politik psikolojik bakış açısıyla kurgulanan Smith’in

TASNİF DIŞI

çalışması (2008) özellikle terör örgütleri için grup dinamiğinin “güç” ve “mensubiyet” nosyonları etrafında şekillendiğini göstermektedir. O halde, Clausewitzci bir ifadeyle “düşmanın dengesinin bozulması” psikolojik düzlemde asimetrik tehdit unsurunun “güç” ve “mensubiyet” dinamiklerine müdahalede bulunarak gerçekleştirilebilecektir. Smith’in (2008) çalışmasındaki bulguların, Post’un (2005) “asimetrik tehdit bünyesindeki iç çatışmaların tırmandırılması” tespitiyle örtüştüğü görülmektedir. Zira “güç” ve “mensubiyet” ilişkilerinde dengenin bozulması, politik psikolojik terminolojiyle *kolektif kimliğin* de sarsılmasına yol açacaktır. Dolayısıyla Metz ve Millen’in ifadesiyle (2003) konvansiyonel güçlerin askeri eylemlerindeki “psikolojik hassasiyet”, mücadele içinde bulunan asimetrik tehdit unsurunun psikolojik dengesini de hedef alır şekilde kurgulanmalıdır.

Yukarıda özetlenen “zaferin” kazanılması (*ya da ‘başarının’ elde edilmesi*) öncelikle askeri stratejik seviyede gerçekleşecek ve politik seviyedeki zafere basamak teşkil edecektir. Bu noktada, tez çalışmasının askeri stratejik bir düzeyde kurgulandığı ve genel çerçeve itibarıyla konvansiyonel güçlerin DYÇ’de askeri zaferini, ilgilendiği özel alanda da Türk Silahlı Kuvvetlerinin 1999 askeri zaferini açıklamaya çalıştığı not edilmelidir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan “DYÇ’de konvansiyonel güçlerin kullanılması” ifadesi de askeri stratejik seviyedeki zafere ulaşmak için gösterilen çabaya karşılık gelmektedir. Bu nedenle askeri stratejik bir zaferin anlaşılması, strateji kuramı kapsamı içerisinde, önceki alt başlıklarda kısaca değinilen askeri stratejinin doğru algılanmasını ve DYÇ’ye uygulanmasını gerektirmektedir. Ayrıca strateji–siyaset ilişkisinin anlaşılması da, özü itibarıyla askeri–politik bir mücadele olan DYÇ’nin açıklanmasında önem arz etmektedir.

Önceki alt başlıklarda da aktarıldığı üzere; strateji kaynaklar, hareket tarzları ya da konseptler ve amaçlar arasındaki ilişki; kaynakların uygun konseptlerle kullanılarak amaçlara ulaşılması denklemdir (Jablonsky, 2008, s. 9). Tanımı daha basit bir formulasyona indirgeyen Bartholomees (2008a, s. 15), stratejinin bir “problem çözme süreci” olduğunu belirtmektedir. 1996 tarihli Birleşik Krallık Savunma Doktrini ise (JWP 0–01, 1996, s. 4.7), düşman ve çevre faktörlerini de dâhil ederek 5 unsurlu bir strateji denklemi çizmektedir. Buna göre strateji, çevresel şartların da etkin olduğu, düşman(lar)ın durumuna göre kurgulanması gereken hedefler, konseptler ve kaynaklar bütünüdür.

Strateji – siyaset ilişkisi hiyerarşıktır, strateji politikanın esaslarına göre kurgulanır ve uyumlu olmak durumundadır (Hart, 2003, s. 444). Politika ve strateji arasındaki hiyerarşi, düşey bir eksenle stratejinin çeşitli aşamalarda “inmesini” sağlarken; yatay bir eksenle de milli stratejinin unsurları olan ekonomik, diplomatik,

TASNİF DIŞI

askeri alanlar gibi kapsamlarda diğeri strateji kategorileri gelmektedir (Jablonsky, 2008, s. 9). Bu noktada *Grand Strateji* ya da yüksek strateji kavramına değinilmesinde de fayda görölmektedir. Yarger (2008, s. 44), ABD Savunma Bakanlığı Askeri ve İlgili Terimler Sözlüğü'ne atıfla (2010), *Grand Strateji*, Milli Strateji ya da Milli Güvenlik Stratejisinin aynı kavrama karşılık geldiğini ve “ulusal güvenliğe hizmet eden amaçlara ulaşılması için milli güç unsurlarının geliştirilmesi, uygulanması ve koordine edilmesi sanat ve bilimi” olduğunu belirtmektedir. Hart'ın (2003, s. 447), yüksek strateji tanımının ise daha açıklayıcı olduğu değerlendirilmektedir; İngiliz teorisyene göre yüksek strateji “uygulama halindeki siyasettir”.

2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ve Millik Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu (1983), milli güvenliğin: *“Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanmasını”*, milli güvenlik siyasetinin ise *“milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacı ile Milli Güvenlik Kurulunun belirlediği görüşler dahilinde, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaseti”* ifade ettiğini belirtmektedir (MGK Resmi İnternet Sitesi, 2011).

Askeri Strateji hiyerarşik olarak milli güvenlik siyaseti altında kurgulanan ve askeri hedefler, askeri konseptler ve askeri kaynaklara ilişkin özel bir strateji kategorisidir. Doğası gereği siyasetin çizdiği sınırlar içinde olduğu gibi, düşey ekseninde de milli güvenlik stratejisi ve savunma stratejisinin esaslarına uygun olarak planlanmak ve icra edilmek durumundadır. Diğer güç unsurlarıyla desteklenebilir ancak askeri stratejinin temel kaynağı milli güç unsurlarından askeri güçtür (Yarger, 2008, s. 46). Sonuç olarak askeri strateji, milli güvenlik stratejisinin bir parçası ve aracı konumundadır. Askeri stratejinin planlanması ve icrası komuta kademesinin sorumluluk alanında olduğu gibi, siyaset, yüksek strateji, milli güvenlik ve milli savunma stratejileri tarafından da sınırlandırılmış durumdadır. Yani askeri seçkinler, sınırsız bir karar alma serbestisine sahip değillerdir. Öte yandan, politikanın ve yüksek stratejinin pratiği de fizibilite ile sınırlanmaktadır. Birleşik Krallık Savunma Doktrini'ne göre (JDP 0 – 0.1, 2008, s. 1 – 4), askeri strateji “politik emellerle fizibiliteyi birbirine bağlayan” unsur konumundadır. O halde, askeri strateji politika, yüksek strateji, savunma stratejisi gibi düşey hiyerarşinin üst unsurları tarafından sınırlanırken; anılan unsurlar da askeri stratejinin yapabilecekleri ile pratikte sınırlanmış olmaktadır.

TASNİF DIŞI

Stratejinin içerdđđi hiyerarşik yapının benzeri, askeri strateji kapsamında da bulunmaktadır. Stratejik, operasyonel ve taktik seviyeler askeri stratejinin uygulanmasında düşey yapıyı meydana getirir (Jablonsky, 2008, s. 9). Anılan yapı içerisinde askeri strateji, “yüksek stratejik hedeflere yardım etmek amacıyla askeri kaynakların kullanımı”; operasyonel düzey, “askeri stratejik hedeflere ulaşılması amacıyla askeri kaynakların yönetimi”, taktik düzey de “operasyonel hedeflere ulaşmak için askeri kaynakların yönetimi” şeklinde tanımlanmaktadır (Birleşik Krallık Savunma Doktrini JWP 0–01, 1996, s. 1.8 – 1.10).

DYÇ şartlarında askeri stratejinin oluşturulması, oldukça belirsiz ve karmaşık güvenlik ortamında icra edilmesi gereken bir faaliyettir (FM 100 – 20 / AFP 3 – 20, 1990, s. 1 – 7). İncelemeye konu çatışma tarzında, askeri zafer ya da başarı elde edilmesi için, siyasi çerçevenin sözü edilen askeri stratejik hedefi mümkün kılması gerekmektedir. Asimetrik tehdit unsurunu silahlı mücadelede mağlubiyete uğratmak gibi bir politikanın, yüksek stratejinin, savunma politikasının ve stratejisinin mevzubahis olmaması, askeri stratejiyi de bu yönde sınırlandıracaktır. Benzer şekilde, askeri imkân ve kabiliyetin yeterli olmaması ya da askeri stratejinin etkin hazırlanmaması da, asimetrik tehdit unsurunu yenilgiye uğratmak azmindeki politik iradenin pratik değerini anlamsızlaştıracaktır. Dolayısıyla DYÇ’de askeri stratejik zafer elde edilmesi, salt askeri stratejiye bağılı bir konu olmayıp, politik – stratejik silsile içinde gelişen bir karar alma ve icra mekanizmasını tanımlamaktadır.

Taktik seviyede elde edilen zaferler, operasyonel seviyedeki zaferi garantilemediğı ya da bu anlama gelmediğı gibi, operasyonel zafer de askeri stratejik zaferi garantilemeyecek ya da doğrudan bu anlama gelmeyecektir (Bartholomees, 2008b, ss. 81–82). O halde DYÇ’de (ya da başka bir silahlı mücadele tarzında) taktik başarılarla sahip olmuş, ya da operasyonel düzeyde başarılı harekâtlar icra etmiş bir aktörün, askeri stratejik başarısızlığa uğraması da olasılık dışı değildir. Bu paralelde Cassidy de (2002, s. 42), büyük güçlerin “küçük savaşları” kaybetmediklerini, birçok taktik zaferlerine karşın yalnızca “kazanmayı başaramadıklarını” belirtmektedir. DYÇ ortamında taktik ve operasyonel başarılarla karşın, stratejik ve politik düzeylerde mücadelenin kaybedilebileceğı hususunda verilebilecek örneklerden biri de Fransa’nın 1954 – 1962 döneminde Cezayir’de gösterdiği performanstır. General Maurice Challe komutasında icra edilen *Challe Planı*, birçok taktik ve operasyonel askeri başarısına karşın, mücadelenin “kalplerde ve beyinlerde” kazanılacağı prensibini ihmal etmiş ve stratejik – politik düzeylerde Paris’in hedeflerine ulaşamamasına neden olmuştur (Griffin, 2010, ss. 555 – 557).

Teorik alt yapının oluşturulduğu bu bölüm kapsamında vurgulandığı üzere, DYÇ’de asimetrik unsurun mücadeleyi mümkün olduğunca uzatma hedefinin, “a” *alt başlığında* ele alınan kapasite artışındaki çarpan etkisi dışında, söz konusu anlayıştan da kaynaklandığı düşünülmektedir. Zira teknoloji, lojistik, insan kaynakları gibi birçok alanda üstün durumda bulunan konvansiyonel güçler karşısında karar muharebelerinden kaçınarak, taktik ve operasyonel başarıların anlamsızlaştırılması asimetrik tehdit unsurunun strateji esaslarından biridir. Daha önce üzerinde durulan “zaman algısı” ile birlikte yorumlandığında, mücadelenin “uzadığı” bu durumda “zamanın daha hızlı aktığı” aktif DYÇ mücadelesinin dışındaki alanın, yani kamuoyu ve siyasi karar vericilerin, “sorunun” askeri imkân ve kabiliyetlerde, daha açık bir anlatımla askeri stratejinin politik hedeflerle “fizibiliteyi” bağlama işlevinde olduğunu düşünmeleri, asimetrik tehdit unsuru tarafından amaçlanmaktadır. Böylece taktik ve operasyonel başarılar, “uzun zamana” yayılacak ancak askeri stratejik başarı elde edilmediği için asimetrik unsur kendi siyasi iradesini dayatabilecektir.

Asimetrik unsurun aktarılan stratejisi karşısında konvansiyonel güçlerin askeri stratejik hedefleri ne olmalıdır? Vurgulandığı gibi taktik ve operasyonel başarılar, örneğin etkisiz hale getirilen terörist sayısı ya da imha edilen kamplar, stratejik bütünsellik olmadan bir anlam ifade etmeyecektir. Konuya Clausewitzci bir pencereden bakıldığında, zaferin düşmana “istenilen iradenin dayatılması” noktasında elde edilebileceği görülmektedir. Burada tüm çaba düşmanın “direnc gücüne” yoğunlaştırılmalı ve mücadeleyi sürdürme iradesi paralyze edilmelidir (Clausewitz, 2008, ss. 13–15). Ayrıca DYÇ’de elde edilecek zafere getirilebilecek bir başka Clausewitzci yorum da, mücadelenin “pozitif” ve “negatif” amaçlarına ilişkindir. Prusyalı teorisyene göre, savaşın negatif amacı savunma, pozitif amacı ise taarruzdur (Clausewitz, 2008, s. 152). Ülkeyi ve ulusu asimetrik tehdide karşı korumak, konvansiyonel güçler açısından negatif amaç olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, asimetrik tehdidin yok edilmesi pozitif amaç kimliğinde olacaktır. DYÇ’nin terörle mücadele fonksiyonu içinde pozitif ve negatif amaçların anti-terör / kontr-terör kavramlarıyla açıklanması mümkündür. Bu çerçevede anti – terörizm emniyet tedbirleri yoluyla ihtiyati tedbirler olarak tanımlanabilecekken, kontr- terörizm terörist unsurlara karşı doğrudan taarruz ve baskın gibi proaktif yöntemleri içermektedir (Taw, 2010, ss. 388 – 389). O halde, DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin kontr – terör ağırlıklı stratejiler izlemesi, Clausewitz’in ifadesiyle (2008), “pozitif amaç” takip edilmesi hususunda önemli bir adımdır.

Yöntemsel olarak ele alındığında, konvansiyonel güçlerin mücadelelerini asimetrik tehdidin politik coğrafyası ve “cephe gerisine” taşıması, direnc noktasına

TASNİF DIŞI

yönelik stratejiler izleyerek düşmanın mücadele iradesinin kırılmasına uğraşması, pozitif amaçlar takip edilmesi çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu noktada, taktik ve operasyonel seviyedeki başarıların anlamsız değil, stratejik ve politik sonuçlarıyla birlikte anlamlı ve bu sonuçlar için zaruri olduğunun altı çizilmelidir. Daha açık bir anlatımla, asimetrik tehdit unsuru karşısında nasıl askeri stratejik başarı, politik ve nihai zafer için bir köprü oluşturmakta ise, taktik ve operasyonel başarı da askeri stratejik başarı için bir köprü oluşturmaktadır. Burada önemli olan hususun, “köprünün kıyının her iki tarafında” doğru inşa edilmesi olduğu değerlendirilmektedir. Griffin (2010, ss. 588–589), General Maurice Challe ve Cezayir’de icra edilen *Challe Planı*’na ilişkin yeterli çalışma olmamasının, mevcut askeri yaklaşıma da etki ettiğini ve “Fransa’nın başarısızlığına ilişkin mitler” oluşmasına neden olduğunu belirtmektedir. Griffin’e göre (2010, ss. 564–565) Challe Planı’nın operasyonel mantığı aşağıda alıntılanan prensiplere dayanmakta idi:

- ➔ *Militan ve yönetici düzeyindeki bozguncu unsurlar üzerinde sürekli ve sürdürülebilir baskı kurularak askeri inisiyatifin elde edilmesi,*
- ➔ *Bozguncu unsurların sığınaklarından mahkum bırakılması,*
- ➔ *Yeniden organize olmasının önüne geçilmesi,*
- ➔ *Kentsel ve kırsal alanlarda buldukları destekten mahrum bırakılması,*
- ➔ *Su, yiyecek gibi ikmal kaynaklarının kesilmesi,*
- ➔ *Zorlu arazilerde izole edilmesi ve dezavantajlı durumlarda yoğunlaşmaya ve temasa zorlanması ve*
- ➔ *Yine bozguncu unsurların sürekli baskı altında tutularak yerel halka saldırmaktan alıkonulması*

Yukarıda mahiyeti alıntılanan *Challe Planı*’nın asimetrik tehdit unsuru ile mücadelede taktik ve operasyonel düzeyde etki yaratma potansiyelini haiz olduğu ve böylelikle stratejik–politik düzeylerde başarı için bir geçiş oluşturduğu düşünülmektedir. Bu noktada, DYÇ güvenlik ortamında taktik ve operasyonel düzeyde başarıların stratejik ve politik düzeylere taşınması hususu ortaya çıkmaktadır. Gray’e göre (2008, s. 100), “*bir askeri eylemin ancak stratejik etkisi aracılığıyla siyasi anlamı vardır*”. DYÇ güvenlik ortamının politik – yoğun doğası içinde icra edilen askeri eylemlerin stratejik etki oluşturmaları için, ağırlık merkezi olan kamuoyunun tepkilerine ve algılarına odaklı bir yaklaşım gösterilmesi gereklidir. Daha açık bir anlatımla, DYÇ’de kullanılan konvansiyonel güçlerin askeri eylemleri, uluslararası, ulusal ve ilgili bölgesel kamuoylarının zaferi açıkça algılamasıyla ve asimetrik tehdit unsurunun silahlı mücadele iradesinin kırılmasıyla siyasal anlam

TASNİF DIŞI

kazanacaktır. Bu nedenle enformasyon operasyonları, stratejik iletişim, algı yönetimi ve diğer psikolojik konseptler askeri stratejinin ayrılmaz parçalarını teşkil etmelidir.

DYÇ'de, bu tez çalışmasının *bumerang modeliyle* açıklamaya çalıştığı mücadelenin stratejik düzeydeki ağırlık merkezi gibi, aktörlerin de kendilerine ait bir ağırlık merkezi vardır ve bu noktada düşmanın ağırlık merkezinin tespiti önem arz etmektedir. Asimetrik tehdit unsurlarının ağırlık merkezleri çok çeşitli unsurlar olabilmektedir, örneğin ABD Teröre Karşı Savaş Ulusal Askeri Stratejik Planı – *TKSUASP*– (2006, s. 7), El Kaide'nin ağırlık merkezini “ideolojisi” olarak belirlemiştir. Teorik çerçevenin belirlenen vakaya uygulanacağı *Bulgular ve Yorum* bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, PKK terör örgütü içinde Stalinist bir yapı inşa eden terörist Öcalan'ın, böylelikle kendisini de ağırlık merkezi haline getirdiği değerlendirilmektedir. Bu nedenle binlerce militanın etkisiz hale getirildiği yıllar değil, söz konusu teröristin yakalandığı 1999 yılı, gerek bu tez çalışmasında gerekse daha önce örneklenen literatürde askeri zafer noktası olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla, operasyonel ve taktik düzeylerde ağırlık merkezlerinin doğru tespiti, Batı literatüründe sıklıkla kullanıldığı biçimiyle bir “gümüş kurşun” –*silver bullet*– etkisi yaratabilecektir.

DYÇ'de konvansiyonel güçlerin askeri zaferinin bir diğer karakteristik özelliği de düşmanın silahlı eylem kapasitesinin anlamlı şekilde düşürülmesidir. Ancak böylece nihai ve yapısal olan siyasi zafere giden yol açılabilir. Asimetrik unsurun sistematik şiddetinin ve şiddet tehdidinin ortadan kaldırılması, problemin sonlandırılması için gereken diğer önlemlerin uygulanmasını da olanaklı kılacaktır. DYÇ'nin silahlı mücadele boyutunun kabul edilebilir seviyelere çekilmesi, çatışma ortamı içindeki ve dışındaki “zaman farkını” da minimize edecek; böylelikle bir dönem çatışmaya maruz kalan bölgeler, bağlı bulundukları siyasi sistemin diğer bölgeleriyle “aynı hızda” yaşamaya başlayacak ve yeniden yapılandırma süreci sağlıklı bir zemine oturacaktır. Burada kritik hususun, asimetrik tehdit unsuru ile siyasi pazarlık ve asimetrik tehdit unsurunu ortaya çıkaran siyasi koşulların sonlandırılmasının farklı şeyler olduğunun kavranması olduğu değerlendirilmektedir. Vurgulandığı üzere DYÇ bir algılar ve iletişim mücadelesini de temsil etmektedir. Bu nedenle, asimetrik unsurun eylemsellik kapasitesinin yoğun biçimde sürdüğü bir ortamda yapılacak politik reformlar, “silahlı mücadele sonucu elde edilen kazanımlar” şeklinde algılanabilecek ya da bu yönde istismar edilebilecektir. Konvansiyonel güçlerin askeri zaferleri söz konusu algıların yönetimi bağlamında önem arz etmektedir. Konvansiyonel güçlerin askeri zaferleri, gerekli siyasi reformları “politik rüşvet” algılamasından kurtaracak ve devlet düzeyindeki aktörün

TASNİF DIŞI

asimetrik tehdit unsurunu mağlup ettikten sonra özgür iradesiyle yaptığı “yurttaş odaklı” hamleler zeminine çekecektir. Konvansiyonel güçlerin askeri zaferini kolaylaştıracak, ayrıca anılan zafer ile reformlar ve nihai siyasi zafer arasında köprü görevi görecek olan faktörün, tehdit unsurunun “marjinalize edilmesi” olduğu değerlendirilmektedir. Bu paralelde Staniland (2005, ss. 34–35), özellikle trans-nasyonal asimetrik tehditlerle mücadelede anahtar hedefin, tehdit unsurunu “marjinalize etmek” olduğunu belirtmektedir. Alıntılanan çalışmada marjinalizasyon iki anlamda kullanılmıştır; *ideolojik marjinalizasyon* ile tehdit unsurunun ideolojik etki alanı ve kabiliyeti minimize edilirken, *politik marjinalizasyon* ağırlıklı olarak istihbarat ve hükümet çabaları yoluyla asimetrik tehdit unsurunun yaşamsal dış bağlantılarının kesilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ideolojik ve politik olarak marjinalize edilen bir asimetrik tehdit unsurunun, gerek konvansiyonel güçlerin askeri harekâtları esnasında, gerekse askeri zaferi müteakip siyasi zafere geçiş merhalesinde daha kolay bertaraf edilebileceği düşünülmektedir. Söz konusu ideolojik marjinalizasyon ve meşruiyet algısı yaratma çalışmaları, salt temel hizmetlerin daha iyi verilmesi gibi dar bir alana sıkıştırılmamalıdır. Özellikle etnik ayrılıkçı – bölücü hareketler açısından, kimi zaman tabanın tepkileri “nasıl yönetildiğinden çok, kimin tarafından yönetildiğine” odaklanabilmektedir (Fitzsimmons, 2008, s. 338). Bu nedenle konvansiyonel güçlerin mücadelesi, çatışmayla ilgili yerel halka en iyi hizmetin götürülmesi kadar, hatta daha fazla, hizmeti götüren devlet unsurlarının yerel halk tarafından “biz” penceresinden görülmesi yönünde olmalıdır. Zambarnardi (2010, ss. 22–24), DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin başarısına üç faktörlü ve her üç faktörün de tam olarak karşılanmasının neredeyse imkânsız olduğu bir denklem ya da üçlü bir çıkmaz – *trilemma*– olarak bakmaktadır. Buna göre, mücadeleye katılan unsurların korunması ve zayıfın minimize edilmesi denklemin ilk ayağını oluştururken, yerel halkın asimetrik tehdit unsurundan ayrılması ikinci faktörü, asimetrik tehdit unsurunun fiziki imhası da üçüncü faktörü meydana getirmektedir. Zambarnardi’ye göre (2010, s. 23), üç faktörden bir ya da ikisine ağırlık vermek, “ölümcül” ancak gerekli bir tercih tarzıdır.

Gelinen aşamada, yapılan analizler ve alıntılanan görüşler DYÇ ortamının doğası kadar askeri ve siyasi zaferin de belirsizlik arz ettiğini göstermektedir. Genel kuramsal çizgilerin yanı sıra, her bir vakanın kendine özgü koşulları, başarının koşullarını yeniden tanımlıyor gibi görünmektedir. Bu noktada konvansiyonel güçlerin askeri zaferine ilişkin genel kabul görebileceği değerlendirilen tespitler toparlanacak ve anahtar hususların yeniden sunulmasıyla konvansiyonel güçlerin

TASNİF DIŞI

DYÇ mücadelesi için gerekli kuramsal çerçeve özetlenecektir. Böylelikle bu bölümünün sonlandırılması ve askeri dönüşüm süreçlerinin ele alınması uygun görölmektedir.

- Konvansiyonel güçlerin askeri zaferlerinin mücadelenin ikinci yani “sıcak” döneminde gerçekleştiğı değerlendirilmektedir,
- Konvansiyonel güçlerin bu dönemdeki askeri zaferleri, aynı zamanda birinci yani “soğuk” dönemdeki başarısızlığa ya da eksikliğe de işaret etmektedir,
- Konvansiyonel güçlerin başarısı askeri stratejik düzeyde olup strateji kuramının hiyerarşik yapısı içinde daha yüksek karar alıcı mekanizmalardan, yüksek strateji ve politika düzeylerinden bağımsız değildir,
- DYÇ ortamındaki “zamanın hızı”, DYÇ dışındaki gözlemcilerin hız ölçütlerinden farklıdır. Bu nedenle, mücadelenin “uzunluğu”, göreceli bir kavramdır. DYÇ ortamını, diğer silahlı çatışma biçimlerini ve çatışmasız alanı kapsayan bir “mutlak zaman” bulunmamaktadır. Oldukça dinamik bir doğası olan DYÇ’de zaman, göreceli statik çevre ve gözlemcilerle göre daha yavaş akacaktır,
- Konvansiyonel güçlerin başarısı büyük ölçüde pozitif amaçların takip edilmesiyle kazanılmaktadır. Bu noktada jeostratejik yaklaşım önemlidir. Özellikle asimetrik tehdit unsurunun jeopolitik ve jeostratejik anlayışına uygun yöntemlerin benimsenmesi ve coğrafyanın buna göre okunması zaruridir,
- Taktik ve operasyonel başarılar, askeri stratejik başarının unsurlarıdır ancak tek başlarına yeterli değildir. Asimetrik tehdit unsurlarına karşı başarılı harekâtlar düzenleyen, birçok sıcak temastan başarıyla ayrılan konvansiyonel güçler, askeri stratejik düzeyde istenilen sonucu elde edemeyebilir; konvansiyonel güçlerin askeri stratejik başarısı bütünsel bir süreci kapsamaktadır. Yine askeri stratejik zafer, politik zafer için bir aşamadır ancak garanti faktörü değildir,
- DYÇ’de konvansiyonel güçlerin askeri zaferi, nihai ve yapısal zafer için gerekli bir aşamayı temsil etmektedir,
- DYÇ’nin ağırlık merkezi koşulları, askeri başarının psikolojik konseptlerle desteklenmesini zaruri kılmaktadır. Konvansiyonel güçlerin DYÇ ortamındaki faaliyetleri, politik psikolojik bir çevrede gelişir ve sürdürölür; taktik, operasyonel ve askeri stratejik düzeydeki tüm faaliyetlerin politik

TASNİF DIŞI

psikolojik yansımaları ve etkileri olacaktır. Bu nedenle, bölüm kapsamında belirtilen “askeri harekâtın psikolojik hassasiyeti” dikkate alınmalıdır,

- ➔ Belirtildiği üzere konvansiyonel güçlerin DYÇ’de başarı elde etmesi ender bir duruma karşılık gelmektedir; bu nedenle elde edilen başarıların askeri literatür açısından değeri büyüktür,
- ➔ Yukarıda sözü edilen istisnai başarıya ulaşılması için konvansiyonel güçlerin çok boyutlu dönüşüm geçirmesi gerekmektedir. Bahse konu dönüşüm, salt kullanılan silah sistemleri ya da kuvvet yapısı gibi askeri teknik konularda değil; DYÇ ortamına zihinsel uyum sağlanması bakımından stratejik kültür ve askeri stratejik kültür bağlamında da icra edilmelidir.

DYÇ’ye ilişkin teorik alt yapının kurgulandığı bu bölümde, daha önce ifade edildiği gibi, konvansiyonel güçlerin hangi koşullarda ve nasıl bir güvenlik ortamında mücadele etmek durumunda oldukları açıklanmaya çalışılmıştır. DYÇ kuramı, *küçük savaşlar* ya da modern versiyonuyla *gayrinizami harp* olarak adlandırılсын, dinamik ve belirsizliklerin yoğun olduğu bir alana karşılık geldiği için açıklanması, analiz edilmesi ve en önemlisi tahmin edilmesi oldukça zor bir çalışma sahasıdır. Konvansiyonel savaşları inceleyen bir askeri uzmanın, hiç bilmediği bir vaka analizinde dahi hava indirme harekâtı, amfibi operasyonlar, stratejik bombardıman, hava keşfi gibi değişik görevleri kolayca ayırt etmesi mümkündür. Öte yandan birçok fonksiyonu olan DYÇ içinde, ayaklanma hareketleri, terörizm, sabotaj, yıkıcı – bölücü faaliyetler gibi unsurlar iç içe geçmiş ve gri alanlar oluşturmuşlardır. Söz gelimi, terör örgütlerinin faaliyetleri arasında sabotajlar ya da yerel ayaklanma girişimleri bulunabilirken; ayaklanma hareketleri de terörizmi bir mücadele konsepti olarak kullanabilmektedir. Bu nedenle net bir teşhis yapmak her zaman kolay değildir. Benzer şekilde, bir konvansiyonel savaşın varlığının tespiti ve algılanması da görece daha kolay bir sahadır. Konvansiyonel savaşa maruz kalan *X ülkesinin genelkurmayı*, stratejik bir baskına uğrayabilir ancak baskını müteakip bir konvansiyonel harp tehdidiyle karşı karşıya olduğu tartışmasız bir gerçek olacaktır. Oysa DYÇ tehdidine maruz kalan bir ülkede, tehdidin tanımlanması, algılanması, mahiyetinin anlaşılması stratejik kültürel duvarlarla çevrili güvenlik algısının kırılmasına ve esnek bir analiz mekanizmasının geliştirilmesine bağlıdır.

DYÇ salt doğası değil aktörleri nedeniyle de izlenmesi ve tahlil edilmesi güç bir alandır. Bir yanda, terör örgütleri, devlet–dışı paramiliter gruplar, milis güçler, sözleşmeli çalışan özel ordular gibi asimetrik unsurlar bulunmaktadır ve anılan

TASNİF DIŞI

unsurlar işlevleri itibariyle şeffaflıktan uzak, iç dinamikleri karmaşık yapılardır. Diğer yandan konvansiyonel güçler, asli formasyonlarının dışında bir alanda mücadele etmektedirler ve dönüşüm sürecinin herhangi bir yerinde bulunmaktadır; dolayısıyla Clausewitzci *savaş sisi* kavramı daha yoğun ve “görüş mesafesini” daha yüksek ölçülerde engeller niteliktedir. Ayrıca sözü edilen tüm bu mücadele, istihbarat ve karşı – istihbarat faaliyetlerinin gölgesi altında ve politik – yoğun bir ortamda yürütölmektedir. Bu nedenle DYÇ çalışmalarının “emekleme aşamasında” olduğunun belirtilmesine karşın (Özdağ, 2010, s 24), bu tez çalışması “emeklemenin” belki de DYÇ çalışmalarının doğal hareketi olduğunu; literatür, doktrin ve pratik ne ölçüde gelişirse gelişsin bu dinamik ve aynı zamanda belirsiz ortamda “yürümenin ya da koşmanın” kolay olmadığını değerlendirmektedir.

DYÇ’de konvansiyonel güçlerin kullanımına ilişkin güvenlik ortamının açıklanması ve kuramsal alt yapının ilk bölümü böylelikle sonlandırılacaktır. Daha önce belirtildiği üzere, bölüm kapsamında konvansiyonel güçlerin ne gibi bir güvenlik ortamında, hangi niteliklere sahip düşman unsurlarla muhatap oldukları ve DYÇ’ye adapte olabilmek için niye dönüşüm geçirmeleri gerektiği aktarılmaya çalışılmıştır. Müteakip olarak, konvansiyonel güçlerin dönüşümünün “nasıl” olduğuna ilişkin teorik altyapının oluşturulması planlanmaktadır. Bahse konu dönüşümün radikal ve etkin olması, geniş bir spektrumda icra edilmesi gibi gereklilikler, ilgili teorik çerçevenin *Askeri Meselelerde Devrim* olarak belirlenmesine neden olmuştur. Söz konusu kavrama ilişkin kuramsal tartışmaların ardından, DYÇ güvenlik ortamındaki dönüşümü açıklayabilecek özel bir alana indirgenmesi üzerinde durulacak, böylece 1991–1999 dönemi Türk Silahlı Kuvvetleri örneğinin açıklanması için gereken teorik alt yapı da tamamlanmış olacaktır.

2. ASKERİ MESELELERDE DEVRİM VE ASKERİ DÖNÜŞÜM

Yönteme ilişkin açıklamalarda da belirtildiği üzere, bu tez çalışmasının konvansiyonel güçlerin DYÇ ortamındaki dönüşümünü ve inceleyeceği özel alanda Türk Silahlı Kuvvetlerinin 1991–1999 yıllarındaki terörle mücadele ve iç güvenlik harekâtı faaliyetlerini değerlendireceği çerçevelerden biri de *Askeri Meselelerde Devrim –AMD– (Revolution in Military Affairs – RMA)* kavramıdır. Söz konusu teorik yaklaşımın belirlenmesinde iki önemli neden bulunmaktadır. Öncelikle AMD konvansiyonel güçlerin DYÇ’de başarı kazanması için gerekli olan teçhizat, kuvvet yapısı gibi askeri teknik hususlar ile stratejik kültür ve askeri stratejik kültür kavramıyla aktarılan zihinsel dönüşüm süreçlerini kapsayacak bir analiz çerçevesi

TASNİF DIŞI

sunmaktadır. İkinci olarak da, incelenen özel alanda AMD'nin DYÇ kuramıyla uyum sağlayabilecek bir yapıda olması ya da böyle bir yapıya uyarlanabileceği kanaatinden söz edilebilir.

Soğuk Savaş döneminin önemli askeri figürlerinden biri olan ve bu bağlamda NATO'nun işlevselliğinde kritik rol üstlenen Türk Silahlı Kuvvetleri, bu dönemin yüksek ve orta yoğunluklu, iki kutuplu sistemdeki güçler dengesine dayanan askeri–politik tehdit algılaması ve güvenlik fonksiyonlarından oldukça farklı bir alanda, düşük yoğunluklu çatışmalar ve terörizm tehdidi ile mücadeleyi başarabilecek dönüşümü oldukça kısa bir sürede gerçekleştirmiş, etkin sonuçlar almıştır. İncelemeye konu dönüşüm hızlı, özgün ve etkin nitelikler taşımış, farklı kademelerdeki personelin stratejik ve operasyonel kültürlerini etkilemiş, daha da önemlisi 1999 yılında konvansiyonel bir gücün oldukça ciddi bir düşük yoğunluklu çatışmadan askeri galibiyet ile çıkmasına neden olmuştur. Özellikle söz konusu konvansiyonel gücün (TSK), on yıllar boyunca Soğuk Savaşın dayattığı güvenlik ortamında varlığını sürdürmesine karşın, yeni stratejik çevreye hızla uyum sağlaması dikkat çekicidir. Kuşkusuz, söz konusu dönüşümün başarıyla gerçekleştirilmesinde etkin olan birçok faktör mevcuttur ve bu faktörlerden bir kısmı tez çalışmasının kapsamı dışındadır. Ancak özellikle askeri stratejik düzeyde izahatın yapılması, Askeri Meselelerde Devrim kavramı temelinde kuramsal çerçevenin çizilmesi ile mümkün olabilecektir.

a. Askeri Meselelerde Devrim (AMD) Kavramının Temeli: “Askeri Devrim”

Askeri Meselelerde Devrim çerçevesinin temelini oluşturduğu kabul edilen “Askeri Devrim” kavramı ilk olarak, bir erken–modern dönem Avrupa, özellikle de İsveç tarihi üzerine uzman olan İngiliz tarihçi Michael Roberts tarafından, Belfast Queen's Üniversitesi'nde 1955 yılında verdiği derste kullanılmıştır. Roberts'in söz ettiği “askeri devrim” (*Military Revolution*) kavramı İsveç Kralı 2. Gustav Adolf (1594–1632) tarafından gerçekleştirilen ve söz konusu dönemde Avrupa güç dengesini etkileyen radikal askeri dönüşümleri tanımlamak için kullanılmış, ilk olarak tarihçiler arasında tartışma yaratmıştır (Sikorsky, 2001, ss. 3–4)¹¹. Murray'a göre (1997), günümüz askeri meselelerini açıklayabilecek kuramsal çerçeve, Birinci Dünya Savaşı'na gelene kadar üç büyük “Askeri Devrim” ile örülmüş ve Birinci Dünya Savaşı ile birlikte bir dördüncüsünü gerçekleştirerek olgunlaşmıştır. Bu yaklaşıma göre, Avrupa'da 17. Yüzyılda modern devletin oluşması ile birlikte,

¹¹ Bu tez çalışması için Belfast Queen's Üniversitesi ile yapılan yazışmalarda ve arşiv çalışmasında, anılan dersin 1967 yılında derlenerek yazılı hale getirildiği bir dokümana da ulaşılmıştır.

TASNİF DIŞI

merkezi devletler bürokratik mekanizmalarını inşa etmiş, düzenli vergi toplamış ve disiplinli, organize ordular kurmaya başlamışlardır. Hemen hemen aynı döneme rastlayan ikinci ve üçüncü askeri devrimler ise sırasıyla Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi'nin sonucu olmuş; ilki ile savaş tüm toplumun (*ya da ulusun*) "işi" haline gelmiş, ikincisi ile de ordular çok daha büyük kaynaklar ve teknoloji ile (*örn. demiryolu, telgraf, buharlı gemiler vb.*) desteklenmeye başlamıştır (Van Creveld, 1991, ss. 83–85; Murray, 1997, ss. 70–72). Dolayısıyla Birinci Dünya Savaşı'na gelindiğinde ise herkesi şaşırtan kitlesel ölümler, aslında "beklenen" bir son niteliğinde olmalıydı; zira o döneme kadar merkezi ve güçlü devletler disiplinli ve iyi teşkilatlanmış ordular kurmuş; söz konusu orduları tüm topluma mal ederek kitlesel seferberliklere yönelmiş; bu disiplinli ve geniş askeri teşkilatları da Sanayi Devrimi'nin sonuçları ile desteklemiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın devrimsel niteliği ise, önceki üç merhaleyi de sistematik olarak bünyesinde toplamasından kaynaklanmaktadır.

Gelinen aşamaya kadar incelenen Askeri Devrim kavramı, savaşın doğasının ve uygulanma tarzının radikal gelişmeler sonucunda değişebildiğinin anlatılması bakımından önem arz etmektedir. Bununla birlikte, 1991 – 1999 Türk Silahlı Kuvvetleri örneğinin açıklanması için tarihin daha küçük kesitlerini kapsayan ve daha dar alanlara yoğunlaşan bir analiz çerçevesine gereksinim duyulduğu görülmektedir. Daha açık bir anlatımla, bu tez çalışmasının aradığı izah aracı, askeri devrimsel sürecin içindeki dalgalanmaları ve dramatik değişimleri açıklayabilecek görece bir mikro analiz çerçevesidir. Sözü edilen gereksinime yanıt verebilecek unsurun, Askeri Meselelerde Devrim kavramı olduğu düşünülmektedir. Nitekim bu alt başlık kapsamında sıklıkla alıntılanan Murray da (1997, s. 73), Askeri Devrim ile Askeri Meselelerde Devrim kavramları arasındaki ilişkiyi "deprem" analogisiyle açıklamaktadır; buna göre Askeri Devrim bir deprem olarak kabul edilirse, Askeri Meselelerde Devrim(ler) de öncü ve artçı şoklar olarak betimlenebilir. Örneğin Fransız Devrimi (*askeri alandaki etkileri bağlamında*) bir "deprem" niteliğindeyken, yedi yıl savaşlarını müteakip Fransız askeri reformları "öncü sarsıntı"; ulusal ekonomik ve politik seferberlik, Napolyonik savaş strateji ve konseptleri gibi hususlar da "artçı sarsıntılar" olarak değerlendirilebilir (Murray, 1997, s.73). Dolayısıyla tez çalışmasının bu bölümü, daha dar bir kapsamla, depremin kendisinden çok "bir artçı ya da öncü sarsıntıyla" ilgilenecektir. Bununla birlikte, Askeri Meselelerde Devrim kavramının gelişmesi için, Michael Roberts'ın "Askeri Devrim" ifadesi ile günümüz anlayışı olan "Askeri Meselelerde Devrim" kavramları arasında bir basamağa gereksinim duyulmaktadır. İşte, müteakip alt başlık kapsamında ele alınacak olan

TASNİF DIŞI

Sovyet literatürü, “öncü ve artçı sarsıntıların” içini doldurmaya yönelik ilk örnekleri teşkil etmiş ve bir anlamda konuyu Batı askeri kuramcıları için olgunlaştırmıştır. Bu bağlamda üretilen Askeri Teknik Devrim kavramı, Askeri Devrim ile temel analitik çerçeve olan Askeri Meselelerde Devrim arasında işlevsel bir köprü olmuştur.

b. Askeri Meselelerde Devrim Kavramının İşlevsel Kökleri: Askeri Teknik Devrim (ATD) ve İlk Sovyet Çalışmaları

Askeri Meselelerde Devrim (*Revolution in Military Affairs*), temeli Sovyet askeri eliti tarafından kurgulanan ancak Batılı, ağırlıklı olarak da Amerikalı kuramcıların sistematikleştirdiği bir kavramdır. Özellikle “Askeri Devrim” kavramının bir harp tarihi tetkikini temsil eden boyutundan çıkarılarak askeri literatüre uygun ve fonksiyonel hale gelmesi (*Askeri Teknik Devrim kavramının ortaya çıkışı*) Sovyet çalışmalarıyla başlamıştır (Adamsky, 2008, ss. 258 – 259).

1970’lerde ve ağırlıklı olarak 1980’lerde Sovyet teorisyenlerinin, özellikle 1977–1984 yılları arasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Genelkurmay Başkanı olan Mareşal Nikolai Ogarkov’un analizleri, yeni askeri teknolojilerin sistemde bir “devrimi” tetikleyebilecek potansiyeli taşıdığını savunmaktaydı. Bu noktada tarihin devrimsel kırılmalar ile ilerlediğini düşünen Marksist Sovyet askeri geleneği açısından, askeri bir “devrimin” güvenlik ilişkilerinin geleceğini radikal dönüşümlerle şekillendireceğini savunmak güç değildi (Metz ve Kievit, 1995, s. 2). Ayrıca Sovyet askeri literatürü 20. yüzyılda daha önce gerçekleştiğini değerlendirdiği iki devrime de aşinaydı. Sovyet kuramcılara göre 20. yüzyılın ilk Askeri Teknik Devrimi (–ATD– *Military Technical Revolution* –MTR–), Birinci Dünya Savaşı’nda motorize birliklerin, uçağın ve kimyasal silahların kullanılmasıyla başlangıç hızını kazanmış; İkinci Dünya Savaşı’nda kullanılan Alman yıldırım harbi (*blitzkrieg*), Anglo – Amerikan stratejik bombardıman konseptleri ve uçak gemilerinin ön plana çıkması ile olgunlaşmıştır. İkinci ATD ise İkinci Dünya Savaşının sonunda balistik füze teknolojisi ve atom silahları ile meydana gelmeye başlamış; 1970’lerde ABD – SSCB nükleer dengesinin kurulması ile olgunlaşmıştır (Adamsky, 2008, s. 263; Watts, 2011, ss.1–2). Sovyet yaklaşımının konuyu teknoloji odaklı ele alarak ATD kavramı üzerinde durması, devrimsel süreçleri kendi içinde bölümlere ayırması ve daha önemlisi, askeri kapasitede ilerlemeyi süregelen ATDlere dayandırması özgün ancak dar bir çerçeve oluşturmaktaydı.

Bu noktada bir parantez açarak, “üçüncü ATD’ye” ilişkin Sovyet yaklaşımının temelinde, Soğuk Savaş dönemi askeri stratejik dengelerinde algılanan bir tehdidin etkili olduğu not edilmelidir. Devrimsel süreçlere atıfta bulunmasına karşın, özü

TASNİF DIŞI

İtibariyle Mareşal Ogarkov'un görüşlerinin pragmatik bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Zira konvansiyonel düzeyde (özellikle zırhlı unsurlar bakımından) Sovyetlerin sayısal üstünlüğüne karşı Washington'un uygulamaya koyduğu denge ve mukabele stratejisi, dönemin ABD Savunma Bakanı Harold Brown'un (1977 – 1981) ifadesiyle “*offset strategy*”, Moskova'nın sayısal avantajına, komuta–kontrol–muhabere ve istihbarat (*command–control–communication–intelligence–C3I*) alanındaki teknolojik üstünlüklerle yanıt vermeyi hedeflemekteydi (Harrington, 2005, ss. 9–10). Özellikle uzun menzillerde başarılı sonuçlar elde eden entegre “keşif ve taarruz sistemleri” ile bahse konu sistemlerde kullanılan akıllı mühimmat 1970'lerde yeni nesil Sovyet kurmaylarını düşündüren önemli konulardan biri olmuştur. Zira Soğuk Savaş döneminde Avrupa'da meydana gelebilecek bir savaşta zırhlı birliklerinin sayısal üstünlüğüne dayanan Sovyet askeri stratejisi açısından, Batı'nın “*güdümlü anti–tank füze sistemleriyle birkaç yüz mil uzaktan icra edilecek, tespit ve taarruz arasında 30 dakika kadar bir süre bulunacak*” bir askeri seviyeye ulaşması durumu endişe vericiydi; böyle bir gelişme, Batı bloğunun konvansiyonel kapasitesini, taktik nükleer silahlar ile aynı duruma getirebilecekti (Cohen, 1996, s39). Dönemin Sovyet askeri terminolojisi, hassas güdümlü füzeler ile alan sensörlerini entegre eden bu silah sistemleri için özgün bir terminoloji geliştirmiş ve “keşif–taarruz kompleksi” adlandırmasını kullanmıştır (Watts, 2011, s.2). Tüm bu gelişmeler karşısında, Ogarkov'un da dahil olduğu yeni nesil subaylar Moskova'nın askeri seçkinlerini meydana getirdiklerinde, Amerikan askeri inovasyonunun savaşın karakterini kökten değiştirebilecek bir kırılma aşamasına geldiğine dair görüşlerini kuramsallaştırmaya başlamışlardır (Harrington, 2005 s. 10).

Nitekim 1980'li yıllarda Sovyet askeri literatüründe savaşın yeni bir devrimle yüzleşebileceğine ilişkin, o dönemin üst düzey muvazzaf personeli tarafından kaleme alınan birçok eser bulunduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca 1981 yılında, Sovyet kurmaylarınca bir önceki paragrafta özetlenen askeri modernizasyon odaklı ilk harp oyunu oynanmıştır (Adamsky, 2008, s. 265). Sovyet askeri literatüründeki söz konusu trendin sıklet merkezi, Batı bloğundaki konvansiyonel gelişmelerin, nükleer güvenlik paradigmasını sarsarak Soğuk Savaşın dengelerini Moskova aleyhine değiştirebileceği yönündeki tehdit algılaması olmuştur (FitzGerald, 1987 ss. 6–8). Özellikle Sovyet askeri gazetesi Kızıl Yıldız'da (*Krasnaya Zvezda*), yoğunlaşan söz konusu yayınlar, Moskova'nın tehdit algılamasını ve Askeri Teknik Devrim kavramına ilişkin Sovyet yaklaşımını ortaya koymaktaydı. Örneğin FitzGerald'ın aktarımıyla (1987), dönemin SSCB Silahlı Kuvvetleri Sözcüsü Korgeneral Proskurin 1983 yılında Kızıl Yıldız'a Batı bloğunun askeri personel mevcudunu, kuvvetlerini ve

TASNİF DIŞI

silah sistemlerinin niceliğini arttırmadan, salt yeni teknolojik ivmesi ile kayda değer stratejik derinliğe taarruz edebileceğine ilişkin açıklamalarda bulunmuş; aynı askeri gazetede sözü edilen görüşü daha sistematik hale getiren 1986 tarihli bir makale ise Kuznetsov, Sovyet güvenlik endişelerini üç maddede toplamıştır Kuznetsov'un 31 Ocak 1986 tarihli makalesinin Batı bloğunun yeni askeri – teknolojik trendinin sonuçlarına ilişkin endişelerini sıraladığı üç ana madde şu şekildedir (Fitzgerald, 1987, ss. 9–10):

- ➔ Hassas güdümlü konvansiyonel silah sistemlerinin kullanılması, nükleer silahların yol açtığı siyasi komplikasyonları minimize edecektir,
- ➔ Söz konusu konvansiyonel silah sistemleri görevlerini radyoaktif serpinti olmadan icra edebilecek, dolayısıyla taarruz eden aktörün savaş alanında bulunan kara birlikleri açısından risk oluşturmayacaklardır,
- ➔ Hassas güdümlü silahlar, baskın unsurunu önemli ölçüde kolaylaştıracaktır.

Dönemin Rus askeri literatürüne ilişkin aktarılan örneklerden anlaşıldığı üzere, Ogarkov ekolünün, (*dönemin bazı Sovyet yayınlarına göre Ogarkov Doktrini, Fitzgerald, 1987, s.9*), temel endişesi Batı'nın askeri dönüşüm trendinin klasik Rus stratejik derinlik paradigmasını ve bu paradigmaya dayanan askeri stratejisini değiştirmesi tehdidi olmuştur. Napolyon'un ve Nazi Almanyası'nın askeri çabalarına karşı, ülkenin stratejik derinliğine dayanarak başarı sağlayan Rus askeri düşüncesi, uzun menzilli ve hassas güdümlü konvansiyonel silahlardaki teknolojik devrim eğilimi ile geri hatlarının, hatta tüm ülkenin kısa zamanda ve düşük maliyetle "savaş alanı haline getirilmesi" tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Sözü edilen durumun nükleer değil, konvansiyonel silahlardan kaynaklanıyor oluşu da, tehdidin uygulanabilirliğini arttırmıştır. Öyle ki, Krepinevich'e göre (1992, s.6), sözü edilen gelişmeler karşısında Sovyet algısı, "cephe ve cephe gerisi" ayrımının giderek geçersiz olduğu noktasında önemli endişeler duymaktaydı. Özellikle Varşova Paktı coğrafyasında Moskova'nın etkinliğini sınırlandırabilecek dönemin Batı askeri modernizasyon trendinin, Sovyet ekolünü askeri teknolojiye ve dolayısıyla Askeri Teknik Devrim (ATD) çerçevesine indirgeyen en önemli faktör olduğu görülmektedir. Ayrıca, Sovyet askeri elitini bahse konu tartışmalara iten hususlar arasında politik psikolojik boyutun da bulunduğu değerlendirilmektedir. Zira Napolyon ve Hitler'in girişimlerine, stratejik derinliğe dayanarak gösterilen mukavemet, Rus seçkinlerin stratejik kültürlerini etkilediği gibi, *seçilmiş zaferler* de oluşturmuşlardır. Tıpkı seçilmiş travmalar gibi birbirine eklemlenerek, kümülatif olarak büyüyen seçilmiş zaferler, toplumun ve liderlerin düşünme tarzları ve politik davranışlarında büyük etki

TASNİF DIŞI

sahibidir (Çevik, 2009, ss. 71–72). Dolayısıyla, incelemeye konu dönemdeki Batı askeri dönüşümünün, Sovyet stratejik derinliği kadar Rus seçilmiş zaferlerini de tehdit etmekte olduğu, böylelikle politik psikolojik bir baskı oluşturduğu değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Sovyet kuramsal çalışmalarında kullanılan retorik ve bir ölçüde yöntem, Sovyet stratejik kültürünün ve düşünce dünyasının da etkisiyle Marksist diyalektik ile devrimsel süreçlerin açıklanması şeklinde gelişmiştir. Bahse konu askeri teorik çalışmaların yapılmasındaki en önemli motivasyonun, iki kutuplu Soğuk Savaş dengesi içinde Sovyet stratejik derinliğine yönelik bir tehditten kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Özellikle sözü edilen tehdidin konvansiyonel kaynaklı olmasının, nükleer denge ve konvansiyonel güçlerde sayısal üstünlük üzerine kurulan Moskova'nın güvenlik paradigmasını sarstığı öne sürülebilir. İlerleyen aşamalarda görüleceğı üzere Askeri Meselelerde Devrim kavramı, öncülü olan Sovyet çalışmalarını aşmış ve farklı boyutlar kazanmıştır. Bununla birlikte, “Askeri Devrim” kavramının tarihsel profilinden ve ATD'nin teknoloji–yoğun doğasından, Askeri Meselelerde Devrim kavramının kapsayıcı niteliklerine geçişte Sovyet çalışmaları ve Ogarkov ekolünün önemli rolü bulunmaktadır. Bu çabalar bir anlamda askeri sistemdeki kırılmaları tarihçilerin ilgi alanından çıkarıp, güvenlik elitinin ve analistlerinin ilgi alanına sokmuştur.

Hegelci ve Marksist devrimsel süreçlerden çok, bilimsel devrimlere aşına olan Amerikalı analistler ilk başta, söz konusu Sovyet yaklaşımını tarihsel kırılmalara neden olan devrimsel süreçlerle açıklamak yerine, imkan ve kabiliyetlerde dramatik artışa neden olan gelişmelere odaklanan bir bakış açısıyla ele almışlardır (Metz ve Kievit, 1995, s. 2). Zaten, Sovyet yaklaşımı da, askeri devrimsel kırılmalara ilişkin analitik çerçeveyi askeri teknolojiye indirgeyen dar bir yapıda incelediğı için bu çalışmaların Batı literatürüne “transferi” çok zor olmamıştır. Dolayısıyla ABD'li uzmanlarca gerçekleştirilen ilk çalışmalar da daha çok Askeri Teknik Devrimlerden söz etmektedir. Zira temel amaç, savaşın politik değil, askeri teknolojik araçlarla sınırlandırılması ve ABD güçlerine aktüel ve potansiyel rakiplerine karşı daha güçlü nihai (*decisive*) kapasite kazandırılması olmuştur (Stone, 2004, ss. 418 – 419).

Sovyet çalışmalarının Amerikan askeri literatürüne aktarımında ve Washington'un AMD yaklaşımını geliştirmesinde ABD Savunma Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren ve bir tür “*devlet think-tank'i*” olarak tanımlayabileceğimiz *Office of Net Assessment (ONA)* kurucu direktörü Andrew Marshall tarafından yürütölen çalışmaların ve yine Marshall'ın direktifiyle Andrew Krepinevich'in *ONA* için hazırladığı 1992 tarihli raporun ön plana çıktığı söylenebilir.

TASNİF DIŞI

Bu noktada Sovyet güvenlik elitinin ABD ve NATO kapasitesindeki artışı izlediği gibi, Andrew Marshall yönetimindeki *ONA'nın* da Sovyet gelişmelerini takip ettiği belirtilmelidir. Örneğin daha önce söz edilen 1981 tarihli harp oyunu ve tatbikat Marshall'ın ekibi tarafından detaylı olarak analiz edilmiştir. Ayrıca 1992 tarihli çalışma öncesinde, iki yıl boyunca *ONA* sponsorluğuunda ve kimi zaman doğrudan bünyesinde icra edilen beyin fırtınaları ile konunun analitik çerçevesi olgunlaştırılmıştır (Rosen, 2010, ss. 479–480). Dolayısıyla Krepinevich'in 1992 tarihli çalışması, bir anlamda ABD Savunma Bakanlığı'nın entelektüel ve istihbari birikimini de yansıtmaktadır.

Söz konusu raporun başlığı dahi –*The Military Technical Revolution A Preliminary Assessment– (Askeri Teknik Devrim Bir Başlangıç [hazırlık] Çalışması)* konunun Sovyet literatüründen ABD literatürüne hangi çerçevede geçtiğini göstermektedir. Krepinevich'in (1992, s. 12), dönemin ATD trendinde ilişkin analizi, gelecekteki çatışmalarda düşmanın kuvvetlerinin büyük kısmı imha edilmeksizin, çatışmanın daha başında ağırlıklı olarak komuta – kontrol ve muhabere sistemleri ile yüksek değerli hedeflere doğrudan taarruz edilerek stratejik sonuç elde edilebileceği yönündedir. Krepinevich (1992, s. 12), bu analizini “düşmanın merkezi sinir sistemine taarruz” betimlemesiyle aktarmaktadır.

Anılan değişikliğin, çatışmanın amacı ve askeri stratejinin işlevselliği üzerinde de etki yapabileceği değerlendirilmektedir. Gray'a göre (2008, s.225), askeri stratejik davranışın yıpratma – yıldırma, imha ve “felç etme” olmak üzere üç temel hedefi bulunabilir. Düşmanın komuta–kontrol, muhabere ve istihbarat sistemleri ile yüksek komuta kademesine doğrudan yönelen “felç etme” fonksiyonu, kısa zamanda ve düşük maliyetlerle önemli askeri–politik sonuç yaratma kapasitesini haizdir. Krepinevich'in (1992, s. 12), “merkezi sinir sistemine taarruz” betimlemesi ile Gray'ın (2008, s.225), “felç etme” ifadesinin uygulama tarzı bağlamında örtüştüğu düşünölmektedir. Dolayısıyla, bu noktada Sovyet endişelerinin hangi zeminde oluştuğu da anlaşılabilir. Zira, Mareşal Ogarkov'un ve ilgili diğer askeri elitin, komuta ettikleri Sovyet Silahlı Kuvvetleri ile kendileri arasına sistematik bir blokaj tehdidini analiz ettikleri tahmin edilmektedir.

Krepinevich'in çalışması (1992), Sovyet askeri literatürünün Batı'ya, özellikle de ABD'ye transferi bağlamında önemli bir kilometre taşı oluşturmuştur ve aradan geçen yaklaşık yirmi yıllık süreci değerlendirecek olursak isabet kaydettiği analizleri vardır. Bununla birlikte, söz konusu çalışmanın teknolojik gelişmelerin askeri yansımalarına odaklandığı ve teşkilat yapısı, doktrin gibi hususları, “gelişen teknolojinin arkasından, ona yetişemeye çalışan bir konumda” bıraktığı

düşünülmektedir. Nitekim, kısa bir süre sonra konuyu askeri–teknolojik gelişmelere indirgemenin açıklayıcı kapasiteyi sınırladığını fark eden Krepinevich de dahil olmak üzere Amerikalı entelektüeller, kavramsallaştırmada daha bütüncül bir yaklaşım kullanmışlar ve Askeri Meselelerde Devrim – AMD (*Revolution in Military Affairs – RMA*) kavramına yoğunlaşmışlardır.

c. Askeri Meselelerde Devrim Kavramı ve Askeri Kapasitede Sistematik – Dramatik Dönüşüm

Askeri Teknik Devrim kavramının olgunlaştırılarak, *Askeri Meselelerde Devrim* kavramına evrilmesi, kuşkusuz önemli bir aşama olmuştur. ONA Direktörü Andrew Marshall'ın bu alanda belki de en büyük katkısı; AMD kavramının temeline “insan unsurunu” yerleştirmesi ve insan unsurunun etkin olduğu teşkilat yapısı, doktrin, operasyonel kültür gibi boyutlarda gerçekleşecek “devrimin” teknolojik boyuttan daha önemli olduğunu savunması şeklinde özetlenebilir. Bu yaklaşıma göre AMD yeni teknolojilerin doktrinde, harekât konseptlerinde ve organizasyon yapısındaki dramatik değişiklikler ile müşterek biçimde ve yenilikçi bir anlayışla hayata geçirilmesi sonucu, askeri operasyonun karakterinde ve icra tarzında radikal değişikliklerin meydana gelmesiyle açıklanmalıdır (Harrington, 2005. S11). Zira salt teknoloji merkezli bir AMD karmaşık güvenlik spektrumunda istenilen sonuçları almak için yeterli olmayacaktır (Stone, 2004, ss. 423 – 424). Dolayısıyla AMD geniş bir çerçeveye yayılmıştır ve askeri hareketin belirleyici parametrelerinde dramatik değişiklikler yapacağı varsayılmaktadır. Bu yaklaşım, ABD askeri literatüründeki birçok çalışma için temel teşkil etmiştir; böylece, ağırlıklı olarak Amerikalı uzmanlar, ilerleyen yıllarda geniş kapsamlı askeri dönüşüm yaklaşımları inşa edebilmişlerdir.

1991 Birinci Körfez Savaşı deneyiminin AMD kavramına somut bir zemin kazandırdığı görülmektedir. Bu askeri deneyim sayesinde incelemeye konu kavram ve ilgili çalışmalar giderek daha fazla kristalize olmaya başlamıştır (Cohen, 1996, s. 39). Nitekim 1990'lı yılların Amerikan askeri literatürü incelendiğinde, askeri teknolojik gelişmeler ile AMD arasında, içerik ve istikamet boyutunda benzerlikler ancak kapsam ve düzey bakımından farklılıklar olduğunu savunan bir anlayışla karşılaşmak mümkündür. Daha açık bir anlatımla, ABD stratejik düşüncesi askeri teknolojiideki inovasyonları Askeri Meselelerde Devrimin bir unsuru ya da koşullarından biri olarak ele almış; buna paralel olarak Askeri Meselelerde Devrimin etkilediği alanın, askeri teknolojik gelişmelerin etki alanından çok daha geniş ve kategorik olarak çeşitli olduğunu savunmuştur.

TASNİF DIŞI

Stanley'e göre (1998, s. 4), bir askeri teknolojik inovasyonun, Askeri Meselelerde Devrim kategorisinde değerdendirilmesi için salt teknolojik alanı değil, askeri teknolojik alan da dahil olmak üzere doktrini ve hareket kùltürünü de doğrudan etkilemesi gerekmektedir. Stanley'nin görüşlerine paralel olarak Krepinevich de (1994, s. 36), yükselen teknolojilerin Askeri Meselelerde Devrimi mümkün kılabilceğini, ancak tek başına yeterli olamayacağını öne sürmekte, bir AMD'ye ulaşmak için askeri teknolojik inovasyonun yeni süreçlerle birleşmesi ve yeni teşkilat yapıları tarafından icra edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Cohen ise (1996, ss. 37–41), AMD çalışmalarına ilişkin üç ekolün varlığından söz etmektedir, bu ekoller:

- ➔ Askeri teknolojik gelişmeler üzerine yoğunlaşan Ogarkov'un öncülüğündeki Sovyet ekolü,
- ➔ Özellikle Birinci Körfez Savaşında ABD–İngiliz hava unsurlarının başarılarından etkilenen *hava gücü ekolü (airpower school)*, ve
- ➔ Dönemin ABD Genelkurmay İkinci Başkanı (1994 – 1996) Amiral William Owens'ın öncülüğündeki karmaşık ağ ve sistemleri önceleyen “enformasyon savaşı” ve “sistemler sistemi” (*system of systems*) ekolü, şeklinde sıralanabilir.

Bu noktada, konunun bir kapsam ve etki alanı hiyerarşisi içinde açıklanmaya çalışıldığı görülmekte ve ATD kavramı bu çerçevede ele alınmaktadır. Daha dar kapsamlı olan ATD, teknolojik yeniliğin savaş üzerindeki doğrudan etkilerini ele alırken; buna karşın geniş bir çerçeveye sahip olan ve ATDleri de kapsayan AMDler daha geniş spektrumda ve işlevlerdeki dönüşümleri açıklamaktadır. Bir AMD'nin tam olarak gerçekleşmesi için; teknolojik gelişmeler, doktrin alanında yenilikler ve teşkilatın adaptasyonu şeklinde üç koşulun tamamlanması gerektiğini öne sürülmektedir (Stanley, 1998. s 4). . Buna yakın bir yaklaşım geliştiren ancak AMD'yi dört kategorik unsur kapsamında analiz eden Cooper ise (1994, s. 24), Askeri Meselelerde Devrimin aşağıda aktarılan alanlarda eş zamanlı ve anlamlı gelişmeler sonucunda vuku bulunduğunu belirtmektedir:

- ➔ Askeri sistemlerin tekâmülü
- ➔ Yükselen teknoloji
- ➔ Operasyonel inovasyon
- ➔ Organizasyon yapısının uyumu

Krepinevich de benzer bir yaklaşımla (1994) bir AMD'nin; teknolojik değışim, askeri sistemlerin evrilmesi, hareket alanında yenilikler ve operasyonel uyum

TASNİF DIŞI

olmak üzere dört temel unsuru olduğunu belirtmektedir. Andrew Marshall okulunun önemli bir üyesi olan Krepinevich'e göre (1994) AMD kuramının ana hatlarını belirleyen yedi karakteristik husus bulunmaktadır:

- ➔ Ortaya çıkan teknolojik gelişmelerin tam potansiyelinden yararlanılması için yeni teşkilat yapıları tarafından, yeni süreçlerle icra edilmeleri gerekmektedir,
- ➔ Bir AMD'nin sağladığı avantajlar görece kısa ömürlüdür. Zira düşman unsurlar da bahse konu AMD'ye mukabele edecek ya da bizatihi taklit edecek yöntemler geliştireceklerdir,
- ➔ Ulusal amaçlardaki ve ulusal stratejik kültürlerdeki asimetrikler, kısıtlı kaynaklar ve muhtemel düşman(lar)ın nitelik ve niceliği, AMD'yi öznel ve özel alanlara yönlendirmektedir. Bu hususa örnek olarak, İkinci Dünya Savaşı öncesi ve esnasında, bir adalar devleti olan Japonya'nın donanma havacılığı ve amfibi harekât hususlarında üstünlük sağlaması; klasik bir kara devleti olan Almanya'nın ise mekanize kara–hava harekâtı (*mechanized air–land operations*) üzerine yoğunlaşması verilebilir.
- ➔ Tarihsel deneyim, savaş ve AMD'nin ayrı şeyler olduğunu göstermektedir. Orduların yeni fırsatları değerlendirmesi için savaş durumu kesin bir önkoşul değildir.
- ➔ Tüm askeri teşkilatların, savaştan ders alacağına, “öğrenilen dersler” unsurunu doğru kullanacağına ve bir AMD'yi fark edip yararlanacağına ilişkin bir garanti yoktur. Örneğin Hitler Almanya'sının Polonya'yı yıldırım harbi (*blitzkrieg*) icra ederek işgal etmesinin mahiyeti, dönemin Fransız askeri eliti tarafından yeterince anlaşılamamıştır.
- ➔ Bir AMD'ye yol açan teknolojik gelişmeler, genellikle askeri alanın dışında oluşmakta ve askeri alan bu gelişmeleri “ithal” etmektedir. Telgraf ve demiryolunun askeri alandaki etkileri bu noktada örnek gösterilebilir.
- ➔ Bir AMD'nin kaçınılmaz olarak silahlı kuvvetlerin maliyetini yükseltmesi gerekmez. Örneğin, 14. Yüzyıl Avrupa'sında yaşanan “piyade devrimi” (*ağır süvarinin yerini yeni tipte piyadelerin alması*) genel olarak askeri harcamaları düşürmüştür.

Bu aşamaya dek aktarılan literatür incelemesinden anlaşıldığı üzere, Askeri Meselelerde Devrim kavramı: Doktrin – talimname gibi genel askeri esasları ve anlayışı belirleyen doküman ile savaş alanını doğrudan etkileyen teknolojik boyutu kapsayan, aynı zamanda bir silahlı kuvvetler teşkilatının genel yapısında da farklılıkları beraberinde getiren ve hareket alanında plan–icra boyutlarını etkileyen

TASNİF DIŞI

sistematiik bir değişim–dönüşüm sürecine karşılık gelmektedir. Kuşkusuz harp tarihi teknoloji, doktrin, teşkilat gibi alanlarda sürekli bir devinim ve gelişmeye sahne olmuştur. Burada sistematiik değişim–dönüşüm sürecinin, “Askeri Evrim” ekseninden ayrılarak “Askeri Devrim ya da Askeri Meselelerde Devrim” eksenine yerleşmesi için askeri kapasite ve etkinlikte belirli bir dönem için, istisnai, yüksek ivmeli, radikal dönüşüm süreçlerinin söz konusu olması gerekmektedir (Cooper, 1994, s. 13). Söz konusu süreçlerin başarıyla tamamlanması halinde, genel hatlarıyla askeri ilişkilerde kırılmalar meydana gelmekte, genel kabul gören anlayişlar işlevselliiklerini ve açıklayıcı niteliklerini yitirmektedir. Oluşan yeni askeri ilişkiler, farklı bir güvenlik ortamı yaratmakta, böylelikle yeni analiz çerçeveleri oluşmaktadır. Öte yandan, söz konusu kırılmalar dışında da askeri kapasitedeki artış sürmektedir. Bir anlamda, askeri etkinlik alanında “evrim ve devrim” birlikte, iç içe ilerlemektedir (Sullivan ve Dubik, 1993, s. 6).

Elbette, sözü konusu dönüşümün işlevsel sonuçları kadar, bilimsel yöntemsellik çerçevesinde açıklanması da önem arz etmektedir. Zira AMD kavramının salt teknik ve mesleki askeri tartişmalar ile sınırlı kalmayarak; güvenlik alanında çalışan uzman ve akademisyenler tarafından ele alınmasının sağlanması ancak böyle bir çaba ile mümkün olacaktır.

Konunun daha sağlıklı bir bilimsel yöntem çerçevesinde ele alınması bağlamında, AMD literatüründe üzerinde durulması gereken özgün bir örnek de RAND bünyesinde gerçekleştirdiği çalışmasıyla Richard Hundley’dir (1999). Özellikle, Amerikan literatüründeki yaklaşık on yıllık tartişmanın ardından yayımlanan çalışmanın, bu niteliği dolayısıyla akademik açıdan olgun ve kapsayıcı olduğu değerlendirilmektedir. Söz konusu çalışmada göze çarpan noktalardan biri de, AMD’nin askeri operasyonların doğasında ve icrasında bir “paradigma kayması” içerdikine ilişkin yaklaşımdır. Bu noktada, incelemeye konu çalışmanın “paradigma” kavramını askeri kuramlar çerçevesinde yorumladıkını belirtmek gerekmektedir. İncelemeye konu çalışmada paradigma, “askeri operasyonların bir segmenti için temel çerçeve niteliği gören kabul edilmiş model” olarak tanımlanmaktadır (Hundley, 1999, s.9). Yani Hundley (1999, ss.10–11), çalışmasında AMD’nin bir “paradigma kaymasına” neden olduğunu ele alırken, “paradigma kayması” kavramı “askeri operasyonların bir segmentinin esasını teşkil eden temel modelde geniş çaplı bir değişiklik” olarak düşünölmelidir. Söz konusu tanıma örnek olarak, uçak gemilerinin deniz savaşlarında neden olduğu “paradigma kayması” etkisi verilmiştir; buna göre deniz kuvvetleri unsurları arasında 100–200 millik mesafelerde angajman sağlayan bu yenilik, savaşı alışılageldik etki

TASNİF DIŞI

menzillerinin çok ötesine ve farklı konseptlere taşımış, o döneme kadar başat olan savaş gemilerinin etkinliğini azaltmıştır. Benzer şekilde nükleer başlık taşıyan kıtalararası füzelerin envantere girişinin de bir “paradigma kayması” yarattığı belirtilmektedir. Elbette söz konusu değişimlerin, birbirleri ardına gelmesi ve bir öncekinin geçerliliğini silmesi ya da minimize etmesi de “paradigma kayması” savını desteklemektedir. Bir görüşe göre, AMDler “doğarlar, gelişirler ve ölürler” (Metz ve Kievit, 1994, s. 2).

Kanımızca askeri – teorik çalışmaların Hundley’in 1999 yılında yayımlanan eseri ile geldiği nokta, AMD’ye ilişkin açıklamaların akademik dünyaya daha anlaşılabilir hale gelmesi ve yöntemsel değerinin artması olmuştur. Zira AMD’nin askeri düşüncede bir paradigma kaymasına neden olduğu önermesi, bilim dünyası tarafından daha “anlaşılabilir” niteliktedir. Elbette burada tanımlanan paradigma, işlevsel nitelikleri yüksek ve askeri meselelere göre adapte edilmiş bir yapıdadır. Bununla birlikte kavramsal olarak bakıldığında, AMDler sonucunda temel anlayışların gerçekten de değiştiği görülmektedir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı’nda Alman *yıldırım harbi* stratejisi karşısında, bir önceki dünya savaşının savunma anlayışını ortaya koyan Fransız Maginot Hattı’nın neredeyse tamamıyla etkisiz kalmasının, savunma ve taarruza ilişkin analitik çerçevede değişikliğe işaret ettiği söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı’nın ilk döneminde Fransız askeri stratejik kültürü ve teşkilat yapısı mekanize birliklerin savaşının ve zırhlı unsurların önemini kavrayamamıştır. Bu nedenle mağlup olan, Maginot Hattı değil, “Maginot kafa yapısıdır” Dolayısıyla *yıldırım harbi* “paradigmatik bir AMD” olarak nitelenebilir (Hobson, 2010, ss. 626–627). Bu paralelde, DYÇ ve anılan çatışmalara uyum sağlamaya çalışan konvansiyonel güçlerde, intikal esaslarından arazinin yorumlanmasına kadar birçok alanda yaşanan değişikliklerin de benzer bir niteliği ortaya koyduğu değerlendirilmektedir. Konvansiyonel güçlerin dönüşümü, esasen, önceki DYÇ bölümünde değinilen “zihinlerin uyumu” ve askeri stratejik kültürün dönüşümünü de kapsamalıdır.

Hundley’in AMD yaklaşımının işlevsel boyutta dikkat çekici taraflarından biri de bahse konu dönüşüm süreci için model bir prosedür getirmesi, ancak bu prosedüre istisnai durumların oluşabileceğini de kabul etmesidir. Söz konusu yol haritası; yeni bir teknolojinin yeni aygıtları ve sistemleri, yeni aygıt ve sistemlerin askeri alanda uygulanmasının yeni harekât konseptlerini, yeni hareket konseptlerinin ise yeni doktrin ve kuvvet yapısını tetiklemesini; anılan aşamaların zirve noktasında da “yeni bir askeri gerçekliğin” meydana gelmesini öngörmektedir (Hundley, 1999, ss.25–32). Ancak belirtildiği üzere, aktarılan prosedüre aykırı durumlar da

TASNİF DIŞI

dışlanmamıştır; örneğin yeni bir harekât konseptinin teknolojik gelişmeden önce oluşturulması ve teknolojik gelişmeyi tetiklemesi de mümkündür. Ayrıca, prosedürün herhangi bir yerde tıkanması ya da akamete uğraması da beklenebilecek sonuçlar arasındadır (Hundley, 1999, s.24).

ç. AMD Çerçevesinin DYÇ Güvenlik Ortamında Konvansiyonel Güçlerin Dönüşümüne Uygulanması

Bu noktaya kadar çizilen kuramsal çerçeve, 1991–1999 döneminde Türk Silahlı Kuvvetlerinin bölücü terör örgütüyle mücadelesi bağlamında geçirdiği dönüşümün ve uyum yeteneklerinin açıklanmasına temel teşkil edecektir. Bununla birlikte, söz konusu kuramsal çerçevede, bu tez çalışmasının incelediği özel alanı açıklamak için halen önemli boşluklar ve yanıtlanması gereken sorular bulunmaktadır: Hipotetik olarak sınıadığımız üzere, bir AMD'nin siyasi ve askeri elitin inisiyatifiyle uygulamaya konması, yönetilmesi ve kontrol edilmesi mümkün müdür? Eğer mümkün ise hangi faktörler güvenlik seçkinlerini böyle bir sürece sevk etmektedir? Daha da önemlisi, AMD yaklaşımı yüksek ve orta yoğunluklu çatışmalar dışında, bir düşük yoğunluklu çatışma kapsamındaki askeri dönüşümü açıklayabilir mi? Aktarılan sorulardan hareketle, bu aşamaya kadar taşınan kuramsal tartışma, tez çalışmasının *Bulgular ve Yorum* bölümünde ele alınacak olan 1991 – 1999 Türk Silahlı Kuvvetleri örneğini açıklamak maksadıyla biraz daha özelleştirilecektir.

Esasen AMD'nin DYÇ güvenlik ortamında konvansiyonel güçlerin dönüşümünün açıklanılmasında kullanılması ilginç bir tercih olarak değerlendirilebilir. Zira ABD Savunma Bakanlığı bünyesinde ortaya çıktığı 1990'lı yıllarda anılan kavram “ultra–modern konvansiyonel harbin” geliştirilmesi için kurgulanmıştır (Taw, 2010, s. 395). Öte yandan AMD kavramının, özellikle işlevsel nitelikleri bakımından, tek bir dönüşüm sürecini tanımlamadığı görülmektedir. Aksine güvenlik gereksinimleri ve tehdit algısına paralel olarak AMD süreçleri de farklılık arz edebilmekte, özgün örnekler oluşturabilmektedirler. Bu nedenle, tarihsel süreçte çok sayıda AMD kadar, farklı tiplerdeki AMD örneklerinden ve bunlara ait farklı tasnif yaklaşımlarından söz etmek mümkündür.

Ünlü fütürist Alvin Toffler (2008, ss. 15 – 17) AMDleri sınıflandırırken, üretim ilişkilerindeki dönemlerin belirlenmesinden yola çıkmakta, savaş sistemlerinde devrimsel gelişmelere neden olan üç ana “dalgadan” söz etmektedir. Buna göre, ilk dalga tarım toplumunun üretim ilişkileri temelinde gerçekleşmiştir; toprak sahipleri ordular oluşturmuş, toprağa bağlı unsurlar bu ordularda yer almış, savaşlar genellikle tarım arazileri için yapılmıştır. Sanayi Devrimi ile ikinci dalga gelmiş,

TASNİF DIŞI

kitlesel üretim ve endüstriye dayalı ekonomiler savaşın ve orduların temel karakteristiklerini belirlemiştir. Halihazırda içinde bulunduğumuz üçüncü dalga ise, bilgi unsurunun başatlığında gelişmekte ve teknolojik sıçramaları yönlendirmektedir. Sanayi Devrimi sonrası askeri yapıları için kilit husus lojistikdir. Söz konusu organizasyonlar ağırlıklı olarak maddi varlıklara dayanmaktadırlar ve “bilgi”, “maddeyi” daha iyi kullanmak için gereklidir. Oysa AMD kuramının hız kazandığı üçüncü dalgada, “bilgi” bir araç değil bizatihi amaç konumundadır (Weng Loo, 2009, s. 198).

Toffler’ın (2008) kuramsal yaklaşımı açıklayıcı bulunmakla birlikte, oldukça uzun süreçleri ele aldığı ve anılan süreçler içindeki daha askeri varyasyonları atladığı düşünülmektedir. Örneğin, üretim ilişkileri bağlamında hemen hemen aynı Avrupa şartlarını yaşayan İkinci Dünya Savaşı öncesi Almanya ve Birleşik Krallık, askeri modernizasyonları bakımından oldukça değişik sonuçlar vermiştir. Ayrıca, söz konusu üretim ilişkileri modellerinin aynı dönemde birlikte yer aldığı güvenlik ortamları, özellikle düşük yoğunluklu çatışmalarda, sıklıkla gözlemlenebilmektedir. Pendall (2005, s. 44) söz konusu durumu, “cep telefonu kullanan Somalili kabile mensupları” ya da “beslenmek için tarımsal üretime muhtaç olan Microsoft çalışanları” gibi iki çarpıcı örnekle dile getirmektedir. Belirtilenlere ek olarak, Batı’nın üretim ilişkilerinden oldukça farklı bir modeli yürürlüğe koymayı deneyen Maoist Çin’den çıkan “uzun süreli halk savaşı” stratejisi, Batı dünyasının üretim ilişkileri modeliyle ne ölçüde açıklanabilir? Daha da önemlisi, bu tez çalışmasının ilgilendiği özel alanda, “ikinci dalga” kategorisindeki ulusal sanayi tarafından desteklenen ve bilgi çağı olarak adlandırılan “üçüncü dalgayı” da yakalamış olan Türk Silahlı Kuvvetleri, “ilk dalga” olarak nitelenen feodal üretim ilişkilerinin ağırlıklı olduğu bir bölgede, Maoist strateji ve konseptleri uygulamaya çalışan bir terör örgütüyle (PKK) mücadele etmiştir. O halde, Toffler’ın kesin çizgilerle ayırdığı dönemsel yaklaşım bu noktada genelleme ve indirgemelere neden olmaz mı? Tüm bu sorulardan hareketle bu tez çalışması, ilgilendiği 1991–1999 dönemini açıklamak üzere, AMD’yi daha alt seviyelerde analiz edecek bir yaklaşıma yönelmelidir.

Bu arayışla, Cooper’ın (1994) “üçlü tasnifi” incelenebilir. Cooper’a göre (1994, ss. 12–14), ağırlıklı olarak teknoloji odaklı (*barutun silahlarda kullanılması, nükleer silahlar, kıtalararası füzeler*), hareket ve organizasyon odaklı (*Alman ‘blitzkrieg’ hareket tarzı*) ve askeri alan dışındaki radikal sosyo – ekonomik, sosyo – politik gelişmelere bağlı olmak üzere (*Napolyon dönemi*) üç AMD tipi bulunmaktadır. Cooper’ın sınıflandırmasının, kimi noktalarda açıklayıcı olmakla birlikte, teoride bazı boşluklar bırakmış olabileceği değerlendirilmektedir. Örneğin, istisnai teknolojik

TASNİF DIŞI

sıçramalara dayanan bir AMD, doğal olarak yeni ve radikal teşkilat–doktrin dönüşümlerini de beraberinde getirmeyecek midir? Daha açık bir ifadeyle, nükleer güç haline gelen bir aktörün kurmaylarının formasyonundan, yüksek komuta yapısına kadar bazı nükleer kapasite odaklı radikal dönüşümlere doğal olarak gereksinim duyması beklenmez mi? Ya da Napolyon döneminde, Fransız Devrimi’nin getirdiği sosyo–politik parametreler üzerine kurulan *yurttaş – ordu* ve savaşın kitlelere mal edilmesi stratejisi (*levée en masse*) daha geniş askeri birlikleri ve bunlara ilişkin harekât esaslarını da doğal olarak tetiklememiş midir? Bu tez çalışmasının Cooper’ın tasnifine (1994) yönelttiği sorulardan da anlaşılacağı üzere, AMD’de odak noktasının tespiti belki çıkış noktası için doğru olabilir. Ancak askeri meseleler birbiri içine geçmiş birçok boyutta cereyan ettiği için, başlangıcın ötesinde, süreci açıklayabilecek farklı bir çerçeveye gereksinin duyulmaktadır. Özellikle Türk Silahlı Kuvvetlerinin incelemeye konu 1991–1999 döneminde gerçekleştirdiği dönüşüm; kullanılan teknolojiden, harekâtların icra tarzına, teşkilat yapısından stratejik kültüre kadar birçok alanı kapsamaktadır. Dolayısıyla, 1991–1999 döneminde TSK’nin bir düşük yoğunluklu çatışma ortamında, bölücü terörle mücadele için geçirdiği dönüşümü izah edebilmek amacıyla, hem konuyu Toffler’dan daha alt seviyelerde analiz edebilecek, hem de anılan seviyelerde, Cooper’ın yaklaşımından daha bütüncül bakış açısı geliştirebilecek bir çerçeveye gereksinin duyulmaktadır.

Sözü edilen özel gereksinim de dikkate alındığında, AMD kavramının DYÇ özel alanına indirgenmesi ve tarihsel askeri pratiğin açıklanması bağlamında, basit ancak en isabetli yaklaşımın ABD Harp Akademisi Stratejik Araştırmalar Enstitüsü bünyesinde hazırladıkları çalışma ile Metz ve Kievit’e (1995) ait olduğu söylenebilir. Sözü edilen çalışma, Askeri Meselelerde Devrim kavramını *majör* ve *minör* olmak üzere iki ana kategoride analiz etmiştir. Genel hatlarıyla, majör AMDlerin köklü sosyal, ekonomik ve siyasal değişimlere neden olduğu belirtilirken; minör AMDlerin ise muharebe etkinliğinde (*combat effectiveness*) radikal değişikliklere yol açtığı öne sürülmektedir (Metz ve Kievit, 1995, s 9). Majör AMDlerin bir diğer karakteristik niteliği ise kontrol edilememeleridir; aksine, sistemde sosyal, ekonomik ve siyasal boyutlarıyla cereyan eden bu tip “askeri devrimler”, kendi parametrelerini ve sonuçlarını aktörlere dayatmaktadırlar. Stratejistlerin bu tip devrimler karşısındaki “görevi”, bahse konu devrimin gereklerine yanıt vermek ve adapte olmaktan ibarettir. Zira majör AMDlerin takip edilmesi, sistemdeki askeri etkinliğini korumak isteyen tüm aktörler açısından bir zorunluluktur. Minör AMDler ise stratejik tercihlere bağlı gelişmektedirler (Metz ve Kievit, 1995, s 9). Metz ve Kievit (1995), bahse konu

TASNİF DIŞI

görüşlerini örneklendirirken; yakın geçmişte bir aktörün amfibi savaş kapasitesi inşa etmesinin, zırhlı birliklere dayalı ordular oluşturmalarının ya da Maoist “halk savaşı” stratejisini benimsemesinin, öznel durumlardan kaynaklanan stratejik risklere karşın mümkün olduğunu değerlendirmektedir. Ancak aynı aktörün stratejik bir oyuncu olmaya devam etmesi, endüstriyel kapasite ya da endüstriyel ürünleri satın alma kapasitesi ile desteklenen kitlesel bir ordunun varlığına mutlak bağımlı olacaktır. Cohen de (2004, ss. 396 – 397) bu paralelde AMD karakterinin, uygulayan aktöre göre değiştiğini belirtmekte ve jeopolitik faktörlerin bunda önemli bir etken olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda aynı teknolojik temelden hareket etseler dahi, “Çin, Avustralya, Singapur ve İsrail’in” askeri dönüşümleri oldukça farklı nitelikler göstermesi beklenmelidir. Jeopolitik faktörlerin yanı sıra, devletlerin politik amaçları da AMD’yi şekillendiren başlıca hususlardandır; örneğin Çin Halk Cumhuriyeti’nin askeri modernizasyonu Tayvan ve Güney Çin Denizi odaklı gelişirken, İsrail savunma Kuvvetleri gayrinizami harp üzerine yoğunlaşmaktadır (Cohen, 2004, s. 398). Yani minör AMDler, majör AMDlerin çizdiği sınırlar içinde bir serbestiye tabidir; bununla birlikte söz konusu serbesti aktörlerin öznel şartları gereği değişik tarz ve istikametlerde askeri dönüşümü olanaklı ve gerekli kılmaktadır.

Bu noktada AMD’yi, yükselen teknolojinin savaş alanındaki belirgin etkileri, teşkilat yapısında ve harekât alanında dönüşüme neden olan etkileri ile ele alan yaklaşımın (Stanley, 1998, s. 4); harp teknolojisinde, doktrinde ve askeri teşkilat yapısında radikal dönüşümler olarak kurgulayan görüşlerin (Fitzsimonds ve Van Tol, 1994, ss. 25–26) ve bu görüşlere askeri sistemlerdeki dönüşümü de ekleyen anlayışın (Cooper, 1994, s. 24) yukarıda aktarılan değerlendirmeler ile örtüştüğü görülmektedir. Gerçekten de, İkinci Dünya Savaşı döneminde Almanlar tarafından izlenen zırhlı birliklere dayalı yıldırım harbi stratejisi (*blitzkrieg*), ya da bölücü terör örgütü PKK’yı da etkileyen Maoist “uzun süreli halk savaşı” anlayışı farklı aktörlerde teknoloji, harekât, teşkilat ve doktrin alanlarında dramatik dönüşümlere neden olmuşlardır. Aynı dönemde çeşitli aktörler, içinde bulundukları farklı şartlar gereği, söz konusu stratejiler de dahil olmak üzere birçok tarzda minör AMD’yi gerçekleştirebilmiştir. Öte yandan, sanayi devriminin tetiklediği majör AMD, sonuçlarını savaşın tüm aktörlerine dayatmıştır. Bu konuda başka bir örnek de, şövalyelerin etkin olduğu feodal Orta Çağ Avrupa’sı askeri teşkilatının yıkılmasına ilişkin tartışmadır. Birçok kaynakta rastlanabilen ön kabul, barutun icadının ve ateşli silahların savaş alanında kullanılmasının söz konusu askeri teşkilatı sona erdirdiği şeklindedir. Bununla birlikte Gilbert (2003, ss. 4–6), şövalyeler döneminin kapanmasının Avrupa’daki sosyo – ekonomik gelişmeler ve üretim ilişkilerine bağlı

TASNİF DIŞI

olduğunu ifade etmekte, para ekonomisinin hızla yayılmasının “Orta Çağ toplumunun tarımsal bünyesini sarstığını” belirtmektedir. Buna göre, “askeri kuruluşların tarihi, bir devrin genel tarihinden soyutlanamaz. Orta çağların askeri örgütlenmesi, Orta Çağ dünyasının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktaydı ve Orta Çağ’ın sosyal yapısı parçalandığı zaman çökmüştü” (Gilbert, 2003, s. 4). Alıntılanan yaklaşımın, Metz ve Kievit’in (1995) ortaya koyduğu majör AMD’ye karşılık geldiği değerlendirilmektedir. Zira bu noktada, tarım merkezli üretim ilişkilerine dayanan şövalyelik kurumu ve feodal orduların sonlanması ile para ekonomisi üzerine inşa edilen küçük, profesyonel ordulara geçiş (örn, 14. Yüzyıl İtalya’sı, *condottieri*), majör bir AMD kimliğiyle temel parametrelerini ve sonuçlarını aktörlere dayatmakta idi ve dönemin stratejistlerine de yalnızca askeri devrime yanıt verme ve adapte olma alanını bırakmıştı. Müteakip tablo, Metz ve Kievit’in çalışmasındaki (1995), majör–minör AMD tasnifine ilişkin ana hatları ortaya koymaktadır

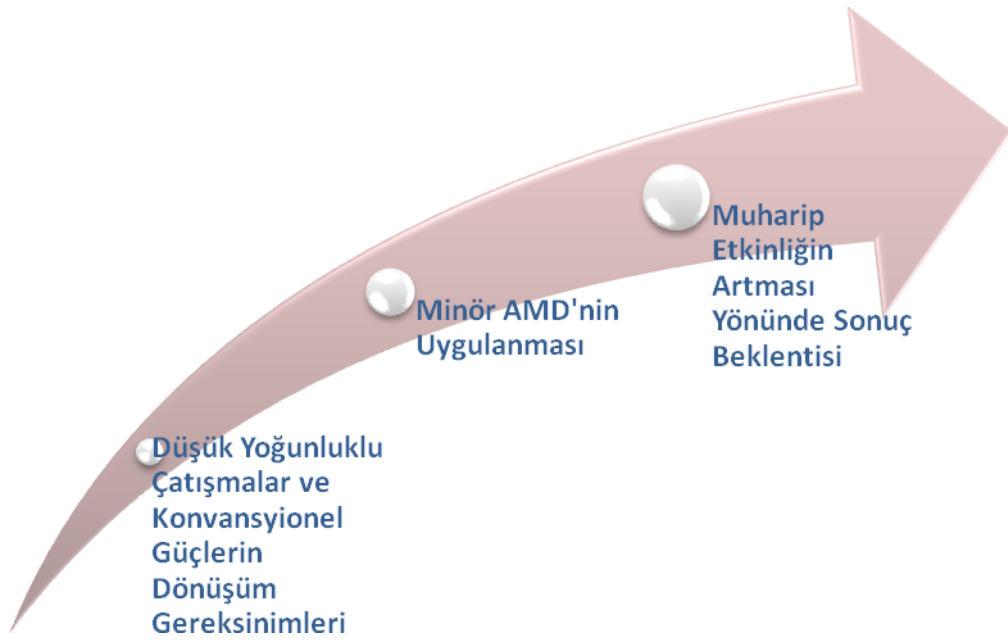
MAJÖR AMD	MİNÖR AMD
Çok sayıda teknolojik, ekonomik, sosyal, kültürel ve(ya) askeri değişimin kombinasyonu ile meydana gelir.	Müstakil teknolojik ya da sosyal değişimler sonucu başlatılır.
Görelî uzun dönemlerde meydana gelir	Görelî kısa dönemlerde meydana gelir (<i>genellikle on yıldan az</i>)
Kontrol edilemez	Şekillendirilebilir ve kontrol edilebilir,
Stratejinin temellerinde doğrudan ve yapısal etki yapar.	En büyük doğrudan sonucunu muharebe etkinliğinin artmasıyla oluşturur.

Tablo 01: Majör ve Minör AMD Tasnifi (Metz ve Kievit, 1995)

Gelinen aşamada dikkat çekilmesi gereken hususlardan biri de, süregelen bir majör AMD süreci öncesinde, içinde ya da sonrasında, birçok aktör tarafından farklı minör AMDlerin takip edilebileceğidir. Dolayısıyla, minör AMDlerin, majör AMD’nin dayattığı stratejik çevre içerisinde bir uyum aracı olarak da kullanılabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca, minör AMD’nin temel etkilerini muharebe alanında göstermesi ve kontrol edilerek şekillendirilebilmesi kabullerinden de hareketle, sözü edilen AMD tarzının konjonktürel dalgalanmalar ile belirsizlik arz eden güvenlik ortamında, kısa ve orta erimli savunma stratejileri ve askeri stratejiler için bir araç niteliği arz ettiği de söylenebilir. Daha açık bir anlatımla, uluslararası sistemdeki bir

TASNİF DIŞI

aktör, güvenlik ilişkilerinde oluşan ya da oluşabileceğini algıladığı tehditlere yönelik etkin önlemler geliştirmek için bir minör AMD'yi uygulamaya koyabilmekte, hâlihazırdaki bir minör AMD'de değişiklikler yapabilmektedir. Böylelikle, muharebe etkinliğinde hedeflenen dramatik artışın yeni bir askeri – politik durum yaratmak ya da mevcut durumun muhafaza edilmesini sağlamak amacıyla kullanılacağı düşünülmektedir. Nitekim bu tez çalışmasının savlarından biri de, 1991–1999 sürecinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin bölücü terörle mücadelesinde minör bir AMD'yi yürürlüğe koyarak, düşük yoğunluklu çatışmaların gerektirdiği muharebe etkinliğinde dramatik bir artış sağladığı ve bu sayede askeri bir zafer elde ettiği yönündedir.

Şekil 08: DYÇ Güvenlik Ortamında Minör AMD

Bununla birlikte AMDlerin DYÇ'ye ve *savaş dışındaki askeri operasyonlara*¹² (*military operations other than war*) uygulanmasında bazı belirgin farklılıklar ve belirsizlikler olduğu da bilinmelidir. Majör ve Minör AMD'yi tanımladıkları çalışmalarından yaklaşık bir yıl önce, Metz ve Kievit (1994) başka bir rapor ile spesifik olarak AMD'nin, 1990'lı yılların Düşük Yoğunluklu Çatışmalar kavramı da dahil olmak üzere, savaş durumu dışındaki askeri operasyonlar için uygulanmasını ve performansını değerlendirmişlerdir. Söz konusu çalışmada öne çıkan bazı sonuçların belirtilmesinde fayda mütalaa edilmektedir:

- ➔ AMDler DYÇ'de, orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalara nazaran daha az etki yaratma kabiliyetine sahiptir. Çünkü politik, ekonomik, psikolojik,

¹² Birleşik Krallık askeri literatürü söz konusu operasyonları Barış Destek Operasyonları – *Peace Support Operations* – olarak tanımlamaktadır.

kültürel ve diplomatik faktörler DYÇ üzerinde, orta ve yüksek yoğunluklu savaşa göre daha etkindir. Dolayısıyla askeri dönüşümün belirleyiciliği oransal olarak düşmektedir (Metz ve Kievit, 1994, s.15).

- DYÇ (ve savaş dışındaki askeri operasyonlar) imajların manipölasyonu ve algılar, inançlar, tutumlar üzerinden kazanılır ya da kaybedilir. Bu tip çatışmalarda etkin olması istenen bir AMD'nin belirtilen eksenlere yoğunlaşması gerekmektedir (Metz ve Kievit, 1994. s. 17).
- Asimetrik unsurların da AMD'ye adapte olabilecekleri ve mücadelenin yeni parametrelerini öğrenebilecekleri unutulmamalıdır. Hatta, asimetrik unsurların söz konusu faaliyetlerde daha pragmatik ve hızlı davranabilmesi de mümkündür (Metz ve Kievit, 1994, ss. 2–3).

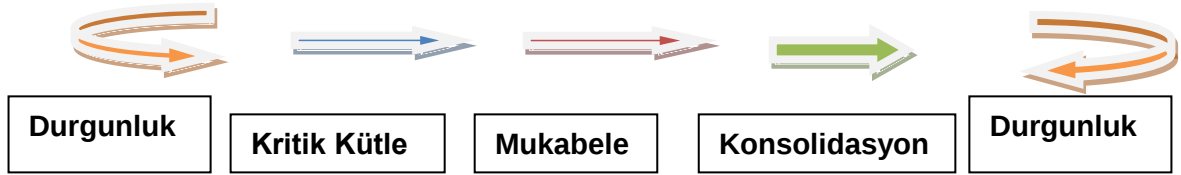
O halde, bir AMD'nin DYÇ'ye uygulanması mümkündür ancak pratiği, orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalara göre daha zor olacaktır. Zira bu tip çatışmaların karmaşık ortamı, askeri alanının diğer mücadele alanlarından izole biçimde ele alınmasıyla kesin başarı elde edilemeyecek bir mahiyettedir. Ayrıca, asimetrik unsurun yürürlükte olan bir AMD'ye yanıt verme kapasitesi de yüksektir. Başka bir ifadeyle, asimetrik bir tehdit karşısında sistematik askeri dönüşümün gerçekleştirilmesinin, simetrik aktörler karşısında gerçekleştirilen dönüşümlerden daha zor bir mahiyet arz ettiği söylenebilir. Stone'a göre (2004, ss. 420–421) konvansiyonel güçlerin daha ilkel bir düşmanla mücadelesinde AMD'nin en büyük dezavantajı, basit önlemlerin karmaşık silah sistemlerini akamete uğratabilmesidir. 1999 Kosova ve 2001 Afganistan müdahalelerinde ABD unsurlarının karşılaştığı zorlukların da temelinde yatan bu gerçek, primitif aktörlere konvansiyonel güçlerin AMD etkinliğini kısıtlama imkânı tanımaktadır.

Dolayısıyla, 1991–1999 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından uygulandığını değerlendirdiğimiz AMD'nin DYÇ ortamında etkin olması, incelemeye konu örneğın AMD literatürü açısından kuramsal ve işlevsel değerini de arttırır niteliktedir. Zira tarihsel süreçte simetrik rakiplere karşı geliştirilen AMDler, görelı öngörülebilir stratejik çevrelerde ve ağırlıklı olarak askeri parametreler içinde icra edilmişlerdir. Oysa bir asimetrik tehdit unsuruna karşı DYÇ güvenlik ortamında icra edilen bir AMD, belirsizliğin yüksek olduğu ve düşman davranışlarının alışılagedik olmadığı bir stratejik çevrede yürütölmek zorundadır. Esas itibarıyla diğer ordularla savaşmak üzere kurgulanan ve eğitilen bir ordunun yapısal nitelikleri farklı bir düşmana karşı sistematik dönüşüm süreci geçirmesi, hem uygulanan AMD'nin getirdiği yeniliklere hem de içinde bulunan mücadelenin doğasına uyum sağlanmasını gerektirmektedir.

TASNİF DIŞI

Yukarıdaki tartışmanın konuya farklı bir boyut kazandırdığı ve temel bir soruyu da beraberinde getirdiği düşünülmektedir: DYÇ ortamında bir AMD hangi koşullar altında başlar / başlatılır ve izleyebileceği yol ne ölçüde öngörülebilir?

Metz ve Kievit'e göre (1995, s. 12), tüm AMDler özleri itibarıyla döngüsel süreçler olarak ele alınmalıdır. Zira her AMD, bir durgunluk süreci sonunda meydana gelen başlangıç aşaması, müteakip olarak teknoloji, teşkilat yapısı ve konseptlerdeki değişimlerin birbirlerine karışarak eridikleri kritik kütle¹³ (*critical mass*), ardından diğer ilgili aktörlerce bahse konu AMD'ye simetrik ya da asimetrik unsurlarla karşılık verilmeye çalışıldığı mukabele dönemi (*response*), takiben askeri devrimsel atılım ve mukabele araçlarının etkileşim içinde oldukları konsolidasyon (*consolidation*) noktası ve son olarak yeniden durgunluk dönemine girmektedir (Metz ve Kievit, 1995, s. 11 – 18).

Şekil 09: AMD Döngüsü (Metz ve Kievit 1995)

Yukarıdaki tablo yardımıyla görselleştirilmeye çalışılan, Metz ve Kievit'in (1995, ss. 11–18) döngüsel AMD süreci modelinde, özellikle işlevsel bakımdan dikkat çekici bazı hususlar bulunmaktadır:

- ➔ Askeri devrimsel hamleler algılandıkları andan itibaren, ilgili diğer aktörlerin mukabele çabalarını da beraberlerinde getirirler.
- ➔ Bir AMD'ye yönelik mukabele simetrik ya da asimetrik olabilir. Asimetrik mukabele stratejilerine karşı koymak daha zordur.
- ➔ Tüm AMDler askeri devrimsel hamle ve buna karşı geliştirilen mukabele faaliyetlerinin etkileşim içinde olduğu, akabinde konsolidasyon aşamasının yaşandığı, bir “zirve noktasını” haizdir.
- ➔ Sözü edilen zirve noktasında muharebe etkinliği daha güçlü eğitim ve liderliğe sahip tarafta olacaktır.
- ➔ Anılan zirve noktasında stratejik avantaj, politik ekonomi unsurlarını en iyi kullanan aktörde olacaktır.
- ➔ AMD'yi başlatan aktör açısından, çatışmanın en avantajlı olduğu dönem tüm unsurların olgun bir AMD için istenen seviyeye geldiği *kritik kütle*

¹³ İstenilen sonucu almak için gerekli olan sayı ya da miktar

TASNİF DIŞI

eşiği ile diğer aktörlerin mukabele noktasının arasındadır. Bu noktada AMD içselleştirilmiş ancak henüz etkin bir mukabele ile karşılaşmamıştır.

Özellikle yukarıda aktarılan son madde, genel anlamda da DYÇ ortamında AMD'nin etkinliği, Clausewitz'in savaşta *kutupluluk (polarity)* kavramı ile açıklanabilir. *Savaş Üzerine* adlı eserde *kutupluluk* kavramı, çatışmanın taraflarına A ve B denirse, "A'nın çıkarı B'ye şimdi değil ancak 4 hafta sonra saldırmayı gerektiriyorsa, B'nin çıkarı bu saldırıyı 4 hafta sonra değil ancak hâlihazırda karşılamayı gerektiriyordur" örneğiyle anlatılmıştır (Clausewitz, 2008, s. 24). AMD'de kritik kütle eşiği ile mukabele noktası arasındaki dönemin, "A'nın söz konusu gerçeğin farkına vardığı ancak B'nin henüz analiz edemediği" döneme karşılık geldiği değerlendirilmektedir. Bu noktada önemli olan, A kodlu aktörün farkındalığını icraya ve sonuca çevirmesi, bu arada da B'nin reaksiyonunun zayıf ve ağır tutulmasıdır.

Örnek, DYÇ ortamına uygulanırsa elde edilecek sonuçlar oldukça dikkat çekicidir:

A aktörünün konvansiyonel güçleri ve B aktörünün de asimetrik tehdit unsurunu temsil ettiği var sayıldığında; gerekli dönüşüm süreçlerinin asimetrik tehdidin doğası gereği hızlı olan reaksiyon kapasitesinin üstünde bir yetenekle tamamlanması gereği ortaya çıkmaktadır, zira "B" kendisi için elverişli çarpışma zamanını ve koşullarını tespit etme ve bir ölçüde dikte etme inisiyatifine sahiptir. Dolayısıyla A'nın doğru hareketi, inisiyatifi ele geçirmesiyle mümkün olabilecektir. Ayrıca B, "4 hafta sonraki taarruzu" engellemek için paramiliter yöntemlerden fazlasına (*kitlesel eylemler, propaganda faaliyeti, sansasyonel faaliyetler*) sahiptir. Bu nedenle A'nın, Galula'nın (2006a) "gayret birliği" olarak tanımladığı prensiple, diğer güç unsurları tarafından desteklenmesi ve uygun psikolojik atmosferi hazırlaması gerekecektir. Son olarak A, kendisi için uygun zamanda icra edeceği taarruzun sonuç alma kapasitesini geliştirmek için, uygulayacağı dönüşümü de doğru şekillendirmeli ve yönetmelidir.

Kontrol edilebilir ve şekillendirilebilir nitelikleri dolayısıyla DYÇ ortamında işlevselliklerinin yüksek olduğu değerlendirilen minör AMDlerin hangi koşullar altında başlatılacağına ilişkin bir soruya verilebilecek yanıt, "askeri güç" olarak tanımlanan unsurun strateji kuramı ve milli güç kapasitesi içindeki yeri ile doğrudan bağlantılıdır. Daha doğrusu, uluslararası ilişkilerin özü itibarıyla "bir güç mücadelesi" olduğunu kabul eden realist paradigmadan hareketle, askeri gücün söz konusu mücadele içindeki yerinin kavranması minör AMD süreçleri bağlamında da açıklayıcı olacaktır.

TASNİF DIŞI

Bu sayede, tez çalışmasının ilgilendiği özel alan olan 1991 – 1999 TSK'nin terörle mücadele sürecinde yürüklüğe koyduğu minör AMD'nin arka planında yatan stratejik akıl da daha iyi anlaşılabilir.

Troxell (2008, ss. 211–217), askeri gücün, düşmanın fiziksel olarak imhasından, bir aktörün hâlihazırdaki tutumunun belirli bir yönde değiştirilmesine ya da caydırılmasına; politik bir tavrın desteklenmesinden, başka bir aktöre güvenlik şemsiyesi sağlanmasına kadar oldukça geniş bir alanda kullanıldığını belirtmektedir. Bu kapsamda askeri operasyonlar, klasik anlamda “savaş” gibi salt muharip bir boyutta icra edilebileceği gibi, terörle mücadele, ayaklanmalara karşı koyma gibi “gri alanlarda”; ya da afet bölgelerine yardım çalışmalarında ordunun kullanılması gibi tamamıyla muharip olmayan (*noncombat*) boyutlarda da yer alabilir (Troxell, 2008, s.216). Askeri kapasitenin, bir ülkenin teknolojik seviye, ekonomik durum gibi “potansiyel verilerini” “fiili güç” haline getiren unsur olduğu söylenebilir; bu yönüyle askeri kapasite, “ülkelerin gerek barış dönemlerindeki potansiyel kapasitelerinin gerekse savaş dönemlerindeki reel güç yansımalarının temel göstergelerinden biridir” (Davutoğlu, 2010, s. 28). Dikkat çekici biçimde, Davutoğlu (2010, s. 28), *Stratejik Derinlik* adlı eserinde askeri dönüşümden söz etmekte, sistem düzeyinde bir analiz yaparak, doğru stratejik kararlar ile uygulanan başarılı askeri dönüşümlerin, aktörleri “uluslararası güç hiyerarşisinde daha üst basamaklara çıkarabilen, politik / ekonomik etki alanı oluşturmalarının önünü açabilen” bir husus olarak değerlendirmektedir. Tarihsel olarak Bismark döneminde askeri kapasitedeki dramatik artış ile Alman atılımı ve Çar Deli Petro dönemi askeri kapasite artışı ile Rus hakimiyet alanının genişlemesi arasındaki ilişki, sözü edilen güç unsurunun etki kabiliyetini ortaya koymaktadır (Davutoğlu, 2010. s. 28). Sonuç olarak, askeri güç unsuru oldukça geniş bir spektrumda sonuç doğurma yeteneğine sahiptir ve aktör kapasitesinin önemli bir parçası kabul edilmektedir. Sözü edilen unsurun değişen teknolojik, jeostratejik ve konjonktürel parametrelere uyum sağlaması ilgili aktörün diğer alanlardaki imkan ve kabiliyetine, etki alanı oluşturma potansiyeline ve uluslararası sistemdeki yerine doğrudan etki edecektir.

Öte yandan, askeri güç alanında yaşanabilecek bir zafiyetin doğuracağı olumsuz sonuçlar da doğal olarak yalnızca askeri alanla sınırlı kalmayacaktır. Ayrıca, askeri güç boyutunda yaşanabilecek bir zafiyetin yine bu kategorideki sonuçları da salt devletler arası savaş görevlerinde değil; düşük yoğunluklu çatışmalarında da dahil olduğu gri alanlarda ve silahlı kuvvetlerin muharip olmayan görevlerle kullanıldığı (*afet bölgelerine yardım gibi*) sahada da etkilerini gösterecektir. İşte söz konusu zafiyetin bulunduğu noktada, özellikle aktör tarafından

TASNİF DIŞI

başlatılıp şekillendirilebilen minör AMDler için, radikal dönüşümlere duyulan gereksinimin olduğu değerlendirilmektedir. Hundley'e göre (1999, s. 24), henüz "karşılanmayan askeri meydan okumalar", AMD'nin her aşamasında yaratıcılığı işleten temel unsurdur. Bununla birlikte bu tez çalışmasının değerlendirmesi, henüz "karşılanmayan askeri meydan okumaların" ya da zafiyetin tek başına değişim ve dönüşüm çabalarını tetiklemeyeceği yönündedir. Ancak siyasi ve askeri elitin söz konusu zafiyeti algılamalarının, tanımlamalarının ve analiz etmelerinin sistematik dönüşüm süreci için ilk basamağı teşkil edeceği değerlendirilmektedir. Daha açık bir anlatımla, askeri dönüşüm gereksinimi, algılanan, analiz edilen bir husustur ve doğal olarak algısal ve analitik yeteneklere bağımlı olmalıdır. Ayrıca, askeri dönüşümün başlatılması için ciddi bir zafiyet durumunun fiilen oluşmasını beklemek de bazı sakıncaları beraberinde getirebilecektir. Doğru ve etkin dönüşümleri gerçekleştiren yapıların, ilgili dönüşümlere duyulacak ihtiyacı önceden tespit etmesi, stratejinin çok değerli zaman unsurunda da avantaj yaratacaktır. Bu nedenle, DYÇ ortamında minör AMDler ile elde edilecek başarının askeri uyum yetenekleri kadar, istihbarat fonksiyonları olan stratejik öngörü ve analiz kapasitesine de bağlı olduğu değerlendirilmektedir. Daha açık bir ifadeyle, askeri yapıların dönüşümü aktüel ya da potansiyel gereksinimin algılandığı anda başlamaktadır; bu nedenle söz konusu gereksinimin doğru ve çabuk algılanmasının da AMD sürecinin bir parçası ve etkinliğini sağlayan ana parametrelerden bir olduğu düşünülmektedir. Anımsanacak olursa söz konusu algılama ve analiz kapasitesine DYÇ teorisinin ele alındığı bir önceki bölüm kapsamında da değinilmiş, DYÇ tehdidinin algılanması ve teşhis edilmesinin önemine vurgu yapılmıştır. AMD gereksiniminin tespiti de bu paralelde bir algılama ve analiz faaliyetinin ürünüdür. Bu nedenle, DYÇ'ye ilişkin mücadelenin hemen her safhasında stratejik istihbarat faaliyetinin konvansiyonel güçlerin ve devlet düzeyindeki aktörün "bir ya da birkaç adım önde" olmasını ve çok kritik olan zamanı yönetmesini sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Askeri dönüşümlerin ve özelde bir minör AMD'nin başladığı nokta olarak kabul ettiğimiz aktüel ya da potansiyel gereksinimlerin algılanması, ancak istihbarat analiz fonksiyonlarının geniş bir spektrumda icrası ile mümkündür. Genel itibarıyla istihbarat analitik destek fonksiyonlarının üç ana kategoride tanımlandığı görülmektedir (Cooper, 2005, ss. 15 – 17):

- ➔ *Askeri Operasyonlara Destek – AOD (Support to Military Operations – SMO)*
- ➔ *Siyasi Operasyonlara Destek – SOD (Support to Policy Operations – SPO)*

TASNİF DIŞI

→ Uyarı ve Kestirim İstihbaratı – UKİ (Warning and Estimative Intelligence – WIE)

Bu tasnife göre, AOD hâlihazırdaki ya da muhtemel askeri operasyonlar için düşmanın konumu, mevcudu, muharip birliklerinin nitelikleri gibi askeri strateji ve alt düzeylerine ilişkin bilgilerin toplandığı, analiz edildiği ve sunulduğu istihbarat alanını tanımlamaktadır. Diğer yandan SOD, daha geniş bir çerçevede, politik karar vericilerin durumsal farkındalıklarını artırmayı hedefleyen; alacakları politik inisiyatiflerin planlama, şekillendirme ve uygulama aşamaları için gerekli desteği sağlayan bir istihbarat alanına karşılık gelmektedir, savunma stratejisi düzeyinde hizmet verebilir. Aktarılan ilk iki kategoriden farklı olarak UKİ ise, karar vericilerin karmaşık jeostratejik çevreyi daha iyi anlamalarını sağlayan, vizyonlarını destekleyen ve stratejik sürprizlere daha hazırlıklı olmalarını mümkün kılan bir alana karşılık gelmektedir. Stratejik istihbarat faaliyetinin temelini oluşturduğu gibi, hâlihazırda yürütülen operasyonların etkinliğinin yükseltilmesinde de kullanılmaktadır (Cooper, 2005, ss. 14–17). Bu noktaya kadar sunulanların ışığında, başarılı bir minör AMD'nin uygulamaya konulması ile majör bir AMD'nin öngörülmesi ve uyum sağlanması için tüm bu istihbarat fonksiyonlarını kapsayan geniş bir enformasyon–analiz çalışması yürütülmesinin zorunlu olduğu değerlendirilmektedir. DYÇ'de konvansiyonel güçlerin dönüşümünü açıklamak için belirlenen çerçeve olan minör AMD özelinde ele alınacak olursa, aktüel ve potansiyel düşmanın niteliklerinin anlaşılması, ağırlık merkezinin tespiti kadar; makro seviyede ilgili mücadele tarzının doğasının anlaşılması ve gerekli askeri dönüşümün tespiti de söz konusu üç istihbarat destek kategorisinin bir arada kullanılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, tez çalışmasının hipotezleri arasında bulunan 1991–1999 döneminde TSK'nın başarılı bir minör AMD'yi uygulamaya koyduğu yönündeki düşünce, aynı zamanda anılan AMD'ye duyulan gereksinim ve dönüşümün niteliklerinin başarılı bir analitik süreç sonucunda tespit edildiği hususunu da kapsamaktadır. Daha açık bir anlatımla, bu tez çalışması 1999 askeri zaferini mümkün kılan etmenler arasında Türk Devleti'nin ve TSK'nın muharip etkinliği kadar, Galula'nın ifadesiyle (2006a) DYÇ'nin sıcak dönemindeki stratejik analiz kabiliyeti ve durumsal farkındalığının da bulunduğunu değerlendirmektedir.

AMD'nin başarısında diğer ölçütlerden bağımsız olarak ve daha kritik bir mahiyette tezahür eden faktör ise “zaman” olarak karşımıza çıkmaktadır. Gray (2008, s. 40), stratejik zafiyete neden olan teknoloji, siyaset gibi tüm etmenlerin, başarılı bir çaba sonucunda telafi edilebileceğini ancak gerçek hayatta “yeniden çal tuşu olmadığı için”, kaybedilen zamanın telafisinin birçok durumda mümkün

TASNİF DIŞI

olamayacağını belirtmektedir. O halde, doğru analiz edilen ve doğru uygulanan bir AMD'nin başarısı için bir diğer kritik koşul da doğru bir zamanlama ile uygulanmasıdır. Bu nedenle, düşük yoğunluklu çatışmalarda kullanılacak konvansiyonel güçlerin adaptasyon kapasiteleri, yeni mücadele tarzına tepki zamanları ile doğru orantılı kabul edilmelidir. Bir önceki bölümde Galula'ya (2006a) atıfla "sıcak" ve "soğuk" dönemleri aktarılan DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin genelde "sıcak" dönemde devreye girdikleri belirtilmişti. Bu nedenle minör AMD'nin yürürlüğe koyulmasının ve başarıyla takip edilmesinin de sıcak dönemin kaotik ve zayıf-yoğun atmosferinde gerçekleşeceği değerlendirilmektedir. Bu durum, DYÇ'yi ve DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin dönüşümünü aynı zamanda bir irade mücadelesi haline getirmektedir. Ayrıca zaman faktörü, başarılı dönüşümün gerçekleştirilmesi ve asimetrik unsurun algılayıp tepki vermeden önce askeri stratejik sonucun alınması bağlamında da önemlidir. Bu nedenle DYÇ'nin dinamik atmosferi gibi, DYÇ ortamında icra edilecek AMD faaliyeti de dinamik bir yapıda olmalıdır. Bu tip çatışmalarda konvansiyonel güçlerin tepki zamanlarının minimize edilmesi, mücadelenin sonucuna doğrudan etki edecek bir faktördür.

d. AMD Kavramının Günümüzdeki Durumu ve Kuramsal Çerçeve Bölümünün Sonlandırılması

Tüm stratejik tartışmalar, *"tartışılan konu entelektüel açıdan yorulduğunda, politika ilerlemesine müdahale ettiğinde ya da her iki durumun aynı anda vuku bulması sonucunda"* yayılarak gelişmesini durdurur, söner ve sonunda *"ölür"* (Gray, 2006, s.7). Söz konusu yaklaşım ve AMD kavramının yoğun olarak tartışıldığı zaman aralığı göz önünde bulundurulduğunda, konunun görece olarak etkinliğini koruduğu iddia edilebilir. Elbette literatürdeki AMD tartışmaları 1990'lı yılların yoğunluğunda değildir. Özellikle 11 Eylül saldırıları ve müteakiben ABD'nin 2001 Afganistan, 2003 Irak işgallerinin, ayrıca bu tez çalışmasının kaleme alındığı dönemde süren Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki politik istikrarsızlıkların etkisiyle AMD'ye ilişkin teorik ve işlevsel tartışmalarda nicel bir azalma trendi görülmektedir. Bununla birlikte, literatürde "değer ve popülerite" her zaman aynı şeyi ifade etmez (Gray, 2006, s.10). Askeri dönüşüm süreçlerinin ve söz konusu süreçlerde meydana gelen kırılmaların, beşeri bir faaliyet olarak "çatışma" sürdüğü müddetçe devam edeceği değerlendirilmektedir. Dünyanın hiçbir devletinin, bu devletlerin bünyelerindeki silahlı kuvvetlerin ve devlet – dışı silahlı grupların güvenlik ortamındaki değişikliklere kayıtsız kalarak varlıklarını devam ettirmesi beklenemez. Kanımızca gerek modern devletlerin silahlı kuvvetleri gerekse paramiliter unsurlar içinde bulundukları çevreye tepki vermek eğilimindedir ve yaşama güçleri,

TASNİF DIŞI

adaptasyon kapasiteleri ile doğru orantılıdır. Güvenlik ortamına verilen tepkinin hızı, ivmesi ve kapsadığı alan konunun süregelen bir “evrim mi” yoksa bir AMD mi, yani “devrim mi” olduğunu belirlerken; kimi zaman sistemin, üretim ilişkileri gibi, askeri olmayan parametrelerindeki yapısal değişiklikler güvenlik ortamının bizatihi kendisinde radikal dalgalanmalara neden olmakta ve “majör AMDler” yaratmaktadır. Böyle durumlarda adaptasyon faaliyeti bir beka sorunu kapsamında ele alınmaktadır. Zira majör AMDlere uyum sağlayamayan aktörler, Orta Çağ Avrupa’sının şövalyelik kurumu gibi “tarihsel bir konu” durumuna indirgenebilirler ya da sistemin merkezinden ve yarı – çevresinden dışarı zorlanarak, bir çevresel unsur halinde diğer aktörlerin kendileri hakkındaki tasarruflarını beklemek tehlikesi ile karşı karşıya kalabilirler. AMD’nin günümüzdeki durumuna ilişkin bir diğer husus da askeri dönüşüm süreçlerinden ne beklendiğiyle yakından ilişkilidir. Belirtildiği üzere sistematik askeri dönüşümün doktrin, kuvvet yapısı ya da muharip etkinlik üzerinde radikal değişim yaratması mümkündür. Öte yandan eğer AMD’nin Clausewitz’in terminolojisiyle *sis* ya da *sürtünme* gibi çatışmanın doğasına ilişkin faktörleri ortadan kaldırması bekleniyorsa, söz konusu beklentinin karşılanması mümkün görünmemektedir. Zira *sürtünme* ve *sis* faktörleri öncelikle savaşın “insan” unsuruyla ilgilidir ve “insan” savaşın bir parçası olduğu sürece varlığını koruyacaktır. İkincisi de, insan unsurundan bağımsız olarak, savaş doğrusal bir yapıda değildir. Bu nedenle belirsizlik faktörleri, AMDlere karşı, varlıklarını korumaya devam edecektir (Weng Loo, 2009, ss. 196 – 197). Ayrıca çatışmanın özü ve hedefi halen, Clausewitzci bir yaklaşımla, politiktir. Bu nedenle, AMD’nin askeri stratejik sonuçlarının politik kazanımlara çevrilmesi, geçerliliğini koruyan bir prensip konumundadır (Weng Loo, 2009, s. 208).

Konuya ilişkin literatürün taranması sonucunda, DYÇ’ye ilişkin AMD çalışmalarının, konunun diğer unsurlarına nazaran oldukça az yer tuttuğu gözlemlenmiştir. Gerek AMD kavramının Soğuk Savaş sonu ve hemen sonrası dönemde gelişmesi, gerekse Birinci Körfez Savaşı’nın Amerikan literatürü üzerindeki etkilerinin söz konusu sonuçta etkin olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, salt Türk Devletine yönelik bölücü terör tehdidinin değil; hâlihazırda uluslararası güvenlik ortamının da asimetric tehditlere karşı konvansiyonel güçlerin dönüşümünü ele alan çalışmalarda nicel ve nitel artışı gerekli kıldığı görülmüştür.

Daha önce belirtildiği üzere bu tez çalışması, genel çerçevede konvansiyonel güçlerin düşük yoğunluklu çatışmalarda kullanılmasını, özel alanda ise incelemeye konu 1991–1999 döneminde Türk Silahlı Kuvvetlerinin, terörle mücadele faaliyetlerini kapsayan DYÇ ortamına uyum sağlamak için geçirdiği

TASNİF DIŞI

sistematik dönüşümleri ve elde ettiği askeri zaferi ele almaktadır. Bu bağlamda, AMD'nin konvansiyonel güçlerin asimetrik tehditler karşısındaki dönüşümlerini açıklayabilecek bir analiz çerçevesi oluşturduğu düşünülmekte ve bu düşünce sınanmaktadır. Bu bölümde, AMD'ye ilişkin literatür sunulmuş, işlevsel ve kuramsal önemi haiz tartışmalar aktararak yorumlanmıştır. Daha da önemlisi, *Bulgular ve Yorum* bölümünde incelenecek olan vaka için uygun AMD çerçevesi hazırlanmış, 1991–1999 dönemi mücadelesinde TSK'nın dönüşümünün *minör AMD* yaklaşımı ile açıklanmaya çalışılması yerinde görülmüştür. Zira minör AMDlerin şekillendirilebilir ve kontrol edilebilir olması, sistemdeki makro dengelerden çok ilgili aktör(ler)e özgü güvenlik ortamına bağlı gelişmesi, doğrudan sonuçlarını muharip etkinliğin artması ile göstermesi, AMD'nin gerçekleşmesi için gereken değişimlerin daha dar bir alanı kapsaması gibi hususlar bu analiz çerçevesinin belirlenmesindeki en önemli etkenlerdir. Ayrıca minör AMD yaklaşımının DYÇ ile uyumlu bir profil çizdiği değerlendirilmektedir. Sonuç olarak iki ana başlıkta ele alınan kuramsal çerçeve bölümü tamamlanmış olmaktadır. İlk ana başlıkta DYÇ kavramı ve fonksiyonları ele alınmış, müteakip olarak AMD incelenmiş ve DYÇ – AMD entegre bir analiz çerçevesi oluşturulmuştur. Müteakip olarak *Bulgular ve Yorum* bölümünde, bu aşamaya kadar kurgulanan kuramsal çerçeve kullanılacak ve vaka analizi bu şekilde ele alınacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR ve YORUM

Bulgular ve yorum bölümünde bu tez çalışması başlığının ikinci safhasını oluşturan “1991–1999 Türk Silahlı Kuvvetleri Örneği”, kuramsal çerçeve bölümünde oluşturulan teorik alt yapı vasıtasıyla ele alınacaktır. Bu bağlamda, kuramsal çerçeve bölümünün iki temel unsuru olan *Düşük Yoğunluklu Çatışmalar* (DYÇ) ve *Askeri Meselelerde Devrim* (AMD) teorik yaklaşımlarının temel alınması planlanmaktadır.

Bulgular ve yorum bölümünün de, kuramsal çerçevede olduğu gibi, iki ana safhada kaleme alınması uygun bulunmuştur. İlk olarak 1991–1999 DYÇ güvenlik ortamının ana hatları çizilecek, devlet–altı, devlet, bölge ve sistem düzeylerinde analizlerle; PKK odaklı tehdit analizi icra edilecektir. İlk safhanın amacı “1991–1999 Türk Silahlı Kuvvetleri Örneğinin” hangi şartlarda vuku bulduğunun değerlendirilmesi, bu bağlamda Türk Devletinin milli güvenliğine yönelik bölücü terör tehdidinin DYÇ teorisi kapsamında tetkik edilmesidir.

Metin içinde tematik ve nicel ağırlığı oluşturan ikinci safha ise doğrudan vaka analizine odaklanacak, 1991–1999 dönemi terörle mücadele faaliyetleri ve TSK’nin bu bağlamda geçirdiği askeri dönüşüm süreci DYÇ ve AMD kapsamında analiz edilecektir. Bilindiği üzere, bu tez çalışmasının temel hipotezlerinden biri konvansiyonel güçlerin asimetrik tehdit unsurlarına karşı DYÇ’de başarı elde edebilecekleri, söz konusu başarı için sistematik askeri dönüşüm geçirmeleri gerektiği; 1991 – 1999 TSK vakasının bu hususa örnek teşkil ettiği, şeklinde belirlenmiştir. Dolayısıyla *bulgular ve yorum* bölümünün amacı, kuramsal çerçevede aktarılan yaklaşımların test edilmesi ve hipotezin sınanmasıdır. Elde edilen hususlar, *sonuç ve genel değerlendirme* bölümünde sunulacaktır.

1. 1991–1999 DYÇ GÜVENLİK ORTAMININ ANALİZİ

Bu tez çalışmasının incelediği özel alan olan 1991–1999 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) bölücü terör örgütü Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile mücadelesi ve bir konvansiyonel güç olarak DYÇ ortamında elde ettiği askeri başarı, kuşkusuz içinde bulunduğu dönemin koşullarından ve güvenlik ortamından ayrı düşünülemez. Denilebilir ki, dönemin uluslararası sistem düzeyindeki gerçekleri, bölgesel parametreleri, devlet düzeyinde Türkiye Cumhuriyeti’nin özel koşulları ve devlet–altı düzeyde terör örgütündeki gelişmeler 1991 yılı statükosunu hazırlamış ve 1999 yılına uzanmıştır. İncelemeye konu döneme 2011 yılından bakıldığında, 1991–

TASNİF DIŞI

1999 mücadelesinin, uluslararası sistemin çok önemli iki eşiğinin arasında cereyan ettiği görülmektedir; Soğuk Savaşın sona ermesi ile başlayan dönem ve 1999'un yaklaşık iki yıl ardından, 11 Eylül saldırılarının tetiklediği yeni dönem... Uluslararası sistemin büyük belirsizlikler arz ettiği bu iki ayrı eşik, Türk Devletinin milli bütünlüğünü koruma mücadelesine de sahne olmuştur.

PKK kaynaklı terörizm tehdidi tetkik edildiğinde, farklı düzeylerdeki dört kritik unsurun 1991 koşullarının ve Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik bölücü terör tehdidinin kritik bir hal almasında öne çıktığı, dolayısıyla güvenlik güçlerini Türk Devletinin varlığını ve niteliklerini korumak amacıyla sistematik bir dönüşüm sürecine yönlendirdiği değerlendirilmektedir. Sözü edilen, farklı düzeylerdeki dört unsur aşağıda aktarılmaktadır:

- ➔ Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması sonucu uluslararası sistemdeki askeri – politik değişiklik ve belirsizlikler,
- ➔ 1991 1. Körfez Savaşının Irak ve özellikle Irak'ın kuzeyi açısından yarattığı sonuçlar,
- ➔ Türkiye Cumhuriyeti'nin bazı komşuları başta olmak üzere uluslararası sistemdeki kimi aktörlerin, Ankara ile aralarındaki askeri-politik sorunların çözümünde avantaj elde etmek amacıyla, Türk Devletinin milli güç kapasitesini aşındırmak ve ulusal potansiyelini terörle mücadelede eritmek yoluyla, PKK'nın kullanıldığı bir "vekaleten savaş" stratejisi benimsemeleri,
- ➔ PKK'nın 1986 yılındaki sözde üçüncü kongre kararları ile kurgulanan yeni terör stratejisi ve 1990'daki sözde dördüncü kongre kararları doğrultusunda benimsenen kitlesel ayaklanmalar konsepti.

O halde TSK, incelemeye konu dönemin başlangıcı olan 1991 yılında bölücü terör tehdidinden kaynaklanan DYÇ koşullarında; 1986 ve 1990 düzenlemeleri ile yeni bir terör stratejisi oluşturan PKK, sözü edilen terör stratejisine uygun ortam sağlayan 1. Körfez Savaşının doğrudan ve dolaylı sonuçları, Suriye, İran, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi gibi bölgesel aktörlerin Türkiye'ye karşı PKK'yı kullanma stratejileri ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasının etkilerinden oluşan bir güvenlik ortamıyla karşı karşıya kalmıştır. Yukarıda sayılan dört temel parametrenin başatlığında oluşan dönemin güvenlik ortamının, bölücü terör tehdidinin kaydettiği ivme ile buna mukabil TSK'nin DYÇ koşulları karşısında gösterdiği başarılı uyum stratejisini de beraberinde getirdiği düşünülmektedir. Bu bölümde, dört temel parametresi aktarılan dönemin güvenlik ortamı incelenecek, PKK'ya karşı verilen mücadelenin hangi koşullar altında icra edildiği açıklanmaya çalışılacaktır.

a. PKK Kaynaklı Bölücü Terör Tehdidinin Oluşumu ve Mahiyeti

PKK'nın 1990'lı yıllarda yarattığı bölücü terör tehdidinin anlaşılması, "nasıl olup da, 1970'lerin dar perspektifli etnik Kürt milliyetçiliği yapan yasadışı *Apocu* hareketinin, 1990'lı yıllara gelindiğinde bölgenin en ciddi asimetrik tehditlerinden birini oluşturduğu" sorusunun yanıtlanması ile başlayacaktır. 1970'li yıllarda Türkiye'deki politik atmosfer, birçok terör örgütünün ve yasadışı politik grubun faaliyetine sahne olmuştur. Bu kapsamda, radikal sol fraksiyonlar içinde değerlendirilebilecek birçok komünist ve Kürtçü grup, Türk Devletinin anayasal niteliklerini ve kuruluş esaslarını hedef alan terörist faaliyetler yürütmüş, ilk başlarda söz konusu gruplar içinde Apocu hareket ön plana çıkamamıştır. Bununla birlikte, PKK'nın nüvesini teşkil eden yasadışı Apocu hareketin, 1970'li yılların ikinci yarısındaki yükselişi ve 1980'li yıllara gelindiğinde PKK'nın bölücü terörist cenahtaki dominasyonu, diğer gruplardan farklı bir analiz gerçekleştirmeleri ve anılan analize dayalı farklı stratejileri ile izah edilebilir. Buna göre terörist Abdullah Öcalan, bağımsız bir Kürt devleti kurulmasının önündeki en büyük engelin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti değil, "Kürtlerin akıllarını karıştırmakta olan diğer Kürt örgütleri" olduğunu değerlendirmiş ve bu doğrultuda önce Apocu hareketin, müteakip olarak PKK'nın¹⁴ ilk hedefleri Türk Devletinin unsurları değil, diğer Kürtçü örgütler olmuştur. Bu bağlamda, *Halkın Devrimci Birliği*, *Halkın Özgürlüğü*, *Devrimci Demokratik Kültür Derneği*, *Tekoşin*, *Kürdistan Ulusal Kurtuluşu* gibi gruplar sistematik olarak önce Apocu hareketin ve müteakip olarak PKK'nın saldırılarına maruz kalmışlardır (Özdağ, 2007, ss. 34–35). Söz konusu diğer Kürtçü unsurlar ve sol fraksiyonlarla birlikte, PKK'nın hedefine Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesindeki siyasal eliti de teşkil eden feodal sistemin unsurları konumundaki aşiretler ve aşiretlerin yöneticileri ile ilerleyen dönemlerde korucular da alınmıştır. Daha açık bir anlatımla, PKK sistematik şiddetinin ilk hedefleri bölgedeki diğer Kürt unsurlar olmuştur (Fuller ve Barkey, 2011, s. 54). Kuramsal çerçeve bölümünde alıntılanan Frisch (2009), asimetrik unsurun devlet düzeyinde aktörlere karşı mücadelesinin –*external arena*– yanı sıra, bir de aynı düzlemde yer aldığı diğer asimetrik unsurlarla mücadele etmek durumunda kaldığını –*internal arena*– belirtmektedir. PKK'nın erken dönem stratejisinin de Frisch'in (2009) görüşleriyle açıklanması mümkündür. Zira bölücü terör örgütü açısından Türk Devleti *dış mücadele alanını* oluştururken, diğer Kürtçü – bölücü örgütler ve feodal yapılar *iç mücadele alanını* teşkil etmiştir.

PKK'nın kuruluşundan sonra hızlı bir şekilde Türkiye'nin siyasi ajandasını ve toplumsal yaşamını terörize etmesi, bu bölüm kapsamında belirtileceği üzere,

¹⁴ Kuruluş tarihi ve yeri: 27 Kasım 1978, Diyarbakır Lice İlçesi Fis Köyü.

TASNİF DIŞI

uluslararası sistemde ve Türkiye'yi çevreleyen bölgesel dengelerdeki değişimler sonucu oluşan konjonktürel koşullar kadar, örgütün iç dinamiklerinin de ürünüdür. Terör örgütü PKK'nın, bölücü / yıkıcı ideolojisi bakımından *Marksist–Leninist*, uyguladığı terörist stratejisi açısından *Maoist*; Öcalan'ı militanlar için mutlak otorite haline getiren, lider–merkezli, şiddete dayalı totaliter yapısı bağlamında da *Stalinist* bir profil çizdiği görülmektedir (Roth ve Sever, 2007, ss. 904–905). Özellikle sol fraksiyondaki oluşumların kullandığı “özeleştirici mekanizması” PKK örneğinde Öcalan'ın baskı ve hâkimiyet aracı konumuna getirilmiştir (Fuller ve Barkey, 2011, s. 70). Örgüt için, “şiddet” olgusu, gerek Türk Devletine karşı yürüttüğü terörist faaliyetlerde, gerek Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki yerel halkla “iletişiminde”, gerekse kendi iç bünyesindeki ilişkilerde temel bir sorun çözme metodu olarak algılanmıştır (Günay, 2007). Özellikle örgütün büyük bir değişim geçirdiği, bu tez çalışmasının da 1990'lı yılların koşullarındaki etkisi bağlamında önemli bir aşama olarak değerlendirdiği 1986 tarihli sözde 3. Kongre sonucunda, dönemin ARGK (*Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu – PKK'nın 1986 – 2000 yılları arasındaki 'askeri' kanadı*) sözde komutanı Selahattin Çelik'in ifadesiyle, neredeyse “tasfiye ve idam edilenlerin gömülecekleri yer kalmadığı” düşünülecek olursa (Radu, 2001, s.50); sözünü ettiğimiz yapı hiçbir düşünce ve bireyin *Merkez Komiteye, Merkez Komitenin de Öcalan'a rağmen var olamadığı* bir anlayışı temsil etmektedir. Sözü edilen Stalinist yapı, terörist Öcalan'a en küçük bir muhalefet alanı dahi tanımamaktadır; *PKK Vejin* hareketi– *Mehmet Cahit¹⁵ Şener* örneğinde olduğu gibi, 1. Körfez Savaşı döneminde, Irak lideri Saddam Hüseyin'in Kürt nüfus üzerindeki imha faaliyetleri karşısında Öcalan'ın kayıtsızlığını, hatta Saddam yönetimiyle işbirliği içinde olmasını eleştiren Kürtçülük çizgisi dahi, örgütün pragmatik diktatörlüğü karşısında “yaşam hakkı” bulamamıştır (Ersever, 2007, ss. 89–92). Bahse konu Stalinist dikta, 1991–1999 döneminde Türk Devletinin karşısında “tek parça ve iç çatışmalarına karşın bölünmekten uzak” bir terörist yapılanmanın bulunmasına yol açmıştır. Ayrıca terörist Öcalan'ın pragmatik kişilik özellikleri PKK'nın tahmin edilebilirliğini azaltırken, siyasi ve paramiliter hareket alanını genişletmiştir.

PKK, salt bir terör örgütü kimliğiyle değil ancak terör eylemlerinin finansmanı için uluslararası bir suç şebekesi kimliğiyle de faaliyet göstermiş bir yapıyı temsil etmektedir. İşadamlarından haraç alınmasından, yurt dışında ve yurt içinde

¹⁵ Şener, PKK cezaevi eylemlerinin önemli isimlerinden biridir. Cezaevinden çıktıktan sonra Öcalan'ın, Kürtlere yönelik sistematik katliamlar icra eden Saddam Hüseyin'le işbirliğini eleştirmiş, örgüt tarafından 1991'de Suriye Kamışlı'da infaz edilmiştir. Mehmet Cahit Şener olayı bu bölümde ele alınmaktadır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Cem Ersever, *Üçgende Tezgâh*, Elif Kitabevi Milenyum Yayınları, İstanbul, 2007.

TASNİF DIŞI

çoğunluğu Kürt kökenli işçilerden zorla para toplanması ve uyuşturucu ticaretine kadar birçok yasadışı yöntem terör örgütünün finansman kaynakları arasında olmuştur (Criss, 1995, s. 29). Roth ve Sever (2007, s. 906), 1990'lı yıllarda PKK'nın yıllık gelirlerinin 86 milyon Doları bulunduğunu öne sürmektedir.

Literatürde terörizm ve organize suç faaliyetlerinin oldukça entegre olduğu bu yapılar “terörist– suç birliği” –*terrorist crime association*– şeklinde anılabilmektedir. Öyle ki bu yapılarda terörist faaliyet ve organize suç iç içe yürütülürken, militanlar da suç örgütü mensuplarına dönüşmektedir. PKK da bu kategoride değerlendirilmektedir (Mullins, 2009, s. 813).

Suç örgütü niteliği, PKK içinde bulunduğu jeostratejik tabloyu sadece terör eylemleri değil terörizmin finansmanı için de kullanmasına olanak tanımıştır. İran, Irak, Gürcistan, Ermenistan, Suriye, Yunanistan, Bulgaristan ve Azerbaycan ile 5.000 milin üzerindeki sahil şeridi ile Türkiye, PKK'ya Orta Doğu ve Avrupa arasında uyuşturucu trafiği imkanları da sunmaktaydı. Tayland veya Afganistan'da başladığı yolculuğunda piyasa değeri 1000–2000 \$ olan eroin, Türkiye'de PKK'nın eline geçtiğinde 6000–8000 \$ değerine ulaşmaktaydı. Aynı eroinin toptan satış fiyatı Almanya'ya varmadan 20.000–80.000 \$ değerini bulmakta; sokak satış fiyatı ise 200.000 \$ düzeyine kadar ulaşmakta idi. 1984–1998 yılları arasında sadece Türkiye'de PKK'nın da dahil olduğu uyuşturucu davası sayısı 181'i bulmuştur. PKK “altın hilal” olarak adlandırılan Pakistan–Afganistan–İran merkezinden Avrupa'ya giden “Balkan rotasında” önemli bir rol oynamış; uyuşturucu kaçakçılığını bizzat icra etmenin yanı sıra uyuşturucu kaçırان diğer aktörlerden “vergi” adı altında haraç da almıştır. Örgütün finansman kaynakları sadece uyuşturucuyla sınırlı kalmamış; insan kaçakçılığı, haraç ve diğer yasadışı faaliyetlerin yanı sıra, bu faaliyetlerinden elde edilen gelirin MED TV gibi kuruluşlar aracılığıyla aklanmasına da yönelmiştir (Roth ve Sever, 2007, ss. 906–912). Örneğin sadece MED TV'nin aktif olduğu dönemdeki yıllık uydu kirası ortalama 6,5 milyon \$ civarındadır ve 200 kadar personel çalıştırmıştır (Fuller ve Barkey, 2011, s. 61).

Belirtilenlere ek olarak PKK'nın ortaya koyduğu ideolojik tehdit de ayrıca analiz edilmelidir. PKK sadece Türk güvenlik güçlerine ya da vatandaşlarına değil, aynı zamanda Türk Devletinin kurucu ideolojisine ve bu çerçevede devletin bölünmezliği ve birleştirici Türk milliyetçiliği ilkelerine de bir meydan okuma kimliği taşımıştır. 1970'lerde, o dönemde fazlasıyla bulunan sol fraksiyonlardan biri gibi ortaya çıkan söz konusu yapı, 1980'lerde ülkeyi iç savaşa sürüklemeyi hedefleyen mahiyet bir kazanarak, Kürt etnik kimliği üzerinden kurucu prensiplere yönelik bir tehdidi yansıtmakta idi (Pokalova, 2010, ss. 434–435).

TASNİF DIŞI

Dolayısıyla, Türk Silahlı Kuvvetlerinin 1999 yılında elde ettiği değerlendirilen askeri zafer, salt düşük yoğunluklu bir çatışmada konvansiyonel güçlerin başarısına örnek teşkil etmesi nedeniyle değil;

- ➔ Operasyonel coğrafyası Orta Doğu'da bulunan bir düşük yoğunluklu çatışmada,
- ➔ Stalinist bir diktaya karşı elde edilmiş bir başarı olması,
- ➔ Bölgesel aktörlerin yürüttüğü “vekâleten savaş” dinamiklerini kırması,
- ➔ Uluslararası bir suç şebekesinin sürekli finansmanına karşı icra edilmesi ve
- ➔ Devletin kurucu prensiplerine karşı terörist bir meydan okumaya karşı koyması nedeniyle de önem arz etmektedir.

1980 öncesinde kırsal alandan çok, şehir merkezlerinde faaliyet gösteren PKK'nın daha o dönemde Bulgar ve Suriye istihbarat servisleriyle bağlantısı bulunmakta idi. Öyle ki, Suriye servisi El Muhaberat ile kurulan bağlantılar, 1978'de Kahramanmaraş'taki mezhepsel gerginliği ortak bir PKK–Suriye operasyonu ile tetiklemiş; Bulgar servisi ile kurulan bağlantılar da terörist Öcalan'ın 1980 öncesinde Suriye'ye kaçışını kolaylaştırmıştır (Özdağ, 2007, ss.37–39). Bu noktada dikkat çekilmesi gereken nokta, 12 Eylül 1980 sonrasında PKK'nın, Türkiye'deki diğer radikal sol fraksiyondaki terör örgütlerinin aksine kendisine bağlı unsurları ve faaliyetlerini Avrupa yerine Orta Doğu'ya taşımış olmasıdır. Bu stratejik karar terör örgütünü Orta Doğu'daki siyasal denklemin bir parçası haline getiren yolu açtığı gibi, Lübnan'dan Irak'ın kuzeyine kadar geniş bir alanda bir “vakıa” haline getirmiştir. Özellikle 1990'lı ve 2000'li yıllara bakılacak olursa, 1979–80 döneminde verilen bu kararın, terör örgütünü, uluslararası sistemin odak noktalarından biri konumunda bulunan Orta Doğu'da “tuttuğu” ve terörist eylemselliği üzerinden siyasal sonuç yaratma kapasitesini arttırdığı görülmektedir.

Suriye istihbaratı ile ilişkilerini geliştiren PKK, sözde kuruluş kongresini müteakip (1978), 1981 yılında Şam'ın etkin olduğu Lübnan'da ilk kongresini toplayabilmiştir (Özdağ, 2007, s.39). Ayrıca, PKK'nın Suriye Muhaberatı'nın kontrolünde, Lübnan'da eğitim gördüğü kamplardan birçoğunun daha önce ASALA ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) tarafından kullanılması, eğitimcilerin çoğunlukla aynı olması da dikkat çekicidir (Kundakçı, 2007, s. 61). Örgüt, yaklaşık bir yıl aradan sonra 1982 yılında Suriye'de Ürdün sınırına yakın bir kampta ikinci kongresini icra etmiş, bahse konu terörist toplantıda, militanların silahlı eğitimlerinin istenilen

TASNİF DIŞI

seviyeye ulaştığı değerlendirilmiş; silahlı propaganda¹⁶ aşamasından, örgütün ifadesiyle, “gerilla aşamasına” geçiş yapılması, bu doğrultuda Türkiye’ye sızmaların başlaması kararını almıştır (Oruç 2008, ss. 3–9). Söz konusu toplantıda, örgüt Maoist “uzun süreli halk savaşı” tarzına vurgu yapmış; bu kapsamda stratejik savunma, stratejik denge ve stratejik saldırı aşamalarından oluşan, savaşı mümkün olduğunca uzun döneme yayarak “düşmanın” askeri ve siyasi olarak yıpranmasını hedefleyen bu yaklaşımı uygulamaya koymuştur. Yine aynı kongrede, PKK’nın eylemleri açısından bir “geri bölge” teşkil etmesi amacıyla Irak’ın kuzeyine yerleşme kararı alması da dikkate alınması gereken bir husustur (Ersever, 2007, s. 103). Suriye ve Tahran servislerinin istihbari destekleri ve Lübnan’daki kamplarda Filistin Kurtuluş Örgütü’ne bağlı çeşitli grupların verdiği eğitim sonucunda PKK artık Türkiye’de planladığı mücadeleyi uygulamaya koymaya hazır olduğu yönünde bir analiz yapmıştır. Söz konusu analizin ilk sonuçları ise, 1984 yılındaki saldırılar ile alınacaktır.

Bu tez çalışmasının konusu olan 1991 sonrası terörist eylemselliğin temelinde, 15 Ağustos 1984 tarihinde Siirt–Eruh ve Hakkâri–Şemdinli saldırılarının bulunduğu söylenebilir. Bu saldırıdan birkaç ay sonra, 24 Ekim 1984 tarihinde Şırnak – Şenoba yolu üzerinde bir jandarma karakolu olan Milli Karakolu’na yönelik, 3 şehidin verildiği terörist eylem örgütün bölge halkı üzerinde yaratmaya çalıştığı psikolojik hedefleri ortaya koyması bakımından önemlidir. Ayrıca Milli Karakolu’na yönelik terörist eylemi müteakip, güvenlik güçlerine yardım eden Karageçit Köyü’ne yönelik “uyarılardan” ardından, köyün devlet yanlısı tutumunun değişmemesi üzerine 8 Kasım 1984 tarihinde köy sakini kadınlardan ve aralarında bebeklerin de bulunduğu çocuklardan oluşan bir grubun katledilmesi, PKK’nın bu doğrultuda sivil halka yönelik kanlı eylemlerinden biri olmuştur (Kundakçı, 2007, ss. 28–32). Örgütün Eruh’tan sonra bir jandarma karakoluna daha saldırarak, bölge halkının gözünde devletin ve güvenlik güçlerinin gücünün küçümsenmesine neden olmak, PKK’yı da devletin güvenlik güçlerini mağlubiyete uğratabilecek bir kapasitede göstermek hedefinde olduğu görülmektedir. Ayrıca sivillere yönelik katliamları da içeren eylemsellik tarzı, yerel halk üzerinde baskı ve şiddet uygulamaya dayalı olan ve örgütün terminolojisiyle *silahlı propaganda* olarak adlandırılan faaliyetlerle birlikte ele alındığında, PKK’nın, bu tip çatışmaların algılara ve imajlara dayalı yapısını iyi kavradığı görülmektedir. Terör örgütünün bölge halkına kendisi ve devlete ilişkin vermeye çalıştığı ilk mesajların odağında “güç olgusu” bulunmaktadır; buna göre PKK “boyun eğilmesi gerekecek kadar güçlü, devlet ise vatandaşını PKK karşısında

¹⁶ Bölücü terör örgütü jargonunda, sistematik şiddet eylemleri ile halkın korkusu üzerinden meşruiyet ve otorite elde ederken, bir yandan da devletin koruyucu gücüne olan güveni kırmaya yönelik faaliyetlerdir.

TASNİF DIŞI

koruyamayacak kadar” güçsüz gösterilmeye çalışılmıştır. Çevik’e göre (2009, ss. 81–82), Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nin politik psikolojik çevresinde, özellikle kırsal alanda, çeşitli sosyolojik nedenler sonucunda bireyselleşme süreçlerini tamamlayamamış kitleler, “otoriteye” büyük önem atfetme eğilimindedir. Dolayısıyla, PKK’nın “güç” olgusuna ilişkin yoğun ve şiddet içeren mesajlarının da, bölgedeki “otorite” algısını değiştirmeye yönelik olduğu değerlendirilmektedir.

Türk kamuoyundaki yaygın kanının aksine, bölücü terör örgütü 1984 eylemlerinin ardından sürekli yükselen bir grafik göstermemiştir. Aksine örgütten ele geçirilen dokümanlar, Türk güvenlik güçlerinin 1984 saldırılarının ardından gerçekleştirdiği operasyonlar sonucunda, 1985 yılında “yok olmanın eşiğine gelindiğini” ortaya koymaktadır. (Ersever, 2009, ss. 128–130). Gerçekten de, bizzat Şemdinli ve Eruh saldırılarının elebaşları dahi, yaklaşık iki yıllık bir dönem içerisinde etkisiz hale getirilmişlerdir. PKK 7 Şubat 1985’te Hürmüz’de 6 kişilik bir terörist grubun etkisiz hale getirilmesiyle ilk toplu kaybını yaşamıştır. 16 Mart 1985 tarihinde ise Şırnak Eşek Mağaralarında sağlanan sıcak temas sonucunda, biri ölü sekiz terörist ele geçirilmiş; ele geçirilen teröristler arasında Şemdinli’ye saldıran terörist grubun başında olan *Hüseyin Tilki* ve Eruh baskınında yer alan *Haşim Benek* de bulunmuştur (Kundakçı, 2007, ss. 92–95; 103–104).

Sözü edilen olayların yanı sıra, 1985 yılında terörle mücadele için yapılan bir yasal düzenleme ve 1986 yılında icra edilen bir operasyonla alınan sonuç, PKK açısından hem etkileri halen süregelen iki ayrı “seçilmiş travma” yaratmış, hem de örgütü 1986 yılındaki 3. Kongre’ye ve radikal kararlar almaya zorlamıştır. Bahse konu yasal düzenleme, 1985 yılında Geçici Köy Korucusu Kanunu’nun yeniden düzenlenerek yürürlüğe girmesi; 1986 yılındaki önemli operatif sonuç ise, PKK’nın sözde ilk askeri kanadı olan HRK’nın (*Kürdistan Kurtuluş Birliği*) en önemli figürü konumunda bulunan, Şemdinli ve Eruh baskınları da dahil olmak üzere o güne kadar gerçekleştirilen silahlı eylemlerin planlayıcısı olan *Agit* kod adlı terörist Mahzum Korkmaz’ın etkisiz hale getirilmesidir. Müteakip paragraf, söz konusu iki önemli olayın ayrıntılarını ve bu tez çalışmasının ilgilendiği 1991–1999 dönemi mücadelesi açısından mahiyetini analiz etmeye çalışacaktır.

1925 tarihli Geçici Köy Korucusu Sistemi, kırsal alanda köylülerin kendilerini çetelerden korumaları için hazırlanmış bir nitelik taşımaktaydı. Sözü edilen sistem, 442 sayılı Köy Kanunu’nun 68/74’üncü maddeleri kapsamında, 1985 yılında yeniden yürürlüğe girmiştir (Özdağ, 2007, ss. 58–59). Böylece uygun görülen coğrafyalarda, yerel halkın kendini savunmak üzere PKK’ya karşı silahlandırılması ve terör örgütü karşısında, PKK’nın sözde yerel komutanlarının “insafına kalmış” durumunun

TASNİF DIŞI

sonlandırılması hedeflenmiştir. Köy koruculuğu sistemi, avantajları ve dezavantajları bağlamında halen tartışılrsa da, stratejik düzeyde en önemli iki işlevinin; bölge halkının devletin yanında silahlı mücadeleye katılmasının önünün açılması ve PKK'nın baskısı karşısında savunmasız bırakılmaması olduğu düşünülmektedir. Terörist “psikolojik kimlik”, terör eylemleri aracılığıyla geliştirilmekte ve ayakta tutulmaktadır (Çevik, 2009, s. 80). Terörizm, fonksiyonlarında psikolojik savaşın doğal olarak bulunduğu bir mücadeledir. Dolayısıyla doğrudan fiziksel hedeflerden çok, toplumun iradesine ve algılarına yönelen bir stratejik çerçeveye sahiptir. Bu bağlamda, terörizmin stratejisi ilgili toplumu rejime bağlayan bağları hedef almaya yöneliktir (Neumann ve Smith, 2005, ss. 576–577). Dolayısıyla, PKK'nın operasyonel coğrafyasındaki yerel halkın devlet yanlısı biçimde silahlandırılması, hem örgütün eylem olanaklarının sınırlandırılarak “psikolojik kimliğin” güçlendirilmesini önleyecek bir anti-terör konsepti, hem de bölgenin coğrafi ve kültürel özelliklerine ilişkin en geniş bilgi sahibi olan insanların güvenlik güçleriyle müşterek operasyon icra etmesini sağlayan bir kontr-terör konsepti bağlamında ele alınabilir. Yine politik psikolojik çerçevede ele alındığında, rekabete dayalı olayların, “biz ve onlar” ayrımında önemli rol oynadığı; söz konusu rekabetin savaş ve çatışmaları da içerdiği bilinmektedir. Bu noktada, Köy Koruculuğu kurumu ile yerel halk, yoğun bir rekabet ortamında Türk Devleti ile “biz” kategorisine dâhil edilmekte, terör örgütü PKK ise “onlar” safında tutulmaktadır. Bu nedenle, gerek askeri alanda stratejik, operasyonel ve taktik düzeylerde; gerekse politik psikolojik sonuçları nedeniyle Köy Koruculuğu sisteminin uzun yıllardır bölücü terör örgütü ve müzahir unsurlar tarafından yoğun bir eleştiriye tabi tutulduğu not edilmelidir. Zira “koruculuk” Neumann ve Smith'in (2005) yaklaşımıyla, ilgili toplumu “rejime bağlamakta” ve PKK'nın bu yöndeki stratejisini bertaraf eden bir unsur olmaktadır. Nitekim ileride ele alınacak olan 1986 tarihli PKK 3. Kongresi, Köy Koruculuğu sistemine katılan köy ve aşiretleri doğrudan tehdit etmiş, bahse konu tehditler sivil halka yönelik katliamlarla hayata geçirilmiştir.

Daha önce belirtildiği üzere, üzerinde durulması gereken bir diğer olay da Mahzum Korkmaz¹⁷ adlı, örgütün silahlı eylemlerinde kritik bir konumda bulunan teröristin etkisiz hale getirilmesi olmuştur. Örgütün 15 Ağustos saldırıları da dâhil olmak üzere, birçok kanlı eylemini planlayan, Eruh baskını bizzat yöneten *Agit* kod adlı bu terörist, 28 Mart 1986 tarihinde, Küpeli Dağı'nda (*Gabar Dağı*), Siverek Komando Tabur'unun icra ettiği başarılı bir operasyon sonucu, normal şartlarda

¹⁷ Anılan terörist kimi kaynaklarda “Mahzun Korkmaz” olarak geçmektedir. Ancak, terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın “Mahzum Korkmaz Akademisi” olarak adlandırılan terörist kamptaki bir fotoğrafı, bölücü terör örgütünün “Mahzum Korkmaz” ifadesini kullandığını göstermektedir (Yetkin, 2004).

TASNİF DIŞI

pusu atılması olasılığı düşük bir arazide ölü ele geçirilmiştir (Kundakçı, 2007, ss. 133–134). Bahse konu teröristin ölümü, örgüt üzerinde büyük izler bırakmış, adına bu tez çalışmasının kaleme alındığı 2011 yılı itibariyle de faal olan, PKK'ya ait sözde bir “akademi” kurulmuştur. Halihazırda PKK'nın terörist eylemlerinden sorumlu silahlı kanadı olan HPG bünyesinde hazırlanan yayınlarda, Korkmaz'dan söz edilmekte; söz konusu militanın Türk güvenlik güçleri tarafından ölü ele geçirilmesi, kanımızca bir “seçilmiş travma” kimliğini korumaktadır. Bu tez çalışmasının değerlendirmesiyle, ilerleyen dönemlerde ancak terörist Şemdin Sakık figürü, PKK açısından Mahzum Korkmaz örneğine yaklaşabilmiştir. Zira PKK üzerine gerçekleştirdiğimiz araştırmaların sonucunda, icra edilen terör eylemlerinin hem planlayıcısı hem de icracısı konumunda bulunmak, acımasız tavırları ile örgüt içinde otorite kurarken, çatışmalara da bizzat dahil olmak Sakık ve Korkmaz'ın ortak nitelikleri olarak ön plana çıkmış, ulaşılabilen kaynaklardan üçüncü bir örneğe rastlamak mümkün olmamıştır¹⁸. Bu noktada dikkat çekici olan husus, Öcalan'ın Mahzum Korkmaz'ı bir “seçilmiş travma” örneğine dönüştürmekteki başarısı ve aynı etkiyi, Sakık üzerinde de yaratma eğilimidir. Sakık'ın ifadeleriyle (Günay, 2007), anılan teröristi ölüm riskinin çok yüksek olduğu yerlere süren Öcalan, Mahzum Korkmaz'dan sonra Şemdin Sakık'dan da, “ölümü ile örgüte yaşam veren bir kahraman” yaratmak istemiştir. Öcalan'ın söz konusu eğilimi, bir bakıma PKK'nın propaganda mekanizmasının politik psikolojik profilini de ortaya koymaktadır. Zira “seçilmiş travmalar nesilden nesile geçerken işlevlerini değiştirebilir ya da yeni travmalar ile birleşerek yeni duygusal güçler ve anlamlar kazanabilir” (Çevik, 2009, s. 57). Böylece “*PKK'nın Cellâdı*” olarak nitelenen Korkmaz, bugün HPG tarafından gerçekleri bilmekten uzak kitlelere “bir kahraman” olarak takdim edilebilmektedir. Eğer Türk güvenlik güçleri tarafından sağ ele geçirilmeden etkisiz hale getirilse idi, Öcalan'ın defalarca PKK'nın sözde mahkemelerinde defalarca “yargılatıldığı” Sakık'ın da, Mahzum Korkmaz “seçilmiş travmasına” eklenmek üzere, epik bir figüre dönüştürüleceği düşünülebilir.

Özetle 1970'lerde Apocu hareketin PKK'ya dönüşmesi ve ideolojik olarak olgunlaşması, 1970'lerin sonu, 80'li yılların başında Suriye istihbaratı ile geliştirdiği ilişkiler sayesinde Lübnan–Suriye eksenine yerleşmesi ve iki kongre gerçekleştirmesi; 1980'lerin başında Irak'ın kuzeyinde terörist eylemler için geri

¹⁸ Bu bağlamda Korkmaz ve Sakık'tan sonra benzer profile sahip üçüncü bir figür Dr. Bahoş Erdal kod adlı Fehman Hüseyin olarak öne sürülebilir. Tez çalışması bağlamında yapılan araştırmalara göre söz konusu terörist, Suriye kökenli olup HPG terör ağının sözde komutanlığını yapmıştır. Bu tez çalışmasının kaleme alındığı dönemde, TAK adlı PKK'nın yan kuruluşu konumunda bulunan ve sivillere yönelik olanlar da dâhil olmak üzere oldukça kanlı eylemlerin sorumlusu olan bir yapının başındadır.

TASNİF DIŞI

bölge oluşturmaları, 1984'te güvenlik güçlerine yönelik ilk girişimleri ve 1984 – 1986 arasında örgüt için oldukça zor geçen bir dönemden söz etmek mümkündür.

Daha önce de belirtildiği üzere bu tez çalışması, esasen terörizm tetkiki olmayıp, DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin kullanılmasına eğilen askeri stratejik düzeyde bir araştırma olarak planlanmıştır ve bu bağlamda oluşturulacak analitik çerçeve ile 1991 – 1999 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetlerinin DYÇ ortamındaki terörle mücadele faaliyetlerini açıklamak amacındadır. Dolayısıyla bu noktada, PKK'nın 1986 öncesi durumunun aktarılması sonlandırılacak ve 1991 güvenlik ortamını oluşturan temel parametrelerden biri olarak kabul edilen 1986 – sözde 3. Kongre ve 1990 – sözde 4. Kongre sonuçları, tez çalışmasının konusu çerçevesinde ele alınacaktır. Zira PKK'nın “öyküsü”, özellikle 1991 öncesi tarihsel arka plan, ancak 1991 – 1999 düşük yoğunluklu çatışma ortamı ve bir konvansiyonel güç olarak Türk Silahlı Kuvvetlerinin faaliyetlerinin daha iyi açıklanması için işlevsel bir önem arz etmekte, çalışmanın ana temasını oluşturmamaktadır.

b. 1991–1999 Dönemi Başında Güvenlik Ortamının PKK Merkezli Analizi: 1986 Tarihli Sözde 3. Kongre'nin ve 1990 Tarihli Sözde 4. Kongre'nin Sonuçları

Belirtildiği üzere terör örgütü 1985 yılında geçirdiği kritik dönemin ardından, geniş tasfiyelerin yaşandığı, önemli strateji değişikliklerinin uygulamaya konulduğu 1986 tarihli 3. Kongre'sine gelmiş, bu kritik kongre öncesinde Mahzum Korkmaz gibi önemli bir figürü kaybetmiş, Köy Koruculuğu uygulamasını tetiklemiş ve bölgede güvenlik güçlerinin yoğun biçimde toplanmasına neden olmuştur. Ayrıca ERNK'nın kuruluşu ile “cephe” faaliyetlerine hız vermeye ve siyasal zeminini genişletmeye çalışmış, öte yandan terörist unsurları beklenen paramiliter performansı verememiştir. Bununla birlikte, Askeri Meselelerde Devrim kavramını teorik boyutta ele alan kuramsal çerçeve bölümünde belirtildiği üzere, tehdit ortamında gerçekleştirilecek dönüşüm, salt düzenli ve meşru silahlı kuvvetler teşkilatlarına ait olmayıp, terör örgütlerinin de dahil olduğu asimetrik unsurları kapsayabilmektedir. Hatta asimetrik unsurlar, elastik yapıları gereği, dönüşüm gereksinimlerine daha hızlı tepki verebilmektedirler (Metz ve Kievit, 1994, ss. 2–3). Çünkü söz konusu aktörler hukuki süreçler, demokratik değerler, kurum kültürü gibi bağlayıcı unsurlardan izole olabilmekte, bürokratik prosedürleri, oldukça basit ve ilkel yöntemlere indirgeyebilmektedir. Gerçekten de, PKK'nın sözde kongreleri bahse konu asimetrik aktörlerin değişim hızını gösterir niteliktedir. Zira değişime direnenlerin hayatlarına son verilerek tasfiye edildikleri, değişimin tek merkezden

TASNİF DIŞI

dikte edildiği ve sistematik şiddetin temel yöntem olarak benimsendiği bu asimetrik dönüşüm süreçlerinin, diktatörlükler dışında, devlet düzeyindeki aktörlerin meşru silahlı kuvvetlerinde görölmesi olası değildir.

Nitekim PKK'nın 1986 tarihli 3. Kongresi de sözü edilen şartlar ve yöntemler ile gerçekleştirilmiştir. 1991 güvenlik ortamının oluşmasında etkin olan bazı 3. Kongre kararları aşağıda aktarılmaktadır:

- Sözde “gönüllü ve zorunlu askerlik yasasının” çıkarılması, böylece kırsal alandan gençlerin kaçırılması ve PKK'nın terör ağına zorla kazandırılması sürecinin açılması (Kundakçı, 2007, s.176; Özdağ, 2007, ss. 64–65). Ayrıca, sözde “zorunlu vergi yasasının” çıkarılması, böylece zaten süregelen halkın malına zorla el konması uygulamasının sistematik hale getirilmesi.
- HRK'nın lağvedilmesi, daha geniş kapsamlı ARGK'nın (*Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu*) kurulması (Kundakçı, 2007, s. 176; Özdağ, 2007, s. 62; Ersever, 2009, s. 139). Söz konusu ARGK yapılanmasının, zorla örgüte katılımların da etkisiyle, Maoist paramiliter kuramda *Stratejik Denge* aşamasına geçiş parametreleri olan “kurtarılmış bölgeler” hedefiyle kurgulandığı görölmektedir. Özellikle PKK'nın “BOTAN” olarak adlandırdığı Siirt–şırnak–Uludere–B. şebap–Hakkari–Van bölgesinde bir kurtarılmış bölge oluşturulması hedeflenmiştir. Bu hedef kapsamında, Vietnamlı General Giap'ın kurguladığı ve “gerilla karakterini koruyan ancak daha büyük birliklerle icra edilen” “Hareketli Savaş” konseptinin uygulanması ve 1990 yılında yapılması gereken sözde 4. Kongre'nin “BOTAN'da” gerçekleştirilmesi planlanmıştır (Ersever, 2009, s. 154). Bir önceki maddede aktarılan, gençlerin PKK'ya zorla dâhil edilmesine ilişkin kararın, bölücü örgütün “Hareketli Savaş” icra etme isteği ve kurtarılmış bölgeler yaratma hedefiyle uyumlu olduğu düşünölmektedir.
- Geçici Köy Koruculuğunu benimseyen aile, köy, aşiret ve bireylere yönelik eylem kararı alınmıştır. Bu kararla terör örgütünün politik psikolojik zemini lehine çevirmeyi hedeflediği düşünölmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, Köy Koruculuğu sistemi, eleştirilen tüm yönlerine karşın, bölge halkının ülkenin milli bütönlüğünü güvenlik güçleri ile birlikte savunması esasına dayanmaktadır. Bu durumun PKK'nın oluşturmak istediği politik psikolojik atmosfer için en büyük engellerden birini teşkil ettiği görölmektedir. Nitekim 1986 yılı

sonrasında sivil halka yönelik katliamların dramatik biçimde arttığı görülecektir.

- 3. Kongre kararları sonucunda PKK, terör sürecini 7 “Eyalet” bazında sınıflandırarak yönetme yoluna gitmiştir. Belirtildiği üzere bahse konu sözde eyaletlerden en kritik konumda bulunanı “BOTAN” olarak belirlenmiştir. Diğer “Eyaletler”: “Garzan” (*Batman – Kurtalan – Sason – Bitlis’in bir bölümü*), “Orta Eyalet” (*Diyarbakır, Muş, Bingöl, Elazığ’ın bir bölümü*), “Serhad” (*Kars – Ağrı*), “Dersim” (*Tunceli*), “Mardin” ve “Güney Batı Eyaleti” (*Şanlıurfa, Gaziantep, Adıyaman, Kahramanmaraş*) olarak tasnif edilmiştir (Ersever, 2009, s. 140).

25 – 30 Ekim 1986 tarihleri arasında, Lübnan’daki Helve Kampı’nda icra (*Kongre ile bu kampa Mahzum Korkmaz Akademisi adı verilmiştir*) ve 1991 yılı güvenlik ortamının şekillenmesinde önemli bir paya sahip olan PKK’nın sözde 3. Kongresi’ne ilişkin Kundakçı (2007, s.176 – 177), örgütün “kabuğunu kırma, gelişme ve büyüme” iradesinin bir göstergesi olduğu değerlendirilmesinde bulunmaktadır.

Bahse konu kongre kararlarının temelinde yatan düşüncenin, terör örgütünün eylemlerini daha geniş bir alana yayması, yoğunlaştırması ve belirli bölgelerde devlet otoritesini tamamen yıkmaya hedefini benimsemesi yönünde olduğu mütalaa edilmektedir. Özellikle koruculara ve devlet yanlısı köylere yönelik kararlar ve örgütün 1986 sonrası uyguladığı katliamlar, örgüt terminolojisi ile “devrimci şiddet” olarak adlandırılan baskı ve korkutma üzerine otorite inşasının sistematik hale geleceğinin işaretleri idi. Bu kapsamda, 1987’den başlayarak muhtarlar, sivil devlet görevlileri ve özellikle öğretmenler ile okullara yoğunlaşan saldırılar, PKK’nın yumuşak hedeflere yönelerek, yerel halkın gözünde devletin vatandaşını koruma kapasitesine ilişkin imajını yıkmaya çalıştığını göstermekteydi. Nitekim sadece 1987 yılı içerisinde, 137 okul yıkılmış, 1991 yılına kadar bölgede 22 öğretmen öldürülmüş, 3 öğretmen yaralanmıştır (Özdağ, 2007, s. 66; Ersever, 2009, s. 168). Bu noktada, terör örgütünün “zorunluluk askerilik yasası” olarak adlandırdığı, esasen gençlerin zorla kaçırılması uygulamasının 1990’ların başındaki tehdit ortamının yaratılmasında önemli pay sahibi olduğu belirtilmelidir. Zira, çocukları zorla kaçırılan aileler, mecburen örgüte destek olmak durumunda kalmışlardır. PKK bu anlamda kitlesel suç ortaklıkları yaratma çabasında olmuş, 1992 itibarıyla 10.000 silahlı militanın üzerinde bir mevcuda ulaşabilmiştir. Bölgedeki yüksek doğum oranları ve işsizliğinde söz konusu stratejiye zemin hazırladığı görülmektedir (Criss, 1995, s. 20).

TASNİF DIŞI

Belirtilenlere ek olarak, teröristlerin hem bireysel düzeyde hem de grup kimliklerinin terör eylemleri üzerinden korunarak geliştirildiği unutulmamalıdır (Çevik, 2009, s. 108). Clausewitzci bir yaklaşımla, 3. Kongre’de benimsenen eylemselliğin artırılması stratejisinin, siyasi bir amaca hizmet etmesi beklenmelidir. Her iki açıdan bakıldığında, 3. Kongre ile örgütün, PKK kimliğini bölgede güçlü temellerle inşa etmek gibi politik bir amaç taşıdığı düşünülmektedir. Böylece, 70’li yılların Apocu hareketi ve 80’lerin başında Orta Doğu koşullarında “sıradan” bir terör örgütü sayılabilecek, ağırlıklı olarak Suriye istihbaratının kontrolündeki PKK, 90’lı yıllara girildiğinde bölgesel denklemin önemli bir devlet–dışı aktörü olma amacını kurgulamıştır. Nitekim 1990 yılında yapılan ve müteakip olarak önem arz eden hususları aktarılabilecek olan 4. Kongre ile 1990’lı yılların PKK profili tamamlanmış olmaktadır.

PKK’nın sözde 4. Kongresi öncesinde iki husus göze çarpmaktadır. Öncelikle, incelemeye konu toplantının Türkiye Cumhuriyeti topraklarında gerçekleştirilmesi kararlaştırılmış ancak güvenlik güçlerinin başarılı çalışmaları sonucu örgüt bu hedefine ulaşamamıştır. Bununla birlikte, 26 – 31 Aralık 1990 tarihlerini kapsayan 4. Kongre Irak’ın Kuzeyi’nde, Haftanın Kampı’nda gerçekleştirilmiştir. Bu durum, 1980’li yılların ortasından itibaren Irak’ın kuzeyinde bir yabancı olmaktan çıkan ve bu bölgeye iyice yerleşen örgütün, 1990 4. Kongresi’ni Haftanın Kampı’nda icra ederek, Irak’ın kuzeyinde bir vakıa haline geldiğini göstermektedir. 4. Kongre’ye ilişkin göze çarpan ikinci husus da, sözü edilen yasadışı toplantı kararlarının, PKK’nın sözde “2. Ulusal Konferansı” ile aynı metinden oluşmasıdır. Zira Şam’daki sığınağından çıkmayı tehlikeli bulan terörist Öcalan, aynı yıl Suriye’de “2. Ulusal Konferans”¹⁹ adlı bir toplantı tertiplemiş, “konferans” kararlarını şahsen dikte ile kaleme aldırılmıştır. Ardından kararlar 4. Kongre’de aynen metin olarak yayınlanmış ve PKK’nın alt birimlerine duyurulmuştur (Ersever, 2009, s. 172 – 174).

4. Kongre kararları kapsamında, ayaklanma girişimleri, kepenk kapatma eylemleri, protesto yürüyüşleri gibi kitlesel gösteriler ön plana çıkmaktadır. 21 Mart Nevruz ve 15 Ağustos (1984’te ilk eylemlerin yıl dönümü) tarihlerinde düzenli olarak yoğunlaşması planlanan kitlesel gösterilerin, ARGK’ya bağlı unsurlarca silahlı eylemlerle desteklenmesi bildirilmektedir (Ersever, 2007, 104). Böylece, ARGK kadrosunun silahlı eylemlerle destek verdiği, örgüt sempatanlarının ve yerleşim merkezlerindeki PKK unsurlarının bir arada icra edeceği, baskı ve korkutma yoluyla

¹⁹ Terör örgütü tarihçesinde sözde Birinci Konferans 1981’de Helve Kampı’nda toplanmıştır. Bazı kaynaklarda ise ‘BOTAN’ bölgesinde 1989 yılında küçük bir grupta toplanan 1. Ülke İçi Konferans geçmektedir, Şemdin Sakık söz konusu toplantıyı protesto etmiştir.

TASNİF DIŞI

yerel halkı da zorlayacakları PKK konsepti olan *Serhildan* söz konusu “Kongre” ile resmen terör örgütünün gündemine alınmış olmaktadır.

Böylece, Türk Silahlı Kuvvetlerinin 1991 yılında karşılaştığı tablonun PKK boyutu, ağırlıklı olarak 1986 ve 1990 sözde 3. ve 4. kongreler ile şekillenmiş olmaktadır. Elbette ilgili kongre kararları, örgütün iç dinamikleri ve tarihsel arka plan daha ayrıntılı ele alınabilir ancak böyle bir çaba, tez çalışmasının sıklet merkezi ile örtüşmeyecektir. Dolayısıyla bu alt başlık çerçevesinde sunulmak istenen husus, 1991 – 1999 DYÇ koşullarında, bölücü terörle mücadele eden TSK’nin nasıl bir yapı ile karşı karşıya olduğunun ve anılan yapının nasıl şekillendiğinin açıklanmasıdır. Özetle, 1991 yılında Türk Devletinin üniter bütünlüğüne yönelik PKK tehdidinin; 1986 yılında silahlı eylem kanadını geniş ölçüde yenilemiş, Maoist gayrinizami harp anlayışı çerçevesinde *Stratejik Denge* ve müteakip olarak *Stratejik Taarruz* aşamalarını hedefleyen, bu amaçla *kurtarılmış bölgeler* elde etmek amacıyla olan bir profil çizdiği söylenebilir. Bahse konu terör ağı, 1986 düzenlemelerini müteakip militan temini ve lojistik destek hususlarında yerel halka olan baskısını arttırmış, sistematik şiddet ile korkuya dayalı otorite inşasına girişmiştir. *Hareketli Savaş* konsepti çerçevesinde, daha geniş terörist gruplarla ancak gayrinizami karakteri koruyarak hareket eden PKK, *kurtarılmış bölgeler* kazanmak için karakollara yönelik saldırılar düzenleme yoluna gitmiş ve “güvenlik güçlerini, sahayı PKK’ya terk etmeye zorlama” stratejisini benimsemiştir. 1990’lı yılların başına gelindiğinde, sözü edilen stratejiye sivil itaatsizlik ve kalkışma eylemlerini içeren *Serhildan* konsepti de eklenmiştir. Sonuç olarak 1991 yılı itibariyle, “Türk güvenlik güçleri 20. Yüzyılın en önemli asimetrik tehditlerinden biri ile karşı karşıya kalmıştır”, değerlendirmesinde bulunmak yanlış olmayacaktır.

Bu aşamadan itibaren, temel bölgesel parametreler olarak nitelendirdiğimiz; Irak’ta ve Irak’ın kuzeyindeki gelişmeler ile Türkiye’ye karşı yürütülen “vekaleten savaş” stratejisinin incelenmesine geçilecek, dönemin konjonktürel koşulları ışığında, PKK tehdidinin 1991 yılı itibariyle kazandığı boyutun bölgesel nedenleri analiz edilecektir.

c. 1991–1999 Dönemi PKK Odaklı Güvenlik Ortamının Dış Parametreleri

1991 yılında PKK tehdidinin aldığı boyut, kuşkusuz bölgesel ve küresel gelişmelerin de etkin olduğu bir tabloyu yansıtmaktadır. Önceki alt başlık kapsamında incelenen PKK’nın iç dinamiklerinin yanı sıra, söz konusu terör örgütünün Orta Doğu gibi oldukça zor koşullar arz eden bir coğrafyada yaşam şansı

TASNİF DIŞI

bulması ve bölgenin en önemli aktörlerinden Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığına yönelik tehdit oluşturmaları, bir bakıma diğer aktörlerin tutumlarının da bir sonucu olmuştur. Bu nedenle, 1991 şartları ve güvenlik ortamı analiz edilirken, söz konusu gelişmeler de değerlendirilecektir.

PKK Tehdidinin 1991 itibarıyla geldiği noktada etkin olan bölgesel ve küresel ve gelişmeleri 4 kategoride ele almak mümkündür, bunlar:

- Suriye Arap Cumhuriyeti ile Yunanistan başta olmak üzere, bazı aktörler tarafından takip edilen vekâleten savaş stratejisi ve PKK'nın sistematik olarak Ankara aleyhine bir baskı unsuru olarak kullanılması
- 1988 Enfal Operasyonu ve 1991 Körfez Savaşı ile Irak'ta ve Irak'ın kuzeyinde oluşan statüko,
- Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının bölgeye yansımaları ve
- Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaşı müteakip Orta Doğu politikasının bölgeye ve PKK sorununa etkileri şeklinde ele alınabilir.

PKK'ya yönelik dış destek bakımından, Şam'ın çizdiği profil oldukça ilginçtir ve uluslararası ilişkiler disiplininin yakından incelemesi gereken bir mahiyet arz etmektedir. Öyle ki Suriyeli yetkililer, 1987 yılına kadar Abdullah Öcalan'ın ülkedeki yaklaşık sekiz yıllık varlığını inkâr etmişler, yapılan görüşmelerde Türk tarafının Öcalan'ın Şam'daki adres bilgilerini dahi açıkça vermesinin ardından, kabul etmiş ancak diplomatik ve istihbari oyalama manevraları ile süreci esnetmeyi başarmışlardır (Pipes, 1996). Terörist Öcalan Şam'daki merkezinden örgütün Irak'ın kuzeyinde üslenme çalışmaları ile Türk topraklarındaki terör eylemlerini yönetmiş, PKK'nın dış ilişkilerini yürütmüş ve örgütün en küçük birimine kadar uzanan demir bir yumrukla kanlı tasfiyeler gerçekleştirebilmiştir. Bu bakımdan Suriye'nin PKK'ya ve Türkiye'de yürütülen terör kampanyasına yönelik "katkısı" Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, İran, hatta Yunanistan ile kıyaslanamayacak boyuttadır. Zira Şam, 11 yılı açıkça olmak üzere, 19 yıl civarında bir süre terör örgütünün "beyni ve sıklet merkezi" olarak değerlendirilebilecek bir teröriste ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca Lübnan'ın Suriye'nin kontrolünde olan bölgelerinde PKK örgütlenmesi ve eğitiminin önü açılmış, Şam'ın bölgesel imkanları da PKK' için kullanılmıştır. Bu noktada, PKK'nın Irak'ın kuzeyine yerleştirilmesi ve "cephe gerisi" inşa etmesi sürecinde de Suriye ve İran istihbaratlarının önemli katkılarının bulunduğu not edilmelidir.

Suriye'nin PKK'ya verdiği "benzersiz" desteğin bir diğer ilginç tarafı da, "doğrudan militan sağlanmasının" önünün açılması gibi pek alışlagelmedik bir strateji olmuştur. Şam, gerek kendi bünyesinde gerçekten var olan Kürt sorununun

TASNİF DIŞI

enerjisini Türkiye'deki suni "Kürt sorunu" ortamına boşaltmak, gerekse 1960'lı yıllardan itibaren Suriye Kürt toplumu üzerinde uyguladığı baskı ve eritme stratejisinin bir parçası olarak, Suriyeli Kürtlerin PKK'ya katılımına zımnî hatta kimi zaman teşvik edici bir destek vermiştir. Bunun sonucunda, örgütün içinde %30'lara varan oranda Suriye kökenli militanların²⁰ varlığı bilinmektedir (Özdağ, 2007, s. 44).

Şam'ın PKK'ya olan desteğinin temelinde Hatay'ın Türkiye'ye katılmasının yol açtığı *seçilmiş travma* ve bu bağlamda halen Suriye topraklarının bir paçası olduğuna ilişkin algı ile Ankara'nın Fırat ve Dicle üzerindeki büyük baraj projelerini içeren hidro – stratejisinin bulunduğu söylenebilir (Pipes, 1996). Ayrıca bölgesel güç dengesi içinde, Türkiye'nin milli güç kapasitesinin törpülenmesi ve iç güvenlik tehdidine odaklanması, Şam açısından, Tahran ile ortak zeminde buluştukları stratejik bir amacı tarif etmekteydi. Ayrıca, bir önceki paragrafta alıntılanıldığı üzere, Suriye'nin, ülkedeki Kürt kökenli insanlarına vatandaşlık kimliği verilmemesine kadar varan aktüel "Kürt Sorununu", Türkiye'deki terör sorununa enjekte ederek enerjisini boşaltmak ve Suriye Kürtlerini PKK kadrolarında ölüme yollamak gibi bir planlama içinde olabileceği de düşünülmektedir.

Suriye, İran ve 1. Körfez Savaşı'nın ardından Irak'ın PKK'ya olan desteği 1990'lı yılların Orta Doğu'sundaki askeri trendlerle de yakından ilgilidir. Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından Suriye, Libya gibi ülkelerin silah ithalatı dramatik olarak düşerken, İran – Irak savaşı, Tahran'a kara kuvvetlerinin neredeyse yarısını kaybettirmiş, savaş sırasında yılda 3 milyar dolar olan savunma ithalatı yaklaşık 1 milyar dolara düşmüştür (Cordesman, 1996, s. 11). Irak ise, İran'la savaşın ardından silah ambargosu dolayısıyla askeri envanterinde önemli sorunlar yaşamakta idi. Öte yandan, Sovyetler Birliği'nin çökmesi, dünyanın diğer bazı bölgelerinde olduğu gibi, Orta Doğu'yu da devlet–dışı gruplar ve saldırgan devletler için bir *açık silah pazarı* haline getirmiştir (Sullivan ve Dubik, 1993, s. 8). Dolayısıyla, Orta Doğu'da devlet düzeyinde silahlanma trendi 1990'lı yıllarla birlikte düşse de, devlet dışı aktörlerin yerleşmesi için uygun bir ortam oluşmuş; Cordesman (1996, s. 11), bu durumu "Orta Doğu'da yeni askeri problem sahasının konvansiyonel olmayan çatışmalar ve nükleer programlar" olduğu analizi ile aktarmıştır. Nitekim PKK da Orta Doğu pazarındaki eski Sovyet silahlarından, özellikle Irak'ın kuzeyindeki silah sirkülasyonundan oldukça istifade etmiş ve dikkate alınması gereken bir konvansiyonel olmayan çatışma kaynağına dönüşmüştür.

²⁰ Bu tez çalışması için yapılan araştırmalarda, terör örgütü içindeki Suriyeli Kürt varlığının daha çok örgütün sözde askeri kanadında yoğunlaştığı görülmektedir. Örneğin, tezin kaleme alındığı 2011 yılı itibarıyla HPG'nin mevcut ve bir önceki yöneticileri (Sofi Nureddin ve Fehman Hüseyin) Suriye kökenlidir.

TASNİF DIŞI

PKK'ya, özellikle Türkiye'ye yönelik terör faaliyetlerinde, avantaj sağlayan en önemli hususlardan biri de, Irak'ın kuzeyindeki otorite boşluğunun büyük bir ivmeyle artmış olmasıdır. PKK'nın Irak'ın kuzeyine yerleşmeye başladığı döneme denk gelen İran–Irak savaşı sırasında, Bağdat'ın ülkenin kuzeyindeki kontrolünü yitirmesi PKK'nın bölgede yerleşmesini kolaylaştırmıştır. Özellikle “cephe gerisi” olarak kullanılan Irak'ın kuzeyindeki kamplar, örgütün agresif stratejiler izlediği dönemde Türkiye aleyhine terörist saldırıların “çıkış noktası” işlevini görürken, terör örgütünün zor duruma düştüğü dönemlerde ise bir “oksijen çadırı” fonksiyonu göstermiş, örgütün toparlanmasını sağlamıştır. Fuller ve Barkey'e göre (2011, s. 47) 1980–1988 İran–Irak Savaşı ve 1991 Körfez Savaşı PKK'ya önemli bir “stratejik derinlik” kazandırmıştır. Bu bağlamda, jeostratejik olarak örgüt açısından oldukça kritik önemde olan ve “BOTAN” olarak adlandırdığı bölge ile coğrafi bütünsellik arz eden Irak'ın kuzey bölgesinin, PKK eylemselliğinin alıntılanan stratejik derinliğin temelini teşkil ettiği değerlendirilmektedir. Bu noktada örgütün en önemli avantajlarından biri de, bahse konu bölgenin kuzeyinde Türkiye'nin terörle mücadele iradesinin bulunması, ancak güneyinde böyle bir politik iradenin olmayışındır.

1988 yılında Saddam Hüseyin'e bağlı güçlerce kimyasal silah kullanmak suretiyle icra edilen *Enfal Operasyonu* PKK için Irak'ın kuzeyindeki varlığı bakımından önemli bir gelişme olmuştur. Bölgede hem mülteci hareketliliği nedeniyle oluşan otorite boşluğunu, hem de KDP'ye bağlı peşmergelerin çekilmesinin ardından kalan sahanın PKK tarafından doldurulmasının Bağdat tarafından zımni kabulünü değerlendiren terör örgütü, Türkiye – Irak sınırında birçok kamp elde etmiştir. Bağdat'ın bu kabulü, dönemin Başbakanı Yıldırım Akbulut'un 5–7 Nisan Irak ziyareti ile belirginleşecektir. Zira Türk tarafı 1983–1988 yılları arasında yürürlükte olan *Sıcak Takip Anlaşması* benzeri bir düzenlemeyi gündeme getirince, Saddam Hüseyin öneriyi derhal geri çevirmiştir (Özdağ, 2010, s. 90). PKK'nın Irak'ın kuzeyinde kazandığı operasyonel yeteneklerin temelinde yatan bir diğer gelişme, 1991 yılında 1. Körfez Savaşı ile yaşanacaktır. Bağdat'ın ABD öncülüğündeki koalisyonla yenilmesiyle Türkiye'ye karşı konuşlanmış olan Irak tümenleri birçok ağır silahlarını bırakarak çekilmişlerdir, doğal olarak söz konusu silahlar PKK tarafından ele geçirilmiştir.

Bahse konu dönemde örgüt içinde yaşanan tasfiyeler Saddam Hüseyin–PKK ilişkilerini ve Bağdat'ın kontrolünü yitirdiği Irak'ın kuzeyini nasıl PKK ile doldurmaya çalıştığını da ortaya koymaktadır. Iraklı Kürtlere karşı imha harekâtına girişen Saddam Hüseyin'e bağlı güçler karşısında, PKK'nın tepkisizliği ve Saddam Hüseyin ile işbirliği yapması, örgüt içinde, “cezaevi direnişlerinin simge isimlerinden” olan ve

TASNİF DIŞI

daha sonra yönetimde yer alan Mehmet Cahit Şener ve ona bağlı bir grup tarafından protesto edilmiş, *PKK Vejin* adı altında, “PKK’nın kuruluş felsefesine ihanet etmeyen” bir oluşuma gidilmiştir. “PKK önderliğinin” Kürtleri katleden Saddam Hüseyin ile işbirliği içinde olduğunu söyleyen *Ahmet* kod adlı Şener, 1991 yılında Suriye–Kamışlı’da Abdullah Öcalan’a bağlı güçler tarafından öldürülmüştür. Yine aynı dönemde PKK, Abdullah Öcalan’ın kardeşi Osman Öcalan’a Irak’ta *Partiya Azadiye Kürdistan – Kürdistan Özgürlük Partisi (PAK)* adlı oluşumu kurdurma girişiminde bulunmuş, böylece Irak’taki varlığını “yerel” koşullarda sağlamaya çalışmıştır (Ersever, 2009, s.177–180). Özetle, önce İran–Irak savaşı, müteakip olarak Enfal Operasyonu ve en sonunda 1. Körfez Savaşı’nın sonucu olarak PKK Irak’ın kuzeyinde giderek daha çok serbesti elde etmiş ve Türk topraklarındaki operasyonel coğrafyası için geri bölgeler tahsis etmiştir. Böylelikle, daha önce de belirtildiği üzere PKK eylemselliği stratejik derinlik kazanmış, ayrıca ağır kayıplar verdiğinde sığınabileceği bir *rejenerasyon sahası* bulmuştur. Dolayısıyla, incelemeye konu 1991–1999 döneminin başında TSK, otorite boşluğu ile istikrarsızlık üreten bir Irak ve Irak’ın kuzeyine güçlü biçimde kök salmış PKK ile karşılaşmıştır. Ayrıca Sovyetler Birliği’nin çökmesiyle eski Sovyet silahlarının illegal silah pazarına düşmesi ve Birinci Körfez Harekatı’nın sonucunda kuzey bölgesindeki Irak tümenlerinin çekilmesi, PKK’nın operasyonel kapasitesini doğrudan arttırmıştır. Kundakçı (2007, s. 198), bu durumu “PKK ömründe görmediği silah bolluğun ulaştı” ifadeleriyle tanımlamaktadır. Söz konusu “silah bolluğuna” 1986 sözde 3. Kongre kararları ile eklenen “militan bolluğu” ve 1990 sözde 4. Kongre kararları ile kazanılan “şehir kadrosu ve milis bolluğu” da ilave edildiğinde, 1991 koşulları PKK’sının dünyanın en tehlikeli terörist gruplarından birine nasıl dönüştüğü izah edilebilecektir. Zira PKK’nın tepe noktasında 10.000 aktif silahlı militanı bulunmaktaydı ve zaman zaman kitlesel eylemlere iştirak eden milis güçlerinin 50.000’den az olmadığı tahmin edilmekteydi (Cline, 2004, s. 327).

Dolayısıyla 1991–1999 şartlarını hazırlayan güvenlik ortamının, terörist kapasitede dramatik bir artış ile bölgesel ve küresel düzeyde konjonktürel koşullardaki radikal değişimlerin ürünü olduğu söylenebilir. Bu durum, daha sonra da ayrıntılı olarak değerlendirileceği üzere, Türk Devleti ve Türk Silahlı Kuvvetleri üzerinde bir *stratejik sürpriz* faktörü oluşturmuştur. PKK tehdidi karşısında, özellikle 1986–1991 sürecinde Türk Devletinin yaşadığı bocalamayı açıklamaya çalışan çeşitli çalışmalara rastlamak mümkündür. Anılan çalışmaların bir kısmı dönemin siyasilerini suçlarken, bir kısmı da güvenlik istihbaratı hususundaki eksiklikler ve askeri hatalar üzerinde durmaktadır. Esasen istihbarat hatalarını inceleyen

TASNİF DIŞI

literatürün, bu tip eksiklikler karşısında üç tipik eleştiri kategorisi geliştirdiğini söylemek mümkündür: İstihbari hatanın genelde karar verici düzeyinde oluştuğunu öne sürenler, genellikle istihbarat kurumlarının zafiyet gösterdiğine inananlar ve her iki grubun dışında, istihbarat hatasının çoğunlukla düşmanın aldatma becerisinin bir ürünü olduğuna inananlar... Öte yandan, konuya farklı ve “fonksiyonel” bir bakış açısı getiren ve istihbarat hatası için “kimin suçlu” olduğundan çok, “neyin sebep olduğuna” bakılmasının daha uygun olduğunu mütalaa eden geleneksel istihbarat teorisyenleri de mevcuttur (Dahl, 2005, s. 33). Bu görüşten hareketle, Türk Devletinin PKK karşısında yaşadığı bocalamadan “kimin sorumlu olduğu” bir kenara bırakılır, “neyin sebep olduğu” ekseninde bir analiz yapılırsa; temel dezavantajın Türk güvenlik güçlerinin Soğuk Savaş pratikleri içinde aşına olmadıkları bir tehditle yüzleştikleri söylenebilir. Ayrıca, anılan hazırlıksızlığı salt terörist tehditle sınırlamak da doğru olmayacaktır. Aynı zamanda, PKK’nın yükseldiği dönemin Türk stratejistlerin hazırlıklı olmadığı bölgesel ve küresel konjonktürel koşullarda vuku bulduğu da belirtilmelidir. Öte yandan, terör tehdidine karşı hazırlıksızlık durumuna yönelik farklı bakışlar da söz konusudur. Morris (2009, ss. 5–9), özü itibarıyla politik bir ajandaya sahip olan ve psikolojik işlevler taşıyan terörizmin doğasında “stratejik sürpriz” faktörünün güçlü bir şekilde bulunduğunu belirtmektedir. Yani başarılı bir terör stratejisi, zaten konvansiyonel aktörlerin hazırlıksızlığı üzerine kurulmalıdır. Bu yönüyle Morris (2009) terörizmin “özel operasyonlar” kategorisinde ele alınabileceğini, zira “küçük ancak eğitilmiş bir grubun daha geniş bir gruba karşı özel durumlarda relatif üstünlük sağlaması” prensibinin askeri literatürdeki özel operasyonlar ile terörizm açısından örtüştüğünü kaydetmektedir. Bahse konu değerlendirmeler, bir önceki atıfta alıntılanan istihbarat hatalarına ilişkin değerlendirmede “düşman” odaklı yaklaşımı anımsatmaktadır. Zira burada stratejik sürpriz hususu, “düşmanın yapısal bir işlevini” yansıtmaktadır.

Çeşitli istihbarat hataları yaklaşımlarıyla açıklanabilmekle birlikte, sonuç olarak PKK 1991 yılı itibarıyla kendi varlığını sistemde devlet düzeyindeki diğer bazı aktörlerin çıkarlarıyla örtüştürmeyi ve böylece Türkiye’ye karşı icra edeceği terör kampanyasının temellerini atmayı başarmıştır. Suriye’nin ardından PKK’ya verilen destek bakımından Yunanistan, İran İslam Cumhuriyeti, bağımsızlığını kazanmasının ardından Ermenistan ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi eklenebilir. Ayrıntılı bir dış politika analizine girmemekle birlikte, söz konusu ülkelerin Türkiye ile sorunlarından kaynaklanan motivasyonları ile (Örn. Yunanistan – karasuları ve hava sahası sorunları, İran – Türkiye’nin laik rejiminden duyulan kaygılar, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi – 1974 Barış Harekâtı ve Kasım 1983’te Kuzey Kıbrıs Türk

TASNİF DIŞI

Cumhuriyeti'nin ilanı vb.) genel olarak bölgelerinde güçlü bir Türkiye istememelerinden kaynaklanan politika ve stratejileri, PKK'ya olan destekleri için gerekçe gösterilebilir. Türkiye'deki politik elitin komşu ülkelerin PKK'ya verdiği destek karşısında verdikleri tepkiler, 1990'ların ortasına kadar, ya diplomatik boyutta sınırlı kalmış ya da "Tahran'ı veya Atina'yı Türk halkına şikâyet etmek" gibi bir retoriğe sıkışmıştır. Öte yandan ilerleyen yıllarda yaşanacak olan Kardak Krizi, S – 300 Füze Krizi gibi olaylar askeri gücün savaş durumu dışında da sonuç alıcı olabileceğine ilişkin örnek teşkil edecek, sözü edilen durum Abdullah Öcalan'ın Suriye'den çıkarılması ile güçlü bir zemin kazanacaktır. Bununla birlikte Ankara bu tutumu, dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun görev süresi içinde (1998 – 2002) kuramsallaştırabilecek ve *Aktif Caydırıcılık* olarak adlandırılan Milli Askeri Stratejik Konsepti uygulamaya koyabilecektir²¹. Oysa doğal olarak Soğuk Savaş koşullarında değil, ancak 1990'lı yılların başında politik elitin *Aktif Caydırıcılık* stratejik konseptini uygulamaya koyabilecek bir siyasi kararlılık göstermesi halinde, Ankara'nın, komşularının PKK'ya verdiği desteği "şiddetle kınamaktan" öteye gidebilecek sonuçlar alacağı değerlendirilmektedir. Zira Yunanistan, GKRY, İran, Suriye gibi ülkeler açısından uzun yıllar boyunca PKK'yı desteklemenin ve Türkiye'ye yönelik örtülü bir savaş yürütmenin maliyeti neredeyse sıfır olmuştur. İlerleyen alt başlıklarda ayrıntılı olarak inceleneceği üzere, Türkiye Suriye karşısında sözü edilen desteğin maliyetini konvansiyonel savaş tehdidi düzeyine çıkarınca, Şam rasyonel bir karar vererek Öcalan'ın ikametine son vermek durumunda kalmıştır.

1990'lı yıllarda PKK'ya ilişkin güvenlik ortamının bir diğer önemli gelişmesi de Türkiye – İsrail askeri ilişkilerinde yaşanan yükselme eğilimidir. Makovsky'e göre (1994), söz konusu ilişkilerde Türk tarafının temel hedeflerinden biri, PKK'ya karşı mücadelede, Avrupa'dan bulamadığı askeri desteği İsrail'den elde etmektir. Çünkü bilindiği üzere, Türkiye'nin özellikle Irak'ın kuzeyinde icra ettiği sınır – ötesi operasyonlar kimi Avrupa devletlerinin tepkisini çekmiş, örneğin Almanya askeri ilişkilerin bir bölümünü kısıtlamıştır. Ayrıca Suriye–İsrail gerilimi, İsrail'in İran'a ilişkin tutumu gibi hususlar Ankara ile Tel Aviv'e ortak tehdit algılamaları zemini yaratmıştır. Türk – İsrail güvenlik ilişkilerine farklı bir perspektiften bakan Bengio ise (2009, ss. 42–44; 53–54), 1996 Güvenlik Anlaşması ile zirve yapan süreci, 1958 yılının Çevresel Pakt örneğine benzetir. Buna göre, kuzeyde komünizm, güneyde de Pan – Arabizm tehdidiyle sıkışan Türkiye ve kendisini çevreleyen düşmanlarını, onları çevreleyen ülkelerle ittifak yaparak sıkıştırma yoluna giden İsrail stratejik

²¹ Aktif Caydırıcılık olarak tanımlanan 1998 yılı Milli Stratejik Askeri Konsepti, müteakip bölüm içinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

TASNİF DIŞI

derinlik paradigması 1958 Çevresel Pakt noktasında buluşmuştur. 1990'lı yılların Türkiye – İsrail ilişkilerindeki temel farklılık ise güvenlik ilişkilerinin daha açık yürüyor olmasıdır. Ankara–Tel Aviv güvenlik ilişkilerinin, Türkiye'nin terörle mücadele faaliyetlerinde stratejik etkisi olduğu değerlendirilmektedir. Gece görüş sistemleri, taarruz ve genel maksat helikopterlerinde kullanılmak üzer bazı sistemler ve sınır güvenliği sistemleri gibi unsurlar İsrail tarafından sağlanmıştır (Bengio, 2009, s. 157). 1994 yılında, İsrail'i ziyaret eden ilk Türk başbakanı olan Tansu Çiller'in temasları, 1993 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin ve aynı yıl, dönemin İsrail Devlet Başkanı Ezer Weizman ile dönemin Dışişleri Bakanı Şimon Peres'in karşılıklı ziyaretleri ilişkilerin yüksek profilini gösterir niteliktedir (Makovsky, 1994).

PKK tehdidi temelinde 1990'lı yılların bölgesel güvenlik ortamını oluşturan parametrelere son olarak terör örgütünün diğer asimetrik unsurlarla ilişkileri belirtilebilir. Bölücü terör örgütü, Suriye, Yunanistan gibi ülkelerle Türkiye'ye karşı vekâleten savaş odaklı temas kurarken, kendisi gibi terör örgütlerinin de dâhil olduğu çeşitli devlet–dışı aktörler ile geniş bir yelpazede ilişkiler ağı da oluşturmuştur. Bu ilişkilerden bir kısmı, Türkiye kökenli Dev–Yol gibi radikal sol fraksiyonlar ile işbirliğini geliştirmeye yönelik, özellikle kuruluş dönemi faaliyetleri olmuştur (Gunter, 1990, ss. 58–59). Ancak bölgesel parametreler içinde ele alınması gereken en önemli hususlardan biri PKK–ASALA ilişkileridir. 6 Nisan 1980 tarihinde²² Lübnan'da bir araya gelen PKK ve ASALA yetkilileri, PKK'nın Türkiye'ye karşı gerçekleştireceği eylemlere ASALA militanlarının da katılacağını açıklamışlardır; bu kapsamda ilerleyen yıllarda Suriye ve Lübnan Ermenilerinden PKK'ya yönelik önemli katılımlar olduğu bilinmektedir. Nitekim bir süre sonra, yerel halk tarafından “Ermenice konuşan PKK militanları” bildirilecek, sözü edilen militanların sivillere yönelik yoğun şiddetinden söz edilecektir (Gunter, 1990, ss. 113–116). PKK – ASALA ilişkilerinde görülen durum, Ermenistan'ın bağımsızlığına kavuşması ile daha geniş bir boyut kazanmıştır. Karabağ'ın işgali sonrasında bölgede oluşturulmaya çalışılan yasadışı “Laçın Kürt Cumhuriyeti” bölgesinden ve Türkiye – Ermenistan sınırından PKK'nın birçok sızma eyleminde bulunduğu bilinmektedir (Criss, 1995, s. 32). Özellikle PKK'nın *Serhad* olarak adlandırdı Kars – Ağrı ekseninde terörist hareketlilik Erivan'ın PKK'ya verdiği destekle artmıştır. Ayrıca, Ermenistan'da kurulan yeni kamplarla, *BOTAN–Irak'ın kuzeyi ekseninde (terör örgütünün ifadesiyle BOTAN–Behdınan)* sağlanan stratejik derinlik, “*Serhad*”–*Ermenistan* ekseninde de yakalanmaya başlamıştır. Dikkate alınması gereken hususlardan biri de, Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesi'nin (1990), Türkiye

²² Özdağ (2010, s. 51) aynı olayı 8 Nisan 1980 tarihi ile kaydetmektedir.

TASNİF DIŞI

Cumhuriyeti topraklarının bir bölümünden “Batı Ermenistan” olarak söz etmesidir. Dolayısıyla, Erivan “kendi toprakları” olarak gördüğü bir coğrafyada Ankara’nın egemenliğini zayıflatmak için PKK’yı kullanmaktan çekinmemiştir. Bu duruma PKK – ASALA işbirliği ve Lübnan bağlantısı eklenince, ortaya çıkan tablo Türk Devletine karşı oluşturulan terörist koalisyonun mahiyetini göstermektedir. Bu durum Türk güvenlik güçlerini daha geniş bir alanda daha yoğun mücadeleye zorladığı gibi, 3. Ordu sorumluluk sahasındaki terörist tehdit düzeyini de yükseltmiştir.

Esasen ASALA – PKK ilişkilerinin Türkiye’ye yönelik vekâleten savaşta bir süreklilik olduğunu gösterdiği değerlendirilmektedir. Burada, ortak bir “düşmana” yönelik işbirliği çabası olduğu kadar, her iki terör örgütünü Ankara’ya karşı kullanan devlet düzeyindeki aktörlerde de Ankara’nın milli güç kapasitesinin kısıtlanması yönünde stratejik bir motivasyon olduğu açıktır. Özellikle, Ermenistan, Suriye, Yunanistan gibi devletlerin Türk ülke topraklarında ve uluslararası hukuk gereği toprak bütünlüğü kapsamında değerlendirilmesi gereken Türk karasuları ve hava sahasında doğrudan revizyonist taleplerinin olması, PKK’ya verilen desteğin izah edilmesinde önemli bir faktördür. Dolayısıyla 1991 yılına gelindiğinde güvenlik ortamını şekillendiren önemli unsurlardan biri de, devlet düzeyindeki aktörlerin Türkiye’ye yönelik revizyonist tutumları ve PKK’nın bu kapsamdaki işlevselliği olmalıdır. Dolayısıyla, 1991–1999 mücadelesinin aynı zamanda devlet düzeyindeki aktörlerin Türkiye’nin toprak bütünlüğüne yönelik düşmanca tutumları karşısında verilen bir mücadele olduğu değerlendirilmektedir.

1991 güvenlik ortamını hazırlayan faktörler çerçevesinde, PKK’nın devlet dışı aktörlerle ilişkilerinde dikkate alınması gereken diğer bir husus, örgütün Irak’lı Kürt gruplardan KDP ve KYB ile etkileşimidir. Özetle belirtmek gerekirse, PKK–KDP, KYB ilişkilerinin son derece pragmatik bir zeminde yürütüldüğü söylenebilir. Daha açık bir anlatımla, Türkiye’nin tepkisine istinaden PKK’ya destek verilmesi misyonunu KDP ve KYB’nin dönüşümlü olarak sürdürdüğü değerlendirilmektedir. Örneğin Temmuz 1983’te, Suriye’de Abdullah Öcalan ve KDP lideri Mesud Barzani arasındaki görüşmeler sonucunda varılan anlaşma PKK’ya yönelik önemli bir destek niteliğinde olmuştur. Söz konusu anlaşma gereği, Irak’ın kuzeyinde PKK – KDP ortak kamplarının kurulduğu bilinmektedir. Daha sonra, Türk güvenlik güçlerinin operasyonlarında KDP militanlarının da zarar görmesi sonucu, ilişkilerin pragmatik niteliği ön plana çıkmış ve kamplar ayrılmıştır (Özdağ, 2010). KDP ve KYB’nin PKK ile ilişkilerinde Orta Doğu’daki politik denklemdeki değişimlerin ve yine Orta Doğu güvenlik stratejilerinin değişmez bir unsuru olan devlet – dışı silahlı aktörlerin rolünün olduğu bilinmektedir. Örneğin, 1982 Hama İsyanı’nda Irak’ın da rolünün

TASNİF DIŞI

olduğunu düşünen Suriye, KDP ve KYB'nin PKK ile yakınlaşmasını sağlamış; aynı dönemde devam eden İran – Irak savaşı koşullarında (*Suriye tavrını İran'dan yana koymuştur*) Irak da İran Kürtleri ile ilişkilerini güçlendirmiş ve Abdurrahman Kasemlo liderliğindeki İran Kürdistan Demokrat Partisi (*İKDP*) ile İKDP'nin İran'a karşı savaşmasına Bağdat'ın destek vermesini öngören bir anlaşma yapmıştır (Ersever, 2009, ss. 98–100). Sonuç olarak PKK'nın KDP ve KYB ile ilişkilerinin belirtildiği gibi pragmatik zeminde ve bölgesel dengelere bağımlı olarak geliştiği söylenebilir. Bu nedenle, Ankara'nın 1990'lı yılların güvenlik stratejileri kapsamında, KDP ve(ya) KYB'ye bağlı peşmergelerin desteğiyle PKK'nın sona erdirilmesi yönündeki stratejilerin, temel mantıkları açısından hatalı olduğu değerlendirilmektedir. Zira dönemin koşullarında ne KDP, ne de KYB Şam–Tahran–Bağdat ilişkilerini ve daha büyük oyuncuların bölgeye olan ilgilerini aşarak, Irak'ın kuzeyinde ve Orta Doğu'da PKK varlığının bitirilmesine yönelik inisiyatif alacak bir hareket serbestisine sahip değildir.

Son olarak, PKK tehdidi temelinde 1991 yılı güvenlik ortamını yaratan faktörler arasında, sistem düzeyindeki iki gelişmeden söz edilebilir. Bahse konu her iki gelişme de, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının ürünü olup PKK tehdidinin o dönemde aldığı boyutta etkileri olduğu düşünülmektedir. Sovyetlerin çökmesi, ABD güvenlik paradigmasında bir kayma yaratmış, artık “komünizmin yayılmasının engellenmesi” gibi bir negatif stratejik hedef, yerini demokrasi, bölgesel ve ekonomik çıkarlar temelinde daha proaktif konseptleri içeren pozitif stratejik hedeflere bırakmıştır (Sullivan ve Dubik, 1993, s. 12). Söz konusu durumun Orta Doğu'ya yansımaları, Washington ile ilişkilerin doğasında yaşanan değişikliklerle olmuştur; Soğuk Savaş döneminde Orta Doğu'daki aktörler ABD ve SSCB yanlıları olarak ayrılırken, Soğuk Savaş sonrasında ABD yanlıları, ABD karşıtları ve üçüncü bir kategori olarak “tereddütlüler” temelinde ayrılmışlardır (Bengio, 2009, ss. 26–27). Bu bağlamda, ABD bölgeye ilişkin daha serbest stratejiler izlemeye başlamıştır, bunun en büyük örneği de 1991 1. Körfez Savaşı ve Irak–İran üzerinde uygulanan ikili çevreleme (*dual containment*) anlayışıdır. Şurası bir gerçektir ki, Türkiye 1991 sonrasında Sovyet tehdidine karşı bir savunma hattı işlevi gören NATO ülkesi konumunda değildir. Washington açısından ise “Kürt kartı”, ABD karşıtları cephesinde konumlanan Irak ve İran ve daha sonra bu cepheye katılacak olan Suriye için etkili bir araç niteliği kazanmıştır. Bu durumun Türkiye'nin karşılaştığı PKK tehdidine önemli etkileri olmuştur.

SSCB'nin yıkılışının bir diğer önemli sonucu da, birden bire Türk cumhuriyetlerinin ortaya çıkması ve Türk dünyası jeopolitiğinin yeni bir pozisyon

TASNİF DIŞI

almasıdır. Bu durum, Ankara'ya önemli ve istisnai stratejik açılım olanakları tanırken, PKK tehdidinde olduğu gibi, Türk stratejistlerinin hazırlıksız yakalandığı bir alana karşılık gelmiştir. Türk dünyasının Ankara merkezli birliği, o dönem koşullarında oldukça uzak bir olasılık niteliği taşısa da, özellikle Türkiye–Azerbaycan ilişkilerinin geleceği, Hazar'ın statüsüne dair Türkiye'nin oynayabileceği rol, Türk cumhuriyetleri ve Türkiye arasında gelişecek ekonomik işbirliği olanakları gibi hususlar Ankara'ya önemli bir potansiyel kazandırmıştır. Ayrıca bahse konu koşullara ek olarak, Rusya Federasyonu'nun o dönemde içinde bulunduğu zor durum ile özellikle 1. Rus – Çeçen Savaşı'nın (1994 – 1996) ortaya koyduğu sonuçlar ve Çeçen tarafı ile Türkiye arasında, her iki kamuoyunu da kapsayan yakınlık düşünülecek olursa; eski Sovyet coğrafyasında önemli bir güç boşluğu bulunduğu da anlaşılacaktır. Zira anılan jeopolitik eksen uzun bir süreden beri etkisi altında bulunduran Moskova, tarihinin en bunalımlı dönemlerinden birini geçirmektedir. Sözü edilen güç boşluğunun bir kısmının dahi o dönemde Ankara tarafından doldurulmasının, uluslararası sistem düzeyinde etkileri olabilecek bir mahiyet arz ettiği değerlendirilmektedir. Dolayısıyla 1990'lı yıllarda gerek Türkiye'nin milli güç kapasitesini iç güvenlik tehdidine yoğunlaştırması gerekse bölücü terörle mücadelenin Türk dünyasına yönelik kapsayıcı bir milliyetçi anlayış ve bu anlayış temelinde gelişen ekonomik–politik işbirliği ve entegrasyon modellerinin önüne geçmesi bakımından, Türk dünyası jeopolitiğinde oluşan güç boşluğu ve Türkiye'nin oynayabileceği rolün 1991–1999 dönemi PKK temelli güvenlik ortamının önemli parametrelerinden biri olduğu düşünülmektedir.

ç. 1991 İtibariyle PKK Odaklı Güvenlik Ortamına ilişkin Genel Değerlendirme

Sonuç olarak, 1991 yılı öncesinde, esnasında ve incelemeye konu 1991 – 1999 dönemi içerisinde uluslararası sistem, Türkiye'nin de içinde bulunduğu bölge, devlet düzeyinde Türkiye ve PKK ile ilişkili diğer aktörler ve devlet – altı düzeyde PKK ve bu terör örgütüyle ilişkili ASALA, KDP, KYB gibi unsurlar zemininde dramatik dönüşümler yaşandığı görülmektedir.

1991 yılı iki kutuplu dünya düzeninin tek kutuplu dünya düzenine geçiş aşamasını temsil etmektedir. SSCB'nin yıkılması, Orta Doğu'da illegal silah pazarından, Suriye gibi aktörleri çevreleyen güvenlik garantilerinde dönüşümler ve ABD'nin Orta Doğu'da kazandığı manevra alanı gibi hususlarda temel parametrelerde ve hâkim paradigmada önemli değişimler yaşanmıştır. Bölgesel düzeyde irdelendiğinde, İran – Irak Savaşı, Suriye istihbaratının PKK ile ilişkileri, İran–Suriye yakınlaşmasının PKK üzerindeki etkileri, Enfal Operasyonu, Irak'ın

TASNİF DIŞI

kuzeyinde sistematik olarak otorite boşluğu gelişmesi ve nihayet 1. Körfez Savaşı'nın 1991–1999 dönemi PKK eylemselliğinin temelinde yatan belirleyici dış faktörler olduğu değerlendirilmektedir. Bahse konu koşullar, aynı dönemde Türk–İsrail güvenlik ilişkilerinde de sıçramaya neden olmuştur.

Türkiye 12 Eylül 1980'i hazırlayan kaotik şiddet ortamı ve Soğuk Savaş'ın gerektirdiği stratejik kültür yapısı içinde PKK tehdidinin hangi boyutları alacağını öngörememiştir. 1987'de çıkan Olağanüstü Hal yasası ve rejimi ile sıkıyönetim koşullarının sona ermesi, PKK'nın gelişmesi bağlamında kuşkulu bir performans ortaya koymuştur. Ayrıca dönemin politik seçkinlerinin PKK'ya ilişkin geliştirdikleri “eşkıya” retoriği, tehdidin küçümsenmesinin ötesinde, DYÇ ve terörizm tehdidine ilişkin teorik yetersizliği ortaya koyması bakımından da önemlidir. Yine de, 1984–1986 yılları arasında eksik stratejik, operasyonel ve taktik istihbarat yeteneklerine karşın PKK'ya vurulan darbeler, terör örgütünü 1986 sözde 3. Kongre'de radikal bir dönüşüm sürecine zorlamıştır.

Bölüm kapsamında incelenen PKK'nın 1986 ve 1990 dönüşümlerinin ve anılan kongrelerde geliştirdiği strateji ve konseptlerin 1991 eylemselliği üzerinde önemli rol oynadığı değerlendirilmektedir. Zira 1991 yılına gelindiğinde PKK, kurtarılmış bölgeler yaratma amacıyla karakollara saldıran ve güvenlik güçlerini sahayı terk etmeye zorlayan, yerel halk üzerinde sistematik baskı ve şiddet kuran, böylece zorla militan ve lojistik destek elde eden, kırsal alandaki terörist faaliyetlerle yerleşim merkezlerindeki kalkışma hareketlerini entegre eden bir yapı arz etmekteydi.

Neumann ve Smith (2005), terörist stratejinin üç temel fonksiyonu olduğunu belirtmektedir:

- ➔ “Disoryantasyon” (*yönelim bozukluğu*) yaratarak ilgili toplumu yönetimden soyutlamak,
- ➔ Karşısındaki yönetimi “siyasi orta yolu” yok edecek şekilde orantısız şiddet içeren bir yanıtla zorlamak ve bu suretle çatışma ortamını körüklemek,
- ➔ Alternatif politik mesajlarla ilgili toplumda meşruiyet yaratmaya çalışmak.

1991 yılına gelindiğinde PKK'nın bir önceki paragrafta alıntılanan üç terörist stratejik fonksiyonun tamamında faaliyet gösteren geniş spektrumlu bir yaklaşıma ulaştığı görülmektedir. Böylece 1991 yılı itibarıyla TSK, diğer ordularla savaşmak üzer yetiştirilen düzenli orduların doğası gereği alışık olmadıkları paramiliter bir

tehdit ve yine Soğuk Savaş düzeni içinde hazırlıklı olunmayan dinamik konjonktürel koşullarla karşılaşmıştır. Sözü edilen durum, kuramsal çerçeve bölümünde Askeri Meselelerde Devrim (AMD) kavramı ile teorik olarak ele alınan askeri dönüşüm sürecini zaruri kılmıştır. Ayrıca üçüncü bölümün başında teorik tartışması yapılan düşük yoğunluklu çatışmalarda konvansiyonel güçlerin kullanılması hususu, Türk Devletinin üniter ve milli bütünlüğünün korunması için 1991 şartlarında pratiğe uygulanmak durumundadır.

Morris'e göre (2009, s. 25), terörist eylemsellikte stratejik baskın unsurunun psikolojik hedefi toplumsal dengeyi sarsmaktır. 1984 yılından itibaren gelişen bu terörist momentum, 1990'lı yılların başı itibariyle toplumsal dengeyi sarsarak politik psikolojik sonuçlar elde etmeye başlamıştır. Nitekim incelemeye konu DYÇ mücadelesinin başında PKK'nın geldiği durum, salt askeri ajandayı ilgilendiren bir profil sergilememektedir. Örneğin 1993 itibariyle sadece Diyarbakır'da 700, tüm bölgede yaklaşık 3.600 okulun PKK terör eylemleri nedeniyle kapatıldığını, yaklaşık 100.000 öğrencinin bu nedenle eğitimini sürdüremediği belirtilmektedir (Criss, 1995, s. 30). Görüldüğü üzere PKK eylemselliği salt güvenlik güçleri üzerinde zayıf etkisi yaratmamış, hedef durumunda bulunan toplumun sosyal ve psikolojik durumunu da derinden etkileyecek noktaya ulaşmıştır.

Bu aşamaya kadar 1991 – 1999 DYÇ güvenlik ortamını hazırlayan koşullar ve dönemin mahiyeti açıklanmış olmaktadır. Müteakip safhada, bu başlık kapsamında açıklanmaya çalışılan güvenlik ortamı içinde TSK'nin konvansiyonel bir güç olarak DYÇ ortamında icra ettiği terörle mücadele faaliyetleri değerlendirilecektir.

2. 1991–1999 DÖNEMİ DYÇ MÜCADELESİ VE SÖZ KONUSU DÖNEMDE ASKERİ DÖNÜŞÜMÜNÜN İNCELENMESİ

Bulgular ve yorum bölümünün temel amacı 1991–1999 dönemi terörle mücadelesi ve askeri dönüşümünü DYÇ ve AMD kuramları çerçevesinde incelemektir. Önceki aşamada çizilen güvenlik ortamında icra edilen terörle mücadele faaliyetleri ve bu kapsamdaki askeri dönüşümün analizi, aynı zamanda tez çalışmasının hipotetik olarak sınanması anlamına da gelmektedir. Zira DYÇ ve AMD kavramlarına ilişkin teorik zemin, 1991–1999 TSK vakası vasıtasıyla test edilmektedir. Bu nedenle müteakip alt başlıklarla “1991–1999 Dönemi Türk Silahlı Kuvvetleri Örneği” değerlendirilecek, DYÇ ve AMD teorik yaklaşımları çerçevesinde analiz edilecektir. Bu bağlamda ilk olarak mücadelenin dönüm noktası sayılan 93

TASNİF DIŞI

Stratejisi ile başlanacak, ardından ilgili diğer safhalara geçilecektir. Ele alınacak olan tüm işlevsel hususlar, daha önce aktarılan kuramsal çerçeve ile bağlantılı biçimde analiz edilecektir.

a. 1993 Stratejisi ve Sonrası DYÇ Kapsamında Askeri Dönüşüm

1993 yılı ve “1993 Stratejisi” olarak adlandırılan askeri dönüşüm, Türk güvenlik güçlerinin ve özelde TSK’nin terörle mücadele faaliyetlerinde önemli bir dönüm noktası olmuştur (Başbuğ, 2011, s. 97; Kundakçı, 2007, s. 219). Bu noktada askeri stratejik ağırlığın, sorumluluk sahası İstanbul–Trakya hattı olarak tanımlanabilecek olan 1. Ordu’dan, Malatya merkezli 2. Ordu’ya kaydırılması sonucunda personel, silah ve daha birçok yönden terörle mücadele sahası takviye edilmiştir. Söz konusu değişikliğin, salt silah–mühimmat ve personel bağlamı ile sınırlandırılmayacağı da açıktır. Zira Soğuk Savaş dönemi koşullarında, stratejik derinliğin en zayıf olduğu Trakya–İstanbul hattında alınan yoğun milli savunma önlemlerinin meydana getirdiği askeri stratejik kurgudan sonra, 1990’lı yıllarda ağırlığın 2. Ordu bölgesine verilmesi de, kuramsal çerçeve bölümünde sıklıkla vurgulanan, Galula’nın (2006a) “zihinsel dönüşüm” ifadesinin bir tezahürü niteliğinde olmalıdır. Böylelikle Türk Devletinin ve TSK’nin stratejik aklının PKK kaynaklı DYÇ tehdidini önceleyerek, Soğuk Savaş döneminin devlet düzeyinde aktör kaynaklı orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalar tehdidi anlayışından farklı bir düzleme kaydığı düşünülmektedir. Ayrıca 93 *Stratejisine* paralel olarak terörle mücadeleye ilişkin geniş spektrumlu bir irade de oluşturulmaya başlanmıştır. Bu kapsamda anılan dönemde Türk iş dünyasından yaygın basına kadar birçok aktör terörle mücadelede devlete ve güvenlik güçlerine olan desteğini açıkça ortaya koyduğu bilinmektedir. Ayrıca PKK’ya finansman sağlayan mafya unsurlarının üzerine daha yoğun polisiye–istihbari–adli yöntemlerle gidilmiş; yine bu paralelde bölücü terör örgütüne müzahir siyasal uzantılarla etkin hukuk mücadelesi verilmiştir (Özdağ, 2010, ss. 119–120). Böylelikle kuramsal çerçevede açıklanan DYÇ’nin *gayret birliği* prensibinin de 1990’lı yıllarda ve ağırlıklı olarak 1993 *Stratejisiyle* birlikte uygulamaya konulmuş olduğu düşünülmektedir. Zira milli güç kapasitesinin çok çeşitli unsurları, asimetrik tehdit unsurunu mağlup etmek amacıyla ortak bir stratejik hedefe yöneltilmiş olmaktadır.

1993 *Stratejisinin*, 1990’ların başında ilk işaretleri görülen iki hususu ön plana çıkardığı görülmektedir. Bahse konu hususlar; güvenlik güçlerinin ağır kış şartlarında harekât icra edebilmesi ve tüm mevsim koşullarında gerçekleştirdiği operasyonları günün diğer yarısına, yani geceye, yayabilmesidir. Bu iki stratejik değişikliğin, ilerleyen paragraflarda detaylandırılacağı üzere, Clausewitzci bir

TASNİF DIŞI

ifadeyle, terör örgütünün fiziksel ve psikolojik dengesinin bozulmasında önemli rol oynadığı görülmektedir.

Gece görüş sistemlerinin bölgedeki operasyonel birliklerde yaygınlaştırılması, paralel olarak taarruz ve genel maksat helikopterlerinden oluşan kara havacılık unsurlarının da aynı gece görüş sistemleriyle donatılması üzerinde durulması gereken hususlardır. Ayrıca gözetleme ve kestirim cihazlarında modernizasyona gidilmesi de, gece görüş yeteneklerinin geliştirilmesiyle aynı doğrultuda etki oluşturmuştur. Söz konusu uygulamalar, “*geceyi bir silah gibi kullanan*” terör örgütünün günün her iki yarısında da baskı altına alınabilmesini sağlamıştır (Kundakçı, 2007, ss. 220 – 224). Böylelikle, asimetrik tehdit unsurunun gece hareket halinde olmasını gerektiren temel davranış esaslarının da akamete uğratılabildiği değerlendirilmektedir. Kış şartlarında operasyonun mümkün kılınması ise uygun teçhizatın bölgede görev yapan personele sağlanmasıyla gerçekleştirilebilmiş; böylelikle eksi 35–40 derecelik yağışlı hava koşullarında dahi güvenlik güçlerinin terörle mücadele etmesi sağlanabilmiştir. Bu yenilik, anılan koşulların hakim olduğu coğrafyalarda, iç güvenlik hareketinin 4–4,5 ay kesilmesinin önüne geçtiği gibi, PKK’ya bağlı terörist unsurların, doğrudan sıcak temasın sağlanmadığı durumlarda dahi, zorlu doğa koşullarına zorlanarak etkisiz hale getirilmesine neden olmuştur. Ayrıca anılan dönemde birliklere sağlanan GPS –*Global Positioning System / Küresel Konumlandırma Sistemi*– cihazları da kış / gece şartlarında yer belirleme, intikal ve harekâtı daha etkin hale getirmiştir (Kundakçı, 2007, ss. 225–227). Ayrıca terör örgütünün o dönemdeki silahlı kanadı olan ARGK’nın önemli figürlerinden olan terörist Şemdin Sakık’ın deneyimleri de, doğa koşullarının örgüt mensupları üzerinde en az askeri operasyonlar kadar yıkıcı olduğunu doğrulamaktadır (Günay, 2007). Dolayısıyla gece operasyonları ve özellikle kış operasyonlarında başarının tek parametresi asimetrik tehdit unsuruna doğrudan verdirilen zayıat olmamalıdır. Terör örgütünün olumsuz doğa koşullarında baskı altına alınması *dolaylı zayıat* yaratması bakımından da önemlidir. Konvansiyonel güçlerin, örnek olarak ele alınan vaka analizinde TSK’nin, kış şartlarında ve gece ortamında operatif yetenekler kazanması asimetrik tehdit unsurunun “güvende olduğu” şartların minimize edilmesi, fiziksel ve psikolojik üstünlük kurulması hususunda dikkate değer adımlar olarak mütalaa edilmektedir. Söz konusu hareket tarzı konvansiyonel güçlerin DYÇ ortamında başarı kazanmaları açısından önemli bir koşulu da gösterir niteliktedir. TSK gece ve kış operasyonları örneği, DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin başarısı için asimetrik tehdit unsurunun hareket esaslarının akamete uğratılmasının kritik bir adım

TASNİF DIŞI

olduğunu ortaya koymaktadır. 1993 *Stratejisi* kapsamında gece ve kış operasyonlarının, sınır ötesi harekâtlarla birlikte en önemli etkilerinden biri de dağlık arazi ve kentsel alan arasındaki bölgede PKK varlığını hedef alması olmuştur. Böylelikle terör örgütünün yerel halk ile olan teması da bir ölçüde azaltılmış olmaktadır (Başbuğ, 2011, s. 97). Bu durum, Galula'nın (2006a) yerel halkın asimetrik tehdit unsurundan izole edilmesi stratejisi ile uyumludur.

Yerel halkın asimetrik tehdit unsurundan izole edilmesi çabalarında, alan hâkimiyeti konseptine de ayrı bir parantez açmak yerinde olacaktır. Özü itibariyle ilgili askeri birlikler tarafından belirli bir mıntıkanın tam kontrolünü öngören söz konusu konsept, 1990'ların başında uygulanmaya çalışılmış ancak temel esaslarıyla 1993 itibariyle tam anlamıyla gerçekleştirilmeye başlamıştır. Bahse konu konsept, aynı zamanda savunma durumunun terk edilerek, agresif bir taarruz tutumunun benimsenmesi anlamına da gelmekteydi. Böylece askeri birlikler, ateş üstünlüklerini de kullanarak hedef araziye tam bir denetim altına alma yoluna gitmişlerdir (Özdağ, 2010, ss. 130–131) Alan hâkimiyeti konseptinin mahiyetinin tam olarak anlaşılabilmesi için, incelemeye konu vaka analizine asimetrik tehdit unsurunun gözünden bakılması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda terörist Sakık, 1990–1993 yıllarında temel gıda maddelerinin temininde oldukça verimli bir dönem geçirdiklerini, PKK militan kadrosunun doyurulmasının ötesinde, “menüsünün” de çeşitlendiğini belirtmektedir. Bir anekdot olarak aktarmak gerekirse, Sakık bahse konu dönemde (1990–1993) “20 kilo alabilecek kadar” temel gıda malzemesi bolluğu içinde olduklarını belirtmektedir. Oysa 1993 sonrasında alan hâkimiyeti konseptinin tam olarak uygulanmasıyla, PKK'ya bağlı unsurlar beslenmek için uzun yürüyüşler yapmak ve riskli bölgelere girmek durumunda kalmışlardır (Günay, 2007, ss. 66–67).

Bu tez çalışması alan hâkimiyeti konsepti, gece ve kış operasyonlarından oluşan üçlemenin Hart'ın (2003), kuramsal çerçeve bölümünde aktarılan, *dolaylı tutum* stratejik yaklaşımıyla açıklanmasının mümkün olduğunu değerlendirmektedir. Zira her üç hareket tarzı da terör örgütünün dengesini salt doğrudan taarruzla değil, dolaylı yoldan baskı kurarak da sarsmayı amaçlamış ve başarmıştır. Kış şartlarında ve gece ortamında baskı altına alınan PKK, aynı zamanda alan hakimiyeti konsepti ile kırsal alandaki ikmal imkânları da kısıtlanarak zor doğa koşullarının etkin olduğu vahşi bir atmosfere sıkışmaya zorlanmıştır. Böylelikle fiziksel ve psikolojik imha eş zamanlı olarak sürdürülebilmiş ve 93 *Stratejisinin*, Clausewitzci (2008) bir ifadeyle çatışmanın “pozitif amacını” yani taarruzu takip eden ruhu, açıklanan zeminde uygulamaya konulabilmiştir.

Şekil 10: 93 Stratejisinin Dolaylı Tutum Stratejik Etkisi

İncelemeye konu döneme ilişkin terörle mücadele literatürü tetkik edildiğinde, alan hâkimiyeti konseptinin ve 93 Stratejisinin, Metz ve Millen’in ifadesiyle (2003) harekâtın “psikolojik hassasiyet” boyutu dikkate alınarak kurgulandığı değerlendirilmektedir. Zira anılan döneme kadar bölücü terör örgütünün propagandası, Türk Devletinin “bölgeyi boşalttığı” yönünde gerçekleştirilmiştir. Alan hâkimiyeti konsepti bağlamında hareketli–operatif ve statik birlikler bir arada, yoğun biçimde bulundurulmuş; stratejik bölgelerdeki karakollar yeniden faaliyete geçirilmiş ve yeni noktalarda kalıcı konuşlanmalar icra edilmiştir (Kundakçı, 2007, s. 250). Bölgeye sevk edilen operatif birliklerin arazide uzun süre kalmaları ve üstünlükleri, yine 93 Stratejisi kapsamında topçu birliklerinin ateş gücünü takviye etmek amacıyla yoğun biçimde bölgeye sevk edilmesi askeri stratejik dengeleri değiştirmiştir (Başbuğ, 2011, ss. 84–85). Anılan önlemlerin Türk Devletinin bölgeyi boşaltmadığını, aksine daha güçlü biçimde askeri varlığını inşa ettiğini gösteren bir “psikolojik hassasiyet” arz ettiği düşünülmektedir. Böylelikle PKK’nın yerel halk üzerinde uyguladığı “silahlı propagandanın” etkinlik alanı da daraltılmış olmaktadır; söz konusu dönemde verilen “askeri fotoğrafın” yanı sıra, güvenlik güçlerinin halkın sosyal gereksinimlerini doğrudan karşılama yoluna gitmesi de psikolojik üstünlüğün sağlanması bağlamında dikkate alınması gereken bir hareket tarzını temsil etmiştir. Ayrıca alan hâkimiyeti konseptinin beraberinde getirdiği yoğun askeri varlık, bölgedeki güç dengesine ilişkin mesajın yerel halka doğru biçimde ulaşmasını da kolaylaştırmıştır. Böylelikle bölücü terör örgütünün alternatif bir siyasal model ortaya

TASNİF DIŞI

koyacak imkân ve kabiliyeti olmadığı gösterildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle daha önce de analiz edildiği üzere, 93 *Stratejisinin* sonuçlarını salt zayıf oranlarıyla hesaplamak mümkün olmadığı gibi, DYÇ'nin temel parametrelerine de uygun değildir. 93 Stratejisi, askeri sonuçları üzerinden bölgedeki psikolojik atmosferin değiştirilmeye başlandığı ve PKK'nın terör döngüsünün kırıldığı aşamaya karşılık gelmektedir.

Söz konusu dönemde Türk güvenlik güçlerinin birçok birlik ve seviyelerde DYÇ'ye göre yeniden dizayn edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. TSK'nin 1990'lı yıllardaki terörle mücadele stratejisini yürürlüğe koyarken eğitim, teçhizat ve kuvvet yapısı gibi hususlarda önemli bir dönüşüm faaliyetini de sürdürdüğü görülmektedir. Eğitim ve teşkilat alanındaki en önemli gelişme, bölgeye gönderilecek birliklerin çatışmanın doğasına ilişkin özel ve işlevsel bir çalışma sürecinden geçirilmesi olmuştur. Anılan eğitimler, daha önce üzerinde durulan gece ve kış operasyonları ile PKK'nın yöntemlerine özel fonksiyonel alanları da kapsamıştır. Ayrıca aynı dönemde Özel Harp Dairesi'nin geliştirilerek Özel Kuvvetler Komutanlığı'na dönüştürülmesi ve tümen seviyesine çıkarılması, yine Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde terörle mücadelede uzman özel harekât birliklerinin oluşturulması da kritik gelişmelerdir. Hatta Deniz Kuvvetleri bünyesinde bulunan Foça Deniz Piyade Taburu dahi, 1993 sonunda Şırnak'a konuşlandırılarak, bölgedeki diğer Kara Kuvvetleri ve Jandarma unsurlarıyla birlikte harekât icra edebilmiştir (Kundakçı, 2007, ss. 228–230; 246–247). Benzer şekilde, Türk Kara Kuvvetleri'nde tümenlere dayalı konvansiyonel ağır yapıdan, kolordu–tugay–tabur silsilesine dayalı aktif ve hareketli yapıya geçilmesinin de DYÇ görevlerinin daha etkin yerine getirilebileceği bir nitelik arz ettiği söylenebilir (Özdağ, 2010, ss. 127–128).

Gelinen noktada, 1990'larda yaşanan askeri dönüşüm sürecinde kara havacılık faaliyetlerine, bu bağlamda da döner kanatlı unsurların ve özellikle taarruz helikopterlerinin oynadığı önemli role kısaca değinilmesinde yarar görülmektedir. Tez çalışmasının yöntem ve sınırlılıklarına ilişkin bilgilerde vurgulandığı üzere, operasyonel ve taktik seviyelerdeki analizler özel bir ihtisas konusu olup buradaki değerlendirmelerde yer verilmesi uygun değildir, dolayısıyla bahse konu kara havacılık faktörü askeri stratejik seviyede ele alınacaktır.

İncelemeye konu 1991–1999 dönemine hâkim görüşleri yansıtan ABD Ordusu'na ait 1997 tarihli *Taarruz Helikopteri Harekâtları* talimnamesi (FM 1–112, 1997, ss. 1–1 – 1–2), taarruz helikopterlerinin sahadaki kara unsurları ile sıkı bir entegrasyon içinde olan silah sistemleri olduğunu belirtmekte; hızlı ve isabetli

TASNİF DIŞI

biçimde yoğun ateş gücü sağlayarak muharebe alanındaki kara unsurlarının inisiyatifi ele geçirmesine katkı sağlamayı, anılan döner kanatlı unsurun öncelikli görev tanımı olarak aktarmaktadır. Ayrıca, keşif görevleri, belirli bir alanın emniyetinin alınması gibi fonksiyonları da bulunmaktadır. Alıntılanan talimnameden yaklaşık on yıl sonra yayımlanan 2007 tarihli ABD *Taarruz Keşif Helikopteri Harekâtı* talimnamesi ise (FM 3–04.126, 2007, s. 1 – 4) daha açık biçimde; *keşif, güvenlik (sağlama), taarruz ve yeniden temas için manevra* şeklinde 4 ana görev tanımı yapmaktadır. Taarruz helikopterleri, gece ve gündüz şartlarında etkin görev yapabilmeleri, esnek işlevsellikleri, intikal hızı ve ateş gücünü aynı anda bünyelerinde toplayabilmeleri gibi özellikleri sayesinde çok çeşitli türde harekâtlarda görev alabilmektedir (Robinson, 1998, ss. 7–8)

Esasen 1960'lı yıllarda kara unsurlarına yakın hava desteği sağlamak ve anti-tank görevleri icra etmek üzere envantere giren taarruz helikopterleri, yakın geçmişteki evrimleri ve güvenlik gereksinimleri gereği gayrinizamî harp ortamlarında anti-personel odaklı görevlerde de kullanılabilmektedir (Bonsignore ve Coniglio, 2006, s. 54). Bu yönüyle bahse konu silah sistemleri, salt yüksek ve orta yoğunluklu değil, düşük yoğunluklu çatışmalar için de önemli bir muharip unsur olarak değerlendirilmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin 1991–1999 dönemi mücadelesi başta olmak üzere, halen süregelen kara havacılık faaliyetlerinin, taarruz helikopterlerinin DYÇ ortamında kullanılması hususunda askeri literatüre önemli *öğrenilen dersler* katkısı yapabilecek düzeyde olduğu düşünülmektedir. Zira bu tez çalışmasının hazırlanmasında, pratik değerin yükseltilmesi için, gerek terörle mücadele tecrübesi olan askeri personelle yapılan söyleşiler, gerekse bölücü terör örgütünün takip edilen değerlendirmeleri, 1990'lı yıllarda TSK envanterine giren *AH–1 Cobra* ve *AH–1 W Super Cobra* taarruz helikopterlerinin dikkate değer katkılar yaptığını ortaya koymaktadır. Nitekim PKK silahlı eylemselliğinin başladığı 1984 yılı itibariyle envantere yalnızca 85 adet *UH – 1* genel maksat helikopterinin mevcut olduğu, taarruz helikopterinin ise bulunmadığı bilinmektedir. 1994 yılına gelindiğinde ise 27 adet *AH – 1 Cobra* ve 10 adet *AH – 1 W Super Cobra* taarruz helikopteri tedarik edilmiştir. Bu paralelde, genel maksat helikopteri envanteri de geliştirilmiş; 1998 itibariyle 60 *Sikorsky* ve 20 *Cougar* helikopteri düzeyine ulaşılmıştır (Özdağ, 2010, s. 128). Özellikle Sikorsky helikopterlerinin yüksek performansı, daha geniş personel taşıma kapasitesi ve ağır havanlar ile hafif topları nakletme özellikleri sayesinde güvenlik güçlerinin intikal ve uçar birlik harekatı yetenekleri önemli ölçüde yükselmiş; çift motorlu olan bu helikopterler bölücü terör örgütünün karadan açtığı ateşe daha

TASNİF DIŞI

dayanıklı bir profil sergileyerek görevlerin kesintiye uğramasını engellemiştir. Ayrıca terörle mücadelede kullanılan döner kanatlı unsurların önemli bölümünün gece görüş kabiliyeti de kazanmasını müteakip, kış ve gece şartlarında harekâtlar daha gelişmiş ve etkin bir boyut kazanmıştır (Kundakçı, 2007, ss. 238–239). Bu bağlamda, kara havacılık kapasitesindeki artışın incelemeye konu DYÇ’de TSK’yı düşmana daha hızlı karşılık verebilen ve zor şartlardaki coğrafyalara hızla birlik sevk edebilen bir düzeye taşıdığı görülmektedir (Fuller ve Barkey, 2011, s. 204).

İncelenen dönemde TSK’nin taarruz helikopterlerine ve uçar birlik harekâtı icra etme kapasitesine ağırlık vermesinin, Hart’ın (2003) asimetrik tehdit unsurunun hareket tarzını betimlemek için kullandığı *akıcı kuvvet prensibini* akamete uğratan önemli bir faktör olduğu değerlendirilmektedir. Zira bölücü terör örgütünün militanlarını dağınık bir düzende tutması, sürekli yer değiştirmesi, esnek ve hareketli bir yapıya dayanarak eylem gerçekleştirmesi gibi fonksiyonları bu noktaya kadar açıklanan kara havacılık faaliyetlerinin önemli yardımlarıyla önce dengelenmiş ve ardından aşılmış olmaktadır. Bu paralelde Radu (2001, s. 57), TSK’nin yoğun biçimde helikopter kullanmasının, özellikle sınır bölgelerinde PKK’nın hareketliliğini bastırdığını ifade etmektedir. Sonuç olarak, aynı anda birçok birliğin hızla intikal ettirilmesine olanak sağlayan uçar birlik kapasitesindeki artış ve yine kritik anlarda yoğun ateş gücünü hızla bir noktada toplamayı mümkün kılan taarruz helikopterleri 1991–1999 döneminde, özellikle 1993 sonrasında, dikkate alınması gereken bir kilometre taşı teşkil etmiştir. Nitekim söz konusu döner kanatlı unsurların gece / kış şartlarında operasyon icra edebilecek şekilde tedarik ve modernize edilmesinin de 93 Stratejisi ile uyumlu olduğu görülmektedir.

b. Büyük Sınır Ötesi Operasyonların DYÇ Kapsamında Analizi

Bulgular ve Yorum bölümünün bu alt başlığı, TSK’nin 1991–1999 dönemindeki sınır ötesi operasyonlarının kuramsal çerçeve kapsamında incelenmesine ayrılmıştır. Belirtilmesi gerekmektedir ki, bu alt başlık içerisinde 1991–1999 arasındaki tüm sınır ötesi operasyonlar iki temel nedenden ötürü değerlendirilmeyecektir: Öncelikle, “sınır ötesi operasyon” ifadesi, uluslararası hukuk terminolojisiyle, Türk askeri unsurlarının, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin “sınırları” dışında operatif faaliyet göstermesi anlamına gelecektir ki; bu durum oldukça geniş bir spektrumu akla getirebilmektedir. Hatta teknik olarak Türk topraklarından icra edilen ancak hedeflerin bir başka ülke topraklarında bulunduğu bir askeri durum dahi (*örneğin topçu birliklerinin Türk topraklarından sınır ötesindeki hedefleri vurması*), uluslararası hukukçuların incelemesi ve “sınır ötesi” kapsamında girip girmedığının tartışılması gereken bir sahadır. Ayrıca *sınır ötesi operasyon* ve *sıcak*

TASNİF DIŞI

takip terimlerinin sıklıkla birbirine karıştırıldığı da görülmektedir. Dolayısıyla bu tez çalışması sınır ötesi harekâtları ele alırken, tugay ya da tümen seviyesindeki birkaç birliğin aynı anda iştirak ettiği, siyasal iradenin doğrudan politik direktifine tabi olan ve askeri stratejik düzeyde icra edilen operasyonlar çerçevesinde bir sınırlandırmaya gidecektir. Aksi halde, 1991 sonrası taktik seviyedeki sıcak takip olaylarının dahi alt başlığa dâhil edilmesi gerekebilir. Ayrıca müstakil olarak icra edilebilen sınır ötesi hava operasyonları da özel bir ihtisas sahası olup, DYÇ'de hava kuvvetleri fonksiyonlarını analiz eden ayrı bir çalışmanın konusu olmalıdır. İkinci olarak, 1991–1999 döneminde, özellikle 1992 sonrasında, Irak'ın kuzeyinde PKK ile mücadele Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yürütülen mücadele ile oldukça entegre bir profil çizmiştir. Söz konusu dönemde “sınır ötesi” kavramının, terörle mücadelenin doğal bir parçası haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla Türk güvenlik güçlerinin, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin milli sınırlarının “ötesinde” icra ettiği her operasyonun bu alt başlığın kapsamına dâhil edilmesi, tezin tematik bütünlüğü bağlamında da uygun olmayacaktır. Çünkü bu noktada sınır ötesi harekâtların analiz edilmesinin nedeni, anılan faaliyetlerin, kuramsal çerçeve bölümünde açıklanan DYÇ teorisi ve AMD kapsamında değerlendirilmesi ile “1991–1999 dönemi TSK örneği” şeklinde belirlenen vaka analizine yardımcı olmaktır. Sonuç olarak, bu alt başlık kapsamında, 1992, 1995 yıllarındaki büyük sınır ötesi hareketler ve 1997 yılındaki hareketler silsilesi olmak üzere 3 ana sınır ötesi operasyon dalgası değerlendirilecektir.

(1) 1992 Harekâtı

1992 sınır ötesi operasyonu 1986 yılında gerçekleştirilen PKK'nın sözde 3. Kongresi'nden sonra yükselen terörist trendin durdurulduğu noktadır ve doğru uygulanan askeri konseptlerin etkinliğini kanıtlayarak 93 *Stratejisine* giden yolu açtığı düşünülmektedir. Ayrıca söz konusu operasyon, PKK'nın kitlesel ayaklanma denemeleri yaptığı ve bu yolla kurtarılmış bölgeler oluşturulmasının hedeflendiği bir dönemde icra edilmiştir. Bu nedenle, 93 *Stratejisinin* terörle mücadelede sistematik bir dönüşüme işaret ettiği gibi, 1992 sınır ötesi harekâtının da 93 *Stratejisini* tetiklediği ve zemin kazandırdığı söylenebilir. Kuramsal çerçeve bölümünde askeri – politik bir mücadele tarzı olduğu ifade edilen DYÇ ortamında (FM 100–20 / AFP 3–20, 1990), 92 operasyonu askeri gücün işlevselliğini kanıtlamasının politik atmosferi de etkilediği değerlendirilmektedir.

Önceki paragrafta nitelikleri genel hatlarıyla özetlenmeye çalışılan 92 Operasyonu dönemi koşullarının, bazı kritik noktaları itibarıyla daha ayrıntılı olarak

TASNİF DIŞI

ele alınmasında ve müteakip olarak harekâtın stratejik düzeyde değerlendirilmesine geçilmesinde yarar görülmektedir.

Belirtildiği üzere, söz konusu operasyon PKK'nın kitlesel ayaklanma girişimlerine ağırlık verdiği bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Nitekim 1992 yılı başında terörist Öcalan, *Ayaklanma Taktiği Üzerine Tezler ve Görevlerimiz* adlı örgütsel dokümanı hazırlayarak ARGK, ERNK kadrolarına ve milis güçlerden sorumlu unsurlara dağıtmıştır. Anılan doküman, 1992 yılında uzun süreli ayaklanmalar için şartların olgunlaştığını değerlendirmekte ve bölücü terör örgütünün kentsel ve kırsal alandaki unsurlarınca müşterek olarak bu hareket tarzının benimsenmesini belirtmektedir (Öcalan, 2010). Açıkçası, 1992 yılında söz konusu hareket tarzına ilişkin kaleme alınan örgütsel doküman şaşırtıcı olmamalıdır. Zira 1990 yılında gerçekleştirilen PKK'nın sözde 2. Konferansı ve 4. Kongresi zaten kitlesel ayaklanma girişimlerini ön plana çıkarmaktaydı. Ayrıca daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılacak olan PKK'ya müzahir *Halkın Emek Partisi'nin –HEP–* (daha sonra *Demokrasi Partisi [DEP]*) bir ittifak ile 20 Ekim 1991 Milletvekili Genel Seçimlerinde 22 sandalye kazanması da PKK'yı doğrudan siyasal platformda temsil edilir kılmaktaydı. Nitekim anılan ittifakın Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki seçim kampanyalarının doğrudan ERNK mensuplarınca yürütüldüğü belirtilmektedir (Özdağ, 2010, s.100).

Konuya bir başka açıdan bakılacak olursa, daha önce de ifade edildiği üzere 1990'lı yılların başı PKK'nın sınır bölgesindeki karakollara yönelik yoğun saldırılar düzenleyerek kurtarılmış bölgeler oluşturmaya çalıştığı bir dönemdir. Ayrıca Irak'ın kuzeyinde *Partiye Azadiye Kürdistan* adlı oluşum vasıtasıyla anılan bölgede siyasal etkinliğin artırılması da hedeflenmiştir (Ersever, 2009). Sözü edilen tablonun bölücü terör örgütünün Türk topraklarında *Botan* olarak adlandırdığı bölge ile 1991 yılında vuku bulan 1. Körfez Savaşı sonrası yoğun otorite boşluğu yaşana Irak'ın kuzeyindeki belirli mıntıkaları bir araya getiren siyasal kimlikli bir kurtarılmış bölge oluşturma niyetini gösterdiği değerlendirilmektedir. Terör örgütünün jargonunda *Botan – Behdinan* olarak da geçen bu bölgede, Öcalan'ın *de facto* bir yönetim yapısı dayatmak istediği bilinmektedir.

O halde, 1992 sınır ötesi hareketinin tabi olduğu bölgesel konjonktür ve yanıt verdiği tehditlerin; 1. Körfez Savaşı'nın Irak'ın kuzeyindeki etkileri, 1986 sözde 3. Kongresi'nin tırmandırdığı eylemsellik trendi ve 1990 sözde 2. Konferans ve 4. Kongre'nin ortaya koyduğu kitlesel ayaklanma vizyonu olduğu söylenebilir. Tüm bu konjonktürel tehdit parametrelerinin, *Ayaklanma Taktikleri Üzerine Tezler ve Görevlerimiz* başlıklı örgütsel dokümanda çizilen tablo ile somutlaştırıldığı

TASNİF DIŞI

değerlendirilmektedir. Özdağ'a göre (2010, s. 103) Öcalan terör örgütünün Cizre, Silopi, Şırnak, Nusaybin gibi yerlerde kontrolü ele geçirmesinin geçici bir durum olacağının farkındaydı. Öte yandan, kitlesel ayaklanma girişimlerinin arkasında yatan stratejik akıl, kırsal alanda artan eylemselliğin kitlesel ayaklanmalarla birlikte Ankara üzerinde bir şok etkisi yaratması ve hükümeti PKK ile siyasi müzakereye zorlaması şeklinde kurgulanmıştır.

Bu noktaya kadar açıklanmaya çalışılan bir atmosferde icra edilen 92 Operasyonu, esasen Iraklı Kürt grupların bir ölçüde zafiyetini ve özellikle Talabani'ye bağlı KYB'nin güvenilmez tutumu nedeniyle gecikmiş bir çabayı da ortaya koymaktaydı. Zira 1992 yılında PKK'ya baskı uygulaması için anlaşılan KDP ve KYB'ye bağlı peşmergeler terör örgütü karşısında etkili olamamıştır (Öztürk, 2011, ss. 99–106). Daha sonra Talabani ise, kendi kontrolündeki bölgelere doğru süpürülen PKK'lı unsurlara koruma sağlayacak ve Ankara'ya teslim etmeyecektir (Ersever, 2007).

Iraklı Kürt grupların gerek fonksiyonları gerekse siyasal tutumları nedeniyle etkinlik sağlayamaması üzerine Ekim 1992'de yaklaşık 15.000 kişilik Türk güvenlik güçleri sınır ötesi operasyon icra etmeye başlamışlardır. Özellikle PKK'nın gayrinizamî konseptler yerine “cephe savaşını” andırır şekilde militanlarını düzenli birlikler gibi çarpışmaya sevk etmesi, terör örgütünün ağır zayıat vermesine neden olmuştur (Özdağ, 2010, ss. 110–111). PKK kaynaklarında *Güney Savaşı* olarak geçen söz konusu harekât, yine bölücü terör örgütü tarafından “stratejik hamle yapılmasının önüne geçen” bir mahiyette değerlendirilmiştir (HPG, 2005). 1992 Operasyonu'na ilişkin bir diğer önemli bulgu da, hava taarruzlarının etkinliğine ilişkindir. Yapılan telsiz dinlemeleri ve sağ ele geçirilen teröristlerden alınan bilgiler ışığında, 92 Harekâtı'nda hava operasyonlarının 200–300 civarında doğrudan zayıata neden olduğu bilinmektedir. 92 Operasyonu'nun ortaya koyduğu, müteakip alt başlık olan 95 *Çelik-1 Harekâtı'nda* geliştirilecek bir diğer husus da DYÇ ortamında konvansiyonel güçlerin müşterek askeri faaliyetinin önemidir. Zira hava kuvvetlerine bağlı unsurların yanı sıra, 6. Zırhlı Tugaya bağlı mekanize birliklerin iştirakinin de alınan başarılı sonuçta önemli pay sahibi olduğu bilinmektedir (Öztürk, 2011, ss. 126–131).

92 Harekâtı'nın askeri analizine ilişkin bu tez çalışması açısından ön plana çıkan hususlar aşağıda alıntılanmaktadır:

TASNİF DIŞI

- ➔ Helikopterler ve Hava Kuvvetleri'ne bağlı uçaklar tarafından icra edilen safhalarda 1.500 olmak üzere toplam PKK zayıatı 4253 olarak tespit edilmiştir,
- ➔ İstihbarat alanında eksiklikler yaşandığı belirtilmektedir,
- ➔ Bu tip harekâtlarda amacın belirli bir arazi kesiminin ele geçirilmesi değil mümkün olduğunca fazla terörist unsurun imha edilmesi olduğu görülmüştür,
- ➔ Jandarma Asayiş Komutanı başta olmak üzere, komutanların birliklerin bulunduğu bölgelerde bizzat bulunmasının önemli bir psikolojik üstünlük sağladığı tespit edilmiştir,
- ➔ Hakurk bölgesinde bulunan terörist unsurlardan bir kısmının, Süleymaniye bölgesindeki Zeli kampına süpürüldükleri ve bu durumun ileride Peşmergelerle sorun yaratabileceği görülmüştür (Öztürk 2011, ss. 148–160).

Gerçekten de, Talabani'ye bağlı güçlerin kontrolünde olan Zeli Kampı'na yönelik söz konusu hareketlilik ilerleyen yıllarda önemli bir sorun teşkil edecektir; nitekim 1994 yılında icra edilen sınır ötesi hava harekâtı da, Zeli kampındaki terörist unsurlara yoğunlaşacaktır. Bununla birlikte 1992 harekâtı ilk defa Irak'ın kuzeyine bu denli geniş kapsamlı bir operasyonu gündeme getirmiş olmaktaydı. Bu tez çalışmasının DYÇ teorisi çerçevesinde 92 Operasyonuna ilişkin bazı analizleri aşağıda sunulmaktadır:

- ➔ 92 Operasyonu'nda izlenen hareket tarzı ve dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş'in medya hassasiyeti²³, kuramsal çerçeve bölümünde literatüre özgün katkı olarak aktarılan *Bumerang Modelinin* işlevselliğini doğrulamaktadır. Zira Türk medyasının ilgili operasyonda bir kamuoyu oluşturma aracı olarak "ağırlık merkezine taarruzda" değerlendirildiği mütalaa edilmektedir. Bahse konu yaklaşımın 93 *Stratejisinin* kabul görmesinde de etken olduğu düşünülmektedir.
- ➔ 92 Harekâtı jeostratejik inisiyatifin TSK'nin eline alınmaya başladığı nokta olarak görülmektedir. Irak'ın kuzeyinde terör örgütünün psikolojik ve fiziksel dengesinin bozulması, DYÇ teorisi ile uyumlu bir hareket tarzı olmuştur.

---

²³ Öztürk (2011) bu konuda Org. Güreş'in medya mensuplarının "gerekirse tanklara bindirilerek" ön saflarda görev yapmasına olanak tanınmasını emrettiğini belirtmektedir. Hatta operasyonu izleyen gazeteciler için daha sonra Ankara Gazi Orduevi'nde bir öten düzenlenmiş ve "sınır ötesi operasyonda gösterdikleri cesareti" vurgulayan plaketter verilmiştir.

- ➔ 92 Operasyonu TSK açısından DYÇ ortamında farklı kuvvet ve sınıfların bir arada müşterek operasyon icrasında kullanılmalarının, bu çapta ilk örneğini oluşturmaktadır. Söz konusu yapıyla 1995 yılı *Çelik-1 Harekâtı'nın* da stratejik temellerini atmış olan 92 Operasyonu'nun, kuramsal olarak *minör AMD'nin* ilk emarelerini gösterdiği değerlendirilmektedir. Zira askeri dönüşüm süreçleri muharip etkinliğin artması yönündeki sonuçlarını hissettirmeye başlamıştır.
- ➔ 1992 yılı bölücü terör örgütü tarafından *Botan* olarak adlandırdığı sahada, Irak'ın kuzeyindeki bazı arazi kesimleri ile birlikte kurtarılmış bölgeler oluşturacağı, aynı zamanda kitlesel ayaklanma girişimleriyle birlikte Ankara'ya karşı siyasi pazarlık marjı elde edeceği bir dönem olarak planlanmıştır. Oysa 92 Harekâtı söz konusu hedefler için gereken ivmeyi kırmış, stratejik savunma evresinden stratejik denge evresine geçişi (ya da stratejik denge evresinin korunmasını) akamete uğratmıştır.²⁴ DYÇ'nin politik–askeri doğasını yansıtır şekilde, TSK'nin incelemeye konu sınır ötesi operasyonu terör örgütünün siyasal ajandasını Türk Devleti'ne dayatmasının önüne geçmiştir. Özellikle 1991 yılında 1. Körfez Savaşı ve Türkiye milletvekili genel seçimlerinin de etkisiyle oluşan siyasal iç ve dış atmosfer göz önünde bulundurulduğunda; 1992 sınır ötesi harekâtının “hiç yapılmaması durumunda” oluşacak koşullarda Türkiye Cumhuriyeti Devletinin milli ve üniter bütünlüğünü korumasının oldukça zor olacağı değerlendirilmektedir.

(2) 1995 Harekâtı

Söz konusu operasyona ilişkin iki stratejik hususun dikkate değer olduğu düşünülmektedir. Öncelikle, *Çelik-1 Harekâtı*, bölücü terör örgütünün 8–28 Ocak 1995 tarihli, Irak'ın kuzeyinde gerçekleştirilen sözde 5. Kongresi'nden yaklaşık 2 ay sonra icra edilmiştir. Bahse konu sözde 5. Kongre kararları, terör örgütünün jargonuyla “*ordulaşma temelinde iktidarlaşma*” ve sözde “Sürgünde Kürt Parlamentosu'nun” kurulması gibi iki kritik noktayı işaret etmekteydi (Oruç, 2008, ss. 3–12 – 3–13). *Ordulaşma temelinde iktidarlaşma* ifadesinin, PKK'nın da takip ettiği ve kuramsal çerçeve bölümünde değinilen Maoist “uzun süreli halk savaşı” stratejisinde, *stratejik savunma* ve *stratejik denge* aşamaları arasında bir yerde, asimetrik karakterini yitirmeyen ancak daha geniş birlikler ile konvansiyonel düzeyde

²⁴ 1992 itibarıyla genel görünüm, Maoist yaklaşım çerçevesinde stratejik savunma ve stratejik denge aşamalarının her ikisinden de izler taşımaktadır. Bu nedenle kullanılan ifade her iki yönde yapılabilecek analizleri karşılayacak şekilde seçilmiştir. Bununla birlikte 92 Operasyonu terörist ivmeyi kıran önemli bir aşama olduğu açıktır.

TASNİF DIŞI

etki bırakacak sistematik silahlı faaliyetler olarak tanımlanabilecek “hareketli savaş” merhalesine karşılık geldiği görülmektedir (Mao, 1989, ss. 56–57). Anımsanacak olursa, söz konusu hedef 1986 tarihli sözde 3. Kongre’den itibaren benimsenmiştir (Ersever, 2009). Nitekim terörist Öcalan’ın, sözde 5. Kongre kararlarına yansiyacak şekilde, sürekli 50.000 militan hedefini işaret ederek, “*ordulaşma*” ifadesini kullanması da, yukarıda aktarılan değerlendirmeleri doğrular niteliktedir. Çünkü 93 *Stratejisinin* yarattığı etki, 1990’ların başına gelindiğinde zirve noktasına ulaşan PKK momentumunu kırmış, stratejik taarruz aşamasına geçilmesi bir yana, stratejik denge aşamasını dahi akamete uğratmayı başarmıştır. Bu nedenle 1995 harekâtının, kuramsal düzeyde Maoist stratejik kurgunun da bertaraf edilmesi anlamına geldiği düşünülmektedir.

1995 yılında icra edilen ve o döneme kadar gerçekleştirilmiş en büyük sınır ötesi operasyon, 20 Mart 1995 gecesinde, *Çelik-1* kod adıyla başlamış ve Irak topraklarının yaklaşık 60 km’lik derinliğine dek uzanmıştır (Başbuğ, 2011, s. 86). Yaklaşık 35.000 kişilik piyade ve komando unsurlarından oluşan bir kuvvetle Jandarma Asayiş Kolordu Komutanlığı’nın operasyonel sevk ve idaresinde icra edilen *Çelik – 1* Harekâtı’na, Silopi civarında konuşlandırıldıktan sonra Habur’dan sınırı geçen ve Irak’ın kuzeyinde Zaho’dan ilerleyen zırhlı ve mekanize birlikler ile Kara Kuvvetleri bünyesindeki döner kanatlı unsurlar ve operasyon için karargâhının önemli bir bölümü Diyarbakır’dan Silopi’ye kaydırılan 2. Taktik Hava Kuvvet Komutanlığı’na bağlı savaş uçakları da katılmıştır. Ayrıca harekâttan bir süre önce ilgili noktalara sızarak istihbarat faaliyeti yürütmek ve ardından intikalin emniyetini almak suretiyle Özel Kuvvetler Komutanlığına bağlı unsurların iştiraki de bilinmektedir (Kundakçı, 2007, ss. 336 –337). 1995 Operasyonu esnası ve sonrasında Irak’ın kuzeyindeki bazı bölgeler yaklaşık bir aylık zaman zarfında doğrudan TSK tarafından kontrol edilmiştir. Bağdat yönetiminin toprak bütünlüğü bağlamındaki kimi itirazlarına karşın, anılan bölgelerdeki otorite boşluğu Türkiye’nin müdafaası gereği böyle bir sonuca yol açmış olmaktadır (Waisberg, 2009, s. 482).

Harekâtın doğrudan sonuçlarına ilişkin dökümler, çatışmanın doğası ve şartları gereği kısmi belirsizlik içermektedir. Örneğin Başbuğ (2011), operasyon sonrası birçok kaynakta geçtiği üzere, PKK tarafının zayıyatını 555 olarak gösterirken, Özdağ (2010) söz konusu sayının “abartılı” olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan, dönemin Jandarma Asayiş Kolordusu Komutanı olarak harekâtı sevk ve idare eden Kundakçı (2007, ss. 343–345), teröristlerin zayıyatına ilişkin “yüzlerce” yorumunu yaparken daha önemli bir noktaya dikkat çekmektedir; buna göre PKK olası bir harekâtı öngörmüş ancak ağır hava koşulları nedeniyle icra edilen tarihten

TASNİF DIŞI

15–20 gün sonrasını tahmin etmiştir. Dolayısıyla baskın niteliği gösteren *Çelik–1* Operasyonu örgütten firar etmek isteyen militanlar açısından bir fırsat yaratmış ve firarlar zayıfatı aşmıştır. Nitekim ARGK'nın ardından örgütün silahlı kanadı olarak terörist faaliyetlerini yürüten HPG'nin *–Hezen Parastina Gel–* yayımladığı *Silahlı Mücadele Tarihimiz ve Komuta Sorunlarımız* adlı değerlendirme raporu da (2005, s.83), 1995 harekâtına ilişkin bölücü terör örgütünün hazırlıksız yakalandığını, bu nedenle birçok kampın (örn. *Metina*) ağır darbe yediğini ifade etmektedir. Belirtilenlerin ötesinde, terörle mücadele bölgesinde yoğun askeri birlik konuşlandırılması stratejisi ve 1995 Harekâtı PKK'yı savunma durumuna indirgemiş ve üstünlüğü TSK'nin almasına neden olmuştur (Fuller ve Barkey, 2011, s. 205).

Bu tez çalışmasının, stratejik düzeyde ve kuramsal çerçeveyi de dikkate alarak, *Çelik–1* sınır ötesi harekâtının sonuçlarına ilişkin bulgu ve analizleri aşağıda sunulmaktadır:

- ➔ TSK, farklı muharip ve yardımcı sınıflar ile yine farklı kuvvetlere mensup unsurların müşterek harekâtını başarıyla icra etmiştir. DYÇ'nin geniş askeri fonksiyonların bir arada kullanılmasını gerektiren temel prensiplerini karşılayan bu hareket tarzı, kuramsal çerçeve bölümünde ele alınan *minör AMD* kavramının askeri dönüşüm ve muharip etkinliğin artırılması yönündeki vizyonu ile örtüşmektedir. Dolayısıyla *Çelik – 1* Harekâtı'nda askeri dönüşümün ve *minör AMD'nin* önemli emarelerinin görüldüğü değerlendirilebilir.
- ➔ Harekât, 93 *Stratejisi*yle birlikte yaygınlaşan gece / kış şartlarında operatif yetenek kazanılmasının önemli sonuçlarından biri olmuştur; bu durum baskın unsurunu destekleyerek bölücü terör örgütüne yönelik darbenin önemli bir faktörünü oluşturmuştur. Yine söz konusu şartlarda kazanılan imkân ve kabiliyetin sahaya yansıtılması, bir önceki *minör AMD* *değerlendirmesi* ile aynı paraleldedir.
- ➔ Kundakçı (2007), operasyon öncesinde Barzani'ye bağlı KDP ve Talabani'ye bağlı KYB başta olmak üzere Iraklı Kürt grupların haberdar edilmediğini belirtmektedir. Bahse konu tasarrufun 1992 yılındaki harekatta, peşmergeler nedeniyle karşılaşılan sorunlardan ve özellikle KYB'nin PKK yanlısı, güvenilmez bir tutum izlemesinden kaynaklandığı mütalaa edilmektedir. Bu nedenle *Çelik – 1 Harekâtı*, TSK'nin ve doğal olarak Türk Devletinin terörle mücadele odaklı olarak Irak'ın kuzeyindeki varlığının önemli bir kilometre taşı olmuştur.

- Her ne kadar 1995 yılında PKK'nın sözde *Sürgünde Kürt Parlamentosu'nu* kurma girişimleri Avrupa'da bir aşama kaydetse de, teorik olarak siyasal amacı destekleyecek paramiliter güç *Çelik-1* Harekâtı ile baskı altına alınmış olmakta idi. Özellikle müteakip alt başlıkta ele alınacak olan 1997 harekâtlar silsilesiyle birlikte değerlendirildiğinde, *Çelik-1* Harekâtı'nın PKK'nın sözde 5. Kongresi'nde ortaya koyduğu "*ordulaşarak iktidarlaşmak*" hedefini akamete uğrattığı söylenebilir. Nitekim bölücü terör örgütünün, Öcalan'ın ortaya koyduğu *50.000 silahlı militan* hedefine bugüne dek ulaşması mümkün olamamıştır.
- Bir önceki alt başlıkta belirtilen 92 operasyonu, Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra TSK tarafından icra edilen en geniş kapsamlı sınır ötesi operasyon olma niteliğini taşımakta idi (Öztürk, 2011, ss.157–158). 1995 *Çelik-1* Harekâtı, bu unvanı devralmıştır. Özellikle bir DYÇ kapsamında söz konusu operasyonu icra edilmesi, konvansiyonel güçlerin asimetrik tehdit unsurunun "cephe gerisi" olarak algıladığı bölgelere askeri baskı uygulayarak jeostratejik inisiyatif almasına ilişkin teorik yaklaşımı doğrular niteliktedir.

(3) 1997 Harekâtlar Silsilesi

1997 yılı, TSK'nın, bölücü terör örgütünün "cephe gerisi" olarak algıladığı Irak'ın kuzeyini sistematik olarak baskı altına aldığı; bu tez çalışmasının "harekatlar silsilesi" olarak adlandırdığı bir konsept ile birbirini takip eden uzun süreli operasyonlarla PKK'nın Irak'ın kuzeyindeki paramiliter varlığının sürekli baskı altında tutulduğu bir dönemdir. Özellikle 1997 Bahar–Yaz dönemini kapsayan ve *Çekiç Operasyonu* olarak bilinen sınır ötesi harekatın başatlığında, incelemeye konu dönemdeki askeri hareketlilik, 1998–1999 yıllarında terör örgütünün *politik coğrafyasının* ve doğrudan terörist Öcalan'ın hedef alınmasının da zeminini oluşturmuştur. Ayrıca, 1997 yılı sınır ötesi harekâtları, 1991–1999 dönemi DYÇ odaklı askeri dönüşümünün olgunluk evresini yansıtmaktadır. Bu nedenle, kuramsal çerçeve bölümünde mahiyeti açıklanan *minör AMD'nin* somut sonuçlarının yakından gözlemlenebildiği bir tecrübeyi temsil etmektedir. Son olarak, 1997 yılı sınır ötesi harekâtlarının, 1992 ve 1995 yıllarının *öğrenilen dersler* birikimini taşıdığı da ifade edilmelidir. Bu nedenle, yine kuramsal çerçeve bölümünde açıklanan *askeri stratejik kültür* ve *zihinsel dönüşüm* hususlarındaki etkinliğin "sahada" gözlemlenebileceği bir profil çizmektedir.

TASNİF DIŞI

Mayıs 1997’den başlayarak yaklaşık 35.000 personellik bir güçle ve Jandarma–Kara Kuvvetleri–Hava Kuvvetleri unsurlarının müşterek operasyonuyla Irak’ın kuzeyindeki terörist yuvalanmayı kontrol altına almaya başlayan harekât, Haziran 1997 itibariyle planlanan sonuç safhasına ulaşmıştır. Ancak görülen ihtiyaç üzerine Eylül 1997’de tankların desteğindeki yaklaşık 10.000 personelden oluşan kuvvetin yeni bir operasyon icra etmesiyle *uzatılmış ikinci safha* gerçekleştirilmiş olmaktadır. Ekim 1997 itibariyle çekilen birlikler, sınırın kritik bölgelerinde konuşlanmışlar ve bu kez Aralık 1997’de yıl sonuna kadar sürecek olan ve yaklaşık 20.000 mevcutla icra edilen üçüncü bir harekât grubu başlamıştır (Başbuğ, 2011, s.86; Özdağ, 2010, ss. 156–157). Görüldüğü üzere 1997 yılında dört mevsimin hemen tamamında icra edilen harekâtlar, Irak’ın kuzeyini sürekli askeri baskı altına alan bir yapı sergilemiştir. Bu noktada, gece ve kış şartlarında harekât icra etme kapasitesinin olgunlaştığı, sınır ötesinin sürekli intikal edilebilir hale getirilmesiyle, 1992 Operasyonu’nda gösterilen istihbarat performansının da artırıldığı görülmektedir. Ayrıca, kısa sürede sürekli ve arka arkaya gelen harekâtlar icra edilebilecek imkân ve kabiliyette yığınakların yapılabilmiş olması da dikkate değerdir. Ortaya çıkan tablo itibariyle, 1997 Harekâtı, Irak’ın kuzeyinin terörle mücadelenin “doğal bir parçası” haline geldiğini göstermektedir. Sınır ötesi operasyonun sistematik ve sürekli bir hal alması, Galula’nın yaklaşımıyla (2006a, ss. 37–38), PKK’nın “üslerini” “çatışma alanlarına” dönüştürmüş ve jeostratejik inisiyatifin TSK’ya geçmesini sağlamıştır. Müteakip alt başlıkta, bahse konu “jeostratejik inisiyatifin” kazanılmasının sonuçları analiz edilecektir.

Şekil 11: Sınır Ötesi Harekâtlar ve Jeostratejik İnisiyatifin Ele Geçirilmesi

c. Bölücü Terör Örgütüne Karşı Jeostratejik İnisiyatifin Kazanılması ve DYÇ Ortamına Etkileri

1997 yılı harekâtlar silsilesinin, 1995 ve 1992'deki birikimin ve arada icra edilen hava operasyonlarının etkisiyle birlikte önemli bir kuramsal yaklaşımı da karşıladığı değerlendirilmektedir. Anımsanacak olursa daha önce *trans-nasyonal silahlı gruplardan* söz edilmiş ve anılan grupların “sınırın bir yakasındaki kayıplarını diğer yakasında telafi etme” olanağına sahip olduğu, bu şekilde üstlerindeki baskıyı dengeleyebildikleri belirtilmiştir (Atzili, 2010, s. 758; Staniland, 2005, ss. 21–22). TSK'nin (92 ve özellikle 93 sonrası ağırlıklı olmak üzere) 1991–1999 dönemi stratejisinin, bilhassa 1992, 1995 ve daha sürekli bir mahiyet arz eden 1997 sınır ötesi harekâtlarının bölücü terör tehdidini *trans-nasyonal* bir mahiyette algılayarak mukabele ettiğini gösterdiği değerlendirilmektedir. Böylelikle PKK'nın, üzerindeki askeri baskıyı “sınırın diğer yakasında” dengeleme yeteneği minimize edilmiş ve *trans-nasyonal* bir terör örgütü olmasından kaynaklanan avantajları da kısıtlanmıştır. Bu nedenle, bir önceki alt başlıkta aktarılan “jeostratejik inisiyatifin alınması” ifadesinin, incelemeye konu dönemdeki askeri stratejinin teorik isabetini de yansıttığı düşünülmektedir. Bu konuda Cline (2004, s. 328), TSK'nin Irak'ın kuzeyine yönelik arka arkaya operasyonlarının ve bir baskı unsuru olarak sürekli kılınan varlığının, bölgedeki terör üslerini PKK için gerçekte birer “yaldızlı hapisaneye” –*gilded prison*– dönüştürdüğünden söz etmektedir. Daha açık bir ifadeyle, PKK anılan kampları endoktrinasyon, eğitim gibi amaçlarla kullanabilmiş ancak terörist eylemsel avantajları törpülenmiştir. Dolayısıyla anılan PKK kampları, militanların “sıkıştıkları” alanlara dönüştürülmüş olmaktadır.

Jeostratejik üstünlüğün terör örgütünün elinden alınması ve eylemsel avantajların minimize edilmesi, çatışma inisiyatifinin de kaymasına neden olmuştur. Özellikle sınır ötesi harekâtların yanı sıra, dağlık arazide hareketli birliklerin yoğunlaştırılmasının ve alan hâkimiyeti konseptinin de bu sonuçta etkili olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim meydana gelen olaylar içinde, örgütün inisiyatifiyle başlayanların oranı tedrici olarak düşme eğilimi gösterecektir. 1994 yılında meydana gelen 6446 olaydan 3437'si PKK'nın inisiyatifiyle gerçekleşirken; 1995 yılında toplam olay sayısı 3953'tür ve 1427'si bölücü terör örgütünün inisiyatifiyle gerçekleştirilmiştir. Belirtilen yılda güvenlik güçlerinin inisiyatifiyle oluşan olay sayısı ilk kez terör örgütünün inisiyatifiyle oluşan olay sayısının önüne geçmiştir. 1997 yılında meydana gelen 2858 olaydan 906'sı PKK'nın inisiyatifinde iken; terör örgütüne karşı TSK'nin askeri başarısının yaşandığı 1999 yılında 2253 olaydan yalnızca 486'sı terör örgütünün inisiyatifindedir (Başbuğ, 2011, ss. 98–99).

TASNİF DIŞI

Alıntılanan sayısal değerler, güvenlik güçlerinin etkinliklerini arttırmasıyla genel olay sayısının düştüğünü ve buna paralel olarak gerçekleşen olaylarda terör örgütünün inisiyatifinin azaldığını göstermektedir. Yani konvansiyonel güçlerin dominasyonu, çatışma durumunu giderek normal şartlara yaklaştırırken, terör örgütünün sistematik şiddet tekeline de son vermektedir. Bu nedenle, kuramsal çerçeve bölümünde belirtilen “DYÇ’de askeri başarının siyasi başarı için zemin oluşturduğu” yönündeki tespitin pratikteki karşılığı da bu şekilde ortaya çıkmaktadır: Konvansiyonel güçlerin etkinliklerinin yükselmesi, çatışmanın asimetrik unsurunu ve biziatihi çatışma durumunun kendisini baskı altına almakta ve siyasal yöntemlere alan açmaktadır. Yine kuramsal çerçeve bölümünde, DYÇ’deki zaman algısına ilişkin tartışmalar da burada aktarılan veri ve analizler ile somutlaştırılmış olmaktadır. Daha açık bir anlatımla, konvansiyonel güçlerin üstünlüğü ele alması güvenlik sorunlarını ve anılan sorunlar içinde terör örgütünün inisiyatifindeki olayların oranını anlamlı şekilde düşürmektedir. Böylelikle, DYÇ dışında kalan alan ile DYÇ alanının koşulları giderek birbirine daha çok yaklaşmakta ve çatışma bölgesinin normalleşmesi sağlanmaktadır.

Şekil 12: Jeostratejik Üstünlüğün Kazanılmasının Güvenlik Ortamına Etkileri

Bu tez çalışması, “jeostratejik inisiyatifin kazanılması” başlığıyla incelediğı hususun 3 ana kategoride sonuç verdiğini değerlendirmektedir. 1991–1999 döneminde ve bu dönem içinde özellikle 1992 – 1997 periyodunda TSK’nin aşağıda aktarılan 3 kategoride jeostratejik inisiyatifi kazandığı değerlendirilmektedir:

- ➔ Alan hâkimiyeti konsepti, Köy Koruculuğu sistemi, karayollarının daha etkin kontrolü–zırhlı muharebe araçlarının nitelik ve niceliklerinin

arttırılması ve hareketli / operatif birliklerin dağlık arazide asimetrik hareket tarzlarıyla kullanılması sonucunda; kırsal alandaki yerel halk ile PKK'ya bağlı terörist unsurların teması minimize edilmiş ve yurt içinde jeostratejik üstünlük kazanılmıştır,

- ➔ Kritik bölgelerin daha etkin kontrolü, DYÇ ortamında coğrafyanın yeniden okunması, geliştirilen istihbarat – keşif yetenekleri, karakolların yeniden düzenlenmesi ve çabuk reaksiyon verebilen unsurların gerekli noktalara konuşlandırılması ile sınır bölgelerinde jeostratejik üstünlük kazanılmıştır,
- ➔ Kapsamları ve şiddetleri giderek yükseltelen sistematik sınır ötesi harekâtlar sonucunda Irak'ın kuzeyinde, teorik olarak bölücü terör örgütünün “cephe gerisi” olarak algıladığı sahada, jeostratejik üstünlük sağlanmış ve *trans-nasyonal* bir terör örgütüyle mücadelenin askeri stratejik düzeyde yapısal gerekliliği karşılanmıştır.

Böylelikle jeostratejik üstünlüğün kazanılmasının mahiyeti ve sonuçları analiz edilmiş olmaktadır. Bu noktadan itibaren, incelemeye konu dönemdeki dönüşüm süreçleri *stratejik kültür* ve *askeri stratejik kültür* kavramları kapsamında değerlendirilecektir.

ç. 1991–1999 Dönüşüm Süreçlerinin Askeri Strateji Üzerindeki Etkileri ve *Stratejik Kültür* ile *Askeri Stratejik Kültür* Kavramlarıyla Açıklanması

Stratejik kültür ve *askeri stratejik kültür* kavramlarının mahiyeti ve teorik içerikleri, kuramsal çerçeve bölümünde müstakil bir alt başlık ile ele alınmıştır. Dolayısıyla burada kuramsal tartışmaya dönülmesine gerek görülmemektedir. Anımsanacağı gibi stratejik kültür, belirli bir sahadaki elitin düşünce üretme ve karar alma alışkanlık ve eğilimleri olarak tanımlanmıştı (Snyder, 1977). Yine daha dar bir alanı kapsayan askeri stratejik kültür ise kuramsal çerçeve bölümünde alıntılı olduğu haliyle: “*Askeri yapı içinde, askeri gücün nasıl, ne zaman ve hangi stratejik amaçlara ulaşmak için kullanılacağı hususunda kolektif tercihleri şekillendiren kanaat, tutum ve değerlerin toplamı*” olarak aktarılmıştır (Cassidy, 2003, s. 8). Bilindiği üzere, konvansiyonel güçlerin DYÇ ortamında başarılı olabilecekleri, ancak söz konusu başarının sistematik dönüşüm süreçlerine bağımlı olduğu düşüncesi, bu tez çalışmasının hipotezlerinden birini oluşturmaktadır. *Bulgular ve yorum* bölümüne geçilmeden aktarılan teorik tartışmalarda, Galula'ya atıfla (2006a), bahse konu dönüşüm süreçlerinin “zihinsel” bir boyutunun da olduğu ve söz konusu boyutun *askeri stratejik kültür* çerçevesinde kuramsal zemine taşınabileceği sonucuna ulaşılmış idi. Dolayısıyla bu alt başlık kapsamında, 1991–1999 dönemi dönüşümü,

TASNİF DIŞI

askeri stratejik esasları ile *askeri stratejik kültür* çerçevesinde ve tematik olarak “zihinsel dönüşüm” boyutunda ele alınacaktır.

1991–1999 dönemi esas itibariyle uluslararası sistemdeki ve güvenlik ilişkilerindeki bir paradigma kaymasını da yansıtmaktadır. Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve Varşova Paktı’nın yıkılması, Ankara’yı yarım yüzyıla yakın bir süre düşündüren Sovyet tehdidini de gündemden düşürmekteydi. Söz konusu politik değişimin askeri sonuçları olması da kaçınılmazdır. Soğuk Savaş döneminin en önemli silahlı kuvvetlerinden biri olan TSK, NATO’nun kolektif savunma kimliği içinde, Sovyet tehdidine yakın bir kanat ülkesi olarak, orta–yüksek yoğunluklu çatışma riskinin ileri derecede olduğu bir güvenlik ortamında bulunmuştur. Bu bağlamda Larrabee (2008, ss.1–2) Türkiye’nin Soğuk Savaş döneminde 24 Sovyet tümenini “bağlayarak” Avrupa’yı rahatlattığını, ayrıca Moskova’ya yönelik istihbarat faaliyetlerinin de önemli bir merkezi olduğunu belirtmektedir.

TSK’nin PKK karşısındaki sistematik dönüşümü ve elde ettiği askeri zafer, Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden hemen 8 yıl sonra 1999 tarihine rastlamaktadır. O halde, 1984 yılında başlayan bir DYÇ tehdidine yönelik tepkinin ağır kaldığı söylenebilir; bununla birlikte 1991 sonrası yeni bir güvenlik ortamına uyum sağlanmasına ilişkin performansın dikkate değer olduğu mütalaa edilmektedir.

Bu tez çalışmasında 1991–1999 yılları üzerine yapılan incelemenin ardından, anılan dönemde askeri stratejinin ana hatlarını çizen faktörlere ilişkin iki önemli bulguya ulaşılmıştır:

- ➔ Türk askeri stratejik odağı Soğuk Savaş döneminin ağır yapısını terk etme eğiliminde olduğu gibi, salt DYÇ’ye uyum göstermekle sınırlandırılmış değildir. Bahse konu dönemde hâkim güvenlik paradigması *2,5 savaş stratejisi* ile betimlenen, DYÇ ve konvansiyonel tehditlere aynı anda tepki vermeye yönelik *hibrid* bir yapı göstermiştir.
- ➔ Özellikle 1991–1999 döneminin son iki yılına ya da olgunluk evresine gelindiğinde, Türk askeri stratejisi ve konseptleri daha pro–aktif bir yapı kazanmaya başlamıştır.

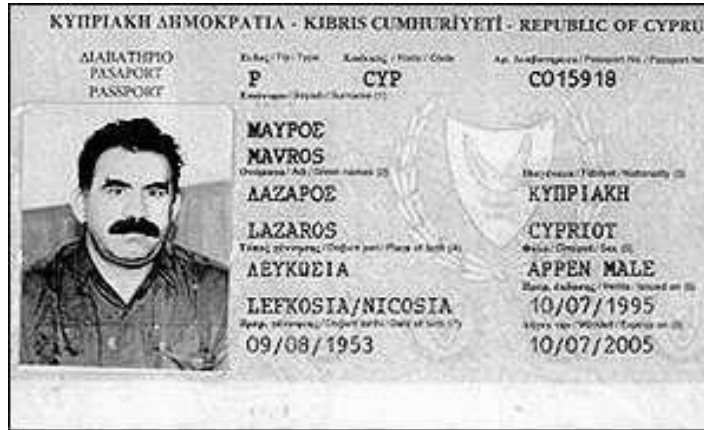
2,5 savaş stratejisine ilişkin önemli bir entelektüel kaynağın (*ya da anılan stratejinin ‘sunumunun’*) Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezinin yayını olan *Perceptions’in Mart–Mayıs 1996* sayısında, Elekdağ’ın²⁵ bir makalesi olduğu görülmektedir. Sözü edilen makalede, Soğuk Savaş sonrası yaşanan normalleşme sürecinde Türkiye’nin “barıştan pay alamadığı”; Ankara’nın bir yandan Suriye’nin

²⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı Eski Müsteşarı ve Washington Eski Büyükelçisi Şükrü Elekdağ.

TASNİF DIŞI

Hatay ve su, diğer yandan da Yunanistan'ın Ege'de 12 mil karasuları hususlarındaki revizyonist taleplerine muhatap olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca anılan iki ülkenin "sponsorluğunda", PKK terörizm tehdidi de sürmektedir. Üstelik İsrail'le yaşanan 6 Gün Savaşı'nı müteakip (1967), Şam'ın Hatay konusundaki ısrarı "uzak" bir tehdit olmaktan çıktığı gibi; Yunanistan ile Suriye arasındaki 1995 tarihli savunma anlaşması ve yine Yunanistan ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin agresif askeri ajandaları Türkiye'yi kuşatmaktadır. Tüm bu tablo karşısında Ankara, iki konvansiyonel savaşın aynı anda yürütülmesine ve eş zamanlı olarak terörle mücadelenin sürdürülmesine –½ savaş– yetecek askeri imkân ve kabiliyeti sağlamalıdır (Elekdağ, 1996). Bahse konu sansasyonel olarak nitelenebilecek makalesinde Elekdağ (1996), Rusya Federasyonu ile Türkiye'nin arasında rekabet ve işbirliğinin aynı anda var olduğunu ancak Ankara ile Moskova arasındaki bir savaş olasılığında Türkiye'nin "NATO'ya güvenemeyeceğini" de ileri sürmektedir.

Gerçekten de 1991–1999 yıllarında Türkiye'nin güvenlik ajandasından Soğuk Savaş döneminin yüksek yoğunluklu çatışma riskinin; pratik bir ifade ile NATO–Varşova Paktı konvansiyonel / nükleer dengelerinin, Sovyet tümenlerinin, Sovyet stratejik taarruz kapasitesinin ve bunun gibi unsurların çıktığı söylenebilir. Bununla birlikte aynı dönemde Ankara, barış ve istikrarın hâkim olduğu bir güvenlik ortamına değil, konvansiyonel ve asimetrik tehditlerin entegre bir yapı arz ettiği, özgün bir atmosfere girmiştir. Daha açık bir anlatımla Türkiye'ye yönelik revizyonist / irredentist hedefler geliştiren devletler, aynı zamanda PKK aracılığıyla yürütülen DYÇ'yi de bir "vekaleten savaş" olarak algılayıp sürdürmüşlerdir.

Şekil 13: Terörist Öcalan'a GKRY Tarafından Verilen, Lazaros Mavros Adına Düzenlenmiş Pasaport

Kaynak: CIA Resmi İnternet Sitesi

<https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol53no1/fiasco-in-nairobi.html>,

Erişim Tarihi: 28 Eylül 2011

TASNİF DIŞI

Hatta Irak'ın kuzeyine düzenlenen sınır ötesi hareketlerin etkin bir profil kazanmasıyla eş zamanlı olarak, Ege ve Doğu Akdeniz'de yükselen *Kardak Kayalıkları, S-300 Füze Krizi* gibi Yunanistan / GKRY kaynaklı krizlerin de, zamanlamaları açısından tesadüf olduğunu ifade etmek güçtür. Bu bağlamda Kardak Krizi'nin, Türkiye'nin PKK ve terörist Öcalan'a olan desteğini kesmesi için Suriye'ye nota verdiği 23 Ocak 1996 tarihiyle kesişmesi, sözü edilen şüpheleri desteklemektedir (Yetkin, 2004, s.43). Sonuç olarak Türk Devletinin Soğuk Savaş sonrası ilk on yılda güvenlik algısı, DYÇ'nin ve konvansiyonel tehditlerin entegre olduğu bir ortamda şekillenmiştir. Burada özellikle kullanılan “entegre” kavramının, “eş zamanlı” ifadesinden farklı olduğunun altı çizilmelidir. Zira bahse konu dönemde Türk Devleti'ne yönelik konvansiyonel tehditlerin önemli bir bölümü, aynı zamanda PKK aracılığıyla yürütülen DYÇ'nin de “vekâleten savaş” kaynakları olmuşlardır. Dolayısıyla “entegre” tehdit ortamının, askeri stratejide ve askeri stratejik kültürde de bu temelde değişimlere neden olduğu düşünülmektedir. 2,5 savaş yaklaşımı da böyle bir tablonun ürünü olmalıdır.

Türkiye'ye yönelik entegre tehdidin bölgesel bir nitelik kazanması, Ankara'nın da PKK'ya karşı verilen DYÇ mücadelesine bölgesel güvenlik işbirliği boyutu eklemesine neden olmuştur. Özellikle İsrail ile geliştirilen askeri ilişkiler bu çerçevede ele alınabilir. 1994 yılında imzalanan ve içeriği halen gizli tutulan güvenlik anlaşmasının üzerine, 1995 yılında iki ülke hava kuvvetlerinin karşılıklı faaliyetlerini içeren eğitim anlaşması ve nihayet 1996 tarihli kapsamlı güvenlik anlaşması ile geniş zeminli askeri ilişkiler kurulmuştur. Yine bu çerçevede Türk tankları ve helikopterlerinin modernizasyonuna ilişkin bazı projeler de İsrail tarafından gerçekleştirilmiştir. Özellikle helikopterlerin gece görüş sistemlerine kavuşmasında İsrail'le geliştirilen işbirliğinin dikkate alınması gereken bir rolü mevcuttur (Bengio, 2009, ss. 157–167). İsrail ile çeşitlendirilen güvenlik ilişkilerinin bağlamı salt askeri imkân ve kabiliyetin artırılması ile sınırlandırılmış değildir. Her şeyden önce, söz konusu ilişki özellikle Suriye ve kısmen de İran üzerinde baskı oluşturmuştur. Bu durum hem Ankara hem de Tel Aviv açısından, dönemin konjonktürel koşullarında stratejik bir kazanım olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca 1. Körfez Savaşı sonrasında Türkiye'yi yalnız bırakan ve özellikle silah satılması hususunda sorun çıkaran Avrupa ülkelerinin yarattığı boşluk, bu alanda “oldukça istekli” olan İsrail tarafından doldurulmuştur. Bengio'ya göre (2009), Türkiye–İsrail güvenlik ilişkilerinin belirtilen mahiyetiyle geliştirilmesinde, Türk askeri seçkinleri önemli bir rol oynamıştır. Özellikle 1996 Anlaşması dahi, dönemin Genelkurmay İkinci Başkanı Org. Çevik Bir'in temaslarıyla sonuçlandırılabilmiştir.

TASNİF DIŞI

İsrail ile varılan güvenlik anlaşmasının, Kardak ve S-300 füze krizlerinin, Irak'ın kuzeyine yapılan en kapsamlı sınır ötesi harekâtların (1995, 1997) ve Suriye'ye yönelik askeri-diplomatik baskıyla terörist Öcalan'ın Şam'daki ikametini son verilmesinin 1995-1998 gibi üç yıl içinde yaşanması anlamlıdır. Söz konusu "3 yılda", Türk Devleti'nin PKK ile mücadelesi, Türkiye'ye yönelik entegre konvansiyonel ve düşük yoğunluklu tehditler, Ankara'nın bölgesel güvenlik ilişkilerindeki atılım, Suriye-Yunanistan savunma işbirliği; Ermenistan, GKRY, Suriye, İran, Yunanistan gibi devletlerin PKK'ya açık desteği gibi tüm faktörlerin esasen daha büyük bir denklemin parçası olduğu düşünülmektedir. Bahse konu büyük resmin, Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin konumuna ilişkin bir mücadeleyi yansıttığı ve bölücü terör örgütünün de anılan mücadelenin unsurlarından biri olarak işlev gördüğü mütalaa edilmektedir. Nitekim bahse konu "3 yılın" birikimi 1998 yılında *Milli Askeri Stratejik Konseptin "aktif caydırıcılık"* temelinde şekillendirilmesiyle, *askeri stratejik kültür* alanındaki yansımalarını da ortaya koyacaktır. 2000 yılında yayımlanan Hickok (2000) imzalı bir makale²⁶, Türk Silahlı Kuvvetlerinin statik savunma anlayışından, aktif, yüksek manevra kabiliyetini haiz, "ileri angajmanı ve ileri savunmayı" (*forward engagement-forward defense*) öngören bir anlayışa kaymakta olduğunu ve diğer komşuları ile NATO ittifak üyelerini geride bırakan önemli bir modernizasyon süreci yürüttüğünü belirtmektedir. Alıntılanan makale, 1985 yılında hazırlanan ve Soğuk Savaş dönemi koşulları altında oldukça defansif bir çizgide olan *Milli Askeri Stratejik Konsept'in -MASK-* 1998 yılında dönemin Genelkurmay Başkanı Org. Kıvrıkoğlu ile birlikte değiştirildiğinden; yeni *MASK'ın* ise "aktif caydırıcılık" temelinde TSK'nin ülke sınırlarının ötesinde ve pro-aktif şekilde tehditleri bertaraf edeceği bir anlayış benimsediğinden söz etmektedir (Hickok, 2000). Kuşkusuz söz konusu *MASK*, 1992, 1995, 1997 sınır ötesi harekâtlarının, Kardak ve S-300 füze krizlerinin birikimini taşımakta; Türk Devletinin milli çıkarlarının sağlanmasında askeri güç unsurunun daha aktif bir stratejiyle, hareketli ve esnek görev tanımlarıyla kullanılmasına vurgu yapmakta idi. Burada önemli olan nokta, 1998 yılındaki *MASK'ın* Soğuk Savaş dönemi askeri stratejik kültüründe önemli bir kaymaya işaret etmesi olmaktadır. Zira, daha önce belirtildiği üzere DYÇ ve konvansiyonel tehditlere entegre biçimde maruz kalan Türk Devleti, böylelikle geniş görev yelpazesine uygun bir zihinsel dönüşümü gerçekleştirmektedir.

Anımsanacağı üzere kuramsal çerçeve bölümünde askeri stratejik kültürün değişim ve dönüşüm geçirebileceğine işaret edilmiş; aynı zamanda anılan kültürel

²⁶ Söz konusu makale ABD Harp Akademileri yayını olan *Parameters'da* yayımlanmıştır.

yapıyı oluşturan 3 faktör *tarihsel deneyim*, *politik kültür* ve *coğrafya* şeklinde alıntılanmış idi (Gray, 2008; Cassidy, 2003). Soğuk Savaş döneminin şartlarından, 1991 sonrası özel koşullarına adapte olan TSK için geçirilen dönüşümün askeri stratejik kültür boyutunu da kapsadığının en önemli emareleri, büyük sınır ötesi operasyonlar ve 1998 MASK ile dönüşümün zihinsel bir zemine oturmasıdır. Ayrıca 1991–1999 dönemi hareket tarzı tetkik edildiğinde, yeni tehdit algılamasını içselleştiren bir askeri jenerasyon oluştuğu da görülmektedir. Bu aşamada incelemeye konu dönüşüm, 3 temel askeri stratejik kültür faktörü esas alınarak değerlendirilecek ve bu tez çalışmasının analizleri aktarılacaktır:

(1) Coğrafya Alanındaki Hususlar

- ➔ Irak'ın kuzeyindeki terör üslerinin, Türk güvenlik seçkinlerinin coğrafya algılamalarında farklılaşmaya neden olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, özellikle 1. Körfez Savaşı'ndan sonra oluşan otorite boşluğu Türk askeri stratejik kültürünü bölgeyi Türk topraklarının değilse bile terörle mücadelenin doğal bir sahası olarak algılamaya itmiştir. Nitekim 1991 öncesi icra edilen harekâtlar “sıcak takip” niteliği taşımışken; 1991 sonrası harekâtlar sınır ötesinin uzun süreli baskı altına alınmasını öncelemiştir. Özellikle 1997 operasyonlar silsilesinde askeri unsurlar uzun bir süreçte ve birçok kez Irak'ın kuzeyine sevk edilmiş ve anılan bölgede uzun süreli konuşlandırmalar vuku bulmuştur. Bu durum, TSK'ya bağlı ilgili unsurlarca Irak'ın kuzeyinin –siyasal ya da hukuki değil ancak askeri anlamda– “tamamen yabancı” bir arazi kesimi olarak algılanmadığını göstermektedir.
- ➔ Daha geniş bir çerçevede, Türk güvenlik elitinin PKK'ya karşı yürütülen DYÇ'yi bölgesel güç denkleminin bir parçası olarak stratejik kültürel dünyasında kodladığı görülmektedir. 1990'lı yıllarla birlikte, Türk – Yunan dengesinin, Türkiye–İsrail güvenlik ilişkilerinin Suriye üzerindeki baskısının PKK'ya karşı yürütülen DYÇ mücadelesinden soyutlanamayacağına ilişkin sistematik bir algı geliştirildiği tespit edilmektedir.
- ➔ DYÇ alanında Dağ Komando Tugayları, Jandarma Özel Harekat Taburları, Kara Havacılık unsurlarından taarruz helikopterlerinin terörle mücadele oryantasyonları gibi Soğuk Savaş döneminin askeri görevlerinin gereklerinden farklı kuvvet yapısı ve birliklerin geliştirildiği görülmektedir. Söz konusu dönüşümler, terörle mücadelenin jeostratejik

ihtiyaçlarını karşılamış ve günümüz itibariyle askeri stratejik kültürün bir parçasını teşkil etmiştir.

- ➔ Soğuk Savaş sonrası konjonktürel koşulların ve yükselen PKK tehdidinin, Türk askeri stratejik kültüründe “kriz bölgeleriyle ve belirsizliklerle çevrelenmiş” bir algı oluşturduğu düşünülmektedir. Bu nedenle 1998 MASK gibi örneklerde görüldüğü üzere DYÇ dahil geniş jeopolitik spektrumda tehditlere karşı koyabilecek bir silahlı kuvvetlerin muhafazası ve geliştirilmesine yönelik stratejik vizyon oluşturulmuştur.

(2) Tarihsel Deneyim Alanındaki Hususlar

- ➔ Özellikle kış dönemi harekâtları hususunda komutanların ilk başta mütereddit davrandıkları bunun en önemli nedenlerinden birinin de *Sarıkamış felaketinin* izleri olduğu belirtilmektedir (Kundakçı, 2007). Söz konusu durumun hem politik psikolojik disiplininin *seçilmiş travma* kavramı hem de askeri stratejik kültürü oluşturan *tarihsel deneyim* faktörü ile açıklanması mümkündür. İlerleyen dönemlerde kış ve kış şartlarında gece operasyonlarının doğal bir hal alması, askeri stratejik kültürdeki önemli bir değişime işaret etmektedir.
- ➔ Türk Kurtuluş Savaşı kuşkusuz TSK'nin askeri stratejik kültürünü şekillendiren en önemli tarihsel deneyim faktörlerinden biridir. Bilindiği üzere söz konusu savaş, iç isyanlar ve konvansiyonel harbin aynı anda ve bir ölçüde entegre biçimde vuku bulduğu bir dönemde icra edilmiştir. Dolayısıyla Soğuk Savaş döneminin uzun pratiğinin hemen ardından, 1990'lı yıllarda 2,5 savaş anlayışının uygulanması askeri stratejik kültürün *tarihsel deneyim* faktörü ile açıklanabilir niteliktedir.
- ➔ Ülkenin üniter bütünlüğüne ve milli devlet kimliğine yönelik tehditlerle mücadelenin TSK'nin askeri stratejik kültürünün önemli bir parçasını ya da önemli bir *tarihsel deneyim faktörünü* oluşturduğu mütalaa edilmektedir. Bu nedenle, incelemeye konu DYÇ tehdidi, 1990'lı yıllarda görece hızlı bir reaksiyon görebilmiş ve 1999 yılı itibariyle askeri boyutta yenilgiye uğratılabilmektedir. Öte yandan, DYÇ kuramının Soğuk Savaş şartlarında Türk güvenlik ve siyasi elitinin zihinsel dünyasında yeterince bulunmaması, 1984 yılında meydana gelen saldırıların mahiyetinin anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Dolayısıyla 1990'lı yıllar, askeri anlamda doğru bir algılamının da geliştirildiğine işaret etmektedir.

(3) Politik Kültür Alanındaki Hususlar

- ➔ 1991–1999 dönemi terörle mücadelesi, DYÇ kuramında da belirtildiği üzere *gayret birliği –unity of effort–* anlayışının geçerli olması gereken bir

alanı temsil etmektedir. Bu bağlamda, milli güç kapasitesinin tüm unsurlarının asimetrik tehdit unsurunun bertaraf edilmesi için yönlendirilmesi gerekmektedir. Salt cumhuriyet dönemi ile de sınırlandırılmayacak şekilde, Türk stratejik ve askeri stratejik kültürü bu tip bir mücadelenin karakteristik gerekliliklerini karşılamaya uygundur. Nitekim 1991 – 1999 döneminde kamuoyunun çok önemli bir bölümü ve diğer milli güç unsurlarının DYÇ mücadelesine destek verdikleri mütalaa edilmektedir.

- ➔ 1991–1999 dönemi mücadelesi, DYÇ teorisine bir istisna oluşturacak şekilde, TSK'nin başatlığında yürütülen ve askeri elitin sürüklediği bir çabayı yansıtmaktadır. Esasen bir DYÇ'de bu şekilde başarı elde edilmesi teorik olarak güçtür. Bununla birlikte, Türkiye'de hâkim siyasi kültür kapsamında silahlı kuvvetlerin konumunun, söz konusu dönemde politik–askeri bir mücadele olan DYÇ'nin TSK'nin başatlığında yürütülmesine olanak tanıdığı ve teorik bir istisnayı gerçekleştirebildiği düşünülmektedir.
- ➔ TSK'nin askeri stratejik kültürünü şekillendiren bir diğer politik kültür faktörü de, Türk Devletinin kuruluş esaslarına ilişkin duygusal bağlılık ve politik psikolojik terminoloji ile yüksek *aidiyet hissi* şeklinde belirtilebilir. PKK terör örgütünün doğrudan Türk Devletinin kuruluş esaslarından ikisini (*milli devlet ve üniter devlet*) hedef almasının, 1991–1999 mücadelesinin konvansiyonel tarafı açısından yüksek motivasyon yarattığı değerlendirilmektedir. Zira söz konusu iki prensibin –*ya da terör örgütü açısından hedefin*– Türk askeri stratejik kültürünü meydana getiren *politik kültür* faktörünün temelini ve askeri personel açısından yoğun duygusal özdeşim yapılan bir alanı oluşturduğu söylenebilir. Bu nedenle, 1991–1999 döneminde yer alan TSK'ya bağlı unsurların, salt görevlerin icrası için gerekli olan sorumluluk ve disiplin anlayışıyla değil; aynı zamanda yoğun bir politik psikolojik motivasyonla mücadele ettikleri mütalaa edilmektedir.

Bu aşamaya kadar 93 *Stratejisi* ve büyük sınır ötesi hareketler analiz edilmiş, 1991–1999 mücadelesi *askeri stratejik kültür* ve *askeri strateji* kapsamalarında incelenmiş olmaktadır. Anımsanacağı üzere tez çalışmasının kuramsal çerçeve bölümünde ele aldığı analitik araçlardan bir diğeri de *Askeri Meselelerde Devrim – AMD–* kavramıdır. Dolayısıyla, müteakip olarak “1991–1999 Türk Silahlı Kuvvetleri örneğinin” AMD analitik çerçevesiyle değerlendirilmesine geçilecektir.

d. 1991–1999 DYÇ M¼cadelesinde TSK'nin Ge¼irdiđi Askeri D¼n¼ő¼m¼n *Min¼r AMD* Çerçevesinde Değerlendirilmesi

İncelemeye konu d¼nemde ter¼rle m¼cadelenin belirleyici nitelikleri tetkik edildiğinde, y¼r¼rl¼đe koyulan askeri d¼n¼ő¼m s¼recinin askeri stratejinin geniş bir spektrumda ele alınmasıyla ve “muharip etkinliğin” y¼kseltilmesine odaklanacak şekilde kurgulandığı g¼r¼lmektedir. D¼nemin siyasal ve askeri se¼kinleri tarafından planlanan askeri d¼n¼ő¼m s¼reci, ¼zel ve kısıtlı bir alan i¼in, politik–askeri idare mekanizmaları yoluyla icra edilmiştir. 1991–1999 d¼nemi ve ¼zellikle 1992 / 1993 sonrası i¼in belirtilen bu hususlar, kuramsal çerçevede ele alınan AMD teorisi birlikte değerlendirildiğinde; Metz ve Kievit'in (1995) ¼alıőmalarına atıfla *min¼r AMD* yaklaşımı 1991–1999 d¼nemi i¼in işlevsel bir analiz aracı olarak tercih edilmektedir. Anımsanacak olursa kuramsal çerçeve b¼l¼m¼ *min¼r AMD* i¼in d¼rt temel karakteristik ¼zellik belirtmekte idi (Metz ve Kievit, 1995):

- ➔ M¼stakil teknolojik ya da sosyal deđeriőimler sonucu başlatılır,
- ➔ G¼reli kısa d¼nemlerde meydana gelir (*genellikle 10 yıldan az s¼relerde*),
- ➔ şekillendirilebilir ve kontrol edilebilir,
- ➔ En b¼y¼k doğrudan sonucu muharebe etkinliğinin artmasıyla oluőur.

Daha ¼nce de belirtildiği ¼zere 1991–1999 d¼neminde TSK'nin DYÇ ortamına uyum i¼in ge¼irdiđi d¼n¼ő¼m¼n teorik izahı i¼in min¼r AMD kavramının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Zira bahse konu d¼n¼ő¼m “10 yıldan az” bir s¼rede ger¼ekleőtmiő, politik ve askeri se¼kinler tarafından ihtiyaça g¼re őekillendirilmiő ve kontrol edilmiş, en ¼nemli sonucu muharip etkinliğin artması hususunda yaőanarak 1999 askeri başarısını getirmiştir. Yine T¼rk g¼venlik g¼çlerinde m¼stakil teknolojik, stratejik ve organizasyonel deđeriőimler sonucu meydana gelmiş; başka bir anlatımla uluslararası sistemde ¼retim ilişkileri ya da geniş ¼aplı sosyal olaylar gibi yapısal deđeriőimlerin ¼r¼n¼ olmamıştır.

Bu bağlamda AMD'nin te¼hizat, kuvvet yapısı, doktrin ve askeri sistemlerdeki anlamlı d¼n¼ő¼m¼ kapsadığı yeniden belirtilmelidir (Stanley, 1998; Fitzsimonds ve Van Tol, 1994; Cooper, 1994). Min¼r AMD ise s¼z konusu sistematik d¼n¼ő¼m¼ daha ¼zel bir alana, daha dar bir zaman dilimine ve az sayıda ya da tek akt¼re indirgemektedir. 1991–1999 TSK ¼rneđin incelendiğinde, anılan kategorilerde ¼n plana ¼ıktıđı d¼ő¼n¼len bazı hususlar aşağıda sıralanmaktadır:

(1) Askeri – Teknolojik Kapasitede Atılım Kategorisine ¼rnekler

- ➔ Kara havacılık alanında, d¼ner kanatlı unsurlar ağırlıklı olarak, DYÇ ortamına uygun askeri teknolojik gelişmeler yaşanmıştır. Gerek ter¼rle

mücadele eden personelin eserleri ve bu tez çalışması için yapılan sözlü araştırmalar, gerekse PKK terör örgütü mensuplarının döneme ilişkin yorumları taarruz helikopterlerinin nitelik ve nicelikleri ile uçar birlik harekâtı alanında yaşanan dramatik artışın 1991–1999 dönemi askeri başarısı için kritik bir basamak teşkil ettiğini ortaya koymaktadır.

- ➔ Gece görüş / gözetleme–kestirim imkân ve kabiliyeti teknolojik atılımlarla yükseltilmiş, bu alanda harekâtı da etkileyen anlamlı kapasite artışı meydana gelmiştir. Benzer şekilde kış şartlarında hareket icra edebilecek ekipman sağlanarak, mücadelenin coğrafi ve iklimsel esaslarında radikal değişiklik sağlanmıştır. Buraya kadar alınan ilk iki madde, AMD'nin askeri teknoloji kategorisine örnek verilebilir.

(2) Harekât, Kuvvet Yapısı ve Teşkilat Kapasitesinde Atılım Kategorisine Örnekler

- ➔ İç güvenlik harekât taburlarının devreye sokulması, Özel Harp Dairesi'nin Özel Kuvvetler Komutanlığı'na dönüştürülerek komuta statüsünün yükseltilmesi, yeni dağ komando tugayları kurulması ve anılan birliklerin DYÇ gereksinimlerine göre yeniden organize edilmesi, doğrudan DYÇ tehdidi odaklı olarak yapılmamakla birlikte terörle mücadele üzerinde etkili olduğu düşünülen kolordu–tugay–tabur sistemine geçilmesi gibi hususların AMD kuramında kuvvet yapısındaki dönüşümlere karşılık geldiği değerlendirilmektedir.
- ➔ Yine söz konusu gelişmelere bağlı olarak, DYÇ ortamında müşterek harekât icrasına yönelik önemli değişimlerin yaşandığı bilinmektedir. Benzer şekilde, hareketli birliklerin dağlık arazide sürekli faaliyet icra etmeleri; diğer yandan da statik birliklerin alan hakimiyeti konseptini benimsemesi dikkate alınmalıdır.
- ➔ 1992 yılından itibaren Dışişleri Bakanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı ve Türk Silahlı Kuvvetleri arasında terörle mücadele alanına yönelik üçlü bir mekanizma kurulduğu görülmektedir. Bakanlık Müsteşarı, MİT Müsteşarı ve Genelkurmay İkinci Başkanından oluşan söz konusu üçlü yapı, genellikle haftalık olarak toplanarak terörle mücadeleyi ele almışlardır (Yetkin, 2004, ss. 36–37). Belirtilen husus, DYÇ'nin gayret birliği ilkesinin nüvesini oluşturmakta ve Galula'nın (2006a) ifadesiyle önemli bir zihinsel dönüşüm sürecine işaret etmekte idi. Böylelikle teşkilat alanında diplomatik, istihbari ve askeri yeteneklerin stratejik birliğini sağlayan bir yapıdan söz edilebilir.

- ➔ 1980’li yıllarda icra edilenlerden oldukça farklı stratejik nitelikler taşıyan büyük sınır ötesi harekâtların yapılması, anılan operasyonların kapsamlarının giderek genişletilmesi ve askeri stratejik mantıklarının “cezalandırma operasyonlarından”, jeostratejik baskı unsuru yaratan uzun süreli harekâtlara dönüştürülmesi önem arz etmektedir. Bu noktada, ilgili personelin Irak’ın kuzeyine ilişkin tecrübe ve uzmanlığı artarken, aynı zamanda bu tip operasyonlar, askeri – teknolojik kapasitedeki artış ile paralel yürütülmüştür. Sonuç olarak muharip etkinlikte anlamlı bir artış ve ivme görülmektedir.
- ➔ Ayrıca, 1991 – 1999 dönemi başlangıcından kısa bir süre önce de olsa, Jandarma Asayiş Kolordusu’nun kurulması not edilmesi gereken bir husustur. Zira anılan birliğin 1991–1999 döneminde verilen DYÇ mücadelesinin önemli merkezlerinden birini teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Bu noktaya kadar aktarılan son beş madde, AMD kuramının harekât, kuvvet yapısı ve teşkilat alanındaki dönüşüm kategorisine örnek olarak gösterilebilecek hususlardır.

(3) Doktrin Kapasitesinde Atılım Kategorisine Örnekler

- ➔ AMD’nin “doktrin” sahası, gizlilik derecesi olmayan bir tez çalışması için incelenmesi en zor alan kimliğindedir. Zira kuramsal çerçeve bölümünde bahsedildiği üzere Anglo–Amerikan yaklaşımdan farklı olarak Türk milli güvenlik mekanizmasının doktrin, talimname, milli güvenlik siyaset belgesi gibi dokümantasyonu gizlilik derecelendirmelerine tabidir; söz konusu alanda açık çalışmalar yapılması ise Türk Ceza Kanunu’nun ilgili maddeleri gereği mümkün değildir. Bununla birlikte, anılan dönemde bir “iç güvenlik harekât talimnamesinin” *varlığından* söz edilebilir. Yine Özdağ (2010), içeriği gizli tutulmakla birlikte 1995 sonbaharında Kara Kuvvetleri bünyesinde yayımlanan bir doktrinden söz etmektedir.
- ➔ Bu alanda içeriği değil ancak gözlemlenebilir etkileri ve mahiyeti en belirgin unsurlardan birinin 1998 MASK olduğu düşünülmektedir. Geniş bir spektrumda askeri stratejinin esaslarını kapsayan söz konusu doküman, Türk milli güç kapasitesi içinde askeri güç faktörüne oldukça özgün bir yorum getirmiştir. Bu bağlamda anılan dokümanın ortaya koyduğu *ileri savunma* ve *kriz yönetimine askeri katkı* güvenlik sorunlarının çözümünde askeri güç unsurunun daha pro aktif kullanıldığı bir profil çizmekte idi.

- Benzer şekilde, Soğuk Savaş sonrasında terörle mücadele odaklı olarak ağırlığın 1. Ordu bölgesinden 2. Ordu'ya verilmesi, Jandarma Asayiş Kolordu Komutanlığı'nın başat bir terörle mücadele unsuru haline getirilmesi gibi hususların da askeri düşüncenin temel esaslarında doktriner bir dönüşüme işaret ettiği değerlendirilmektedir.

Kuramsal çerçeve bölümünde bir AMD'nin sonuçları kadar, AMD süreci geçirmemenin de belirleyici etkileri olacağına ilişkin değerlendirmeler aktarılmıştır. Bu bağlamda, Hobson'a atıfla (2010), 2. Dünya savaşında, bir önceki dünya savaşının askeri düşüncesinin ürünü olan Fransız Maginot Hattı'nın ya da daha doğru bir ifadeyle *Maginot kafa yapısının* Alman *yıldırım harbi* stratejisiyle mağlup edildiği belirtilmiştir. 1991–1999 döneminde icra edilen askeri dönüşüm sürecine de bu şekilde bakılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Daha açık bir anlatımla, bölücü terör örgütünün Enfal Operasyonu ve 1. Körfez Savaşı'nın sonuçlarından başlayarak yeni konjonktürel koşullara hızla adapte olduğu gözlemlenmektedir. Zira PKK yıkıcı ideolojisi ve Stalinist teşkilat yapısıyla tipik bir Soğuk Savaş dönemi ürünü olsa da, asimetrik tehdit unsurlarının hızlı adaptasyon kapasitesine de dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir. Bunu karşısında, TSK'nin başarı kazanabilecek yeni bir "kafa yapısı" geliştirmiş olması, 1999 yılını Maginot Hattı'nın –*ya da Maginot Kafa yapısının*– akıbetinden farklı kılabilmektedir. Yine Metz ve Kievit'in (1994) kaleme aldıkları ve teorik altyapıda yer verilen başka bir yayın, AMD'nin DYÇ ortamına uyumunu incelemiş ve asimetrik tehdit unsurunun yeni koşullara uyum kapasitesinin daha yüksek olduğunu; başka bir noktada da askeri teknolojik gelişmelerin orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalarda uygulanmasının daha kolay olacağını çünkü DYÇ'de askeri faktörlerin dışındaki unsurların da belirleyici nitelik taşıdığını aktarmaktadır. O halde, 1991–1999 döneminin minör AMD'nin DYÇ'ye uygulanması bağlamında dikkatle incelenmesi gereken bir örnek oluşturduğu söylenebilir. Zira burada önemli olan konu, konvansiyonel güçlerin kapasitesindeki artış kadar, söz konusu artışın asimetrik tehdit unsurunun tepki yeteneklerinin de önüne geçmesidir.

Asimetrik tehdit unsurunun kapasitesindeki x birim artış ile konvansiyonel güçlerin kapasitesindeki x birim artışın farklı sonuçlar doğurduğu ve bir çarpan etkisinin söz konusu olduğu da kuramsal çerçeve bölümünde işlenen hususlar arasında yer almıştır. Buna göre, asimetrik gruplarda ve konvansiyonel güçlerde aynı düzeyde kapasite artışı, çatışmanın doğası itibarıyla asimetrik tehdit unsuruna bir avantaj yaratma eğilimindedir (Galula, 2006a, ss. 6–7). Dolayısıyla, 1991–1999 dönemi askeri dönüşümünde dikkate değer bir diğer husus da, TSK'nin genel DYÇ kapasitesindeki artışın bölücü terör örgütünün mukabele olanaklarını aştığı gibi,

TASNİF DIŞI

çarpan etkisinin de ötesine geçmesidir. Böylelikle, asimetrik tehdit unsurunun yapısal avantajları bertaraf edilebilmiş ve 1999 askeri başarısı elde edilmiştir. Dolayısıyla, 1999 başarısının askeri literatürdeki AMD çalışmaları ve AMD'nin DYÇ'ye uyarlanması hususunda da önemli bir örnek teşkil ettiği ileri sürülebilir.

Konjonktürel olarak 1991 yılı 1. Körfez Savaşının etkileriyle AMD yaklaşımının hız kazandığı dönemdir ve 1992 yılında ONA bünyesinde Krepinevich'in bu çalışmada da alıntılanan raporuyla AMD birikimi Sovyet çalışmalarından Batı askeri literatürüne taşınmıştır. Yine PKK'nın ilk eylemsellik yılları, AMD yaklaşımının Sovyetler tarafından *Askeri Teknik Devrim –ATD–* biçimiyle işlevsel temellerinin atıldığı periyoda karşılık gelmektedir. Belirtilenlerin ışığında, 1991–1999 döneminin askeri literatürdeki AMD kavramıyla “birlikte ilerleyen” bir mücadeleyi yansıttığı söylenebilir. Diğer bir anlatımla, 1991–1999 dönemi askeri dönüşümünün AMD yaklaşımıyla açıklanması, esasen teoriyle beraber yürüyen bir pratiğin analiz edilmesi anlamına da gelecektir.

Daha önce belirtildiği üzere Batılı anlamda AMD kavramından söz etmek için, askeri dönüşüm sürecinin askeri teknolojik kapasitedeki anlamlı atılımları teşkilat yapısı, konsept ve doktrin alanındaki atılımlarla birleştirerek askeri harekâtın temel parametrelerinde bir dönüşüm yaratması gerekmektedir (Stone, 2004; Krepinevich, 1994). Bu nedenle 1991–1999 döneminde TSK tarafından icra edildiği mütalaa edilen AMD'nin mahiyeti salt taarruz helikopterlerinin ya da gece görüş cihazları ve GPS'lerin envantere girişiyle sınırlı tutulamaz. Sözü edilen teknolojik atılımlar, bu alt başlık kapsamında ele alınan hareket, teşkilat ve doktrin alanındaki atılımlarla entegre biçimde geliştirildiği için 1991–1999 dönemi askeri dönüşümü AMD çerçevesinde analiz edilmektedir. Kuramsal çerçeve bölümünde yer verilen AMD'ye bir başka açıklama da, Hundley'in (1999) “askeri operasyonların bir segmentinin esasını teşkil eden temel modelde geniş çaplı bir değişiklik” ya da “paradigma kayması” tanımlamasıdır. Gerçekten de, 1991–1999 dönemi TSK örneğinde, askeri operasyonların iç güvenlik harekâtı ve terörle mücadele “segmentinde” esası oluşturan modelde geniş çaplı bir değişikliğin yaşandığı söylenebilir. Sınır ötesi operasyonlardaki hareket tarzından, silah sistemlerine; teşkilat yapısındaki farklılaşmadan zihinsel dönüşüm süreçlerine kadar önemli değişiklikler vuku bulmuştur. Bu nedenle 1991–1999 dönemi askeri dönüşümünün Hundley'in ifadesiyle (1999) bir “paradigma kaymasına” ya da *askeri bir paradigma kaymasına* benzetilmesi yanlış olmayacaktır.

Krepinevich'e göre (1994), harp tarihi deneyiminin *öğrenilen dersler* vasıtasıyla doğrudan AMD'ye dönüşmesinin bir garantisi yoktur. Dolayısıyla

TASNİF DIŞI

AMD'nin, özellikle aktör tarafından özel koşullarla yürürlüğe giren minör AMD'nin, *öğrenilen dersler* sürecine yönelik güçlü bir analitik çaba gerektirdiği gerçektir. Bu bağlamda 1980'li yıllarda, özellikle 1986 sonrası tırmanan PKK terörist eylemselliği karşısında TSK'nin yürüttüğü başarılı dönüşümün “doğal bir sonuç” olarak algılanamaması gerekmektedir. Bu hususa örnek olarak kuramsal çerçeve bölümünde Moskova'nın Afganistan ve Çeçenistan örnekleri verilmiş, aradan kısa bir süre geçmesine karşın asimetrik unsurlara karşı “aşırı konvansiyonel” yöntemlerde ısrarın başarısız askeri sonuçları aktarılmıştı (Cassidy, 2003). PKK'ya karşı mücadelede minör AMD'nin yürürlüğe girmesinin temel emarelerini kısmen 1992 sınır ötesi harekâtında ve ağırlıklı olarak 93 *Stratejisinde* görmek mümkündür. Söz konusu minör AMD'nin kuramsal olarak “muharip etkinliğin artması” ile ortaya çıkan sonuçları ise 1995 *Çelik-1 Harekâtı*, 1997 hareketler silsilesi ve nihayet 1998 yılında terörist Öcalan'ın Şam'daki ikametine son verilerek 1999 yılında ele geçirilmesiyle açıkça gözlemlenebilmektedir. Müteakip alt başlık, 1999 askeri zaferini analiz edecek ve kuramsal çerçeve kapsamında açıklamasını yapacaktır.

e. 1999 Askeri Zaferi: Terörist Öcalan'ın Ele Geçirilmesi ve PKK Eylemselliğinin Minimize Edilmesi

Bu alt başlık kapsamında incelemeye konu DYÇ vakasında 1998–1999 gelişmeleri ile bunlara zemin hazırlayan hususlar analiz edilecek ve 1999 zaferinin mahiyeti açıklanmaya çalışılacaktır. Öncelikle belirtmek gerekmektedir ki söz konusu alt başlık terörist Öcalan'ın yakalanmasının diplomatik–istihbari öyküsüne odaklanmayacaktır ve anılan olayı PKK için stratejik düzeyde kırılma noktasını teşkil ettiği için önemsemektedir. Bu nedenle terörist Öcalan'ın Suriye'den çıkarılması ve sonraki durakları, “bir dönemin hikayesi” olarak ele alınmayacaktır. Ayrıca burada “1999 askeri zaferi” ifadesinden kasıt, Clausewitzci bir yaklaşımla, bölücü terör örgütünün psikolojik ve fiziksel dengesinin bozulması ile eylemselliğinin minimize edilmesidir. Örgütün liderinin baskı altına alınarak yakalanması, anılan amaç için bir merhale oluşturmuş böylelikle bahse konu askeri zaferin yolunu açmıştır. Dolayısıyla bu alt başlık, terörist Öcalan'ın Suriye'den çıkarılması ve yakalanması sürecini DYÇ teorisi açısından analiz etmeye çalışacaktır.

1999 askeri zaferine giden yolun kuramsal olarak açıklanmasında bu aşamaya kadar üç temel faktörün ön plana çıktığı görülmektedir:

- ➔ Galula'nın (2006a) ortaya koyduğu *gayret birliği* prensibi çerçevesinde geniş bir spektrumda milli güç unsurlarının entegre biçimde DYÇ hedefine yönlendirilmesi,

TASNİF DIŞI

- ➔ *Askeri Meselelerde Devrim (AMD)* aracılığıyla açıklanmaya çalışılan sistematik ve geniş kapsamlı askeri dönüşüm,
- ➔ İlgili asimetrik tehdit unsurunun trans nasyonal niteliklerinin analiz edilmesiyle mücadelenin jeostratejik inisiyatifi kazanmak üzere sınır ötesine yönlendirilmesi.

1999 askeri zaferinde ise söz konusu üç hareket tarzının yanı sıra PKK ile bir *vekaleten savaş –proxy war–* unsuru olarak mücadele edilmesi ve çatışmanın “cephe gerisinden” “politik araziye” kaydırılarak örgütün liderinin baskı altına alınması gibi iki ek konsept bulunmaktadır. Dolayısıyla, terörle mücadelede askeri stratejinin kapsamının geliştirildiği ve yeni boyutlarıyla askeri zaferin mümkün kılındığı söylenebilir. Bu bağlamda ilk olarak Suriye’ye yönelik askeri baskının stratejik boyutları ele alınacak ve konvansiyonel güçlerin vekaleten savaş tehdidi karşısında izleyebilecekleri stratejiye bir örnek teşkil edecek şekilde incelenecektir.

Kuramsal çerçeve bölümünde değinildiği üzere “vekaleten savaş” olarak adlandırılan ve devlet düzeyinde bir ya da birkaç aktörün diğer bir ya da birkaç devlete karşı üçüncü bir unsuru sistematik olarak finanse etmesi, eğitmesi, desteklemesi gibi unsurları içeren söz konusu konsept, saldırgan devlete milli güç kapasitesiyle doğrudan elde edemeyeceği hedefleri düşük maliyetle gerçekleştirme imkanı tanımaktadır (Atzili, 2010, ss. 769–770). Sözü edilen analizden hareketle, vekâleten savaşı akamete uğratmanın temel stratejik mantığı, salt vekil –*proxy*– unsura yönelik değil; dolaylı tutum takip eden saldırgan devlete karşı da mücadelenin bedelini yükseltici bir hareket tarzı geliştirilmesi olmalıdır. Söz konusu hareket tarzı karşısında, ilgili aktörün rasyonel davranacağı var sayılırsa, bir vekil unsur kullanmanın temel kazanımı olan “düşük bedel” ortadan kalkacağı için saldırgan devletin geri adım atması beklenmektedir.

Bulley (2008) terörün “kaynağı” konumunda bulunan ülkeler ve bu ülkelere yönelik takınılacak tutuma ilişkin dikkat çekici bir yaklaşım geliştirmiştir. Söz konusu yaklaşım, terör hareketlerinin kökenine ilişkin uluslararası ilişkilerde kullanılan başarısız ya da görevlerini tam yerine getiremeyen devlet –*failing state*– kavramına farklı bir bakış açısı getirmektedir. Buna göre, “skalanın” bir ucunda Somali gibi devlet olmanın temel fonksiyonlarını yerine getiremeyen devletler bulunmaktadır ve bahse konu devletlerin ülkelerinde yaşanan “Hobbes’un doğa durumu” benzeri kaotik atmosfer sistematik şiddete kaynaklık etmektedir. Anılan devletler, uluslararası sorumluluklarını yerine getirmeye muktedir olmadıkları için sistem açısından güvenlik sorunları üretmektedir. Öte yandan bir başa tipteki “başarısız devlet”, muktedir olmadığı için değil düşmanca iradesi dolayısıyla sistem için

TASNİF DIŞI

güvenlik sorunları üretilmektedir ve anılan devletler de uluslararası yükümlölükleri bağlamında “başarısızdır”. Alıntılanan çalışma bu kategoriye örnek olarak Saddam yönetimini göstermektedir (Bulley, 2008, s. 385). PKK’nın ilk tipte otorite boşluklarını kullandığı bir gerçektir; bununla birlikte Suriye’nin de, alıntılanan çalışmada belirtildiği gibi, Türkiye’ye karşı meşru bir devlet olmanın yükümlölüklerini göstermediği görölmektedir. Bu nedenle Suriye’ye yönelik askeri–politik baskının teorik izahatını bu yaklaşımla yapmak da mümkündür. Yani Suriye, kapasitesi bakımından ülke topraklarından Türkiye’ye yönelik terörist saldırıları durdurmaya muktedir, ancak düşmanca iradesi nedeniyle bu yola tevessöl etmeyen bir aktör konumunda olmuştur. Dolayısıyla 1998 yılı girişimleri, Şam’ı anılan yükümlölüklerine zorlayan bir hamle niteliğinde mütalaa edilebilir.

Esasen Suriye’ye yönelik askeri tehdidin sonuç verebileceğine ilişkin ilk somut gelişme, PKK’nın üzerindeki baskıyı azaltmak için düzenlemeyi planladığı bir eylemin istihbari yöntemlerle çözölmesi ve engellenmesini müteakip gerçekleşen 1995 *Samandağ çatışması* ile meydana gelmiştir. 1995 sonbahar–kış dönemi istihbarat faaliyetleri, baskı altındaki terör örgütünün güvenlik güçlerinin dikkatini dağıtmak için Kuzey Anadolu’da eylemler planladığı sonucuna ulaşmıştır. Nitekim yaklaşık 60 kişilik bir terörist grubunun 24 Kasım 1995 tarihinde Samandağ’ın üç farklı noktasında geçiş yapması üzerine, zaten hazırlıklı olan birlikler sert mukavemet göstermişlerdir ve grup sınır dışına püskürtölmüştür. Bu olayda ilginç olan nokta, terörist saldırıya hazırlıklı olan 2. Ordu’ya bağlı zırhlı birliklerin sıcak takip nedeniyle sınırı geçmeleri ve Türk topçu ateşinin de Suriye topraklarına düşmesi üzerine, Şam’a bağlı birliklerin 10–15 kilometre geri çekilmiş ve karşılık vermemiş olmalarıdır. Aktarılan örnek, Türk güvenlik elitinin Suriye’nin askeri kapasitesinin SSCB’nin çöküşünden sonra dramatik olarak düştüğü, 877 km uzunluğundaki sınırın salt 3 tabur tarafından tutulduğu; etkin birliklerin güneyde İsrail’e karşı konuşlandırıldığı ve bu şartlar altından TSK’ya bağlı unsurların olası bir harekâтта en geç 12 saat içinde Şam’a ulaşacakları yönündeki analizlerini doğrulamaktaydı. Nitekim 23 Ocak 1996 tarihinde Suriye’ye PKK’ya ilişkin ilk nota verilecek, bölücü terör örgütüne yönelik desteğini kesmesi istenecek ve BM Bildirgesi 51. Maddeye atıfta bulunularak meşru müdafaa hakkı anımsatılacaktır (Yetkin, 2004, s. 39–43). 1995 ve 1996 yıllarında yaşanan bu askeri ve diplomatik iki gelişmenin, 1998 yılında Şam üzerinde uygulanan baskının da temelini teşkil ettiği değerlendirilmektedir. Zira Suriye askeri kapasitesinin, 1990’lı yıllarla birlikte önemli bir ivme geçiren Türk askeri kapasitesi karşısında tutunamayacağının anlaşılması, 1998’e giden yolu açmıştır.

TASNİF DIŞI

1998 yılında Suriye'ye uygulanan baskının nasıl mümkün kılınabildiği ayrı bir tartışma konusudur. Kundakçı'ya göre (2007, s. 392) Suriye'ye daha önce kurulamayan baskının 1990'ların ikinci yarısında uygulanabilmesinin temelinde, Sovyetlerin yıkılmasıyla birlikte Suriye'nin silah tedarik kaynakları dramatik biçimde düşerken, Türkiye'deki birliklerin 92–93 yıllarına kadar taşıdığı Suriye'den gelebilecek konvansiyonel bir tehdidi savunma kapasitelerinin, anılan yıllardan sonra taarruza dayalı stratejiler uygulayabilecek düzeye ulaşmış olması bulunmaktadır. Bu nedenle Ankara Şam'a karşı askeri güç unsurunu daha aktif kullanma serbestisine kavuşmuş olmaktadır. Ayrıca TSK bahse konu bölgede harekât icra etme hususunda da önemli bir tecrübeye kavuşmuştur. Kundakçı'nın (2007) birçok tespitine katılan Özdağ ise (2010, ss. 164–165) konuya daha farklı bir boyut eklemekte ve Ankara'nın Orta Doğu şartlarında gözdağı vermenin sonuç getirebileceğinin farkına vardığını belirtmektedir. Her iki uzmanın görüşlerine katılmakla birlikte, bu tez çalışması belirtilen sebeplere üç husus daha eklenmesi gerektiğini savunmaktadır:

- ➔ İlk olarak, Kardak ve S–300 füze krizlerinde Yunanistan ve GKRY karşısında gösterilen askeri–politik performans, Şam ve Atina arasında imzalanan 1995 tarihli savunma anlaşmasının fiili kapasitesinin sınırlı olduğunu göstermiştir. Zira Kardak ve S–300 füze krizi, 2 ½ savaş stratejisinin “diğer 1 ½ bölümünü” akamete uğratmayı başaramamış; daha açık bir anlatımla terörle mücadelede kesintiye uğratmadığı gibi 2. ve 3. Ordu bölgelerinde de önemli konvansiyonel zafiyet yaratmamıştır. Aksine, Ankara askeri güç unsurunu diğer milli güç unsurlarını destekleyecek şekilde kullanarak gerek Kardak gerekse S–300 krizlerinde istediği sonucu almayı başarmış, bir yandan da PKK'ya karşı sınır ötesi harekâtlarını sürdürmüştür, bu dönemde *Samandağ çatışması* örneğinde olduğu üzere Suriye topraklarına da sıcak takip amaçlı girilmiştir.
- ➔ İkinci olarak, Türkiye ve İsrail arasındaki 1996 güvenlik anlaşmasının etkilerinin, Yunanistan ve Suriye arasındaki savunma anlaşmasının aksine, Şam üzerinde fiili etki yaratacak boyutta olduğu düşünülmektedir. Zira gerek İsrail'in gerekse Türkiye'nin askeri kapasiteleri Suriye askeri yeteneklerinin üstündedir. Dahası, 1967'den beri Golan Tepeleri de dahil olmak üzere Suriye topraklarının bir bölümü İsrail işgali altındadır ve Tel Aviv'in gerektiğinde askeri güç kullanabileceğine ilişkin birçok tarihsel deneyim mevcuttur. Sözü edilen tabloya Ankara tarafından 1996 yılında

verilen, BM 51. Maddeye atıfta bulunan nota ile Türkiye'nin de gerektiğinde konvansiyonel askeri yöntemlere başvurabileceğine ilişkin kararlılık eklenince Suriye stratejik bir kuşatma altında kalmış olmaktadır. Böylelikle 1998 yılında uygulanan askeri baskının bölgesel güvenlik denklemlerinde Ankara'nın ağır basmasının da bir sonucu olduğu ileri sürülebilir.

- ➔ Son olarak genellikle Orta Doğu'yla doğrudan bağlantısı olmaması nedeniyle üzerinde durulmayan bir faktör ele alınacaktır. Bilindiği üzere Soğuk Savaş döneminde Şam'ın dayandığı unsurların başında Sovyetler gelmektedir ve söz konusu dönemin konjonktürel koşulları Suriye'ye karşı bir askeri baskıyı oldukça karmaşık kılmaktadır. Soğuk Savaş dönemi sonrasında ise anılan askeri garanti ortadan kalkmıştır; hatta Yetkin'e göre (2004), Moskova Şam'ın önüne bir askeri ödemeler listesi dahi koymuştur. Kundakçı da (2007) benzer şekilde Sovyetlerin yıkılmasından sonra Suriye'nin silah ve mühimmat sıkıntısı çektiğinden söz etmektedir. Tüm bu tespitler doğru olmakla birlikte Şam üzerindeki Moskova güvencesinin kalkmasındaki tek etkenin Sovyetler dönemindeki silah sevkiyatının kesilmesi olmadığı düşünülmektedir. 1994–1996 1. Rus–Çeçen Savaşının oluşturduğu tablo, Rusya Federasyonu'nun bölünmesini henüz tamamlamadığı gibi bir durum ortaya koymaktaydı. Özellikle Moskova'nın askeri zafiyetleri ve ülkenin içinde bulunduğu sosyo–ekonomik durum, Rusya Federasyonu'nun Suriye'ye güvenlik garantisi sağlayacak iradede değil, kapasiteden de yoksun bulunduğunu gösterir nitelikte olmuştur. Sonuç olarak bu tez çalışmasının ortaya koyduğu üçüncü faktör 1. Rus–Çeçen Savaşının yansımalarıdır. Böylelikle Şam, Ankara karşısında bölgesel güvenlik mekanizmalarından büyük ölçüde yoksun olduğunu görmekte idi.

Elbette, DYÇ ortamında mücadele eden konvansiyonel güçler açısından stratejik istihbarat faaliyetinin önemi büyüktür. Zira güvenlik ortamındaki faktörler “algılanır” ve “analiz edilir” niteliktedir; bir başka ifadeyle gerek PKK'ya yönelik jeostratejik baskı kurulması zaruretinin, gerekse Suriye'nin bölgesel güvenlik kapasitesindeki görece düşüşün Türk stratejik istihbarat mekanizması tarafından doğru “algılanmış” ve “analiz edilmiş” olması önem taşımaktadır. Ayrıca, askeri istihbarat faaliyeti terörle mücadele alanına uyarlandığında, analitik önceliklerin de farklılaştığı görülmektedir. Çünkü konvansiyonel harp ortamında öncelikle düşmanın imkân ve kabiliyeti, ardından da maksadı istihbarat faaliyetinin konusudur. Oysa

TASNİF DIŞI

terörle mücadelede, terörist unsurun maksatlarına ilişkin bilgi–analiz gereksinimi, imkân ve kabiliyetlerine ilişkin istihbarat ihtiyacının önüne geçebilmektedir (Dahl, 2005, ss. 49–50). Bu bağlamda, DYÇ'nin *gayret birliği* prensibine uygun biçimde faaliyet gösteren dönemin Dışişleri–MİT–Genelkurmay mekanizmasının dikkate değer bir görev icra ettiği ve yine Cumhurbaşkanlığının koordinatörlüğünde dönemin hükümetleri de dâhil olmak üzere Türk Devletinin iyi bir DYÇ ve DYÇ kapsamında stratejik istihbarat sınavı verdiği söylenebilir. Zira bir yandan Suriye'nin bölgesel güvenlik kapasitesindeki düşüş doğru analiz edilirken; diğer yandan da PKK'nın imkân ve kabiliyetlerini önceleyen yapıdan stratejik ve operasyonel maksatlarını önceleyen bir istihbarat yapısına geçilmiş, böylelikle anılan terör örgütünün Suriye gibi ülkelerle kurduğu ilişkinin mahiyeti çözülebilmiştir. Daha açık bir anlatımla Suriye'ye yönelik askeri – diplomatik baskının temelinde PKK'nın imkan ve kabiliyetinden çok stratejik maksatlarının hedef alındığı düşünülmektedir.

1998 yılına gelindiğinde PKK terörizminin önceki yıllara göre statik bir düzeye indirilmesi başarılmış ve 1998 Nisan'ında terör örgütünün bu tez çalışmasında da alıntılanan önemli bir figürü, Şemdin Sakık, Türk Özel Kuvvetleri tarafından yakalanmıştır. Birkaç ay sonra, Suriye sınırına çok yakın bir noktada dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Ateş tarafından dile getirilen *devlet retoriği*, terörü bir “veba” olarak nitelemekte ve Türkiye'ye “bulaşan vebadan” ötürü Şam'ı açıkça hedef almaktaydı. Söz konusu ifadelerle dört yıldızlı bir kuvvet komutanı düzeyinde dile getirilen söylem, 1 Ekim 1998 tarihinde doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından ve Türkiye Büyük Millet Meclisi açılış konuşmasında da vurgulanacak, Suriye savaşıyla tehdit edilecektir (Özdağ, 2010, ss. 160–164). Suriye'ye yönelik askeri–diplomatik baskıda, DYÇ'ye ilişkin Türk milli güvenlik yaklaşımında yaşanan önemli bir konsept değişikliğinin etkili olduğu görülmektedir. 1997–1998 Kara Kuvvetleri Komutanı ve 1998–2002 Genelkurmay Başkanı görevleri ile terörist Öcalan'ın Şam'daki ikametene son verilmesi döneminde kritik bir rol oynayan Org. Kıvrıkoğlu'na göre, bahse konu askeri–diplomatik baskının fikri temelinde, PKK'nın “mücadeleye devam azminin kırılması gerektiğine” yönelik kanaat bulunmaktaydı ve bunu yolu da örgütün liderinin Suriye'den çıkarılmasından geçmekteydi (Yetkin, 2004, s. 92). Sözü edilen yeni askeri stratejinin DYÇ'ye Clausewitzci bir yorum getirdiği düşünülmekte ve böylelikle kuramsal çerçeve bölümünde aktarılan teorik perspektifle de örtüştüğü değerlendirilmektedir. Zira Clausewitz (2008, ss. 13–15), düşmanın direnç gücünün kırılmasından ve mücadeleyi sürdürme azminin paralize edilmesinden söz ederken, bunu çatışmanın temel amacı olan “düşmana iradenin dayatılması” için bir ön koşul olarak görmektedir. Dolayısıyla söz konusu askeri teorik görüş, incelemeye konu

TASNİF DIŞI

DYÇ vakasına uygulandığında; PKK'nın mücadele kararlılığının kırılması ve bu suretle Türk Devletinin iradesinin terör örgütüne dayatılması gibi bir sonuçla karşılaşmış olmaktadır. Suriye'ye yönelik askeri–diplomatik baskının hemen ardından 1999 askeri zaferinin gelmesinin de, bir anlamda DYÇ'ye ilişkin Clausewitzci askeri teorik yorumun açıklayıcı niteliğine ilişkin olumlu bir tablo ortaya koyduğu söylenebilir.

Bu noktada Clausewitzci yorumun temel dayanaklarından biri de düşmanın psikolojik ve fiziksel dengesinin ne ölçüde bozulduğuyla ölçülmelidir. PKK örneğinde söz konusu parametreler, eylemsellik kapasitesi ve örgüt yönteminin tutumlarıyla değerlendirilebilir. Bölücü terör örgütünde psikolojik dengenin bozulduğuna ilişkin en önemli emare 5 Ocak 1999 tarihinde icra edilen sözde 6. Kongre olarak görülmektedir. Anılan toplantı icra edildiğinde Öcalan Suriye'den çıkarılmış, Şam ile Ekim 1998 Adana Protokolü imzalanmış ve bu çerçevede Suriye'nin PKK'ya olan desteğini kesmesi hukuksal bir zemine oturtulmuştur. Öcalan henüz yakalanmadan İran topraklarında toplanan kongre, herhangi bir karar alamadan dağılmıştır. Örgütün yönetim kadrosunda derin çatışmaların ve gerilimlerin yaşandığı sözde 6. Kongre, PKK'daki belirsizliği de arttırmaktaydı. Nitekim Öcalan'ın 19 Şubat 1999'da yakalanmasının hemen ardından toplanan sözde Merkez Komitesi, kendisine “Başkanlar Konseyi” adını verecektir ve örgütün dağılması en önemli kriz gündemi olmuştur (Kundakçı, 2007, ss. 384–385; 395). 1999 yılında elde edilen askeri zaferin bir diğer emaresi de, söz konusu yıl yaşanan 2253 olayın 1767'sinin güvenlik güçlerinin inisiyatifinde gerçekleşmiş olmasıdır. Türk güvenlik güçleri böylelikle eylemsel inisiyatifte ilk kez 3'e 1 oranında bir üstünlük elde etmiş olmaktadır (Başbuğ, 2011, s. 99). Nihayet Eylül 1999'da sözde ateşkes ile eylemsizlik kararı açıklayan PKK, militanlarını da Türk toprakları dışına çekmekteydi. Böylelikle yurt içi terörist faaliyetler, şehir kadrolarının yaptığı eylemler dışında, kırsal alanda hemen tümüyle baskı altına alınmıştır.

Böylece 1999 askeri zaferi olarak adlandırılan süreç tamamlanmış olmaktadır. 1992 yılından başlamak suretiyle genişleyerek icra edilen sınır ötesi harekâtlar, teorik olarak 1991'de başlayan ancak etkileri tedrici olarak 1993 ve 1995 sonrasında görülen alan hakimiyeti konsepti, yine 93 *Stratejisi* ile yürürlüğe konulan sistematik askeri dönüşüm ve nihayet çatışmanın cephe gerisini de aşacak şekilde politik araziye kaydırılması söz konusu askeri başarıyı da beraberinde getirmiştir. 1999 yılını *zafer* olarak değerlendiren 2010 tarihli bir RAND çalışması, Türkiye'nin başarısını dört temel faktöre bağlamaktadır:

TASNİF DIŞI

- ➔ Asimetrik tehdit unsurlarının çatışma bölgesindeki dağ köylerinden izole edilmesi,
- ➔ Dağlık arazide asimetrik tehdit unsurlarına karşı agresif bir takip stratejisi yürütülmesi,
- ➔ Sınır ötesi desteğin kesilmesine yönelik faaliyetler ve
- ➔ Öcalan'ın yakalanmasına yönelik etkin dış ilişkiler kurulması.

Söz konusu çalışma, belirtilen dört faktörün tamamında Türk hareket tarzını bir “büyük sopa” –*big stick*– stratejisi olarak tanımlamaktadır (Paul ve diğerleri, 2010, s. 16). Güvenlik çalışmalarında “büyük sopa” stratejisi, bir Afrika deyimini olan “*yumuşak konuş ve büyük bir sopa taşı*” analojisine dayanmaktadır. Buna göre, bir yandan politik diyalog kanallarının açık tutulduğu diğer yandan da askeri tehdit ve caydırıcılık unsurunun –*büyük sopa*– kullanıldığı hareket tarzı olarak tanımlanabilir. Alıntılanan RAND Corporation çalışmasının (Paul ve diğerleri, 2010) özellikle terörist Öcalan'ın Suriye'den çıkarılması ve yakalanması sürecini açıklamak bağlamında doğru bir tespitte bulunduğu değerlendirilmektedir. Gerçekten de, anılan dönemde Türkiye diğer bir devletle konvansiyonel çatışma yaşamamış, ancak konvansiyonel çatışma tehdidi ve caydırıcılık unsuru politik diyalog kanallarını destekleyerek istenen sonuca ulaşılmıştır.

Gelinen aşamaya kadar vaka analizi bölümü de, *bulgular ve yorum* başlığıyla ele alınmış olmaktadır. Tez çalışmasının yönteminde belirtildiği üzere, vaka analizinin kuramsal çerçeve bölümünde aktarılan DYÇ ve AMD teorik yaklaşımlarına göre açıklanmasında hassasiyet gösterilmeye çalışılmıştır. Böylelikle akademik literatüre katkı yapılması öncelenmiş ve tez çalışmasının bilimsel değerinin korunması dikkate alınmıştır. Tez çalışmasının kuramsal çerçeve ve *bulgular ve yorum* sayfaları ile ulaştığı sonuçları konu alacak olan müteakip sonuç bölümünün anlamsızlaştırılmaması için, vaka analizinden elde edilen müstakil sonuçlar ve genel değerlendirme burada aktarılmayacaktır. Öte yandan, hâlihazırda işlenen bölümün ilk alt başlıklarından son alt başlıklarına kadar yapılacak bir okumanın, “oldukça dezavantajlı bir durumdan çevrilen bir oyunu” anımsatacağı söylenebilir. Belirtildiği üzere daha fazla analiz ve değerlendirmeye, üçüncü ve dördüncü bölümleri bir arada ele alacak şekilde, müteakip *sonuç ve genel değerlendirme* bölümünde yer verilecek ve bu tez çalışmasının ulaştığı hususlar paylaşılacaktır.

BEŐİNCİ BÖLÜM SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Sonuç ve genel değerlendirme bölümünde tez çalışması sonucunda elde edilen hususlar ve bulgular paylaşılacaktır. Öncelikle, çalışmanın amacının ve ulaşılan sonuçların bir arada tetkik edilerek planlanan bilimsel hedefe ne ölçüde varılabildiğı üzerinde durulması, ardından araştırma sürecinde karşılaşılan zorluklar ve yöneme ilişkin önemli noktaların aktarılması planlanmıştır. Bu bağlamda, metodolojiye ilişkin değerlendirmeler ile araştırmaya nasıl katkılar sağladığı ve vaka analizine uygulanmasıyla alınan sonuçlar belirtilecektir. Böylelikle hipotetik sınamanın geldiğı aşamanın sunulması düşünülmüştür. Müteakip olarak, tez çalışmasının bulgularının literatüre olan katkıları, yazarın görüşlerini hangi yönde etkilediğı ve akademik beklentileri ne ölçüde karşıladığı analiz edilecektir. Son olarak bu sahada çalışmak isteyen bilim insanlarına ve DYÇ pratiğini icra eden uygulayıcılara yönelik önerilen aktarılmasıyla bölümün sonlandırılması uygun görölmektedir.

Bilindiğı üzere tez çalışmasının kuramsal düzeyde amacı: DYÇ ortamında asimetrik unsur(lar)a karşı mücadele eden konvansiyonel güçlerin takip etmesi gereken hareket tarzının, askeri stratejik düzeyde, DYÇ teorisi kapsamında açıklanması; bu bağlamda geçirmeleri gereken dönüşümün AMD kuramsal yaklaşımıyla değerlendirilmesi ve ele alınan konunun Clausewitz'in savaş ve strateji görüşlerinden yararlanılarak tetkik edilmesidir. Vaka analizi (*ya da bulgular ve yorum*) safhasında ise teorik araştırmadan elde edilen modellerin "1991 – 1999 Türk Silahlı Kuvvetleri Örneğine" uygulanması suretiyle söz konusu DYÇ mücadelesinin açıklanması, tez çalışmasının temel amaçlarından biri olarak belirlenmiştir. Ayrıca, dönemi ve literatürdeki yeri itibarıyla konvansiyonel harp koşullarına yönelik kuramsal çalışmalar yapan askeri teorisyen Carl von Clausewitz'in bir DYÇ mücadelesini açıklamakta ne ölçüde başarılı olacağının değerlendirilmesi de tez çalışmasının amaçlarından biri konumundadır.

"Kuramsal çerçeve" başlığını taşıyan üçüncü bölümün ilk safhasında, DYÇ teorisi tarihsel arka planı, önemli kuramcıları; fonksiyonel olarak doğası, jeostratejik parametreleri, istihbarat özellikleri, Clausewitz'in kazandırdığı bir kavram olarak *ağırlık merkezi* gibi hususlar yönünden ele alınmıştır. Ayrıca DYÇ güvenlik ortamında konvansiyonel güçlerin durumu *stratejik kültür* ve *askeri stratejik kültür* kavramları çerçevesinde analiz edilmiş; güncel olarak da çok tartışılan bir konu olan "DYÇ'de konvansiyonel güçlerin zafer ve başarı parametreleri" değerlendirilmiştir.

TASNİF DIŞI

Bahse konu tüm alt başlıklar vasıtasıyla, mahiyeti bu bölümde belirtilecek olan, DYÇ’de konvansiyonel güçlerin durumuna ilişkin önemli kuramsal sonuçlar elde edildiği düşünülmektedir. Özellikle *askeri stratejik kültür* kavramının DYÇ güvenlik ortamına uygulanması, bahse konu mücadele tarzında asimetrik ve konvansiyonel unsurların mukayeseli tetkiki, Clausewitz’in ağırlık merkezi yaklaşımını temel alarak literatüre özgün bir katkı niteliğinde *Bumerang Modeli’nin* geliştirilmiş olması, kuramsal düzeyde çalışmanın amacına ulaşıldığının emareleridir. *Bumerang Modeli* çerçevesinde konvansiyonel güçlerin başarısının ölçülmesi için “harekâtın psikolojik hassasiyeti” kavramı alıntılanarak DYÇ’ye uyarlanmış ve güdümlü silahların hassasiyetlerine benzer biçimde, askeri operasyonların hedefledikleri psikolojik sonuçları “kabul edilebilir bir sapma ile” almalarının DYÇ ortamının “ağırlık merkezi” prensibi bağlamında kritik olduğu sonucuna varılmıştır. Yine DYÇ teorisyenlerinin konvansiyonel güçlerin geçirmeleri gereken değişimler kapsamında belirttiği “zihinsel dönüşüm”, *askeri stratejik kültür* kavramıyla bilimsel zeminde açıklanmaya çalışılmış, böylelikle DYÇ’de başarı elde edilmesi için güvenlik güçlerinin planlama ve icra sahalarındaki kurumsal kültürlerindeki değişimlere odaklanılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Teorik olarak, Clausewitz’in askeri literatüre kazandırdığı “sis” ya da “savaş sisi” –*fog of war*–, sürtünme, ağırlık merkezi gibi kavramların DYÇ’ye uyarlanabileceği bulgusuna ulaşıldığı söylenebilir. Ayrıca, DYÇ’de belirsizlik ortamının konvansiyonel harbe göre daha yoğun olması, planlama ve icra arasındaki boşlukların mücadelenin doğası gereği bulunmasından ötürü, “sis” ve “sürtünme” kavramlarının sadece *uyarlanabilir* değil, *zaruri* olduğu mütalaa edilmektedir. Benzer bir yorumun “ağırlık merkezi” kavramı hususunda yapılabileceği de tabiidir. Öte yandan, Clausewitzci yaklaşımın esaslarından olan “savaşın siyasetin bir devamı” olduğu yönündeki kabulün, DYÇ ortamında bir ölçüde değişikliğe uğradığı tespit edilmiştir. Bahse konu mücadele tarzının “askeri–politik” bir mahiyet taşımasından ötürü, mücadele esnasında “siyaset de çatışmanın devamı” niteliğinde tezahür edebilmektedir. Bu nedenle Clausewitzci savaş–siyaset ilişkileri paradigması DYÇ ortamına kısmen uyarlanabilir bulunmuştur.

Kuramsal tetkik sonucunda, “zaman” faktörünün DYÇ ortamında oldukça farklı nitelikler kazandığı görülmüştür. Çünkü asimetrik tehdit unsuru açısından “zaman” konvansiyonel güçlerin ve devlet düzeyindeki aktörlerin kamuoylarının “yorulması ve tüketilmesi” için bir araç kimliğindedir. Ayrıca, DYÇ ortamı dışından yapılan ve bir DYÇ’nin “ne kadar uzun sürdüğüne” ilişkin kabullerin sağlıklı olmadığı değerlendirilmesine varılmıştır. Bu konuyu açıklamak için özgün bir şekilde Newton

TASNİF DIŞI

ve Einstein'ın farklı zaman paradigmaları kullanılmış, Einstein'ın uzay – zaman ve görelilik anlayışı çerçevesinde, DYÇ ortamının dinamik yapısından ötürü “zamanın daha yavaş aktığı” analojisiyle mücadelenin süresine ilişkin tartışmalara farklı bir boyut kazandırılmıştır. Bu noktada, tez çalışmasının sadece Clausewitz'in görüşlerini değil, yöntemini de uyarladığı görülmektedir. Zira bir fizik kavramı olarak “zaman” alınmış ve savaş teorisindeki bir boşluğu doldurmak üzere kullanılmıştır.

Jeostratejik olarak *trans nasyonal* asimetrik unsurlar incelenmiş, bu kapsamda PKK'nın belirtilen kategoride de değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, kara sınırlarına sahip ülkelerde sınır bölgelerinde ve sınır ötesinde faaliyet gösteren asimetrik unsurların, salt ilgili ülkenin dinamikleriyle sınırlandırılmayacağı, bölgesel bir güvenlik sorunu niteliği taşıdıkları ve bu bağlamda sınır komşularının tavrının kritik olduğu yorumu yapılmıştır. Söz konusu teorik yaklaşımlar vaka analizinde test edilmiştir ve sonuçları ilerleyen paragraflarda aktarılacaktır.

DYÇ ortamında istihbaratın rolüne ilişkin literatür aktarıldıktan sonra, DYÇ'de konvansiyonel güçlerin başarı parametreleri, Galula'nın “sıcak–soğuk dönem” tasnifi ve istihbarat fonksiyonlarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Bahse konu kuramsal tetkikin vaka analiziyle sınanmasına ilişkin sonuçlar, müteakip safhalarda sunulacaktır. Yine DYÇ'de zafer ve başarı tartışmasına strateji teorisi temelinde bir bakış açısı getirilmiş; taktik, operasyonel, askeri stratejik ve politik / yapısal başarıların ilintili ancak farklı alanlara karşılık geldiği bulgusu elde edilmiştir.

Kuramsal çerçeve bölümünün ikinci safhasında Askeri Meselelerde Devrim kavramı incelenmiş ve DYÇ'ye uyarlanmıştır. Bu bölümde özellikle *minör AMD* yaklaşımının DYÇ'ye uygulanması literatür açısından özgün bir katkı olarak sunulabilir. Yine AMD'nin bir paradigma kayması olduğuna ilişkin teorik yaklaşım da vaka analizinde test edilen hususlardan olmuştur. AMD yaklaşımı içinde teşkilat yapısı, askeri teknolojik atılım, doktrin, talimname gibi dokümantasyonda değişim hususlarının bir arada ve entegre biçimde yürütülmesi prensibiyle 1991–1999 TSK örneğinin açıklanmasında başarı sağlanmıştır.

Teorik tespitlere ilişkin eklenebilecek son husus da, DYÇ ortamında asimetrik tehdit unsurunun kapasite artışında bir çarpan etkisi olması; konvansiyonel güçler ile aynı düzeyde bir kapasite artışının asimetrik unsura avantaj sağlamasıdır. Ayrıca bahse konu çatışma türüne uyum kapasitesi ve bu bağlamda AMD'ye mukabele etme potansiyeli asimetrik tehdit unsurunda daha yüksektir. Tüm bu analizlerden çıkarılan sonuç, birçok entelektüelin ve kamuoyunun önemli bir bölümünün

TASNİF DIŞI

zannettiğinin aksine DYÇ güvenlik ortamında asimetrik tehdit unsurunun daha avantajlı olduğu yönündedir. Nitekim but Tez çalışması kapsamında alıntılanan 30 vakadan oluşan bir evrende araştırma sonuçlarını yayımlayan RAND Corporation raporu da anılan 30 vakadan yalnızca 8'inde konvansiyonel güçlerin zaferini tespit etmiştir. Bu nedenle konvansiyonel güçlerin DYÇ içinde kazandıkları başarıların askeri literatürde ve güvenlik çalışmalarında oldukça dikkat edilmesi gereken bir yerde bulunduğu, 1991–1999 TSK örneğinin de bu bağlamda değerlendirilmesi gerektiği mütalaa edilmektedir.

Özetle, kuramsal altyapı sahasında tespit edilen birinci basamak bilimsel hedeflere ulaşıldığı düşünülmektedir. Bu tez çalışmasında kuramsal çerçeve bölümünün görece ayrıntılı olduğu söylenebilir. Öte yandan, DYÇ'nin konvansiyonel harp ya da yüksek yoğunluklu çatışmalardan daha “gri”, daha karmaşık ve daha kapsamlı yapısı söz konusu kuramsal çerçeve niteliğini gerekli kılmaktadır. Öyle ki, tanımı üzerinde dahi tartışmaların olduğu bir alanda, çatışmanın ana hatlarının çizilmesi ancak teorik tartışmanın tüm taraflarının görüşlerinin tetkik edilmesiyle mümkün olabilmiştir. Bu nedenle teorik altyapıyı ele alan bölümde askeri talimnamelerden düşünce kuruluşlarının çalışmalarına, akademik makalelerden Mao, Guevera gibi asimetrik unsurun kuramcı – uygulayıcılarına kadar birçok kategorik mecraya atıf yapılmıştır. Burada dikkate alınması gereken nokta, DYÇ'nin doğası gereği alıntılanan tüm bu kaynakların salt teorisyen değil, aynı zamanda DYÇ tarafı olmasıdır. Dolayısıyla aynı dönemde, hatta aynı çalışmada “küçük savaşlar, DYÇ, gayrinizamî harp” gibi tarihsel olarak birbirini takip etmesi gereken üç terimin kullanıldığı bir sahada, ayrıntılı bir kuramsal altyapının, özlü bir kuramsal altyapıya tercih edilmesi gereği görülmüştür. Zira bir konvansiyonel harbi incelerken, devlet ve bir ölçüde sistem düzeyindeki aktörlere ilişkin uluslararası ilişkiler ve karar alma teorileri ile düzenli orduların hareket tarzına ilişkin savaş ve strateji kuramlarının kullanılması yeterli olacaktır. Oysa DYÇ'nin kategorik olarak 2 farklı tarafı bulunmaktadır; anılan tarafların hareket tarzları, zayıf ve güçlü tarafları hatta mücadele içindeki amaçları dahi birbirinden kesin çizgilerle ayrılmaktadır. Bu nedenle bir DYÇ vakasının analizi, bir anlamda, iki ayrı teorik altyapı ya da iki ayrı teorik bakış açısını gerektirmektedir.

Tez çalışmasının yöntemine ilişkin hususlarda ilk göze çarpan konu (ve zorluk) işlevsel ve akademik kaynaklar arasında verimlilik odaklı bir denge kurulması gereğidir. Daha açık bir anlatımla, DYÇ ortamında yer almış bir teröristin güncesinin tez çalışmasının fonksiyonel niteliklerine olan katkısı ile saygın bilimsel indekslere giren ve sıklıkla atıf alan bir makalenin katkısının hem dengeli hem de entegre bir

TASNİF DIŞI

şekilde aktarılması gerekmektedir. Aksi takdirde, uygulamaya / uygulayıcılara ait yayınlara çok fazla ağırlık verilmesi suretiyle bilimsel niteliklerden yoksun bir çalışma ya da tersi durumda, bilimsel nitelikleri yüksek ancak pratik değeri olmayan bir çalışma ortaya çıkması mümkün idi. Bir başka aından da, iki kategorik tarafı olan DY ortamında, konvansiyonel güçlerin ya da salt asimetrik tehdit unsurlarının yayınlarına tek taraflı ağırlık verilmesi ortaya çıkacak çalışmanın nesnelliğini zorlayabilirdi. Bu metodolojik sorunun özlmesi için tez çalışması iki ayrı eksende dengeyi sağlamaya odaklanmıştır: İlk eksen indekslere giren akademik yayınlarla, pratiğe ilişkin yayınların dengelenmesi olmuştur; ikinci eksen ise talimnameler, doktrinler gibi çatışmaya konvansiyonel güçlerin penceresinden bakan kaynaklar ile asimetrik tehdit unsuru için rehber niteliğinde çalışmalar ortaya koyan eserlerin bir arada yer alması üzerine kurulmuştur. Böylelikle pratik değer–bilimsel değer ve konvansiyonel güçler–asimetrik unsurlar dengesi sağlanarak bu metodolojik zorluğun aőıldıęı düşünülmektedir.

Metodolojik olarak karşılaşılan ikinci temel zorluk ABD ve Birleşik Krallık bünyesinde milli güvenlik strateji belgesi, doktrin, askeri talimnameler gibi dokümantasyonunun açık olmasına karşın; Türk güvenlik mekanizmasında aynı düzeydeki belgelerin çeşitli gizlilik derecelerinin olması ve hem tez çalışmasının “tasnif dışı” gizlilik derecesinde planlanması hem de devletin gizli belgelerine eriőmenin Türk Ceza Kanunu’nca suç sayılması dolayısıyla tez çalışmasında bu tür belgelerin araőtırılmaması ve doğal olarak yer verilmemesidir. Söz konusu boşluk terörle mücadele eden askeri personelin daha sonra yayınladıkları eserler, 1991–1999 dönemine ilişkin yayınlar ve düşünce kuruluşlarının raporlarıyla doldurulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, öneriler safhasında yineleneyeği üzere ilgili dokümantasyonun akademik çalışmalara uygun versiyonlarının hazırlanarak yayımlanmasında yarar grlmektedir.

Yönteme ilişkin belirtilebilecek son bir husus da, kuramsal çerçevede ABD ve Birleşik Krallık dokümanlarının kullanılmasıyla ilintilidir. Esasen bu planlamaya ilişkin bir tercihtir ve DY’nin Anglo – Amerikan askeri literatürünün bir ürünü olmasından kaynaklanmaktadır. Hatta sıklıkla alıntılanan ve ABD askeri talimnamelerinde dahi atıf bulan Fransız Galula’nın iki ünlü çalışmasını ABD’de, ABD kurumları bünyesinde hazırladığı da tez kapsamında belirtilmiştir. Başlığında “1991–1999 TSK rneği” ifadesini taşıyan bir doktora tez çalışmasında, Türkiye’nin DY tecrübesi de göz önünde bulundurulduğunda, DY’ye ilişkin “Türk ekolüne” ve Türk literatürünün ürettiği kavram ve teorik yaklaşımlara atıfta bulunulması yararlı olabilecektir. Öte

TASNİF DIŞI

yandan, böyle bir ekolün varlığından söz edilmesi zor olduğu gibi, yapılan akademik çalışmaların da oldukça sınırlı olduğu görülmüştür.

DYÇ ve AMD teorik yaklaşımlarının tez çalışmasına önemli katkılar sağladığı ve bu tercihle isabet kaydedildiği değerlendirilmektedir. Özellikle birbiriyle ilintili ancak güvenlik çalışmalarının farklı iki alanında faaliyet gösteren bu iki kavramın 1991–1999 TSK örneğini açıklamak hususunda verimli sonuçlar verdiği tespit edilmiştir. Zira DYÇ ortamında başarı gösterilmesi için konvansiyonel güçlerin dönüşüm geçirmeleri gerekmektedir ve anılan dönüşümün teorik çerçevesinin AMD vasıtasıyla teşkil edilebileceği görülmüştür. Yine DYÇ–AMD kuramsal çerçevesinin çatışmanın doğasından kaynaklanan boşluklarının doldurulmasında politik psikoloji disiplininin önemli katkıları olduğu sonucuna varılmıştır. Özellikle bu tez çalışmasının sunduğu *Bumerang Modeli* çerçevesinde politik psikolojinin açıklayıcı olduğu değerlendirilmektedir. Belirtilenlerin ışığında kuramsal çerçeve tercihinin tezin amaçlarıyla ve vaka çalışmasıyla uyumlu bir profil sergilediği ifade edilebilir.

Vaka analizinde elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçların kuramsal çerçeve bölümünde aktarılan hususlarla birlikte değerlendirilmesiyle önemli tespitlere ulaşıldığı ve 1991–1999 Türk silahlı Kuvvetleri örneğine DYÇ–AMD teorilerini uygulayarak özgün sonuçlar elde edildiği düşünülmektedir. Öncelikle maddeler halinde elde edilen sonuçlar aktarılacak müteakip olarak hipoteze ilişkin mütalaa sunulacaktır:

- ➔ PKK ile mücadelenin açıklanmasında *trans nasyonal* silahlı gruplar için kurgulanan teorik yaklaşımın uygun olduğu görülmüştür. Birkaç sınır bölgesinde, sınırın ötesini kapsayacak şekilde eylemsellik geliştiren asimetrik gruplara karşı, jeostratejik inisiyatifin ele alınmasının bir zaruret olduğu sonucuna varılmıştır. Bu noktada sınır ötesi hareketlerin tek başarı parametresi olarak asimetrik unsura verdirilen zayıat görülmemelidir. Burada önemli olan nokta düşmanın fiziksel ve psikolojik dengesinin bozulmasıdır. Zira asimetrik tehdit unsuru coğrafyayı katmanlı bir şekilde algılama eğilimindedir. Konvansiyonel güçlerin jeostratejik inisiyatifi ele geçirmesi, “güvenli katmanları” çatışma sahalarına dönüştürerek asimetrik tehdit unsurlarının fiziksel ve psikolojik dengesini bozacaktır. TSK’nın sınır ötesi hareketleri esnası ve sonrasında PKK’nın çatışmada verdiği zayıatların yanı sıra, yaşanan firarlar ve örgüt içi çatışmalar buna örnek teşkil etmektedir. Söz konusu uygulama, aynı zamanda teorik olarak *dolaylı tutum* stratejisine de karşılık gelmektedir.

- ➔ 1991–1999 örneği, vekâleten savaş unsuru olarak kullanılan asimetrik tehdit unsurlarıyla mücadelede, bölgesel güvenlik imkânlarının kullanılmasını ve tehdidin kaynağı konumunda bulunan ülkelere diplomatik–istihbari–uluslararası hukuki baskı yapılmasının ve anılan baskının askeri güç unsuruyla desteklenmesinin zaruri olduğunu ortaya koymaktadır. 1991 – 1999 döneminde Yunanistan ve Suriye ile yaşanan güvenlik sorunlarının, incelemeye konu DYÇ mücadelesinden ve PKK olgusundan ayrı düşünölemeyeceği görölmüşür.
- ➔ PKK'ya ilişkin aktarılan 1990 öncesi ve 1990 sonrası durum, Galula'nın “sıcak–soğuk dönem” yaklaşımının vaka analizini açıklamakta başarılı olduğunu göstermektedir. Zira TSK'nin 1999 askeri başarısı asimetrik tehdit unsurunun paramiliter ve politik yapısını inşa etmesini müteakip olarak, yani *sıcak dönemde* elde edilmiştir. Terör örgütünün en kırılgan olduğu 1978 – 1984 döneminde, yani *soğuk dönemde*, istihbari – polisiye – adli önlemlerle “konvansiyonel güçlerin müdahalesine” yer bırakmadan elde edilecek bir zaferin, 1999 askeri başarısından daha az sansasyonel ancak daha az maliyetli olacağı değerlendirilmektedir. Bu nedenle, terörle mücadele istihbaratının, örgütlerin en kırılgan olduklara *soğuk döneme* odaklanan yeteneklerini geliştirmesinde yarar görölmektedir.
- ➔ Askeri teknoloji, doktrin, teşkilat yapısı ve harekatın esaslarına ilişkin değişimleri kapsayan, dar bir alanda ilgili aktörün güvenlik gereksinimleri gereği kontrollü icra edilen sistematik askeri dönüşüm, olarak tanımlanabilecek *minör AMD* yaklaşımının 1991–1999 TSK askeri dönüşümünü açıklamakta başarılı olduğu sonucuna varılmıştır. Zira 1991–1999 dönemi askeri dönüşümü kontrol edilebilir bir profil sergilemiş, on yıllık süreçte icra edilebilmiş ve doğrudan sonuçlarını muharip etkinliğin artmasında göstermiştir. Bu hususlar hipoteze ilişkin mütalaada daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.
- ➔ *Zihinsel dönüşümün* konvansiyonel güçlerin DYÇ güvenlik ortamında uyumunda önemli bir aşama olduğu görölmüşür. 1991–1999 dönemi askeri dönüşümünün en önemli noktalarından biri, Soğuk Savaş dönemi zihinsel yapısından, Soğuk Savaş sonrası ve asimetrik tehditleri de kapsayan bir zihinsel yapıya geçiştir. Bu bağlamda, askeri stratejik kültürün ve askeri stratejik kültürdeki değişimlerin önemli olduğu tespit edilmiştir.
- ➔ 1999 askeri zaferi sonucunda yaşanan düşük eylemselliği müteakip, bu tezin kaleme alındığı tarih itibariyle bölücü PKK terörizminin sürmesi,

kuramsal çerçeve bölümünde aktarılan DYÇ'nin politik–askeri doğasını doğrular niteliktedir. Askeri zaferin ardından yapısal sonuç siyasi zaferle elde edilebilecektir.

- ➔ Askeri stratejik açıdan bakıldığında, 1999 askeri zaferi DYÇ'de konvansiyonel güçler açısından asimetrik tehdide karşı uzmanlaşmış hareketli birliklerin (*örn iç güvenlik taburları, dağ komando tugayları*), DYÇ ortamına uyum sağlamış kara havacılık faaliyetlerinin, sınır ötesi operasyon yeteneklerinin, farklı kuvvetlerin müşterek harekât icra etme becerisinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Yine bu bağlamda, sınır ötesi operasyonlar öncesinde bölgeye sızarak emniyet ve istihbarat faaliyetlerinde bulunan özel kuvvetlerin başarısı, DYÇ'de örtülü ve gizli operasyonların da kritik askeri yetenekler arasında bulunduğunu göstermektedir.
- ➔ 1991–1999 mücadelesinin gösterdiği sonuçlardan biri de, DYÇ mücadelesinde konvansiyonel güçlerin başarısı için asimetrik tehdit unsurunun hareket esaslarının akamete uğratılması gerekliliğidir. Bu bağlamda gece ve kış operasyonlarının, terörle mücadele eden unsura gece görüş yetenekleri kazandırılmasının, gözetleme imkânlarının arttırılmasının konvansiyonel güçlere önemli bir stratejik avantaj sağladığı görülmüştür. Özellikle kara havacılık unsurlarına gece görüş yeteneği kazandırılmasının, bu çerçevede gece şartlarında taarruz helikopteri vasıtasıyla yakın hava desteği sağlanmasının ve diğer döner kanatlı unsurlar aracılığıyla uçar birlik harekâtı icra edilebilmesinin önemli kazanımlar olduğu değerlendirilmektedir. Söz konusu stratejik dönüşümlerin asimetrik tehdit unsurunun “akıcı sıklet merkezi” prensibini, (dağınık unsurların hızla toplanarak eylem için geçici bir taktik veya operasyonel sıklet merkezi oluşturduktan sonra yeniden dağılması) akamete uğrattığı görülmüştür. Böylelikle 93 stratejisi sonrasında büyük çaplı PKK gruplarının yoğun zayıat verdiği görülmüştür.
- ➔ 1992 sınır ötesi harekâtı, asimetrik tehdit unsurunun bir konvansiyonel güç gibi mukavemet göstermeye zorlandığı durumlarda ciddi zayıat verdiğini göstermektedir. Bu sonuç, hâlihazırda sınır ötesinde terörle mücadele eden Türk güvenlik güçleri açısından dikkatle değerlendirilmesi gereken bir nitelik taşımaktadır.
- ➔ 1997 sınır ötesi harekâtlar silsilesinden ve genel anlamda 1992 – 1999 arasında icra edilen harekâtlardan çıkarılan sonuç; sınır ötesi operasyonların sürekli bir mahiyet arz ettiğinde ve terörist unsurların

jeostratejik dengesini bozacak şekilde sorunlu coğrafyayı kontrol ettiğinde beklenen verimi sağladığı yönündedir. Bu bağlamda sıcak takip ve cezalandırma operasyonlarıyla, jeostratejik inisiyatifin ele geçirilmesini sağlamaya yönelik operasyonların birbirinden ayrı tutulması gerektiği görülmüştür. Dolayısıyla “sınır ötesi harekât” kavramının tek tip bir askeri faaliyete karşılık gelmediği bilinmelidir.

- ➔ Bölücü terör örgütünün kırsal alanda sınırlandırılması bakımından alan hâkimiyeti konseptinin ve koruculuk uygulamasının olumlu sonuçlar verdiği görülmüştür. Böylelikle örgütün lojistik dengesi bozulmuş ve temel gereksinimleri için riskli bölgelere girmeye zorlanmıştır. Koruculuk uygulamasının da politik psikolojik perspektif ile bölge halkı ile devlet ve güvenlik güçleri arasında “biz” kimliğini desteklediği ve PKK’yı “onlar” kimliğinde tuttuğu görülmektedir. Nitekim bölücü terör örgütüne müzahir siyasal unsurların söylem düzeyinde ve bölücü terör örgütünün doğrudan eylemleriyle hedef aldığı aktör korucular olmuştur. Öte yandan, bir tür milis kuvvet sayılabilecek Köy Koruculuğu sisteminin “biz” kimliğine zarar vermeden sağlıklı biçimde sürdürülmesi için sıkı denetime tabi tutulması gerektiği görülmektedir. Zira *bumerang modeli* ile açıklandığı üzere DYÇ’nin stratejik düzeydeki ağırlık merkezi kamuoyudur ve bahse konu mücadele bir “algılar – imajlar çatışması” boyutunu da haizdir.
- ➔ Birçok uzman, 1991 hatta 1993 öncesi Türk güvenlik güçlerinin bocalama dönemini değerlendirirken, bir DYÇ tecrübesizliğini belirtmektedir. Oysa 1958 yılından itibaren Kıbrıs’ta Türk Mukavemet Teşkilatı’nın (TMT) fiili kontrolünü alan ve 1974 yılına kadar TMT mensubu mücahitleri gayrinizami harp koşullarına göre gizli ve örtülü operasyonlar da dahil olmak üzere eğiten TSK, bu faaliyetleriyle 16 yıl doğrudan bir DYÇ mücadelesinde bulunmuştur. Öte yandan, anılan mücadele bir bakıma DYÇ’nin *yabancı dâhili savunma (dışarıda iç savunma – foreign internal defense)*, 1958–1960 arasında Türkiye Cumhuriyeti’nin Kıbrıs’ta herhangi bir garantörlük hakkı olmadığı için *örtülü operasyon –covert operation–* ve silahlı direniş örgütlenmesi fonksiyonlarına karşılık gelmekte idi. PKK ile mücadele ise kontr–terörizm ve anti–terörizm konseptlerini bir arada bulunduran, DYÇ’nin terörle mücadele fonksiyonuna karşılık gelmektedir²⁷. Sonuç olarak, DYÇ’nin bir fonksiyonunda edinilen tecrübenin diğer fonksiyonlara doğrudan yansımayacağı ve bir sahada

²⁷ Bazı uzmanlar anılan mücadelenin ayaklanmalar ve ayaklanmalara karşı koyma fonksiyonlarını da kapsadığını öne sürmektedirler.

etkin olan bir gücün, başka bir DYÇ sahasında zor durumda kalabileceği söylenebilir.

- ➔ Son olarak, 93 *Stratejisi* ve 1998–1999 terörist Öcalan'ın Suriye'den çıkarılması vakalarının analiz edilmesiyle Galula'nın ortaya koyduğu *gayret birliği* prensibinin “1991–1999 TSK Örneği” kapsamında açıklayıcı olduğu görülmüştür. Bu durum konvansiyonel güçlerin DYÇ başarılarının yalnızca askeri faktörlere indirgenemeyeceğini ortaya koymaktadır.

Bilindiği üzere tez çalışmasının hipotezi, bir DYÇ'de konvansiyonel güçlerin AMD kapsamına girebilecek gerekli askeri dönüşümleri icra etmesi ve ilgili askeri stratejik kültürel değişiklikleri hayata geçirmesi durumunda başarı sağlayabileceği; 1991 – 1999 TSK örneğinin bu çerçevede değerlendirilebileceği yönündedir. Yapılan kuramsal çalışma ve vaka analizi sonucunda, bahse konu hipotezin isabetli olduğu ya da *yanlışlanmadığı* görülmektedir. Konvansiyonel güçlerin DYÇ'deki durumlarına ilişkin kapsayıcı bir teori ya da bir *Genel Sistem Kuramı* geliştirilmesi amacıyla, anlamlı sayıda olacak şekilde, diğer farklı DYÇ örneklerinin söz konusu hipotez çerçevesinde incelenmesinin güvenlik bilimleri ve askeri çalışmalar literatürüne yararlı olacağı görülmüştür.

Bu tez çalışması için yapılan araştırma sonucunda, literatüre ilişkin değerlendirmelerin ve görüşlerin birkaç başlıkta sıralanması mümkündür:

- ➔ Türk güvenlik güçlerinin PKK ile mücadelesini DYÇ teorisi kapsamında açıklayan eserler az olmakla birlikte mevcuttur. Öte yandan 1991–1999 askeri dönüşümünü AMD çerçevesinde açıklayan yayına rastlanmamıştır. Söz konusu yaklaşımla tez çalışmasının literatüre özgün bir katkı yaptığı değerlendirilmektedir.
- ➔ DYÇ ortamında AMD'yi inceleyen çalışmalar, genellikle orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalar kategorisinin gerisinde kalmaktadır. Kuramsal çerçeve bölümünden anımsanacağı üzere konuya ilişkin ilk Sovyet çalışmaları ve AMD'yi geliştiren ilk ABD literatürü de devlet düzeyinde aktörlerden kaynaklanacak tehditlere odaklanmıştır. Bu tez çalışması, görece daha az çalışılmış bir alana yoğunlaşarak AMD kavramını DYÇ ortamında ve bir vaka analizini de içerecek şekilde ele almıştır.
- ➔ Clausewitz'in “ağırlık merkezi” kavramına politik psikolojik bir bakış açısı getirilmesi, Galula'nın görüşleriyle desteklenmesi ve DYÇ'ye uyarlanması sonucunda elde edilen *Bumerang Modeli* ileriki çalışmalarla birlikte olgunlaştırılarak geliştirilebilecek özgün bir katkı niteliğindedir. Söz konusu modelde, bir DYÇ'nin stratejik düzeydeki ağırlık merkezinin

TASNİF DIŞI

“kamuoyu” alanında ve askeri stratejinin dışında bir yerde meydana geldiği; bu durumun bumerangın ağırlık merkezinin söz konusu aletin dışında oluşmasına benzetilebileceği değerlendirilmektedir.

- Clausewitz’in ağırlıklı olarak fizik ve diğer pozitif bilimlere ilişkin kavramlarla askeri teorisinin konularını açıklamasına benzer bir yöntemle, DYÇ’nin zaman ölçüsünün Newton ve Einstein’ın zaman paradigmalarıyla analiz edilmesi, DYÇ güvenlik ortamı dışındaki “zaman” ile DYÇ güvenlik ortamındaki “zamanın” aynı hızda akmadığı gibi bir tespitte bulunulması; yine uzay – zaman kavramı ve zamanın göreliliği prensibi doğrultusunda birim zamanın her çatışma türü için farklılık arz edeceği yönündeki görüşler, literatüre özgün katkı kategorisinde değerlendirilebilir.

Düşük Yoğunluklu Çatışmalar, kavramdaki “düşük –low–” sözcüğünden ötürü orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalardan daha hafif bir çatışma durumunu tanımlıyor gibi görünebilir. Oysa devlet düzeyindeki aktör bir sporcu olarak betimlenirse, orta ve yüksek yoğunluklu çatışmalar büyük travmalara, DYÇ ise kronik bir sakatlığa benzetilmelidir. Uluslararası sistemin gördüğü her iki dünya savaşı da dâhil olmak üzere, devlet düzeyindeki aktörlerin arasında doğrudan vuku bulan çatışmalar için başlangıç ve bitiş tarihlerinin kesin biçimde verilmesi mümkündür. Oysa tıpkı kronik bir sakatlık gibi, DYÇ’nin nerede başlayıp nerede bittiğinin belirsizliği, yeniden nüksetme riski ve kesin çözümün karmaşıklığı anılan mücadele biçimini psikolojik olarak daha yıpratıcı kılmaktadır.

Bu aşamaya kadar getirilen *sonuç ve genel değerlendirme* bölümü, DYÇ alanında çalışma yapmak isteyen bilim insanları ve yine aynı alanın uygulayıcılarına yönelik öneriler ile noktalanacaktır. Ayrıca, vaka analizinden yola çıkarak, Türkiye’nin hâlihazırda devam eden terörle mücadelesini içeren DYÇ’ye ilişkin bazı öneriler de, 1991–1999 örneğinden elde edilen bulgular vasıtasıyla aktarılacaktır.

- Daha önce de ifade edildiği gibi, DYÇ alanında yapılacak akademik çalışmalarda askeri talimnameler, doktrinler, milli güvenlik strateji belgeleri gibi işlevsel dokümanların, akademik yayınlarla dengeli biçimde kullanılmasının verimli olduğu görülmüştür.
- DYÇ mücadelesinin iki temel kategorik tarafı bulunmasından ötürü, yapılacak olan çalışmalarda da bu hususun dikkate alınması; gayri nizami unsur ile konvansiyonel güçlerin niteliklerinin çok farklı olduğunun göz önünde bulundurulması gereği belirtilmelidir.

- ➔ DYÇ'ye ilişkin bir *Genel Sistem Kuramı* ya da daha kapsayıcı bir teori geliştirilmesi için daha fazla vaka çalışması yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Zira anlamlı tekrarların tespit edilmesi ve sınanan hipotezlerden kuramsal düzeyde sonuç elde edilmesi ancak çeşitli koşullarda çok sayıda vakanın analiziyle mümkün olabilecektir. Bu nedenle, bu tez çalışmasını takip edecek çeşitli düzeylerde eserlerin, kuramsal yaklaşımlarını bir vaka üzerinde denemeleri ve sonuçlarını bilim dünyasıyla paylaşımları tavsiye edilmektedir.
- ➔ “1991–1999 TSK Örneği” vekâleten savaş niteliği gösteren DYÇ'de başarı sağlamak için konvansiyonel güçlerin askeri dönüşüm ve modernizasyonlarının hem devlet düzeyinde aktör(ler)e yapılacak siyasi baskıyı destekleyecek hem de asimetrik tehdit unsuruyla mücadele edebilecek şekilde geliştirilmesi zaruretinin ortaya koymaktadır. Nitekim Türk Devletinin Kardak ve S–300 krizlerinde istediği sonucu alamaması ya da Suriye'ye askeri–politik baskı uygulayabilecek yeteneklere sahip olmaması durumunda, PKK ile mücadelenin de doğrudan ve menfi istikamette etkilenmiş olacağı değerlendirilmektedir.
- ➔ Bu tez çalışmasının kuramsal çerçeve bölümünde alıntılanarak incelenen “harekâtın psikolojik hassasiyeti” hususunu DYÇ ortamına taşıyacak daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu görülmüştür.
- ➔ Türk Devletinin 1991–1999 mücadelesi temalı, geniş katılımlı *öğrenilen dersler* çalışmaları ve beyin fırtınaları yapması gerektiği düşünülmektedir. Özellikle terörle mücadeleye ilişkin pratik birikim ile teorik birikimin aynı düzeyde olmadığı görülmektedir. Özellikle terörle mücadelede görev almış personelin çalışmalarının daha çok anı ve “bir dönemin hikayesi” şeklinde kaleme alındığı, pratik tecrübelerini teorik çerçevede sunarak entelektüel bir tartışma ortamına zemin hazırlayacak profilde olmadığı görülmektedir. Oysa terörle mücadelede başarılı olmak amacını haiz bir ülkede, DYÇ'ye ilişkin teorik yaklaşım ve entelektüel birikimin üst düzeyde olması gerektiği tabiidir.
- ➔ PKK ile mücadelede Türkiye'nin bölgesel imkânlarını kullanmasının önem arz ettiği görülmektedir. *Trans nasyonal* bir terör örgütü olarak PKK, Irak'ın kuzeyi başta olmak üzere Suriye, İran, Irak, Ermenistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ekseninde varlığını sürdürdüğü sürece, vekâleten savaş için konjonktürel koşullara uygun bir “işveren” bulmasının zor olmayacağı değerlendirilmektedir. Kuramsal çerçeve bölümü ve vaka analizinde açıklandığı üzere vekâleten savaşı akamete

uğratmanın temel prensibi, kaynak ülke için çatışmanın maliyetinin yükseltilmesidir. Bu nedenle, Türkiye'nin ilk etapta Orta Doğu'dan Kuzey Kafkasya'ya ve Balkanlara kadar, kendi vekâleten savaş icra potansiyelini gözden geçirmesi ve bu bağlamda etkin bir caydırıcılık – misilleme kapasitesi inşa etmesinde yarar görülmektedir. Söz konusu hareket tarzının uygulandığı Türk Mukavemet Teşkilatı örneği başarılı olmuş ve bugün Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de oynadığı rolün oluşmasında önemli pay sahibi olmuştur.

- ➔ Paralel olarak, konvansiyonel düzeyde askeri–politik baskı ve zorlayıcı diplomasi yeteneklerinin de geliştirilmesi stratejik bir kazanım olacaktır. TSK modernizasyonunun Türk Dış Politikasını destekleyecek şekilde, DYÇ tehdidini de göz önünde bulundurarak sürdürülmesinde yarar görülmektedir. 1998 Suriye örneği ve 1998–1999 terörist Öcalan'ın yakalanması süreci söz konusu öneriye temel dayanağı teşkil etmektedir.
- ➔ Son olarak yapılan tüm incelemelerin ardından, bölücü terör örgütü PKK'nın Türkiye'nin sosyolojik gerçeklerinin bir sonucu olmanın ötesinde, bir bölgesel güvenlik sorunu, terör örgütü kimliğinin yanı sıra uluslararası organize suç örgütü ve vekâleten savaş unsuru olduğu gerçeğinin göz önünde bulundurulmasının yaşamsal önemde olduğu görülmüştür. PKK'nın uyuşturucu, insan kaçakçılığı gibi alanlardan elde ettiği gelir ve militanlarının önemli bir kısmının Türkiye kökenli olmaması dahi sözü edilen gerçeği gösterir niteliktedir. Dolayısıyla terör örgütü, Türkiye'nin var olan ve süregelen toplumsal sorunlarıyla ilintilidir ancak ayrı bir yapıyı ortaya koyduğu düşünülmektedir. Daha açık bir anlatımla, uluslararası uyuşturucu ticaretinin, farklı ülkelerin istihbarat servisleriyle kurulan ilişkilerin ve mensuplarının önemli bir kısmının Türkiye kökenli olmayan paramiliter bir yapının, salt sosyo–ekonomik reformlarla bertaraf edilmesini beklemenin gerçekçi olmadığı görülmektedir. Buradan hareketle, DYÇ ortamında devlet düzeyindeki aktörlerin ve konvansiyonel güçlerin başarı kazanmasının ilk şartının, sorunun doğru teşhis edilmesi olduğu sonucuna varılmıştır.

Tez çalışması için belirlenen kuramsal çerçeve vaka analiziyle uyum sağlamıştır ve özgün sonuçlar aldığı düşünülmektedir. Son olarak, DYÇ – AMD teorik yaklaşımlarının bir arada kullanıldığı ve gerek Türkiye'nin bizzat dahil olduğu, gerekse doğrudan dahil olmadığı ancak Ankara açısından stratejik önemi haiz başka

TASNİF DIŞI

DYÇ vakalarının analiz edilmesi ve bu konuda entelektüel tartışma zemini yaratılmasında yarar görüldüğü, yinelenerek vurgulanabilir.

KAYNAKÇA

- *ABD Deniz Piyadeleri Küçük Savaşlar Talimnamesi (Small Wars Manual)* NAVMC 2890 Washington DC: Department of Navy – United States Marine Corps, 1940.
- ABD Hava Kuvvetleri Özel Operasyonlar Komutanlığı Resmi İnternet Sitesi, <http://www.afsoc.af.mil/>, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2011.
- ABD Savunma Bakanlığı (2010). *Askeri ve İlişkili Terimler Sözlüğü (Dictionary of Military and Associated Terms)*, Washington DC.
- ABD Savunma Bakanlığı (2010). *Müşterek Faaliyet Konsepti, (Joint Operating Concept) Versiyon 2.0*, Washington DC.
- ABD Savunma Bakanlığı (2008). *3000.07 Sayılı Yönerge (directive)*, Washington DC.
- ABD Savunma Bakanlığı (2006). *4 Yıllık Savunma Gözden Geçirme Raporu (Quadrennial Defence Review)*, Washington DC.
- *ABD Ordusu Özel Kuvvetleri Konvansiyonel Olmayan Savaş Talimnamesi FM 3 – 05.130*. Washington DC, 2008.
- *ABD Ordusu / Deniz Piyadeleri Talimnamesi FM 3 – 24 / MCWP 3 – 33.5*. Washington DC, 2006.
- *ABD Ordusu Taarruz Keşif Helikopter Harekatları Talimnamesi FM 3 – 04.126*, Washington DC, 2007.
- *ABD Ordusu Taarruz Helikopteri Harekatları Talimnamesi FM 1 – 112*, Washington DC, 1997.
- *ABD Teröre Karşı Savaş Ulusal Askeri Stratejik Planı –TKSUASP–* Washington DC 2006.
- *ABD Milli Güvenlik Strateji Belgesi*, Washington DC, 1990.
- *ABD Milli Güvenlik Strateji Belgesi*, Washington DC, 1987.
- *ABD Ordu Talimnamesi / Hava Kuvvetleri Dokümanı 100 – 20 / 3 – 20*, Washington DC, 1990.
- *ABD Ordu Özel Kuvvetler Grubu (Hava İndirme) Talimnamesi FM 31 – 20*. Washington DC 1955.
- Adamsky, D. P. (2008). Through the Looking Glass: The Soviet Military – Technical Revolution and the American Revolution of Military Affairs. *The Journal of Strategic Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol. 31 issue 2, ss. 257–294.

TASNİF DIŞI

- Ancker, C, J. Ve Burke, M, D. (July–August 2003). Doctrine for Asymmetric Warfare. *Military Review Journal*, U.S. Army Combined Arms Center, ss. 18–25.
- Arı, T. (2008). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Atzili, B. (2010). State Weakness and ‘Vacuum of Power’ in Lebanon. *Studies in Conflict & Terrorism*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol. 33 issue 8, ss. 757 – 782.
- Bar–Joseph, U. ve Kruglanski, A. W. (2003). Intelligence Failure and Need for Cognitive Closure: On the Psychology of the Yom Kippur Surprise. *Political Psychology*, International Society of Political Psychology, Blackwell Publishing, vol 24 issue 1. ss 75–99.
- Bartholomees Jr. J. B. (2008a). A Survey of the Theory of Strategy. *Guide to National Security Issues Volume: 1 Theory of War and Strategy*, Bartholomees Jr, J. B. [ed.], Carlisle Barracks: U.S. Army War College, ss. 13–41.
- Bartholomees Jr. J. B. (2008b). A Theory of Victory. *Guide to National Security Issues Volume: 1 Theory of War and Strategy*, Bartholomees Jr, J. B. [ed.], Carlisle Barracks: U.S. Army War College, ss. 79–94.
- Başbuğ, İ. (2011). *Terör Örgütlerinin Sonu*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bengio, O. (2009). *Türkiye İsrail Hayalet İttifaktan Stratejik İşbirliğine*, (Çev: Filiz Kaynak Dışkaya). İstanbul: Erguvan Yayınevi.
- Birleşik Krallık Genelkurmay Başkanlığı (2009). *Güvenlik ve İstikrara Askeri Katkı Doktrini (JDP 3 – 40, 2009) Securiy and Stabilisation The Military Contribution Joint Doctrine Publication*.
- Birleşik Krallık Genelkurmay Başkanlığı (2006). *Operation Banner An Analysis of Military Operations in Northern Ireland*. Army Code 71842.
- Birleşik Krallık Genelkurmay Başkanlığı (2009) *Birleşik Krallık Ayaklanmalara Karşı Koyma Talimnamesi (Counterinsurgency Field Manual) Volume 1 Part 10* Army Code 71876.
- Birleşik Krallık Savunma Bakanlığı (2008). *Birleşik Krallık Savunma Doktrini JDP 0 – 0.1*.
- Birleşik Krallık Savunma Bakanlığı (1996). *Birleşik Krallık Savunma Doktrini JWP 0–01*.
- Bonsignore, E. ve Coniglio, S. (2006). Combat Helicopters in the Middle East. *Military Technology*, Monch Publishing Group, vol 30 issue 3, ss. 54–59.
- Bulley, D. (2008). ‘Foreign Terror?’, London Bombings Resistance and the Failing State. *British Journal of Politics and International Relations*, Political Studies Association, vol 10 issue 3, ss. 379–394.

TASNİF DIŞI

- Callwell, C. E. (1996). *Small Wars: Their Principles&Practice*, Lincoln: University of Nebraska Press Bison Books Edition.
- Cassidy, R. M. (2003). *Russia in Afghanistan and Chechnya: Military Strategic Culture and the Paradoxes of Asymmetric Conflict*. Carlisle Barracks: U.S. Army War College Strategic Studies Institute.
- Cassidy, R, M. (September–October 2002). Why Great Powers Fight Small Wars Badly. *Military Review*, ss41–53.
- Charters, D. A. (Winter 2001 – 2002). The Future of Military Intelligence Within The Canadian Forces. *Canadian Military Journal*, vol 2, no 4. ss.47–52.
- Central Intelligence Agency (2009). *Fiasco in Nairobi: Greek Intelligence and the Capture of PKK Leader Abdullah Ocalan in 1999*.
<https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol53no1/fiasco-in-nairobi.html>, Erişim Tarihi 28 Eylül 2011.
- Central Intelligence Agency (2009). *Guide to the Analysis of Insurgency*, (CO5332177 Approved for Release Date 05 Jan. 2009).
- Clausewitz, C. (2008). *On War*. (Çev. Michael Howard ve Peter Paret, Princeton University1976), New York: Oxford University Press.
- Cline, L. E. (2004). From Ocalan to Al Qaida: The Continuing Terrorist Threat in Turkey. *Studies in Conflict & Terrorism*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 27 issue 4, ss. 321–335.
- Cohen, E. (2004). Change and Transformation in Military Affairs. *The Journal of Strategic Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 27 issue 3, ss. 395–407.
- Cohen, E. (March – April 1996). A Revolution in Warfare. *Foreign Affairs*, The Council on Foreign Relations, volume 75 No 2 ss. 37–54.
- Cooper, J. R. (2005) *Curing Analytic Pathologies Pathways to Improved Intelligence Analysis*. Washington DC: Center for the Study of Intelligence – Central Intelligence Agency.
- Cooper, J. R. (1994). *Another View of the Revolution in Military Affairs*. Carlisle Barracks: U.S. Army War College Strategic Studies Institute.
- Cordesman, A. H. (1996). *US Strategic Interests in the Middle East and the Process of Regional Change*, Washington DC: CSIS.
- Criss, N. B. (January – March 1995). The Nature of PKK Terrorism in Turkey. *Studies in Conflict & Terrorism*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 1 issue 1, ss. 17–37.
- Çevik, A. (2009). *Politik Psikoloji*. Ankara: Dost Yayınları

TASNİF DIŞI

- Dahl, E. J. (2005). Warning of Terror: Explaining the Failure of Intelligence Against Terrorism. *The Journal of Strategic Studies*. Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 28 issue 1, ss. 31–55.
- Davutoğlu, A. (2010). *Stratejik Derinlik*. İstanbul: K re Yayınları.
- Dean, D. J. (1986) *The Air Force Role in Low – Intensity Conflict*. Alabama: Air University, Air University Press.
- Echevarria, A. J. (2002). *Clausewitz’s Center of Gravity: Changing Our Warfighting Doctrine – Again!* Carlisle Barracks: U.S. Army War College Strategic Studies Institute.
- Elekdağ, Ő. (March–May 1996). “1 ½ War Strategy”, *Perceptions*. T.C. Dışışleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, vol 1.
- Eppright, C. (1997). ‘Counterterrorism’ and Conventional Military Force: The Relationship Between Political Effect and Utility. *Studies in Conflict & Terrorism*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 20 issue 4, ss. 333–344.
- *Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesi* (1990), Erivan.
- Ersever, C. (2009). *K rtler PKK ve Abdullah  calan*. İstanbul: Elif Kitabevi Milenyum Yayınları.
- Ersever C. (2007). *  gendeki Tezg h*. İstanbul: Elif Kitabevi Milenyum Yayınları.
- Field, C. (2009). *Asymmetric Warfare and Austria’s National Asymmetric Advantages: Taking The Fight to the Enemy*. Avustralya: Land Warfare Studies Center.
- FitzGerald, M. C. (1987). *Marshal Ogarkov and the New Revolution in Soviet Military Affairs*. Virginia: Center for Naval Analyses.
- Fitzsimmons, M. (2008). Hard Hearts and Open Minds? Governance, Identity and the Intellectual Foundations of Counterinsurgency Strategy. *The Journal of Strategic Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 31 issue 3, ss. 337 – 365.
- Fitzsimonds, J, R ve Van Tol, J, M. (Spring 1994). Revolutions in Military Affairs. *Joint Force Quarterly*, ss. 24–31.
- Frisch, H. (2009). Strategic Change in Terrorist Movements: Lessons From Hamas. *Studies in Conflict & Terrorism*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 32 issue 12, ss. 1049–1065.
- Fuller, G. E. ve Barkey, H. J. (2011). *Türkiye’nin K rt Meselesi*, ( ev. Hasan Kaya). İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Galula, D. (2006a). *Counterinsurgency Warfare Theory and Practice*. London: Praeger Security International.

TASNİF DIŞI

- Galula, D. (2006b) *Pacification in Algeria 1956 – 1958*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Gat, A. (2001). *A History of Military Thought from the Enlightenment to the Cold War*. New York: Oxford University Press.
- Gilbert, F. (2003). Machiavelli: Savaş Sanatında Rönesans. *Modern Stratejinin Yaratıcıları*, Edward, M. E. [ed], (Çev. Demirhan Erdem, Çiğdem Erdem ve Gülçin Ülgezen). Ankara: ASAM Yayınları, ss. 3–24.
- Gordon, J. (2008). *Transforming For What? Challenges Facing Western Militaries Today*. Focus Stratégique no 1, Paris: IFRI.
- Gray, C. S. (2008). *Modern Strateji*, (Çev. Handan Öz). İstanbul: Truva Yayınları.
- Gray, C.S. (2006). *Irregular Enemies and the Essence of Strategy: Can the American Way of War Adapt?* Carlisle Barracks: U.S. Army War College Strategic Studies Institute.
- Greene, T.N. (1965). *Gerilla ve Gerillaya Karşı Savaş*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Griffin, C. (2010). Major Combat Operations and Counterinsurgency Warfare: Plan Challe in Algeria 1959 – 1960. *Security Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 19 issue 3, ss. 555–589.
- Guevera, C. (2008). *Gerilla Savaşı*. (Çev: Süleyman Doğru ve Romina Kavak Büyükişman). İstanbul: Everest Yayınları.
- Gunter, M. (1990). *The Kurds in Turkey: A Political Dilemma*. Colorado: Westview Press – Westview Special Studies on the Middle East.
- Günay, T. (2007). *Şemdin Sakık Anlatıyor*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Harrington, J. (2005). *Has a Non – State Armed Group Conducted a Revolution in Military Affairs*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Medford Massachusetts: The Fletcher School of Law and Diplomacy.
- Hart, B.H.L. (2003). *Strateji Dolaylı Tutum*. (Çev: Selma Koçak). Ankara: Doruk Yayımcılık.
- Heuer, Jr R. J. (1999). *Psychology of Intelligence Analysis*. Washington DC: Center for the Study of Intelligence – Central Intelligence Agency.
- Heuser, B. (2010). Small Wars in the Age of Clausewitz: The Watershed Between Partisan War and People's War. *The Journal of Strategic Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 33 issue 1, ss. 139–162.
- Hickok, M. R. (Summer 2000). Hegemon Rising: The Gap Between Turkish Strategy and Military Modernization. *Parameters*, U.S. Army War College, ss. 105–124.

TASNİF DIŞI

- Hobson, R. (2010). Blitzkrieg, the Revolution in Military Affairs and Defense Intellectuals. *The Journal of Strategic Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 33 issue 4, ss. 625–643.
- Hoffman, B. ve Taw J. M. (1991). *Defense Policy and Low – Intensity Conflict*. Santa Monica: RAND Arroyo Center.
- HPG (2005). *Silahlı Mücadele Tarihimiz ve Komuta Sorunlarımız*.
- Hundley, R. O. (1999). *Past Revolutions Future Transformations*. Santa Monica: National Defense Research Institute RAND.
- Jablonsky, D. (2008). Why Is Strategy Difficult. *Guide to National Security Issues Volume: 1 Theory of War and Strategy*, Bartholomees Jr, J. B. [ed.], Carlisle Barracks: U.S. Army War College, ss. 3–13.
- Kent, S. (2003). *Stratejik İstihbarat*. (Çev: B. Yasemin Özbek ve Nazlım Şkroğlu Arıca). Ankara: ASAM Yayınları.
- Kilcullen, D. (2009). *The Accidental Guerilla*. London: Hurst&Company.
- Kinross, S. (2004). Clausewitz and Low Intensity Conflict. *The Journal of Strategic Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 27 issue 1, ss. 35–58.
- Krepinevich Jr, A. F. (Fall 1994). Cavalry to Computer: The Pattern of Military Revolutions. *The National Interest*. ss. 30–42.
- Krepinevich Jr. , A. F. (1992). *The Military – Technical Revolution: A Preliminary Assessment*. Washington DC: Office of Net Assessment.
- Kundakçı, H. (2007). *Gneydoğu’da Unutulmayanlar*. İstanbul: Alfa Basın Yayım Dağıtım.
- La Carte, D, A. (Winter 2001–2002) Asymmetric Warfare and the Use of Special Operations Forces in North American Law Enforcement. *Canadian Military Journal*, ss. 23–32.
- Larrabee, S. (2008). *Turkey as a U.S. Security Partner*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Larson E. V. Eaton D., Nichiporuk, B. ve Szanya, T.S (2008). *Assessing Irregular Warfare*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Lykke Jr Arthur F. (2001). Toward an Understanding of Military Strategy. *Guide To Strategy*, Cerami J. R. ve Holcomb Jr. J. F. [ed], U.S Army War College, ss. 179 – 185.
- Marlowe, A. (2010). *David Galula: His Life and Intellectual Context*. Carlisle Barracks: U.S. Army War College Strategic Studies Institute.
- Mao Tse – Tung (1989). *On Guerilla Warfare*. Virginia: U. S. Marine Corps Fleet Marine Reference Publication (FMFRP 12 – 18).

TASNİF DIŞI

- Maoz, Z. (2007). Evaluating Israel's Strategy of Low Intensity Warfare, 1949–2006. *Security Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 16 issue 3, ss. 319–349.
- Makovsky, A. (November 1994) Tansu Ciller in Israel: Pursuing Turkish – Israeli Partnership. *The Washington Institute For Near East Policy [web]* Erişim tarihi 22 Temmuz 2011.
- Mazarr, M. J. (2008). "The Folly of 'Asymmetric War'. *The Washington Quarterly*, Center for Strategic and International Studies, vol 31 issue 3, ss. 33–53.
- Metz, S. (2007). *Rethinking Insurgency*. Carlisle Barracks: U.S. Army War College Strategic Studies Institute.
- Metz, S. ve Millen, R. A. (2003). *Future War / Future Battlespace The Strategic Role of American Landpower* Carlisle Barracks: US Army War College Strategic Studies Institute.
- Metz, S. ve Kievit, J. (1995). *The Revolution in Military Affairs: From Theory to Policy*. Carlisle Barracks: U.S. Army War College Strategic Studies Institute.
- Metz, S. ve Kievit, J. (1994). *The Revolution in Military Affairs and Conflict Short of War*. Carlisle Barracks: U.S. Army War College, Strategic Studies Institute.
- Morris, D. R. (2009). Surprise and Terrorism: A Conceptual Framework. *The Journal of Strategic Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 32 issue 1, ss. 1–27.
- Mullins, S. (2009). Parallels Between Crime and Terrorism: A Social Psychological Perspective. *Studies in Conflict & Terrorism*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 32 issue 9, ss. 811–830.
- Murray, W. (Summer 1997). Thinking About Revolutions in Military Affairs. *Joint Force Quarterly*, U. S. National Defense University, ss. 69–76.
- Milli Güvenlik Kurulu Resmi İnternet Sitesi, www.mgk.gov.tr, Erişim 20 Temmuz 2011.
- Nagl, J. A. ve Burton, B. M. (2009). Dirty Windows and Burning Houses: Setting the Record Straight on Irregular Warfare. *The Washington Quarterly*, Center for Strategic and International Studies, vol 32 issue 2, ss. 91–101.
- Neumann, P. R. ve Smith, M.L.R. (2005). Strategic Terrorism: The Framework and its Fallacies. *The Journal of Strategic Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 28 issue 4, ss. 571–595.
- Oruç, M. (2008) *Avrupa Birliği İlerleme Raporları ile PKK Terör rgtnn Kongre Kararlarının Karşılaştırılması ve Türkiye'ye Yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi.

TASNİF DIŞI

- Öcalan, A. (2010) *Ayaklanma Taktiği Üzerine Tezler ve Görevlerimiz*.
- Özdağ Ü. (2010). *Türk Ordusu PKK'yı Nasıl Yendi Türkiye PKK'ya Nasıl Teslim Oluyor*. Ankara: Kripto Yayıncılık.
- Özdağ, Ü. (2007). *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*. Ankara: Pegasus Yayıncılık.
- Öztürk, S. (2011). *Sınır Ötesi Savaşın Kurmay Günlüğü*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Paul, C. (2010). As a Fish Swims in the Sea: Relationships Between Factors Contributing to Support for Terrorist or Insurgent Groups *Studies in Conflict & Terrorism*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 33 issue 6, ss. 488–510.
- Paul, C., Clarke, C. P, Grill, B. (2010). *Victory Has a Thousand Fathers Sources of Success in Counterinsurgency*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Pendall, W. D. (July – September 2005). Military Epistemologies in Conflict. *Military Intelligence Bulletin*, U.S. Department of Army, ss. 41–49.
- Pipes, D. (1996). Beyond the Golan: Prospects for Syrian – Turkish Confrontation. The Washington Institute for Near East Policy, [web] 25 Jan. 1996, Erişim tarihi 25 Temmuz 2011.
- Pokalova, E. (2010). Framing Seperatism as Terrorism: Lessons from Kosovo. *Studies in Conflict & Terrorism*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 33 issue 5, ss. 429–447.
- Post, J. M. (2005). When Hatred is Bred in the Bone: Psycho–cultural Foundations of Contemporary Terrorism. *Political Psychology*, International Society of Political Psychology, Blackwell Publishing, vol 26 issue 4, ss. 615–636.
- Radu, M. (2001). The Rise and Fall of the PKK. *Orbis a Journal of World Affairs*. Foreign Policy Research Institute, vol 45 issue ss. 47–63.
- Robinson, K. W. (1998). *Joint Vision 2010 and the Attack Helicopter: An Effective Dominant Maneuver Force for the Operational Commander* Newport: Naval War College.
- Romano, D. (2002). Modern Communications Technology in Ethnic Nationalist Hands: The Case of the Kurds. *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, vol 35 issue 1, ss. 127–149.
- Rosen, S. P. (2010). The Impact of the Office of Net Assessment on the American Military in the Matter of the Revolution in Military Affairs. *The Journal of Strategic Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 33 issue 4, ss. 469–482.

TASNİF DIŞI

- Roth, M. P. ve Sever, M. (2007). The Kurdish Workers' Party (PKK) as Criminal Syndicate: Funding Terrorism through Organized Crime, A Case Study. *Studies in Conflict & Terrorism*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 30 issue 10, ss. 901–920.
- Showalter, D. E. (2004). Information Capabilities and Military Revolutions: The Nineteenth–Century Experience. *The Journal of Strategic Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 27 issue 2, ss. 220–242.
- Sikorsky, V. R. (2001). *A Paradigm for the U.S. Army Transformation*. Kansas: U.S. Army Command and General Staff College, School of Advanced Military Studies.
- Smith, A.G. (2008). The Implicit Motives of Terrorist Groups: How the Needs for Affiliation and Power Translate into Death and Destruction. *Political Psychology*. International Society of Political Psychology, Blackwell Publishing, vol 29 issue 1, ss. 55–75.
- Snyder, J. L. (1977). *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Stone, J. (2004). Politics, Technology and the Revolution in Military Affairs. *The Journal of Strategic Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 27 issue 3, ss. 408–427.
- Strickland, A. (August 2005). MCDP 1, Warfighting, Revisited. *Marine Corps Gazette*. ss. 52–57.
- Sullivan, G. R. ve Dubik, J. M. (1993). *Land Warfare in the 21st Century*. Carlisle Barracks: U.S. Army War College Strategic Studies Institute.
- Strachan, H. (2008). Strategy and the Limitation of War, *Survival*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 50 no 1, ss. 31–54.
- Staniland, P. (2005). Defeating Transnational Insurgencies: The Best Offense is a Good Fence. *The Washington Quarterly*, Center for Strategic and International Studies, vol 29 issue 1, ss. 21–40.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy, 12 Ağustos 2004, Newton's Views on Time, Space and Motion <http://plato.stanford.edu/entries/newton-stm/> Erişim 22 Temmuz 2011.
- Stanley, E. A. (1998). *Evolutionary Technology in the Current Revolution in Military Affairs: The Army Tactical Command and Control Systems*. Carlisle Barracks: U.S. Army War College Strategic Studies Institute.
- Taw, J. M. (2010). Stability and Support Operations: History and Debates *Studies in Conflict & Terrorism*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol. 33 issue 5, ss. 387–407.

TASNİF DIŞI

- Thomé, P. (Summer 2006) The Role of Information Operations in Strategy, Conventional War, and Low Intensity Conflict, *IOSPHERE Journal*, Joint Information Operations Center – Air War College. ss. 40–43.
- Toffler, A. (2008). *       Dalga*, ( ev: Selim Yeni eri). İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Troxell, J. F. (2008). Military Power and the Use of Force, *Guide to National Security Issues Volume: 1 Theory of War and Strategy*, Bartholomees Jr, J. B. [ed.], Carlisle Barracks: U.S. Army War College, Carlisle Barracks, ss. 209–233.
- Tucker, D. (2006). *Confronting the Unconventional Innovation and Transformation in Military Affairs*, Carlisle Barracks: U.S. Army War College Strategic Studies Institute.
- Turgut, S. ( ubat 2005). Einstein’ın Mucize Yılı  zel G relilik. *Bilim ve Teknik Dergisi* T B TAK Yayınları.
- Ucko, D. H. (2010). Lessons From Basra: The Future of British Counter – insurgency” *Survival*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 52 issue 4, ss. 131–157.
- Van Creveld M. (1991). *The Transformation of War*. New York: The Free Press.
- Waisberg, T. (2009). The Colombia – Ecuador Armed Crisis of March 2008: The Practice of Targeted Killing and Incursions against Non – State Actors Harbored at Terrorist Safe Havens in a Third Party State. *Studies in Conflict & Terrorism*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd, vol 32 issue 6. ss. 476–488.
- Watt, R. N. (2011). Apaches Without and Enemies Within: The U.S. Army in New Mexico 1879 – 1881. *War in History*. Sage Publications, 2011 vol 18 no 2, ss. 148–183.
- Watts, B. D. (2011). *The Maturing Revolution in Military Affairs*. Washington DC: Center For Strategic And Budgetary Assessments (CSBA).
- Weng Loo, B. F. (2009). Decisive Battle, Victory and the Revolution in Military Affairs, *The Journal of Strategic Studies*, Routledge Journals Taylor & Francis Ltd. vol 32 issue 2, ss. 189 – 211.
- White, J. B. (1996). Some Thoughts on Irregular Warfare. *Studies in Intelligence*, Central Intelligence Agency, vol 39, no 05.
- Yarger, R. H. (2008). Toward a Theory of Strategy: Art Lykke and The U.S. Army War College Strategy Model, *Guide to National Security Issues Volume: 1 Theory of War and Strategy*, Bartholomees Jr, J. B. [ed.], Carlisle Barracks: U.S. Army War College. ss. 43 – 51.
- Yetkin, M. (2004). *Kürt Kapanı  am’dan  mralı’ya  calan*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

TASNİF DIŞI

- Zambernardi, L. (2010) Counterinsurgency's Impossible Trilemma *The Washington Quarterly*, Center for Strategic and International Studies, vol 33 issue 3, ss. 21 – 34.

ÖZGEÇMİŐ

1984 yılında Ankara’da doğdu. 2006 yılında Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun oldu. 2006 – 2008 yılları arasında Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü’nde Güvenlik Yönetimi yüksek lisansı yaptı. 2008 yılında Kıbrıs Türk direniői ve Türk Mukavemet Teşkilatı üzerine hazırladığı tezle yüksek lisansını başarıyla tamamladı. 2008 yılında, yüksek lisansını müteakip, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü’nde Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Stratejileri alanında doktora çalışmalarına başladı. Aynı dönemde Bahçeőehir Üniversitesi Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi’nde analist olarak görev yaptı.

Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlıklarını birlikte taşıyan M. Can KASAPOĞLU, bekar olup İngilizce, Fransızca ve Japonca bilmektedir.

TASNİF DIŞI

(BU SAYFA BOŐ BIRAKILMIŞTIR.)